

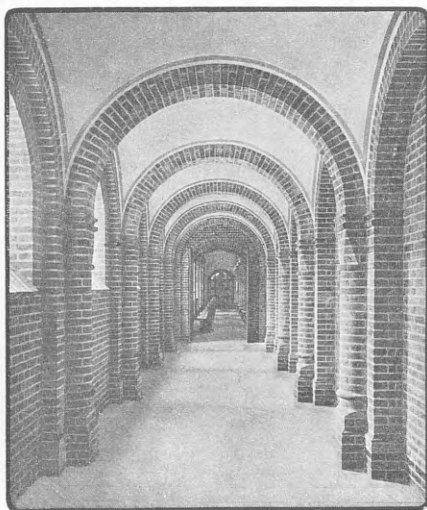
KØBENHAVNS KIRKESAG

1890—1915

KØBENHAVNS KIRKESAG

1890—1915

FESTSKRIFT UDGIVET AF
KIRKEFONDETS FORRETNINGSUDVALG

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD
KØBENHAVN 1915

Omslagsbillede: Apostelkirkens »Klostergang«.

457

Kbhvn.- Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkier)

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Side
Herren har gjort store Ting imod os. Af H. OSTENFELD	1
Grundtræk af Kirkesagens Historie. Af H. USSING	3
Tidstavle. Af CHR. SEIDELIN	47
Nogle Tal til Belysning af Kirkesagens Vækst. Af H. WESTERGAARD	54
Vore Kirkebygninger. Af CHR. SEIDELIN	57
Erindringer. Af JOHS. MØLLER	70
Foreningen til Opførelse af smaa Kirker. Af MAGDALENE BUCH	78
Kirkesagen og Sjællands Biskopper. Af H. WESTERGAARD.....	85
Julius Friis Hansen. Af P. D. KOCH	95
Johan V. Adolph. Af H. O. LANGE	104
Fra Udvalgets Dage:	
Fra Kirkesagens Begyndelse. Af H. WESTERGAARD.....	113
De syv Punkter og Menighedssamfundstanken. Af H. O. LANGE	118
Forhandlinger med Københavns Præster. Af P. D. KOCH...	123
Hvis du tror. Af C. BANGERT	125
Minder. Af HENRIK LEVINSEN.....	126
Fra den første Begyndelse i Gethsemane-Distriktet. Af CARL	
BORGEN	128
Kirkesagen paa Frederiksberg. Af H. OSTENFELD	131
Kirkesagsarbejdet udenfor Kirkefondet i Københavns Kommune.	
Af C. SCHOUSBOE	140
Fra Arbejdet ved nogle af vore Kirker:	
Nazaretkirken: Arbejdets første Tid. Af C. J. HOLT.....	166
Gethsemanekirken: Den trange — men lykkelige Begyndelse.	
Af TH. INGOMAR PETERSEN	170
Bedesalen paa Chr. Winthersvej og St. Lukas Kirke. Af H.	
OSTENFELD.....	174
St. Mariæ Kirkesal. Af ENRIQUE WITH.....	177
Nathanaelskirken: Naar Barnet græder. Af JOHS. NORDENTOFT	185
Brorsons Kirke. Af VILH. KOLD	189
Frihavnskirken. Af H. P. MOLLERUP.....	194
Esajaskirken: Esajas Menigheds Jubilæumsgave til det køben-	
havnske Kirkefond. Af N. JUHL	198
Eliaskirken. Af A. FIBIGER.....	201
Kirkefondet og de sociale Forhold. Af H. OSTENFELD	208
København og det øvrige Land. Af C. J. HOLT	211
Kirkefondet og Fremtidens Præstestand. Af A. SCHACK	215
Kirkesagens Arbejdere	220
Stamtavle og Kirkeliste	228
Regnskaber	230
Statuter	251
Love for Legat- og Tontineforeningen	254
Sagregister	257
Navneregister	260

FORORD.

DET vil let forstaas, at vi har følt Trang til at fejre Kirkefondets Jubilæum ved Udsendelsen af et Festskrift.

Vi vil gerne aflægge et Vidnesbyrd for Verden om, hvor store Ting Herren har gjort for Danmark gennem den københavnske Kirkesag.

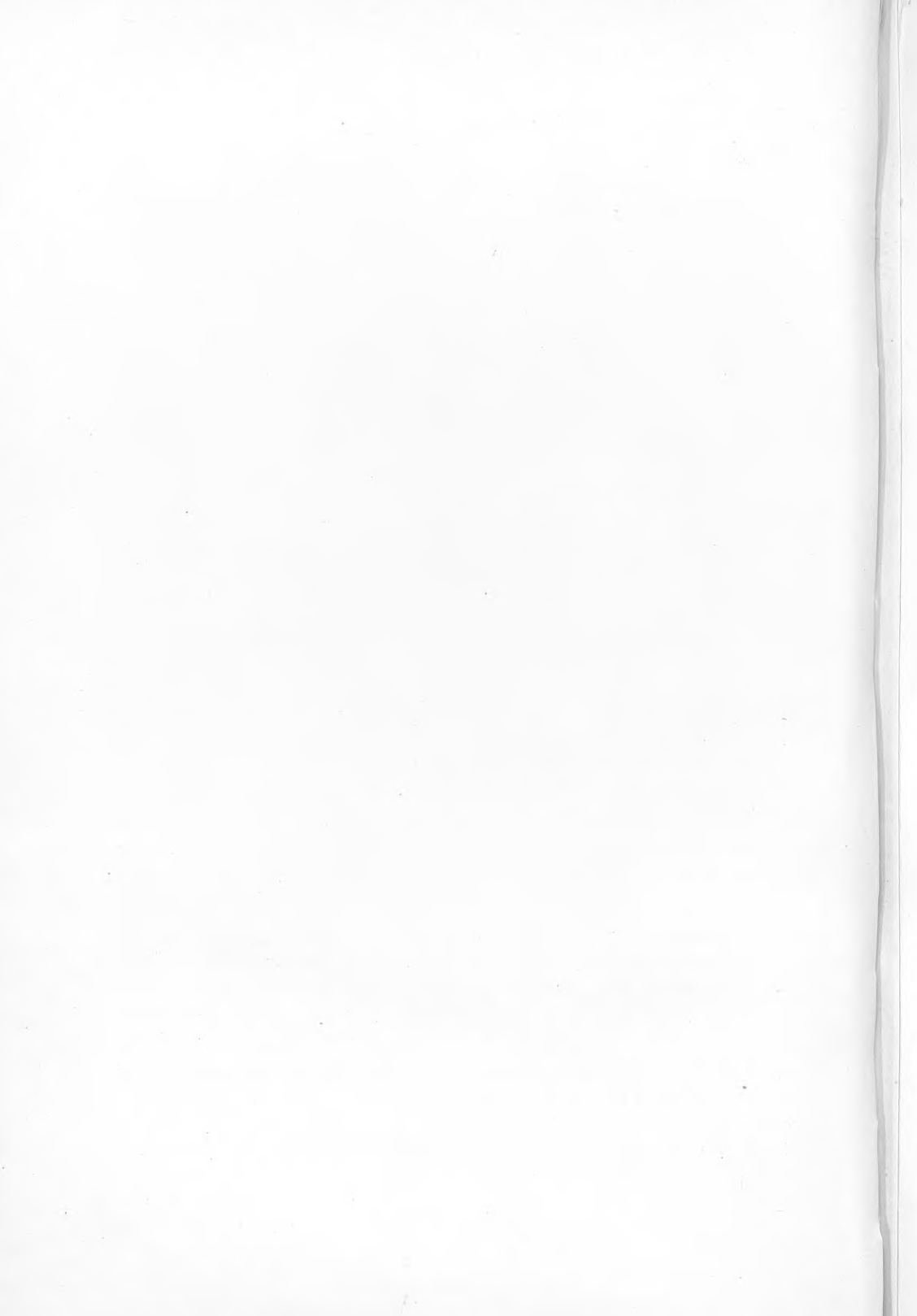
Vi vil gerne derigennem have Lejlighed til at udtale vor dybe Taknemlighed mod den danske Menighed for den Plads, den har givet Kirkefondet i sin Kærlighed og i sin Bøn.

Og vi ønsker af Hjertet at vinde om muligt alle deres Forstaaelse og Støtte, der ønsker Guds Riges Fremgang i vort Folk, for den herlige Opgave, som Herren har skænket os i Kirkesagen, og hvori saa store Fremtidsmuligheder spirer for den danske Menighed.

Med Hensyn til Skriftets Indhold har vi været enige om, at det af flere Grunde er for tidligt at skrive Kirkesagens Historie. Vi har derfor kun samlet Bidrag til Belysning af Hovedpunkter og Enkeltheder i Arbejdet. Vi haaber, at det maa lykkes netop gennem det spredte og forskelligartede Stof at give et ret levende Billede af Kirkesagens Udvikling gennem de 25 Aar.

Et Par Afsnit indtager en Særstilling. Skildringen af Kirkesagen paa Frederiksberg og Kirkesagsarbejdet udenfor Kirkefondet i Københavns Kommune angaar kun for en mindre Del selve Kirkefondets Arbejde. Det er selvfølgelig ikke vor Tanke ved at medtage disse at tilegne Kirkefondet noget af Æren for de betydelige Bidrag til Kirkesagens Løsning, som derved er ydet. Men vi har følt, at vi, om vi forbigik disse Ting, maaske kunde give det Udseende af, at vort Arbejde var det hele. Just naar der kastes Lys over hele Kirkesagens Udvikling, vil hver faa sit — alle som Tjenere for den Herre, der skal have Æren og Takken for alt.

FORRETNINGSUDVALGET.

HERREN HAR GJORT STORE TING IMOD OS.

AF H. OSTENFELD.

NAAR jeg ser tilbage paa det Arbejde, som betegnes ved »Københavns Kirkesag«, i hvilket Gud har forundt ogsaa mig at arbejde lidt med, saa er der et Ord af Ps. 126, som melder sig af sig selv for mig: »Da Herren hjemførte Zions Folk, som vendte tilbage, *da var vi som Drømmende*, da blev vor Mund fyldt med Latter og vor Tunge med Frydesang, da sagde man blandt Hedningerne: *Herren har gjort store Ting mod disse. Herren har gjort store Ting mod os, og vi blev glade*«. Jeg forstaar saa godt dette Udbrud af Salmisten. De havde i det fremmede Land slaaet sig til Ro med, at nu kunde det ikke være anderledes, selv om de følte Trykket af at være under Fremmedherredømme og var borte fra deres eget Land. Da aabnede Herren Udvej gennem den Magtomlægning, som fandt Sted ved Babylons Erobring. Ikke saa underligt, at de synger: »vi var som Drømmende«, de spurgte sig selv: *er det virkelig eller vil det svinde bort som et Syn*, thi det er ikke os, der har Fortjeneste af det, som er sket. Det er ikke vor Virksomhed, som har bragt det i Stand.

Saaledes føler Kirkesagens Venner og Medarbejdere overfor denne store Sag, som Herren har fremmet for vore Øjne. »Vi er som Drømmende«. Er det muligt, at

alle disse Kirkehuse kunde rejses, og Mennesker samles i dem for at finde Føde for deres Sjæle? For 25 Aar siden, hvem tænkte da paa, at saa hurtig skulde Sagen føres frem? Hvem lagde Planer ud over det nærmest foreliggende? Vi maa sige overfor det, der er naaet, at *Herren har gjort store Ting mod os, og vi blev glade*. Og mens vi endnu har vort Sind fyldt med Undren, saa gaar vi rundt fra den ene Kirke til den anden og ser: jo der staar de virkelig, det er ingen Drøm, men en fuld Virkelighed, og saa vender vi efter en saadan Vandring tilbage og gaar ind for vor Gud og beder den gamle Bøn: »*Jeg er ringere end al din Miskundhed og al din Trofasthed, som du har bevist mod din Tjener*« (1. Mos. 32,6). Det er denne Vandring gennem de 25 Aar og rundt til de rejste Kirker, som dette lille Skrift vil indbyde Læseren til, men Vandringen skulde gerne ende for Herrens Ansigt med en Bøn som den fra de gamle Dage.

Og saa er der endnu en Ting, som Bogen skulde lære, nemlig ikke alene Begyndelsen af Ps. 126, hvor der staar, at vi var som Drømmende, da Herren hjemførte sit fangne Folk, og at vor Mund blev fyldt med Latter og Glæde og Tak; men ogsaa Slutningen: »*Hjemfør Herre vore Fangne lig Sydlandets Strømme*«. Salmisten kommer til at tænke paa dem, der endnu ikke er komne hjem, endnu ikke er hjulpne, og dem beder han for, at Gud vil føre dem hjem som Strømmen, der pludselig viser sig i sin Kraft i det tørre Flodleje, og bruser fremad. — Saaledes vil ogsaa vi tænke paa de Opgaver, der endnu staar tilbage, at Jesu Kristi Evangelium kan blive brugt rigtig, naa hen til Mennesker i vor store Hovedstad, at de maa hjemføres — føres hjem til den Gud, hos hvem de hører hjemme.

GRUNDTRÆK AF KIRKESAGENS HISTORIE.

AF HENRY USSING.

I. HVAD DER GIK FORUD.

»EN saar, og en anden høster. Andre har arbejdet, og I er gaaet ind i deres Arbejde.« Disse Jesu Ord (Joh. 4,³⁷) gælder overalt i Guds Rige; de har ogsaa deres fulde Betydning i Kirkesagen.

Den Bevægelse, som vi for Kortheds Skyld betegner som »Københavns Kirkesag«, er i sin Oprindelse ikke et egentlig nyt Livsgennembrud i den danske Kirke. Den er et nyt Syn for Kirkens Gerning, et nyt Arbejde taget op i Kirken, men er født ud af det Liv, der var.

Naar begejstrede Venner undertiden taler, som om alt var Mørke og aandelig Død i København, før dette Arbejde toges op, gør de Kirkesagen en daarlig Tjeneste. Vi er gaaet ind i vore Forgængeres Arbejde og har bygget paa, hvad de har vundet; vi glemmer da heller ikke i Utaknemlighed, hvad der gik forud.

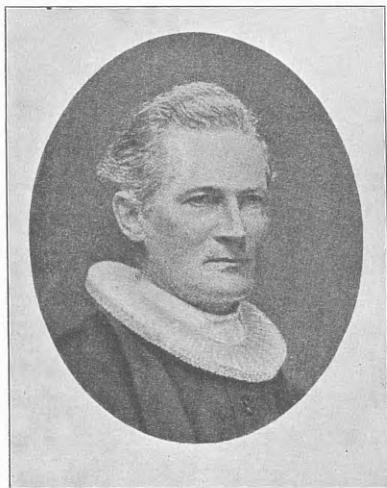
Ved det 19de Aarhundredes Begyndelse var Kirkelivet i Danmark saa langt nede som vel aldrig før. Guds Ord syntes de allerfleste Steder forsvundet af Guds Hus, og Kirkerne stod tomme. Men ved GRUNDTVIG og MYNSTER begyndte Livsvækkelsen, og i Løbet af et halvt Hundrebaar var Rationalismen væsentlig trængt tilbage.

I Tredserne i forrige Aarhundrede var Vartov og St. Johanneskirken, Holmens Kirke og flere andre Kirker Udgangspunkter for en levende Forkyndelse, der samlede store Skarer og havde Magt i Tiden. En yngre Kreds af nidkære og dygtige Prædikanter sluttede sig til, og København blev ikke uden Skel kaldt »Hovedstaden med de fulde Kirker«.

Samtidig var Københavns *Indre Mission* stiftet (1865), og snart kunde man i fremspirende Søndagsskoler og andet Ungdomsarbejde, i Redningsarbejdet, i de første »Menigheds-

foreninger« og den begyndende kirkelige Menighedspleje se Tegn paa, at det levende Ord havde vakt en ny aktiv Aand i mindre Kredse, saa ogsaa Lægfolk begyndte at arbejde for Guds Rige.

Ja, Halvfjerdsernes Historie viser os endogsaa Begyndelsen til et egentlig *Kirkesags*-Arbejde. I 1861 var St. Johanneskirken indviet paa Nørrebro. Det var den første nye Kirke, København fik i Aarhundreder. Og i Johanneskirkens

Rudolf Frimodt.

Tilblivelse slumrer alt de første Spirer til Kirkesagen, som det kan ses i den Artikel i Berlingske Tidende, hvormed daværende cand. theol. LUDVIG HELWEG først slog til Lyd for at faa en Kirke opført paa Nørrebro (1852). Men Johanneskirkens første Præst RUDOLF FRIMODT fik ikke blot Naade til at vække Liv i vide Kredse, blev heller ikke blot Stifter af Hovedstadens Indre Mission, men har ogsaa været Kirkesagens

Forløber. Han følte — som Sognepræst for et Sogn, der ompændte baade Nørre- og Østerbro — den knugende Byrde ved Hovedstadens da begyndende stærke Vækst; han forstod Menighedens Ansvar derunder og fik i sin korte Levetid sit eget Sogn delt to Gange og to nye Sognekirker opført ved sin Menigheds Hjælp (St. Stefans 1874 og St. Jakobs 1878). Fra hans Kreds stammer ogsaa det lille Skrift »Om Præster og Kirker i København« (Gads Forlag 1873) af A. D.¹⁾, som med et mærkeligt Klarsyn saa længe

¹⁾ Under dette Pseudonym skjuler sig, som det nu vides, Oberstinde TH. KEYSER.

forud udtaler Grundtanker i den senere Kirkesags-Bevægelse.

Sikkert virkede da ogsaa FRIMODTS ansporende Forbillede til, at man i to andre Bydele fik Arbejdet i Gang for at afhjælpe den værste Kirkenød. Men med FRIMODTS Død (1879) standsede den lovende Begyndelse. I Indre Mission blev hans Virksomhed ført videre af STEIN; men efter at de to andre Komiteer havde fuldført St. Pauls Kirken (1877) og St. Matthæus Kirken (1880), syntes Kirkearbejdet at skulle gaa helt i Staa. Blot at rejse en enkelt Kirke syntes saa uoverkommeligt. Det store Kirke-Ideal med sit Krav og sine Forjættelser var endnu ikke kommet frem, og Menigheden var ikke vaagnet til at forstaa sit Ansvar.

Firsernes ydmygende Erfaringer maatte til for at frembringe den Gæring, hvoraf det nye skulde fødes. Stærke Vejr rejste sig og førte den nye Slægt bort fra Kirke og Kristendom: den frie Tanke og det »moderne Gennembrud« i Litteraturen, Positivismen og Materialismen i de højere Kredse og Socialdemokratiets stærke Vækst blandt Arbejderne, præget som det var af tysk Fornægtelse og Kirkefjendskab. Men naar man ud derfra tænker sig de aandelige Forhold dengang, som om Brandesianismen og Socialdemokratiet havde fejlet al Kristendom over Ende og atter bragt Kirken ned i Mørke og Afmagt, saa er ogsaa dette uhistorisk. Vistnok var der en stor Del officiel Kristendom og overleveret Moral, der ikke havde dyb Rod, og som fejedes over Ende. Kristendommen trængtes væsentlig ud af det offentlige Liv, og Pressen blev i en sørgelig Grad gudløs. Men den senere Historie har tydelig nok vist, hvor overfladisk Pral det alligevel var, naar det moderne Gennembruds Mænd triumferede, som om de havde vundet en fuldstændig Sejr. I Virkeligheden blev den kristelige Livsbevægelse, der forud var i Gang i den danske Menighed, ingenlunde tilintetgjort i Kampen, men øgede tværtimod — overset og under

Modvind — sin Kraft og lutredes og styrkedes til nye Fremstød.

Da Kirkesagen brød igennem, var det derfor heller ikke en ny Vækkelse, der skabte dens Stridsmænd. Alle dens Førere var Mennesker, der skyldte den allerede forhaanden-værende Livsbevægelse, hvad de var, og som ved at arbejde i den (gennem Søndagsskoler, K. F. U. M., Menighedspleje o. a.) havde faaet deres første Uddannelse til Arbejdet i Guds Rige, ligesom flere af dem vedblev at arbejde under og efterhaanden indtog ledende Stillinger i Københavns Indre Mission.

II. KIRKESAGENS FØDSEL.

Ved Begyndelsen af det 19de Aarhundrede havde København (med Frederiksberg) 102,000 Indbyggere. I 1855 talte Byen 148,000 Indb., men i 1889 c. 360,000. Det vil sige, i en god Menneskealder er Stadens Indbyggerantal mere end fordoblet. Den aarlige Tilvækst er i en lang Aarrække 8 à 10,000 Mennesker.

Man vil let forstaa, hvilken Forandring dette maatte medføre i Kirkens Stilling til Befolkningen. Rammerne for dens Arbejde bliver i forholdsvis kort Tid saa udspændt, at de er ved at briste. Københavns Sogne talte ved Aarhundredets Begyndelse gennemsnitlig 10,000 Mennesker; og til hver fast Præst var der i Gennemsnit 4,600 Mennesker. I 1889 ansloges Sognene til gennemsnitlig at have 25,600 Indb. og hver Præst 9150 M. Og da Tilvæksten ikke var ligelig, blev en Del — særlig Forstads-Sogne — ligefrem monstrøse; St. Johannes Sogn talte i 1889 76,000, St. Matthæus 55,000, Frederiksberg Sogn 49,600.

Men fra Kirkens Side var der i lang Tid ingen, der »fulgte med« i Udviklingen. Rammen for Byens kommunale Forhold udvidedes med Kraft og Dygtighed. Kloakvæsenet forbedredes, Vand- og Brandvæsen udvikledes tidsvarende. Ogsaa for Ungdommens Undervisning blev der

arbejdet med uhyre Ofre, saa at Hovedstadens Skolevæsen ikke blot holdt Skridt med Tilvæksten, men samtidig forbedredes. Men Kirkens Styrelse syntes ikke at føle, hvad disse Hundredtusinder af Sjæle havde behov, og hvad Kirken skyldte dem. FRIMODT følte det i sit eget Sogn, Stiftsprovst ROTHE havde (gennem de to nævnte Kirkekomiteer) gjort noget for sit Provsti. Men selv det var som en Øsen i et Kar uden Bund, og hvem vaagede over eller følte Ansvaret for Kirken i dens Helhed?

Der er et Punkt i Historien, hvor Kirkens Forsømmelse i denne Henseende springer særlig stærkt i Øjnene. Det er ved Nedlæggelsen af Københavns gamle Volde, da Staten overdrog de hidtilværende Fæstningsarealer til Københavns Kommune. Disse store Jorder blev naturligvis kortlagt; der lagdes omhyggelig Planer for Bebyggelsen, der sørgedes for Grunde til Kommunens eget Brug til Skoler o. s. fr. Men hvem tænkte paa at dele disse Arealer i nye Sogne og i Tide udlægge Grunde til Kirker? Dengang kunde det være gjort baade let og billigt, smukt og praktisk, mens man senere kun mangelfuldt har kunnet indhente det forsømte ved at købe Kirkegrunde alenvis i dyre Domme.

Under saadanne Forhold maatte ganske af sig selv Kirkens Arbejde besværliggøres i høj Grad og trods Præsternes redelige Arbejde dens Indflydelse i Befolkningen aftage paa tilsvarende Maade. Og kom nu dertil de før omtalte aandelige Vanskeligheder: Forandringen i Tidsaand og den stærke agitatoriske Paavirkning af Kirkens Fjender, maatte Følgen nødvendig blive en stærk Aftagen af den nedarvede Pietet for Kristendommen og en stadig større Ejernhed mellem de brede Lag og Kirken.

Selvfølgelig maatte disse sørgelige Forhold føles af dem, der arbejdede for Guds Rige i København. Baade blandt Præster og arbejdende Lægfolk maatte i hine Aar mange Gange det Spørgsmaal rejse sig med nagende Smerte: Hvad kan der gøres? Et Udtryk herfor finder vi i, at det

første af de bekendte *Bethesdamøder* satte det Spørgsmaal forrest paa Dagsordenen: »Arbejdet for de vantro Masser i Hovedstaden«. Det var i Oktober 1886. Mødet holdtes under overordentlig Tilslutning fra hele Landet, og Pastor SCHEPELERN (senere Holmens Provst) holdt Indlednings-Foredraget.

Dette Møde benyttede Herren til at give det første Stød til Arbejdet for Københavns Kirkesag. Dog var det ikke SCHEPELERN'S i øvrigt alvorlige og gode Foredrag, men et Indlæg i Diskussionen, der blev »Begivenheden«. Det var Pastor JOHANNES MØLLER fra Odense, der i sit Indlæg udtalte:

»Der maa tages fat paa en hel ny Maade... Det at bygge enkelte nye store Kirker er ikke den rette Vej; *der maa bygges mangfoldige smaa Kirker, 60—70; Sognene maa deles stærkt*... De nuværende Sogne *kan* ikke blive Grundlag for en Menighedsordning, hvor de enkelte kan faa deres Plads i Menigheden... *Lad*, for at vi kan komme ind paa den rette Vej, *blot en enkelt Mand begynde i et enkelt Sogn*, lad ham af Sognepræsten faa afstaaet f. Eks. en Firkant, begrænset af 4 Gader, og *lad ham faa sig en Trækirke* eller anden Bygning i en Baggaard at tale i. Eksemplet vil virke; her er noget for unge Mænd at tage fat paa«.

Disse Ord slog ned i tre unge Piger, hvis Hjerter Herren forud havde beredt dertil. De to, INGER MARIE SCHIØLER (nu gift i Skotland) og EMILI NEERGAARD (nu dansk Præstekone) var under deres Arbejde i Søndagsskolen blevet fyldt med Sorg over den aandelige Fattigdom i de mange smaa Hjem. Den tredie, Baronesse TH. v. RIPPERDA, var nylig kommet fra Berlin og havde der i Hofpræst STÖCKERS Gerning og den af ham stiftede »Kapellenverein« set noget lignende. I Herrens Navn besluttede disse tre at tage Sagen op, og den bekendte ANNA SØRENSEN (fra Martha-hjemmet) gav dem en Guldtikrone med de Ord: »Det skal være den første Sten til de smaa Kirker«.

De unge Pigers »Forening til Opførelse af smaa Kirker« vakte baade Undren og overbærende Spot. Men Sagen var fra Gud. Efter tre Aars Forløb havde de samlet Penge

til at tænke paa at bygge, og just da tilbyder en Mand dem en lille Kirke, der var opført til sekterisk Brug, i en Baggaard i Blaagaardsgade, midt i det største og fattigste af Byens Kæmpesogne. En ung theologisk Kandidat JUL. IFVERSEN, selv Arbejdersøn fra København, tilbyder at være Præst. De unge Piger paatager sig foreløbig at udrede Præstens Løn, og da ingen Autoritet vilde eller turde modtage Kirken, bliver den »de unge Pigers« Ejendom, og de

Bethlehemskirken.

maa selv bære dens Drift. Det var vor Kirkes Lykke, at Sjællands Biskop Fog havde tilstrækkelig Sans for Livets Ret over Formerne til at indvie *Bethlehemskirken* 12. Maj 1889, og dermed begyndte — formløst og uanseligt, uklart og famlende — det første Arbejde i Københavns Kirkesag.

Aaret forud var fra helt anden Side en Korrespondance indledet, der i Herrens Haand skulde føre til det næste Skridt. Det var fem yngre kristne Venner, der naar de mødtes, altid maatte tale sammen om Kirkens Nød, og da to af dem boede fjernt fra København, enedes de om at

fortsætte Samtalerne i en cirkulerende Korrespondance. »Ringens« bestod af tre Lægmand: Dr. med. P. D. KOCH, Bibliotheksassistent H. O. LANGE, Professor v. Universitetet H. WESTERGAARD, og to Præster: JUL. FRIIS HANSEN, Kapellan i Lyngby, og HENRY USSING, Sognepræst i Vejlbj ved Aarhus.

Korrespondancen havde ikke noget praktisk Maal, men sigtede kun paa i al Almindelighed at udveksle Hjertesuk og Tanker, famlende og søgende, om Kirkens Stilling i Tiden, dens Nød og dens Fremtid. Det var i Begyndelsen slet ikke særlig København, som Tankerne drejede sig om, men uden at vi selv vidste hvorledes, samlede Forhandlingerne sig mere og mere om Udviklingen af et ret Menighedsliv og de særlige københavnske Vanskeligheder i den Henseende¹⁾.

Glimt af de gryende Tanker kom offentlig frem ved det tredie *Bethesda*møde, der holdtes i Aarhus i Maj 1889. Hele Vennekredsen var da samlet i Vejlbj Præstegaard, og Mødets Forhandling om »*Kirkelig Fattigpleje*«, som indledes af FRIIS HANSEN og WESTERGAARD, blev atter noget af en Begivenhed. Ikke saaledes, at der fremkom meget, der sigtede direkte paa Kirkesagen. FRIIS HANSEN fremhævede kun stærkt, at Fattigplejen maatte være forenet med kristelig Sjælepleje, og pegede i Forbigaaende paa Nødvendigheden af at dele de altfor store Sogne. Men det var en enkelt lejlighedsvis Udtalelse af WESTERGAARD (se her Side 111) der fik Lov at virke næsten som en elektrisk Gnist, der udløser en længe opsamlet Spænding. Det brændte i mange Hjerter, og skøndt Forhandlingen vedblev at dreje sig om Menighedspleje, mærkede man, at

¹⁾ Den af os fem, der vel tidligst var klar over Hovedlinierne i Københavns Kirkeproblem, var FRIIS HANSEN, der allerede Juledag 1888 i »Dagens Nyheder« skrev sin mærkelige Artikel om 30—40 nye Kirker i København.

noget andet fyldte Sindene. Et afgørende Ord var talt, og Handling maatte følge.

I den nærmest følgende Tid samlede WESTERGAARD og hans Meningsfæller en Kreds af Lægmand (nogle og tyve i Tallet) til Drøftelse af den kirkelige Nød. Blandt dem fandt de nye Tanker hurtig og varm Tilslutning. I Oktober samme Aar blev HENRY USSINGS fire Foredrag i Bethesda om *Menighedsliv og Kirkeliv*¹⁾ et nyt Stød fremad. De omhandlede vel ikke direkte Kirkenøden, men fremstillede det Kirkeideal, der var begyndt at lyse for Vennekredsen, og fik Lykke til at samle en stor Kreds af de vakte Lægfolk i København, der bar paa Sorgen over Kirkens Nød, og pege paa Vejen frem i Udviklingen af det afgjorte og ansvarsbevidste Menighedsliv.

Alt imedens raadslog man i den lille Kreds. De var Lægmand alle, og det syntes, som om Byens Præster havde svært ved at godkende de nye Tanker. Alligevel følte man, at man maatte have Præsterne i Tale, om man skulde naa frem ad kirkelige Veje, og Løsningen fandt man ved at indbyde Københavns Præster til en Forhandling med det Formaal at indgaa til Ministeriet med Andragende om at faa nedsat en Kommission angaaende Hovedstadens kirkelige Nød.

Men hvorfor fandt »Kirkesagen« i sin Begyndelse saa liden Støtte hos Præsterne? Utvivlsomt har mange forskellige Hensyn samvirket, men det har sin Betydning for Historien at pege paa de kendeligste. Hos nogle sporedes en »Retningsfrygt«, idet man var bange for noget sekterisk, methodistisk eller ialtfald »missionsk« hos Lægfolkene, uagtet disse netop kæmpede for de almindelige Kirkeprinciper, der betinger hele Kirkens Virksomhed. Dybere laa en Modsætning i Tidsaand, idet de ældre og førende af Datidens Præster var opvokset med Individualismens Idealer,

¹⁾ Udgivet paa Bethesdas Forlag i 1890 (117 Sider).

hvor Kraften sattes ind paa ved det frie Ord at samle frie Kredse, medens Ansvaret for Kirkens Rammer, Samfundets Omsorg for alle de Tusinder, der ikke kom af sig selv, først ret følte, da de sociale Ideer greb den yngre Slægt. Og for det tredie lod ogsaa meget sig forklare af praktiske Grunde, idet Præsterne paa den ene Side var saaledes spændt for i Kæmpesognenes Slid, at deres Energi gik til med at holde det bestaaende i Gang, paa den anden Side ikke havde saa let ved at sige ja til de nye Idealer, fordi de, bærende det praktiske Kirkelivs Byrde og Ansvar, stærkere end andre følte Vanskelighedernes Størrelse og frygtede for, at Lægfolkene talte for ungdommelige Utopier.

Spændingen kom stærkt frem ved de to Forhandlingsmøder, der kom i Stand i Okt. og Nov. 1889 (se S. 123). Dog enedes man om at nedsætte et Udvalg af 3 Præster og 4 Lægmand, og i dette sluttede Holmens Provst, SKAT RØRDAM, sig i Hovedsagen til de nye Krav. Derefter førte det næste Møde da til, at Andragendet om en Kommission vedtoges. Og i Decbr. s. A. indsendtes det, underskrevet af 31 Præster og 260 Lægfolk¹).

Den officielle Vej er jo sjelden hurtig. Først 18. Nov. 1890 nedsatte Ministeriet en *Kommission angaaende de københavnske Kirkeforhold*, bestaaende af Højesteretsadvokat LIEBE som Formand, Stadens Provster (ROTHE og SK. RØRDAM), Sognepræsterne EWALDSEN og R. VOLF, Borgmester H. N. HANSEN, Overretsassessor FLORIAN LARSEN, Professor H. WESTERGAARD og Ministeriets Fuldmægtig O. DAMKIER som Sekretær. Denne Kommissions Betænkning afgaves 23. Marts 1892. Men længe forinden var der sket betydningsfulde Ting.

Ved Indvielse af Helligkorskirken (19. Jan. 1890) viste Biskop FOG, hvor varmt hans Hjerte slog for den spirende

¹) I Stedet for Lægmandenes oprindelige Tanke om Sogne paa 5000 Mennesker var her foreslaaet Sogne paa 10000 Mennesker med 2 Præster.

Kirkesag. I Foraaret 1890 fik »de syv Punkter« deres endelige Form, og ved Bethlehemskirken begyndte man at virkeliggøre de nye Menighedstanker (se nærmere S. 121). Endnu fortsattes Ringens Brevveksling, men allerede i September har Lægmandskredsen nedsat et Udvalg paa syv for snarest muligt at tage aktivt fat. Og Lejligheden til at begynde blev atter et »Bethesdamøde«. Ved det fjerde af disse, som holdtes i Bethesda i København, førtes der d. 15. Oktbr. en Forhandling om Sogneforholdets kristelige Betydning, indledet af SKAT RØRDAM og VILH. BECK, og derefter samme Aften, efter Indbydelse af Lægmandskredsen, for Bethesdamødets Deltagere et særligt Møde om »den kirkelige Nød i København«, indledet af H. WESTERGAARD og H. USSING.

Og ved dette fremtraadte for Offentligheden »Udvalget for Kirkesagens Fremme i København«, den Organisation, der senere omformedes til »det københavnske Kirkefond«, hvorfor dette med Rette regner d. 15. Oktober 1890 som sin Fødselsdag. Udvalget bestod af de syv Læg mænd: H. WESTERGAARD (Formand), H. O. LANGE, P. D. KOCH, GROSSE- rer JOHAN V. ADOLPH (Kasserer), Fuldmægtig C. BANGERT, Kontorchef CARL BORGEN og GROSSE rer HENRIK LEVINSEN.

Med »Udvalgets« Stiftelse er »Kirkesagen født«, d. v. s. derved er en Virksomhed blevet til, der helt er udsprunget af de Grundtanker, der bærer denne Sag, og som — trods Opgavens overvældende Storhed og Modstand fra mange Sider — straks med Troens Mod sætter sig til Maal at kæmpe for den *hele* Opgaves Løsning. »Foreningen til Opførelse af smaa Kirker« forstod ogsaa straks dette og gik med Glæde ind paa et Samarbejde, der endnu bestaar og har baaret mange gode Frugter.

III. UDVALGETS TID.

Ved første Øjekast kunde det synes et underligt Tids- punkt at optage Kirkesagsarbejdet paa, da en Kirke-

kommission lige var ved at blive nedsat. Men Lægmandskredsen turde ikke lade de kostbare Aar gaa hen, inden dennes Forslag kunde blive gennemført, og følte desuden klart, at *selv om* der ved Kommissionen naaedes et tilfredsstillende Resultat med Hensyn til Sogne og Kirker, vilde der intet være gjort for Hovedsagen: Vækkelsen af Menighedens Ansvarsfølelse og Udviklingen af det Liv, der skulde fylde Rammerne.

Til Hjælp i Arbejdet antog Udvalget en Sekretær, først F. W. STEINTHAL, hidtil Sømandspræst i London, som dog efter kort Tids Forløb gik over i den københavnske Indre Missions Tjeneste (1891), og senere den unge Pastor H. P. MOLLERUP, der tillige virkede for »de smaa Kirkers« Forening, og som ved at arbejde i et særskilt Distrikt under Pastor KRAG personlig gjorde Erfaringer om de nye Idealer. Men den egentlige Byrde laa ikke blot aandeligt paa »de Syv«, der stadig samledes til fælles Bøn; men ogsaa af selve det praktiske Arbejde tog de personlig Broderparten, baade naar det gjaldt om med Mund og Pen at kæmpe for Ideerne, og hvor det drejede sig om at samle Penge eller føre de mange vanskelige Forhandlinger med alle Slags Autoriteter.

Det nærmeste praktiske Maal saa Udvalget i — alt imens man afventede Kirkekommissionens Forslag med Hensyn til den samlede Kirkevirksomhed — at faa begyndt et kirkeligt Distriktsarbejde efter de nye Principer, hvor der kunde aabnes Vej for et saadant. Derfor overtog Udvalget med Glæde *Bethlehems Kirkens* Drift fra de unge Piger, der kun nødtvungent og midlertidig havde paataget sig denne; og i Foraaret 1890 lykkedes det at faa den unge Pastor J. C. HOLT ansat som Kateket i St. Johannes Sogn paa den Maade, at den østlige Spids af Sognet (nærmest det nuværende Nazareth Sogn) blev overladt ham til særlig Virkefelt. Ved Paasketid 1891 udstedtes da det første Opraab til Menigheden om at rejse en lille midlertidig Kirke for

dette Arbejde. Efter engelske Forbilleder besluttede man at bruge en »Jernkirke« (af Bølgeblik), der senere skulde kunne flyttes. Og 17. Jan. 1892 indviedes *Nazarethkirken* af Biskop Fog, som »midlertidig Hjælpekirke« i St. Johannes Sogn.

Vandrekirken, først i Rymsgade (*Nazarethkirken*), senere i Prinsesse Charlottes Gade (*Simeonskirken*).

Derefter erhvervede Udvalget en Grund paa det tætbefolkede *Vesterbro* i den ydre Ende af Dannebrogsgade, og mens man samlede Midler til Gethsemanekirken (indviet 25. Febr. 1894), fik man H. O. MYGIND ordineret til midlertidig Medhjælper ved Matthæuskirken saaledes, at der overlodes ham et Distrikt paa c. 5000 Mennesker til Virkefelt (se S. 128 f.).

Fra Efteraaaret 1893 kunde Udvalget begynde endnu en fjerde Distriktsvirksomhed paa *Frederiksberg*, hvor det lejede en Bedesal, som »Københavns Valgmenighed« hidtil havde benyttet, paa Chr. Winthers Vej, og hvor Pastor H. OSTENFELD ved Provst GLAHNS Velvillie fik gode Arbejdskaar for et Distriktsarbejde (S. 131 f.).

Da en Ven skænkede Udvalget en Kirkegrund i dette Kvarter, begyndte det da ogsaa at samle Midler til en egentlig Kirke her. Og samtidig var det videre lykkedes at optage endnu et Distriktsarbejde i det yderste af St. Stefans Sogn (med Utterslev Mark), hvor Udvalget fik opført sin første Stenkirke, *Kapernaumskirken* (indviet 15. Sept. 1895), og Pastor N. JUHL blev (under de sædvanlige Vanskeligheder) ansat som Distriktspræst her.

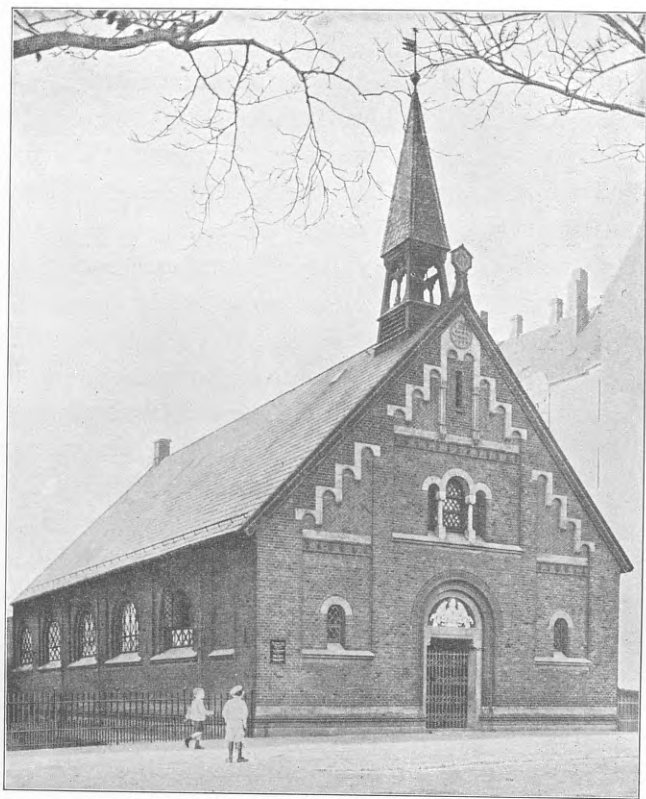
Arbejdet ved disse Distrikter lykkedes under Guds Velsignelse saa godt, at det selv blev det bedste Bevis for de nye Tankers Rigtighed. Det viste sig, at ved et overkommeligt Distriktsarbejde, hvor man kunde naa til de enkelte, var det muligt at faa de kirkefremmede brede Lag i Tale; og i de smaa Kredse udviklede der sig et Menigheds-liv¹⁾, der gav gode Forjættelser om, hvad det kunde bære.

Samtidig arbejdede Udvalget fra Begyndelsen af paa ogsaa i videre Kredse at vække Menighedens Ansvarsfølelse ved at paavise Kirkens Nød og Betingelserne for at afhjælpe den. Mens Kirkekommissionen (hvor i jo WESTERGAARD sad) arbejdede, iagttog man vel en afventende Holdning. Men Tiden blev godt benyttet ved at samles i mindre Kredse til Bøn og indgaaende Drøftelse af Kirkens Kaar i København. Et »Maanedskonvent« i Valby fik i denne Henseende særlig Betydning; af dets Overvejelser fremgik det lille Flyveskrift »*Kirkens Nød*«, hvorefter der i Foraaret

¹⁾ Saaledes ses det, at Alterbesøget i Udvalgets smaa Kirker i 1894 udgjorde 7200, og det var klart, at den glædelige Stigning i Altergæsternes Tal i København væsentlig skyldtes Udvalgets Kirker.

1893 stod Gny, idet mange Præster følte det som et Angreb paa dem, fordi det i dyb Alvor afdækkede de kirkelige Brøst, som Kirkesognene fremkaldte (Smaaskrifter III).

Da Kirkekommissionen afgav sin Betænkning, indeholdt den to Forslag, Flertallets om Oprettelsen af ti nye Sogne

Kapernaumskirken.

med otte nye Kirker, Mindretallets, der fordrede femten nye Sogne. Regeringen udarbejdede paa Grundlag af det første et Lovforslag, der i Efteraaret 1892 forelagdes i Landstinget. »Udvalget« var vel ikke saa lidt i Tvivl om Værdien af dette Forslag; thi dels syntes det, som fore-

sloges, ganske utilstrækkeligt, idet særlig Forstadssognene vedblivende vilde være altfor store, dels frygtede Kirkesagens Venner, at en Opførelse af otte Kirker ved offentlige Midler — uden en tilsvarende Menigheds-Bevægelse — kun vilde give tomme Rammer, som Livet ikke let vilde faa Kræfter til at fylde. Men man enedes dog om loyalt at støtte Regeringsforslaget som en udrakt Haand fra Kirkestyrelsens Side. Og Udvalget og dets Venner optog et kraftigt Arbejde til Bedste for Loven, uagtet »de 8 Kirker« i Datidens Politik blev lagt for Had i den store Befolkning. Skulde Loven ikke gaa igennem, vilde Arbejdet dog ikke være forgæves, idet man derigennem fik en god Lejlighed til at lægge Sagen selv frem for store Kredse.

Heri tog man heller ikke Fejl. Forslaget om de 8 Kirker blev aldrig til Lov. Men baade de *Dagligstue-Møder* for Kirkesagen, der paabegyndtes i Dec. 1892, og det store offentlige *Forhandlingsmøde i Koncertpalæet* 19. April 1893 (indledet af Provst SKAT RØRDAM og H. USSING), hvor det gik meget varmt til, var afgjort medvirkende til, at Foråret 1893 blev en af de mest grødefulde Tider i Kirkesagens Historie, idet snart hist, snart her nye Initiativer sprang op, og Spirerne lagdes til meget af, hvad der senere brød frem. Saaledes var det, for blot at nævne enkelte Ting, i denne Tid, at to unge Piger paa Frederiksberg følte sig drevet til at samle en Kreds til privat Forhandling om Menighedslivet — og herfra udgik Stødet til Arbejdet i Bedesalen paa Chr. Winthers Vej. Og det var ved Mødet i Koncertpalæet, at Pastor LØGSTRUP fik Ideen til »Præsternes Kirke«, der skulde blive et betydningsfuldt Led i Løsningen af Kirkesagen paa Vesterbro.

Derfor blev heller ikke den Omstændighed, at Lovforslaget faldt (begravet i et Landstings-Udvalg), et Nederlag for Kirkesagen, som Kirkens Fjender havde tænkt, men lige det modsatte. Kirkesagens Venner følte sig lettede; nu behøvede man ikke at frygte, at den officielle Støtte

skulde frembringe døde Rammer eller en fremtvungen Bevilling fjerne Befolkningen. Igennem det, der var sket, saa man tydeligt, at Herren viste en anden og bedre Vej, og man styrkedes i Troen paa, at den frie Menighedsbevægelse selv kunde løse Opgaven, selv om vel næppe de stærkest troende dengang turde vente, at der efter en kort Aarrække skulde være rejst ikke 8, men 37 nye Kirker i København.

Vi maa her nøjes med disse Træk af Udvalgets Virksomhed. Andetsteds i Bogen vil man finde personlige Erindringer baade af Udvalgets egne Mænd og dets Præster, der kan tjene til Udfyldning. Betydningsfuldt har dets Arbejde været ikke blot ved de spredte Virksomheder, det fik sat i Gang (ialt 5), og hvoraf flere har været banebrydende for det nyere Menighedsliv i København, men navnlig ved, at det fik Naade til at hejse Kirkesagens Fane over Hovedstaden med Kravet paa, at Kirkens Arbejde skulde gøres forsvarligt i overkommelige Sogne, med Idealet af et vaagent Menighedsliv, der kunde bære Kirkens Byrde.

Derigennem lykkedes det Udvalget ogsaa at sætte andre i Arbejde for Sagen. Udvalget fik de unge i Tale ved en Række Foredrag om »Folkekirke og Menighedsliv« (Smaaskrifter XI) i Bethesda med efterfølgende Forhandling i Studenterhjemmet. Her saaedes meget, der senere bar god Frugt. Og ud over København virkede de nye Tanker ad forskellige Veje. Endnu i Udvalgets Tid var ikke mindre end 8 særskilte Komiteer i Færd med at samle ind til 9 nye Kirker i København, af hvilke de allerfleste var fremkaldt ved Udvalgets Paavirkning.

Af særlig Betydning var det ogsaa, at Udvalget ikke blot vandt mange Venner i Hovedstaden, men at mange fra det øvrige Danmark begyndte at se, at Herren havde betydningsfulde Ting for i København. Fremfor alt maa det nævnes med Tak, at den store Kreds af Indre Missions

Venner ud over Landet fik Syn for, at denne Bevægelse var fra Herren. Baade aandeligt og økonomisk skylder Kirkesagen sine Venner paa Landet meget, og for hele det danske Kirkelivs Udvikling har det haft en overordentlig Betydning, at Livsbevægelsen ude i Landet og Livsbevægelsen i Hovedstaden kom i nærmere Forbindelse og fik Tillid til hinanden.

Imod Slutningen af Udvalgets Tid sporedes det dog, at Vejen frem kunde blive vanskelig nok. For hver ny Kirke voksede Budgettet, og ved hvert nyt Skridt rejste sig de samme Vanskeligheder. Fra Sognepræsternes og den officielle Kirkeordens Side lagdes der næsten alle Vegne Hindringer i Vejen for, at Udvalgets Kirker fik den folkekirkelige Plads, de begærede at udfylde. De blev snarest taalt fra oven og derfor ret naturligt fra nedent set paa som noget halv sekterisk. Og vendte man saa Øjet mod det store Maal: Kirkesagens Gennemførelse i hele Staden, maatte det jo indrømmes, at man endnu kun havde vundet nogle Forpostfægtninger.

Ganske naturligt maatte dette vende Udvalgets Tanker imod det Spørgsmaal, om ikke en Ændring i Virksomhedens Ledelse, en nøjere Samvirken med Kirkens Autoriteter, kunde lette Sagens Gennemførelse. Og da SKAT RØRDAM i Foraaret 1895 blev Sjællands Biskop, laa det lige saa nær for denne Mand, der alt i Kirkekommissionen var blevet Sagens Ven, at føle det som sin særlige Opgave at fremme Københavns Kirkesag. TATS Virksomhed som Biskop af London blev ham et lærerigt Forbillede. Og med Glæde optog han derfor de Forhandlinger med Udvalgets Mænd og andre Kirkens Ledere, der førte til Dannelsen af det københavnske Kirkefond, hvori Udvalget gik op.

IV. KIRKEFONDETS KAMPE.

Kirkefondets Stiftelse forberedtes ved, at Sjællands Biskop udvirkede Kongens Tilladelse (22. April 1896) til foreløbig for 10 Aar at optage en almindelig *Kollekt* i Landets Kirker paa Store Bededag til den københavnske Kirkesags Fremme; Midlerne skulde forvaltes af en Bestyrelse med Sjællands Biskop som Formand. Da en saadan Bestyrelse derefter ved nærmere Forhandlinger mellem Biskoppen og Udvalget var dannet, bifaldt Ministeriet (ved Skrivelse af 10. Okt. 1896), at Indtægten af nævnte Kollekt indtil videre bestyredes »under det af Udvalget for Kirkesagens Fremme i København dannede saakaldte københavnske Kirkefond«.

Store Bededags Kollekten indbragte i det første Aar henved 17,000 Kr., og den er siden vokset Aar for Aar. Efter at de første 10 Aar er udløbet, er den gentagne Gange fornyet, og Menigheden i Danmark har igennem den vist, hvor stærkt Hovedstadens Kirkesag er vokset indens Kærlighed. I de sidste Aar har den beløbet sig til langt over 40,000 Kr. og den er saaledes blevet en stadig, fast Støtte til Løsning af den vældige Opgave.

Kirkefondets *Statuter* (som med senere Ændringer er gengivet andetsteds i Bogen, S. 251 f.) udtalte Formaålet saaledes:

§ 1. Det københavnske Kirkefond har til Formaal at bidrage til, at der kan tilvejebringes en forsvarlig Ordning af de kirkelige Forhold i København og de nærmest tilgrænsende Sogne, og derigennem at støtte Folkekirken i dens Virksomhed til Guds Riges Fremme og som Hjemsted for Menighedslivet.

§ 2. Dette Formaal søges fornemmelig naaet ved at fremme og støtte Delingen af Sognene, hvor disse er saa folkerige, at Beboerne ikke under den nuværende Ordning kan finde den nødvendige kirkelige Omsorg, samt ved — indtil saadan Sognedeling kan komme i Stand — indenfor de bestaaende Sogne og i Tilslutning til disses kirkelige Ordning at søge ansat Præster for mindre Distrikter paa indtil omtrent 5000 Mennesker.

§ 3. Til dette Øjemed kan Fondet, foruden at støtte Opførelsen

af nye Sognekirker ved Bidrag, anvende sine Midler til at tilvejebringe midlertidige Lokaler til Gudstjeneste, enten særskilte Bygninger eller Forsamlingsale, samt til at bestride Omkostningerne ved disses Drift og bidrage til Lønning af Præster, hvor det viser sig umuligt at skaffe disse en nogenlunde tilstrækkelig Løn fra Sognekredsen.

Ved Siden heraf skal der tillige af Fondet kunne ydes Bidrag til den københavnske Kirkesags Fremme i det hele paa saadanne Maader, som Tid og Omstændigheder kræver.

Bestyrelsen kom til at bestaa af en større Kreds Præster og Lægmænd fra hele Landet med Sjællands Biskop som født Formand. Og Virksomheden skulde ledes af et *Forretningsudvalg* paa 7, valgte (for 4 Aar ad Gangen) af Bestyrelsen. Til dette overgik 3 af »Udvalget«, WESTERGAARD som Formand, samt BORGEN og KOCH, medens de 4 andre¹⁾ erstattedes af Overretsprokurator STEINTHAL og Præsterne P. M. LARSEN, A. SCHACK (der i 1895 var blevet Sognepræst ved Helligaandskirken) og HENRY USSING (fra 1891 Sognepræst i Valby). JOHAN V. ADOLPH vedblev at være Kasserer.

Atter blev det et »*Bethesdamøde*«, hvorved Kirkefondets Stiftelse kundgjordes. Ved det ottende »kirkelige Møde« i København i Efteraaret 1896 holdt Biskop RØRDAM d. 14. Oktbr. Foredrag om den københavnske Kirkesag, og samme Aften samledes Kirkefondets Bestyrelse for første Gang, og Arbejdet begyndte i den nye Skikkelse.

Iøvrigt havde Kirkefondet ikke nogen let Fødsel. Det var jo noget helt nyt, der tilstræbtes, en organisk Samvirken mellem de folkekirkelige Autoriteter og den frie Menighedsbevægelse. 19 Aars Historie har godtgjort, at den derved stillede Opgave lod sig løse, fordi der fra begge Sider var en alvorlig Villie til at forstaa og finde hinanden

¹⁾ Af disse er dog senere BANGERT og LANGE genindtraadt i Forretningsudvalget, der altsaa endnu tæller 5 af »Udvalgets« Mænd.

for Guds Riges Skyld. Men det kan ikke undre, at man ofte stødte paa Vanskeligheder, og at det i Begyndelsen var svært at styre klart og ret.

Selvfølgelig maatte Biskoppen, der skulde repræsentere den officielle Kirkeorden, vaage over, at der var Bro mellem de bestaaende Former og det nye Ideal. Han haabede endnu paa, at der fra Kirkestyrelsens og Lovgivningsmagtens Side skulde blive ydet et større Bidrag til Kirkesagen, idet Kirkeministeren efter Samraad med ham netop ved samme Tid forberedte et Lovforslag om et Tilskud af Statskassen paa 24,000 Kr. aarlig i 10 Aar til Københavns Kirkesag¹⁾. Derfor turde han ikke i sin Programtale sætte *Maalet* højere end at faa København delt i Sogne paa 15,000 Mennesker, uagtet han selv udtalte, at »naar det gik efter hans personlige Ønske og hans Mening om, hvad der var det heldigste, skulde Byen deles i Sogne paa omtrent 10,000 Mennesker«. Men kunde den nye Bevægelse her slaa af paa Kravet om Sogne paa 10,000, der allerede længe havde været hævdet ikke som det bedste, men som det mindste, der kunde kaldes forsvarligt?

En anden Vanskelighed følte straks i *Bestyrelsens Sammensætning*. Skulde Kirkefondet have noget af en Autoritets Stilling i Københavns Kirkevæsen, maatte Stadens to Provster vel være med. Derfor traadte Stiftsprovst PAULLI og Holmens Provst G. SCHEPELERN ogsaa efter Biskoppens Anmodning ind i Bestyrelsen; men netop disse Mænd nærede ud fra deres kirkelige Syn store Betænkeligheder overfor de nye Krav og havde allerede gentagne Gange bestemt bekæmpet dem. Skulde den nye Bestyrelse da blive en Slags Repræsentation for modsatte Anskuelser, der kun kunde virke igennem Kompromisser, eller krævede Bevægelsen en væsentlig Enighed mellem Lederne

¹⁾ Lovforslaget blev dog ikke gennemført.

for at bevare sin Kraft? Det viste sig snart, at Bestyrelsens store Flertal vilde frem efter de nye Ideer, og der var derfor ingen anden Løsning end, at de to ellers saa højt fortjente Mænd traadte ud af Bestyrelsen, da denne (i Efteraaret 1897) tog et Skridt, som de var bestemt imod (Købet af Vesterbrogade 17 med Planen om at omdanne Dansesalen Valkyrien til Kirkesal).

Noget af det første, man foretog, var at vælge en Sekretær. Valget faldt paa den Mand, der vel kunde siges at være selvskreven dertil, og som i sin korte Arbejdstid (8 $\frac{1}{2}$ Aar) fik Naade til at udføre et Livsværk, som for altid har indskrevet hans Navn i Danmarks Kirkehistorie: JULIUS FRIIS HANSEN.

Arbejdet for Kirkesagen viser sig nu i den følgende Tid ret mangfoldigt. I Centrum virker Kirkefondets Forretningsudvalg med Sekretær og Kasserer. Bestyrelsen samledes som Regel en Gang aarligt til Forhandling om Sagen og for at drøfte og bevilge Budgettet, men den er dog ogsaa ved enkelte Lejligheder traadt mere aktivt og selvstændigt op. I større eller mindre Selvstændighed overfor Kirkefondets Ledelse virker derhos flere og flere lokale Komiteer for Opførelsen af Kirkebygninger i forskellige Bydele. Og endelig udførtes en væsentlig, i een Forstand den allervigtigste Del af Kirkesagsarbejdet af Kirkefondets Præster og de af disse samlede Menighedskredse: Arbejdet mod selve det egentlige, aandelige Maal, Menighedsdannelsen, Guds Riges Komme.

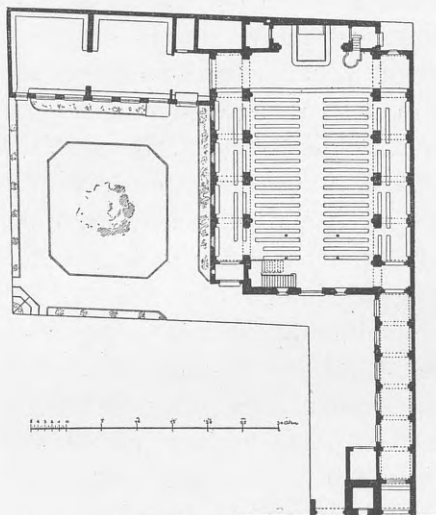
Det lader sig ikke gøre her at belyse Historien i det enkelte paa alle disse Omraader. Af Menighedsarbejdet vil forskellige mindre Bidrag fra vore Kirker give et Billede. Fremskridtet i Opførelsen af Kirker og Sogdenes Deling vil kunne ses af vor Tidstavle og flere andre Bidrag (S. 47 fl. 54 f.). Men indenfor det Omfang, som her staaer til Raadighed, vil man formentlig bedst faa et Indtryk af Udviklingen ved et kort Overblik over de forskellige Kampe,

som maatte føres for at aabne de lukkede Døre, skabe nye Arbejdsvilkaar og vinde frem i den store Befolkning, hvor saa meget var tabt.

Vi nævner først *Kampen for Sagen selv*, for at bringe dens Grundtanker til Forstaaelse, for at faa Lov at handle efter dem. I et folkekirkeligt Samfund vil der jo i Reglen ikke rejses Indsigelse imod, at Kirken overhovedet er og arbejder, som man er vant til det. Men saasnart et højere Maal sættes og et kraftigere Arbejde optages, forarges Verden: Sværmeri — Methodisme — indremissionsk Fanatisme o. m. a. Har vi ikke mere end Kirker nok i Forvejen? De Kirker, som vi har, er jo ikke engang fulde. At bygge Kirker er at byde de fattige Stene for Brød. Med disse og mange andre skiftende Grunde søgte man fra Verdens Side at spærre Vejen for Fremskridtet. Og i kirkelige Kredse var det under den lange Tilbagegangs Tryk mest almindeligt at ryste forsagt paa Hovedet: Utopier! Uopnaeligt! Ved at arbejde stiltfærdigt for en Kirke ad Gangen var der vel Mulighed for at naa lidt fremad, men de højtspændte Krav vilde kun ødelægge alt.

Her maatte tales for de nye Tanker i Tide og Utide. I Kirkefondets første Vinter holdt H. USSING en Række Forelæsninger paa Universitetet: »Kirkens Arbejde i store Byer« (Gads Forlag 1897). Ved Kirkefondets Blad: »*Københavns Kirkesag*«, redigeret af Sekretæren, ved Piecer, Bladartikler og Flyveblade, ved offentlige og private Møder (Dagligstuemøder o. a.) kæmpedes der og vandtes der stadig nye Venner. Men i Forstaaelsen af, at det afgørende Bevis vilde bestaa ikke i Ord, men i Kendsgerninger, lagde man samtidig al Kraft ind paa at fremme det allerede paa-begyndte Distriktsarbejde, faa nye Virksomheder aabnet og — heri ser man Fremskridtet fra Udvalgets Tid — Planer lagt for en systematisk Løsning af Opgaven ud over Staden.

FRIIS HANSEN satte hele sin mægtige Arbejdskraft ind. Han foretog Rejser til alle Landsdele og vandt Kirkesagen de varmeste Venner i de levende Menighedskredse. Han opsøgte de unge nidkære Præster, der var bedst skikket til

Apostelkirkens Grund.

Indgangen i Saxogade (Nr. 13) er nederst paa Billedet. Til højre den smukke »Klostergang« (afbildet paa Omslaget), som fører lige ind i Kirken. Øverst til venstre Menighedslokaler.

Pionerarbejdet herinde, og overtalte dem til at komme. Han blev deres faste Støtte og Vejleder under alle Vanskeligheder i Gerningen. Han fandt Grunde til nye Kirker, hvor det var vanskeligst, og med sin store Organisationsevne udka-stede han praktiske Planer for en gennemført Sognedeling af hele Bydele.

Dermed staar vi ved en anden Kamp, der fortjener særlig Omtale: »Kampen for de smaa Sogne«. Lige fra Kirkesagens Fødsel var »smaa

Sogne« Feltraabet. A. SCHACKS »Smaa eller store Sogne i København« (Udvalgets Smaaskrifter VIII) havde allerede i 1894 paavist dette Kravs folkekirkelige Nødvendighed, støttet ved Autoriteter som TH. CHALMER, A. VINET, CLAUS HARMS, BÜCHSEL, GUSTAV JENSEN o. fl. Efterhaanden var man blandt Kirkesagens Venner standset ved Kravet: Sogne paa højst 10,000 Mennesker med to Præster, men ogsaa dette vedblev man fra konservativ Side at anse for ganske overdrevet, og ved selve Kirkefondets Stiftelse turde Biskop RØRDAM ikke sætte Maalet saa højt. Det var FRIIS HANSENS glimrende Taktik, der afgjorde Sagen i Praksis.

St. Matthæus Sogn var dengang Byens allerstørste, omfattende omtrent hele Vesterbro med c. 60,000 Indbyggere. Kunde det lykkes snart at faa det udstykket, vilde Kirkesagen have vundet en afgørende Sejr. Men alt beroede da

Apostelkirken.

paa, at man fik det delt ikke i fire, men i seks Sogne. En ny Kirke paa det indre Vesterbro vilde sammen med Matthæus-, Gethsemane- og Præstekirken just give fire. Det gjaldt derfor straks at finde en Kile, der kunde sprænge Sagnet grundigere, og det lykkedes. I en Baggaard i

Saxogade, hvor næppe nogen anden vilde have tænkt sig Muligheden, fandt CARL BORGEN i det tættest befolkede Vesterbro en ret anseelig Kirkegrund. Men den kostede 50,000 Kr., og hvem skulde bygge Kirken? Og hvorledes faa Biskoppen og Bestyrelsen til at godkende denne Plan? FRIIS HANSEN forstod, at der ikke var Vej frem, med mindre Midlerne skaffedes til Veje i al Stilhed ad privat Vej. Efter Forslag fra hans Side (i Foraaret 1897) skete da det mærkelige, at en lille Kreds velstaaende, troende Mænd enedes under Bøn om at tage denne Sag op¹⁾. Ved deres Tilbud til Kirkefondet var Sagen med det samme afgjort, Grunden blev købt, og dermed var i Principet ogsaa Linierne givet for Delingen af Vesterbro i seks Sogne. Og siden har Principet 10,000 altid været Grundlaget for alle Kirkefondets Planer.

Kampen for at bringe det samme Krav til principiel Anerkendelse som det kirkeligt rette fortsattes selvfølgelig endnu i lang Tid. Men efterhaanden stilnede Modstanden af, og med undrende Tak oplevede Kirkefondets Mænd, at Sejren besegledes i 1899 ved en Erklæring til Ministeriet fra det daværende »kirkelige Raad« (alle Landets syv Biskopper) og senere ved, at »det kirkelige Udvalg« ligefrem optog den Paragraf i sit »Udkast til Lov om Folkekirkens Forfatning« (1907):

»Ved Fastsættelsen af Sogdenes Størrelse og Afgørelsen af Spørgsmaal om deres Deling eller flere Præsters Ansættelse bør tages Hensyn til, at Sognemenighedernes Medlemmer kan blive forsvarlig betjent i Kirke og Hjem.

En Sognemenighed i København og Købstæderne bør derfor som Regel ikke have større Folketal end 10,000 eller betjenes af mindre end een Præst for hver 5000.«

¹⁾ Den mærkelige Beretning om, hvorledes den lille Kreds fuldførte Apostelkirken (til et samlet Beløb af 150,000 Kr.), findes i »Apostelkirkens første Tiaar«, Blade af en Forstadsmenigheds Historie. Ved Sognepræst FRIIS BERG. Kbhvn. 1911.

Kampen om Regulativerne var i sin Tid en af de vanskeligste. Den angik det Punkt, hvor de nye Distriktsvirksomheder og det gamle Sognearbejde stødte sammen. Skulde det nye Distriktsarbejde bidrage til at afhjælpe den folkekirkelige Nødtilstand, maatte den selvfølgelig indpasses som et anerkendt Led indenfor de officielle Kirkerammer. Befolkningen i de paagældende Distrikter maatte forstaa, at de nye Kirker netop var dens egne Kirker, og at de ansatte Distriktspræster var dens rette Præster. Men her blev paa de fleste Steder Modstanden stærk fra de gamle Kirkers Side. Man fandt sig i, at der blev indviet Fialkirker, men man vilde ikke have Befolkningen *henvist* til disse, og Følgen blev, at de Regulativer, der skulde ordne Forholdet, som Regel gav de nye Virksomheder Præget af at være rent privatiserende Foretagender, som kun fik Værdi for dem, der blev grebet af Ordet, men ikke kunde naa til at optage den egentlige Sogneopgave.

Vanskeligheden vilde være fjernet, om man straks havde kunnet gøre de nye Distrikter til Sogne. Men hertil manglede Kirkestyrelsen bl. a. Midler, idet den da gældende Lov om Præstepengene ved en højst ulige Fordeling i de rige og fattige Sogne gjorde det umuligt at skaffe Løn til flere Sognepræster i Forstæderne. Derfor var der en Tid, hvor det saa sort nok ud. De gamle Sogne med deres Klokkerkontorer holdt fast paa den gamle Ordning, og de nye Distriktspræster fik vanskelige og trange Kaar i Befolkningen. Men Kirkefondet kæmpede for Kirkens Ære, der stadig led under Massetrafikken, og krævede derfor nye Regulativer, krævede det af Autoriteterne, krævede det i Bøn for Kirkens Herre. Kirkefondets samlede Bestyrelse henvendte sig herom til Ministeriet i 1898. Og vi mindes det som en forunderlig Bønhørelse, da det hele Spørgsmaal blev løst ved en kgl. Anordning af 11. Nov. 1899 angaaende Adgang til en Deling af Sognene i København i *Sogne-distrikter* med egne Distriktskirker og Ansættelse af Distrikts-

præster. Det var daværende Kontorchef O. DAMKIER, der ved at udtænke denne sindrige Udvej løste en af Kirkesagens vanskeligste Knuder. Som »Sognedistrikter« blev de nye Kirkers Omraader henvist til disses Præster ganske som i egentlige Sogne, og derved kunde det trindt om opløststrende nye Kirkearbejde først rigtig komme til at gøre den Gavn, som det saa hjerteligt gerne vilde.

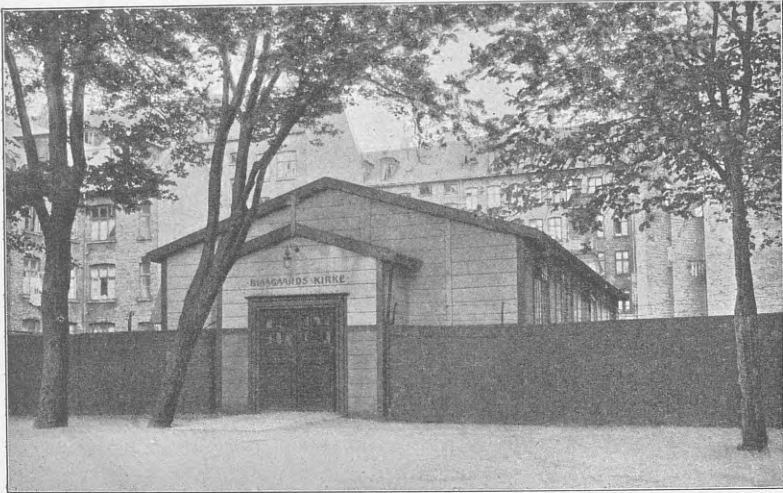
En videre Følge af den voksende Kirkebevægelse var da en *ny Lov om Ligningen af Præstepenge* i København (14. April 1904), der ved at indføre en ensartet Paaligning over hele Staden fjernede de ovenomtalte Vanskeligheder. Ved dens Gennemførelse bortfaldt de fleste Steder Nødvendigheden af den særlige Form af »Sognedistrikt«, og 5. April 1905 blev derfor paa een Gang hele fem af Kirkefondets Sognedistrikter »ophøjede« til Sogne.

En anden ejendommelig Kamp, Kirkefondet har ført, er *Kampen mod det Kirkefjendskab*, der havde bredt sig saa underligt i Hovedstadens Befolkning, fremkaldt for en Del ved Kirkens Forsømmelser, for en Del ved de fritænkernes Strømninger og Socialdemokratiets fra Tyskland importerede Kirkefjendskab.

Det er mærkelige Erfaringer, Kirkefondet har gjort i denne Henseende. Københavns Kommunalbestyrelse stillede sig en Tid saa uvilligt overfor Kirkesagen, at den ikke blot ikke vilde skænke Byggegrunde til Kirker (som tidligere var Skik), men at den, da Kirkefondet købte Grund til Blaagaardskirken, ikke undsaa sig ved den Smaalighed at stille som Betingelse, at der af denne Kirke altid skulde svares de Afgifter, som Kirker ellers ved Lov er fritagne for. Og i Befolkningen var ikke blot i Kirkesagens Begyndelse »de otte Kirker« et glimrende Agitationsmiddel, men det er oplevet, at da Menigheden i et Sogn fik købt en ny Grund til Kirkefondet og belavede sig til at samle frivillige Gaver ind til dens Opførelse, saa foranstaltede Social-

demokrater et offentligt Protestmøde for at vedtage, at der ikke trængtes til flere Kirker i den Bydel!

Men ogsaa i denne Kamp er der vundet forunderligt frem. Fra Kirkefondets Side har man frimodig optaget offentlige Forhandlinger med Arbejderne; men fremfor alt har to Ting lidt efter lidt virket til at vende Stemningen. Dels Kirkefondets stadige og aabne Kamp med de kirkelige Misbrug. Hvor Kirkesagen gik frem, ophørte Bunke-

Blaagaardskirken.

Uvæsenet, Bunkebegrovelser, Bunkebryllupper o. s. v. I Kirkefondets Kirker var der ikke lukkede Stole, det »kostede ikke noget« at komme til Alters, og de fattigste mærkede, at de var velkomne. Paa Københavns Kirkegaard lykkedes det efterhaanden at komme bort fra »Frijordens« Hæsligheder o. s. fr. Og dels gav de unge nidkære Distriktspræster, der jævnt og menneskeligt besøgte Smaaafolks Hjem og blev Venner med deres Ungdom, ganske uvilkaarlig Befolkningen Beviset i Hænde for, at Stikordene om »de riges Kirke« og de »fornemme, fede Præster« slet ikke pas-

se. Naar saa tillige efter Aarhundredskiftet et Omsving i Retning af mere Religiositet har gjort sig gældende, er det forstaaeligt, at alle, der kan sammenligne, med Tak maa sige, at Befolkningens hele Stilling nu er vidt forskellig fra, hvad den var i Kirkesagens første Tid.

Det vil ikke undre, at *Kampen for Pengene* har optaget mange Tanker og Kræfter. Kirkefondets Aktiver beløber sig nu til over 3 $\frac{1}{2}$ Million Kroner. Selvfølgelig er der kæmpet baade i Bøn og Arbejde for at rejse saa store Midler alene ad Frivillighedens Vej. Igennem den aarlige Bededags-Kollekt, gennem Indsamlinger ved Møder ud over Landet, gennem Aarsbidrag og særlige Gaver (Legater o. d.) fra København og andre Egne er Strømmen flydt. Ogsaa *Laan* er anvendt til Køb af kostbare Kirkegrunde eller af hele, store Ejendomme (Vesterbrogade 17 og »Sortedamslund«). Om alt dette vil man faa nærmere Oplysning andetsteds i dette Skrift (S. 240).

Naar man gennemlæser »Københavns Kirkesag« for de svundne Aar, faar man et levende Indtryk af, hvorledes der er kæmpet. Fra Tid til anden er der optaget nye »særlige« Indsamlinger. Engang udtalte JOHAN V. ADOLPH ved et Møde, at blot 10 Øre om Ugen af hver af Københavns Kirkegængere vilde give os 150,000 Kr. om Aaret; det gav Stødet til den store *Tiøres-Indsamling* (Aar 1900—1904), hvis Hovedkasserer var Oberst C. KEYPER. Denne indgik som et Led under det forgrenede Arbejde af »Kirkefondets Hjælpekomité« med Admiral C. GARDE som Formand (stiftet 1900). Senere optoges under Feltraabet *Kirkesagens foreløbige Fuldførelse* to nye store Indsamlinger (1905—6) under Ledelse af Grev J. MOLTKE og Kammerherre BARNER. Og foruden disse har fra Tid til anden andre Veje været prøvet til at rejse de fornødne Midler.

Det kan imidlertid ikke nægtes, at Planerne for Pengenes Tilvejebringelse ikke altid har ført til de ønskede Resultater. Ingen af de »store« Indsamlinger indbragte, hvad der var

haabet; en Grundkapital, som man engang drømte om, blev der slet ikke noget af at samle, og Kirkefondets Gæld maatte man finde sig i at afdrage saa smaat fra Aar til Aar. Men derfor har disse Indsamlinger ingenlunde været forgæves. Store Kredse af Venner gik i Arbejde, og rig Lejlighed gaves derved til at udbrede Kendskab og Kærlighed til Kirkesagen. Og fik Kirkefondet ikke, hvad det bad om, saa hjalp hver særlig Indsamling dog ud over en særlig Nød, og stadig fik vi »det daglige Brød«, ja, saa forunderligt netop, hvad Herren havde behov for at føre Sagen frem.

Blandt de »Ideer«, der fremkom for at klare Budgettet, er der imidlertid een, som maa nævnes særskilt, ikke blot fordi den lykkedes bedre, men fordi den betød langt mere end blot at rejse Penge. Det er *Selvunderholds*-Tanken. Allerede i Udvalgets Tid dukkede den op. Den laa jo gemt i selve Tanken om en myndig Menighed, og naar man tænkte sig flere og flere Distriktsvirksomheder optaget, øjnede man kun Vej til at magte den altid stigende Drift ved, at hver Menighed opdroges til at bære sin egen Byrde. I November 1893 fremlagde WESTERGAARD og Pastor HOLT første Gang denne Tanke for Nazareth Menighed, og fra Nytaar 1894 vovede denne Forsøget og blev saaledes selvunderholdende, længe før Ideen greb om sig i videre Kredse. I Kirkefondet, hvor Driftsbyrderne voksede end stærkere, maatte Tankerne da ogsaa snart vende sig den Vej, og for at fremhjælpe Selvunderholdet ændredes Statutterne i Oktober 1901 saaledes, at Kirkefondets Menigheder fik Ret til at indvælge to Repræsentanter i Bestyrelsen, hvis de blev »selvunderholdende«¹⁾ og een, hvis de naaede »halvt Selvunderhold«.

Men virkelig Fart i Bevægelsen kom der først, da Nøden

¹⁾ c: »for saa vidt der ved frivillige Gaver aarligt indsamles det fulde Beløb, der udkræves til at dække Kirkens Driftsunderskud.«

drev dertil. Det var ved Udgangen af 1901, at Kirkesagen efter ikke mindre end syv Kirkeindvielser i Aarene 1900—1901 truedes af et hidtil ukendt Underskud (17,000 Kr.). Forretningsudvalget udsendte Opraab, og indtrængende Skrivelser sendtes til Kirkefondets Præster og Menigheder. Da blev ved Nytaarstid 1902 Tanken taget op rundt omkring ved de smaa Kirker. De fleste Steder blev den før-omtalte Tiøres-Indsamling anvendt til dette Formaal, og med saa stor Offer- og Arbejdsvillighed sluttede Menighederne sig til Sagen, at Mariæ Kirkesals to Distrikter naaede det hele Maal alt i samme Aar, og Brorsons-, Fredens- og Gethsemanekirken kom snart efter. Dermed er en stadig og bestandig rigere Strøm af Midler tilflydt Kirkefondet, og samtidig er Menighederne vokset i indre Kraft og Selvstændighed. Sidste Aar beløb Bidragene til Kirkernes Drift fra alle Kirkefondets Menigheder (hvoraf de fleste afgjort bestaar af Smaafolk fra de fattige Kvarterer) sig til godt 45,000 Kr. eller over en Trediedel af den samlede Aarsindtægt. Og i Sammenhæng dermed er ogsaa Bestyrelsens S sammensætning undergaaet en betydningsfuld Forandring, idet den sidste Aar bestod af 55 faste (af Bestyrelsen valgte) Medlemmer og ikke mindre end 34 Repræsentanter for Kirkefondets Menigheder.

Til sidst maa vi omtale *Kampen om Kirkefondets Ejendomsret* til sine Kirker og Besættelsen af *Præsteembederne* ved disse. Var Kirkesagen kun et Arbejde for at tilvejebringe Kirker i København, der saa gik ind i Folkekirkens Organisation ligesom ellers, hvor en ny Kirke rejses, vilde disse Spørgsmaal ikke volde nogen Vanskelighed. Men Kirkesagens mægtige Opgave vilde aldrig være blevet taget op til Løsning gennem frie Ofre af Guds Folk i Danmark, om den blot havde sigtet paa officielle Rammer. Det var en Livsbevægelse, Menigheden vilde ofre for. Men bad man den levende Menighed om Penge til Kirker i København, rejste den ofte de Spørgsmaal: hvem skal eje disse

Kirker? Og hvem sikrer os, at vi faar troende og vel skikkede Præster til at arbejde derinde?

Og her laa ret store Vanskeligheder. Naar en Kirke var rejst, overgaves den jo ved Indvielsen til Folkekirkens Brug saaledes, at Kirkefondet garanterede Driften. Da ingen andre brød sig om at eje den, kunde Kirkefondet ganske vist kaldes Ejer, men betød denne Ejendomsret noget? Var Kirken ikke udleveret til folkekirkeligt Brug »til evige Tider«, saa at den troende Menighed maaske engang kunde være udsat for at maatte forlade sin egen Kirke? Og med Hensyn til Præstekaldelsen ved disse Kirker kunde man ganske vist (efter tidligere Sæd i Landet) gaa ud fra, at den første Præst ved Kirken blev udnævnt efter Kirkefondets Indstilling, men hvorledes senere? Her var Menigheden ikke til Sinds at lade sig nøje med et »den Tid, den Sorg«; og Utrygheden blev ikke mindre, men større efterhaanden. Thi saalænge der kun ansattes ganske unge Præster, der fik omtrent hele deres Løn fra Kirkefondet, havde dette jo et stærkt Middel til at sætte sine Ønsker igennem ved at gøre sin Indflydelse til en Betingelse for Lønnen. Men da man ved Kirkefondets Kirker fik Del i Præstepenge og andre officielle Indtægter, ja en Del af Kirkefondets Præster blev Sognepræster, kunde disse Embeder jo ikke undrages de almindelige Love for Præsteembedernes Besættelse. Og her trøstede man sig vel endnu med Haabet om Biskoppens Støtte og Ministeriets Velvillie, men der manglede enhver Sikkerhed ved Person- eller Systemskifte.

Alvorligere endnu saa det ud, da I. C. CHRISTENSEN i 1902 forelagde sit Forslag til en Menighedsraadslov, hvorefter et tilfældigt Flertal i et Menighedsraad, der var valgt uden kirkelige Garantier, vilde faa den afgørende Indflydelse paa Præstevalget. I København vilde herved Døren være aaben for, at et rent ud kirkefjendsk Flertal ved Masse-Agitation kunde tage Magten i flere Menighedsraad. Kirke-

fondets Menigheder sluttede sig derfor ogsaa gennem Menighedsforbundet til den almindelige kirkelige Protest. Ved Menighedsraadsloven af 1903 blev da Bestemmelserne om Præstevalg udskudt, og Faren for en kirkefjendsk Invasion i Menighedsraadene afvendtes derved. Alligevel gav Ministeriet de nyvalgte Menighedsraad en væsentlig Indflydelse paa Præstevalget, men de københavnske lovbefalede Menighedsraad var nu ved Valget væsentlig kommet til at bestaa af Menighedernes Ledere, ved Kirkefondets Kirker for en stor Del de samme, der sad i de »frivillige Menighedsraad« (Styrelserne for Menighedssamfundene), og flere Embedsbesættelser forløb derfor i smuk Enighed mellem Kirkebestyrelsen og Menighederne.

Da blussede paa een Gang den slumrende Konflikt op i lys Lue. Da Sognekaldet ved *Fredens Kirke* blev ledigt i 1906, begik Menighedsraadet her den Fejl ikke i rette Tid at indsende den ved Ministeriets Cirkulære foreskrevne Begæring om at faa Ansøgningerne tilsendt, og i August blev da Pastor HALLAGER udnævnt til Sognepræst. Da Fredens Menighed imidlertid havde samlet sine Tanker om en anden og afgjort erklærede ikke at kunne slutte sig til den udnævnte Sognepræst, besluttede Forretningsudvalget at støtte dens Forsøg paa at faa Udnævnelsen ændret (som det jo oftere var sket andetsteds i Landet). Mange Ting blev forsøgt, men fra den anden Side blev der ogsaa sat meget ind paa Sagen, og først efter ret langvarige Forhandlinger »sluttedes der Fred«: den skete Udnævnelse forandrede ikke, men Ministeren lovede at oprette et residerende Kapellani ved Kirken for den Mand, Menigheden maatte ønske, og tilsagde Kirkefondet, at det ved fremtidige Embedsledigheder skulde faa Lejlighed til at gøre sin Indflydelse gældende¹⁾.

Denne Begivenhed opskræmmede imidlertid Menigheden,

¹⁾ Den udførlige Redegørelse herfor, se Københavns Kirkesag 1906, S. 100 ff.

og i Kirkefondets Bestyrelse fremkom stærke Krav om at skaffe en mere betryggende Ordning. Og da der ikke syntes at aabne sig Udvej til en klar Løsning, besluttede man at gribe til stærkere Midler. I det stærkt voksende Sundby var en ny Kokolitkirke færdig til Indvielse i Foraaet 1907. Men Kirkefondet fastholdt ikke at kunne overgive den til Folkekirkens Brug uden bestemte Garantier;

Filipskirken.

man tænkte sig nærmest en Overdragelse paa et vist Aaremaal eller med Ret til Opsigelse. Og hvad der styrkede Kirkefondets Stilling var, at den anselige Eliaskirke paa Vesterbros Torv snart ogsaa vilde være færdig til Indvielse. Ved et ekstraordinært Bestyrelsesmøde henvendte man sig da atter direkte til Ministeriet.

Ligesom ved en tidligere vanskelig Konflikt blev det ogsaa her Departementschef DAMKIER, der fandt paa Udvej. Han foreslog, at der ved kongelig Anordning skulde tilsiges Kirkefondet Ret til at forbeholde sig »den halve Brug«

af Kirken for en eventuel Valgmenighedsdannelse. Imidlertid havde ogsaa »det kirkelige Udvalg« optaget en Forhandling om Kirkefondet, og det derom nedsatte Underudvalg (hvis Formand var Biskop WEGENER, og hvori DAMKIER, WESTERGAARD og USSING havde Sæde) indstillede, hvad hele det kirkelige Udvalg sluttede sig til ved en enstemmig Dagsorden (19. Sept. 1907), at anbefale,

»at der ved Overdragelsen af en Kirke til folkekirkeligt Brug kan gives Kirkefondet et bindende Tilsagn om, at det til enhver Tid skal være berettiget til at forbeholde sig den halve Brug af Kirken til Fordel for en Valgmenighed, som med dets Tilslutning maatte ønskes stiftet — selvfølgelig paa de i Lovgivningen for Dannelse af Valgmenigheder overhovedet angivne Vilkaar«¹⁾.

Efter at denne Ordning havde fundet Billigelse i Kirkefondets Bestyrelse (Oktbr. 1907), optoges den i en kongelig Resolution for Filipskirken (19. Okt. 1907) og gennemførtes kort efter for 10 andre Sognekirker under Kirkefondet. De nævnte Resolutioner anerkender tillige uforbeholdent Kirkefondet som Ejer af disse Kirker; og har dette under folkekirkelige Forhold end ikke særlige Fordele, er det dog dermed givet, at disse Kirker ved en Ophævelse af Folkekirken, bliver Kirkefondets frie Ejendom. Betydningen af den nye Ordning ligger ikke blot i, at der er tilsagt Kirkefondet en særlig Ret, som kan sikre dets Menigheder Brug af Kirkerne i Tilfælde af en Konflikt, men fuldt saa meget i, at det herved i lige Grad bliver *begge* Parters Interesse at undgaa en Konflikt — saa at der kan næres Haab om, at den tilsagte Ret aldrig behøver at benyttes.

¹⁾ Den hele meget interessante Forhandling i det kirkelige Udvalg er aftrykt i »Københavns Kirkesag« 1907—8, S. 105—48.

V. KIRKEFONDETS SENERE VIRKSOMHED.

Efter Afslutningen af den sidstnævnte Kamp har Kirkefondets Arbejde kunnet udvikle sig i større Ro. De nye Tanker har i det væsentlige tilkæmpet sig deres Plads og skal nu — anerkendte og indorganiserede i Kirkens Liv — godtgøre deres Værdi ved den Maade, hvorpaa de fylder denne Plads.

Er Gennembruddets Gæring og Strid da til Ende, føles det ogsaa paa anden Maade, at *Kirkesagen bliver ældre*.

Det følte maaske først ved Optagelsen af Feltraabet »*Kirkesagens foreløbige Afslutning*«, et Ord, der var stærkt fremme i Aarene 1904—8, fordi Kirkesagen ved Guds Naade da var naaet saa vidt i at indhente Fortidens Forsømmelser, at de to Trediedele af Arbejdet kunde antages for udført. Og saa kunde man vel gaa ud fra, at Haabet om snart at naa helt frem, vilde virke ansporende for Offervilligheden.

Det var ved et »Kirkefonds-Bethesdamøde« i Okt. 1904, at WESTERGAARD og OSTENFELD (der ved samme Tid indvalgtes i Forretningsudvalget) først førte Ordet for Kirkesagens foreløbige Fuldførelse. Man haabede at naa dette i Løbet af 5 Aar; og i de følgende Aar slaas der jævnlig paa denne Streng. Endnu i Jan. 1908 talte Biskop RØRDAM i Bethesda om: »Hvorledes Kirkesagen bedst kan føres til en god Afslutning«. Alligevel forstummede disse Toner igen. Vistnok søgte man fra Begyndelsen at hindre den Misforstaaelse af Ordet, at Kirkefondets Arbejde dermed kunde ophøre. Men da denne alligevel kom frem, begyndte man at advare imod Mistydning og betonedede stærkt, at der blev nok tilbage at arbejde for, ja, at man først da ret kunde samle Kræfterne om det største, aandelige Maal. Og da den næste Folketælling i Landet gav nøjagtig Oplysning om Hovedstadens og dens Sognes endnu stadig stærkt voksende Folketal, var WESTERGAARD den første til at paa-

vise, at der blev adskilligt længere til Maalet, end man hidtil troede; og dermed døde disse Toner hen.

Men det vil ikke sige, at Kirkefondet lod Hænderne synke. Tværtimod tog man kraftig fat med længere Sigt, idet man

Kingoskirken.

overfor den nye Fare, der skimtedes for de ydre Distrikters kirkeløse Titusinder, gik i Gang med efter en omfattende Plan at sikre sig Kirkegrunde i betydeligt Tal (hidtil i de sidste to Aar 10), hvor Bebyggelsen endnu knap var begyndt.

Glædelige Erfaringer om, at Kirkesagen blev ældre og dermed mere almindelig anerkendt, gjorde man nu og da ved Gaver saa store, som man vanskelig tænkte sig dem i de første Aar og fra Sider, som man ikke direkte stod i Berøring med. Her skal kun nævnes enkelte af de største Legater, som blev Kirkefondet til Del. Ved Gavebrev af 5. Febr. 1904 testamenterede Grosserer CHR. P. HANSEN hele Nettoudbyttet af sin ansete Kaffe- og Theforretning til et Legat under Kirkefondet med det Formaal at yde Tilskud til Præsters Løn i København. Legatet har siden ydet Kirkefondet en aarlig Støtte af allerstørste Betydning (i Tiden 1904—14 ialt over 111,000 Kr., se Side 243). Og i 1907 modtog Kirkefondet ved Herredsfoged J. ERICHSSENS Testamente paa een Gang godt 72,000 Kr., hvorved det blev os muligt af Hovedkassen at bekoste Opførelsen af en ny Stenkirke i Bragesgade paa Nørrebro, Kingoskirken.

Den nye Nazaretkirke.

Men en endnu større Glæde end store Gaver fra Enkeltmænd var det, naar Kirkesagens egne Børn, Menig-

hederne ved dets Kirker, gav Bevis for, at de var vokset til Mands Modenhed, ved forskellige Steder i Byen at afløse de første smaa midlertidige Kirker med smukke, til dels helt anseelige Stenkirker. Saaledes først Nazaret Menighed, hvis nye Kirke indviedes 1904, derefter Eliaskirken 1907, Esaiaskirken 1912 og Simeonskirken 1914. Ja, nu, under Jubilæumsforberedelserne har Kirkefondet haft den »Moderglæde« at erfare, at flere af »Døtrene« var blevet »store« nok til endog at hjælpe deres mindre »Søstre« (Eliaskirkens store Gave til den nye Gethsemanekirke og andre Menigheders Gaver til Arbejdet for nye Sogne).

Paa den anden Side fik Kirkefondet med dyb Smerte at føle, at Aarene gik, da flere af dets bedste Mænd kaldtes bort. I Bestyrelsens store Kreds er det tyndet stærkt ud, og en Række af den danske Kirkes ledende Mænd, der med Glæde var med ved Kirkefondets Stiftelse, er ikke mere i den stridende Kirke hernede (se S. 221 f.). Dybest og tungest følte Tabet af FRIIS HANSEN, da denne brat kaldtes herfra d. 5. Aug. 1905, endnu ikke 50 Aar gammel. Ved hans Baare mærkede man den levende Sorg, der følte trindt om i Landet over det efter menneskelig Tanke uerstattelige Tab. Den 25. Sept. 1909 lukkede Kirkefondets første Formand Biskop RØRDAM sine Øjne; hans Bispegerning er uadskillelig sammenvokset med Kirkefondets Stiftelse og første store Sejre. Den 7. Juni 1911 led Kirkesagen endnu et Tab af den Art, som vanskeligst forvindes, idet JOHAN V. ADOLPH gik bort efter et kort Sygeleje. Hans varme Hjerte, hans Naadegave i Bønnen, og hans klare sikre Dømmekraft under det store Pengeansvar gav i alle tvivlsomme Sager hans Dom og Raad den allerstørste Vægt.

Dog har Herren sørget godt for os. Om Kirkefondets næste Formand, Biskop P. MADSEN, der ogsaa har nedlagt sin Hyrdestav, og vor nuværende Formand, der selv er et af »Kirkesagens egne Børn«, er talt andetsteds (S. 92). I ADOLPHS Sted har Fabrikant F. BOCK, der alt længe havde

haft sin Plads i Nazaret Menighed, overtaget det ansvarfulde Hverv som Kasserer. Og Sekretærgerningen overtoges først af Pastor N. JUHL, med hvem et af Kirkesagens egne Børn (se S. 16) traadte ind blandt dens Ledere.

Den nye Simeonskirke.

Og da han i Aaret 1911 gik tilbage til Præstegerningen for i Østervold Sogn at rejse den store og skønne Esaiaskirke over Krypten, rykkede et andet af vore Børn ind i hans Plads: Pastor CHR. SEIDELIN, der baade havde virket en Tid som Rejsepræst for Kirkesagen og havde grundlagt et lovende Menighedsliv i Filipkirken paa Amager.

Om den Maade, hvorpaa Kirkefondets Forbillede og Grundtanker har faaet Lov at udøve deres Indflydelse i videre Kredse, skal her blot kortelig nævnes enkelte Ting. Biskop FR. NIELSEN, som fra Begyndelsen af var Medlem af Kirkefondets Bestyrelse, fik under sin korte Bispevirksomhed i Aarhus Stift stiftet *Aarhus Kirkefond* (1906), der allerede har udrettet en Del til Forbedring af Kirkeforholdene i Jyllands Hovedstad. Pastor SCHACK blev, efter at han ved sin Forflyttelse fra København var udtraadt af Kirkefondets Forretningsudvalg, Stifter af *Dansk Kirkefond* (1910), hvis Opgave ud over Landet vel er af noget anden Art, men som dog i vigtige Grundtanker er et Barn af det københavnske Kirkefond. Endelig er i det sidste Aar ogsaa en *Odense Kirkesag* rejst. — Ogsaa ud over Landets Grænser er Kirkesagens Tanker naaet. Igennem personlig Berøring med troende Venner i *Stockholm* har flere af Kirkefondets Mænd faaet Lov at give en frugtbar Indsats i Stockholms Kirkeliv (*»Sällskapet för främjande af kyrklig själavård«*). I Norge er *Kristiania Smaakirkesag* i Hovedsagen rejst og ført frem (under Stiftsprovst GUSTAV JENSEN som Formand) efter de samme Grundtanker som hos os. Og baade i Gøteborg, Helsingfors og Bergen foreligger der Vidnesbyrd om, at det Kirkebanner, Herren har givet os at løfte i København, har faaet Lov at give Stød til videre Udvikling.

Til Slutning kaster vi endnu et Blik paa Kirkesagens dybeste, aandelige Opgave: Udviklingen af et kraftigt og modent *Menighedsliv*. Imod dens Løsning er der arbejdet lige fra Begyndelsen af paa hvert enkelt Sted, hvor Kirkesagen fik Lykke til at optage et Distrikt- eller Sognearbejde; og den mangfoldig forgrenede Udvikling af *det lokale Menighedsarbejde* i Hovedstadens Sogne er Vidnesbyrdet om, hvor langt man er naaet. Men et særligt, talende Bevis for, at Kirkesagen bliver ældre, kan man se deri, at den gennemførte Decentralisation, som Sogneidealet i Kirke-

arbejdet har medført, af sig selv har udviklet sig til at fremkalde ny Centraliserings- eller fælleskirkelige Foretagender just som det forud var antydet i de syv Punkter (se Punkt 6 S. 120).

»*Menighedsforbundet af 1898*« er en følgeret Videreudvikling af de Menighedstanker, der bragte Kirkesagen til Gennembrud, og som selv ved Kirkesagen fandt Vej til Virkeliggørelse. Det tæller nu 23 organiserede Menighedssamfund i København.

»*De samvirkende Menighedsplejer*« begyndte deres Virksomhed 1. Okt. 1902. Ved Siden af Pastor DALHOFF var FRIIS HANSEN og ADOLPH med blandt Stifterne, og Kirkefondets Menigheders Fattigpleje blev straks indorganiseret i dette betydningsfulde Fællesværk.

»*Adventsugen*«, der først optoges i 1904 som et Led i Kirkens Fremstød mod Københavns aandelige »Erobring«, er udsprunget i Kirkefondskredse og var forberedt ved de af FRIIS HANSEN ordnede talrige Gudstjenester paa Kirkefondets Fødselsdage. — De store centrale *Vækkelsesmøder* af forskellig Art (første Gang i 1905) har ogsaa deres Rod i det Suk, der stærkere og stærkere mærkedes i Kirkefondets Menighedsarbejde, efter »en stor Vækkelse« i Hovedstaden. — Og for endnu at nævne eet, er de sidste Aars forbavsende Udvikling af de forskellige Sognes *Søndagsblade* en ligefrem Frugt af det energiske Sognearbejde, ligesom de kraftige nye Virksomheder for ret at sprede kirkelige Smaaskrifter i de store Masser (»Tænk selv« og »Dansk Traktatselskab«) ogsaa er fremkaldt ved dette og kun naar deres Maal gennem dette.

Men naar vi hermed slutter dette korte Overblik, føler vi en dyb Trang til at vende os til Kirkens Herre.

Ham var det, der, før Kirkesagen fødtes, lagde Sorgen over Kirkens Nød i Hjerterne, og da de søgte ham i Bøn, klarede de famlende Tanker, saa Kirkens Ideal begyndte

at straale for vore Øjne som den skinnende Guldlysestage (Zach. 4,2).

Ham var det, der fik det til at lyde langt ud over den danske Menighed: »Er det Tid for eder til at bo i eders panelede Huse, mens Herrens Hus ligger øde?« (Haggai 1,4) og som »vakte Aanden« i Guds Folk, saa »de kom og gjorde Arbejdet paa Herrens Hus« (Hagg. 1,14).

Ham var det, der ogsaa i denne Sag viste, at han havde »Vej alle Steder«, som styrkede sine svage Disciples Trø ved Ordet: »Hvo er du, du store Bjerg for Serubabels Ansigt? Bliv til en Slette!« og som lod os opleve, at det skete (Zach. 4,7).

Ham alene tilkommer al Æren og Takken, men »os vort Ansigts Blusel«.

Ham alene har vi at se hen til, naar vi mærker, hvor langt der endnu er igen, før Kirkesagens store Maal virkelig kan siges at være naaet; thi kun Herren kan opfylde Forjættelsen (Zach. 4,7): »Og han skal føre Slutstenen frem under Fryderaabet: Naade, Naade være over den!«

TIDSTAVLE.

Ved *Chr. Seidelin*.

1886.

25. Maj. Ved Bethesdamødet i København udkaster *Pastor Johannes Møller* Tanken om mange smaa Kirker i København.

1. Juli. »FORENINGEN TIL OPFØRELSE AF SMAA KIRKER I KØBENHAVN« stiftes, i November afholdes det første Medlemsmøde.

1888.

21. November. »Ringens« Korrespondance begynder.

25. December. *Pastor Friis Hansen* skriver i »Dagens Nyheder« at der maa bygges 30—40 nye Kirker i København.

1889.

12. Maj. BETHLEHEMSKIRKEN indvies, *Pastor Jul. Ifversen* indsættes.

21.—23. Maj. Tredie kirkelige Møde i Aarhus, Foredrag af *Pastor Julius Friis Hansen* og *Professor H. Westergaard* om »Kirkelig Fattigpleje«. I Juni samles i København en Kreds af Lægfolk for at raadslaa om Afhjælpning af den kirkelige Nød.

Oktober—November. To Forhandlingsmøder mellem Lægmandskredsen og de københavnske Præster.

Oktober—November. *H. Ussings* Foredrag i »Bethesda« om »Menighedsliv og Kirkelig«.

December. Andragende til Kultusministeriet om Nedsættelse af en kirkelig Kommission for København indsendes af 31 Præster og 260 Lægfolk.

1890.

19. Januar. HELLIGKORS KIRKE indvies.

14.—16. Oktober. Fjerde kirkelige Møde i »Bethesda« i København. Onsdag den 15. Oktober om Aftenen, Forhandling om »den kirkelige Nød i København« indledet af *Professor H. Westergaard* og *Pastor Lic. theol. Henry Ussing*. »UDVALGET FOR KIRKESAGENS FREMME I KØBENHAVN« danner sig.

20. Oktober. Dannelse af det første organiserede Menighedssamfund (ved Bethlehemskirken).

18. November. Ministeriet nedsætter en *Kommission* til Overvejelse af de kirkelige Forhold i København og i Frederiksberg Sogn.

1891.

15. November. JESUSKIRKEN i Valby indvies.

1892.

17. Januar. Jernkirken i Ryesgade (NAZARETKIRKEN) indvies, (den første, der tilhører Udvalget for Kirkesagens Fremme i København).

23. Marts. Kommissionen til Overvejelse af de kirkelige Forhold i København og i Frederiksberg Sogn afgiver Betænkning.

Oktober. Forslaget om de 8 nye Kirker m. m. i Hovedstaden fremlægges i Rigsdagen.

7. December. Udvalget for Kirkesagens Fremme i København holder Møde i Bethesda for en indbudt Kreds af Kirkesagens Venner, hvorved 5000 Kroner tegnes, (Udvalgets Smaaskrifter I).

1893.

19. April. Stort Diskussionsmøde om Kirkesagen og de kirkelige Lovforslag i Koncertpalæet, Provst, Dr. phil. *Skat Rørdam* og Pastor Lic. theol. *H. Ussing* indleder (trykt Beretning).

29. Oktober. IMMANUELSKIRKEN (Valgmenighedskirken) indvies.

12. November. BEDESALEN PAA CHR. WINTHERSVEJ indvies, (tilhører Udvalget for Kirkesagens Fremme) Pastor *H. Ostenfeld* indsættes.

15. November. Det første Opraab om Tegning af Bidrag til »Præsternes Kirke« (Kristkirken) udsendes.

1894.

1. Januar. NAZARETKIRKEN bliver *selvunderholdende*.

25. Februar. GETHSEMANEKIRKEN i Dannebrogsgade indvies (tilhører Udvalget for Kirkesagens Fremme i København).

Pastor *Mollerup* bliver Udvalgets Sekretær.

19. August. FREDERIKSKIRKEN i Bredgade (Marmorkirken) indvies.

1895.

15. September. KAPERNAUMSKIRKEN paa Frederikssundsvej indvies.

1896.

22. April. Kongelig Resolution om en almindelig *Kollekt paa Store Bededag* til Fordel for Københavns Kirkesag (tillagt det københavnske Kirkefond ved ministeriel Skrivelse af 10. Oktober 1896).

27. September. SIONSKIRKEN paa Strandvejen indvies.
 14. Oktober. »DET KØBENHAVNSKE KIRKEFOND« dannes med Sjællands Biskop som Formand.

1897.

1. Januar. Pastor *Julius Friis Hansen* ansættes som Kirkefondets Sekretær.
 1. Februar. »Københavns Kirkesag« begynder at udkomme.
 30. Maj. ST. LUKASKIRKEN paa Chr. Richardtsvej indvies. Bedesalen paa Chr. Winthersvej ophører at være Kirke.
 Oktober. Ejendommen Vesterbrogade 17 med Dansesalen »Valkyrien« købes af Kirkefondet.

1898.

6. Februar. ST. THOMASKIRKEN paa Rolighedsvej indvies.
 27. Marts. ST. MARLÆ KIRKESAL (Vesterbrogade 17) indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).
 December. Forlystelsesetablissementet »Sortedamslund« købes.

1899.

19. Marts. NATHANAELSKIRKEN i Holmbladsgade indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).
 11. November. Kongelig Anordning angaaende *Sognedistrikter* i København.

1900.

- April. Kirkefondets Hjælpekomité stiftes. Formand: Kontreadmiral *Garde*.
 Maj. Kirkefondets Legat- og Tontineforening stiftes. Formand: Professor *H. Westergaard*.
 6. Maj. KRISTKIRKEN paa Enghaveplads indvies.
 14. Oktober. HELLERUP KIRKE indvies.
 1. November. Nazaret Sogn oprettes.
 18. November. FREDENS KIRKE i Ryesgade, tidligere »Sortedamslund«, indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).
 25. November. Gethsemanekirkens Taarn indvies.
 10-Øres Indsamlingen i København og paa Frederiksberg begynder (1900—04); Generalkasserer Oberst *Chr. Keyper*.

1901.

6. Januar. BRORSONSKIRKEN ved Rantzausgade indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).
 1. Marts. »Det lille Kirkebud« begynder at udkomme.

3. Marts. ST. ANDREAS KIRKE i Farimagsgade indvies.
2. Juni. KRISTIANSKIRKEN paa Christianshavn tages efter endt Reparation i Brug som Sognekirke.
15. Oktober. Kirkefondets Bestyrelse vedtager en *Statutforandring*, der giver de enkelte Menigheder Ret til at indvælge Repræsentanter i Bestyrelsen.
24. November. APOSTELKIRKEN i Saxogade indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).

1902.

20. April. Den midlertidige SIMEONSKIRKE i Prinsesse Charlottesgade indvies (den tidligere Nazaretkirke) (tilhører det københavnske Kirkefond).
1. Juli. Kapernaums Sogn oprettes.
1. November. CITADELSKIRKEN bliver Sognekirke.
9. November. ST. MARKUSKIRKEN paa Forchammersvej indvies.

1903.

6. December. ESAJASKIRKENS Krypt i Upsalagade indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).
- 5-Øres Indsamlingen paa Landet begynder (1903—05): Hovedkasserer: Kammerherre *Bornemann*.

1904.

5. Februar. *Chr. P. Hansen og Hustrus Kirkefondslegat* til Forbedring af københavnske Præsters Løn stiftes.
14. April. Lov om Fordelingen af Præstepenge i København.
8. Maj. Den nye NAZARETKIRKE indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).
- December. Den første Adventsuge i København.
18. December. DE DØVSTUMMES KIRKE indvies.

1905.

11. Marts. Kirkefondets nye store Indsamlinger vedtages. Formænd: Kammerherre *S. Barner* og Greve *J. Moltke*.
4. April. St. Pauls Sogn afgiver ved Sogneregulering 8—9000 Mennesker til Frederiks Sogn.
1. April. Sognedistrikterne ved Gethsemane, Apostel, Brorsons, Simeons og Fredens Kirker omdannes til Sogne.

16. April. FRIHAVNSKIRKEN i Willemoesgade indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).

5. August. Pastor *Jul. Friis Hansen*, Kirkefondets Sekretær dør.

27. August. BLAAGAARDS KIRKE, den første Kokolithkirke, indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).

24. September. KOKOLITHKIRKEN PAA NITIVEJ indvies (Mariendalskirken) (tilhørte som Kokolithkirke det københavnske Kirkefond).

1. November. Sognepræst ved Kapernaums Kirke *N. Juhl* bliver Kirkefondets Sekretær.

December. De første store Vækkelsesmøder i Koncertpalæet ved Præsterne *Fibiger og Mollerup*.

1906.

26. Februar. Store Bededags Kollekten fornyes for 5 Aar.

18. April. Fredens Kirkes Taarn indvies.

September. »Det kirkelige Udvalg« behandler Kirkefondets Stilling og anbefaler enstemmigt den foreslaaede Valgmenighedsklausul.

1907.

9. Oktober. Kirkefondets Bestyrelse slutter sig til det kirkelige Udvalgs Forslag og genvælger hele Forretningsudvalget.

19. Oktober. Kongelig Resolution, hvorved Kirkefondet anerkendes som Ejer af Filipskirken med Ret til at forbeholde sig den halve Brug af Kirken.

25.—26. Oktober. Kirkefondets Bethesdamøde med Feltraabet: Kirkesagens Fuldførelse.

27. Oktober. FILIPSKIRKEN paa Kastrupvej (Kokolithkirke) indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).

1908.

26. Februar. Kongelig Resolution, hvorved Kirkefondet anerkendes som Ejer af 10 Kirker med samme Ret som ved Filipskirken.

15. Marts. MARIENDALSKIRKEN paa Nitivej indvies.

17. Maj. ELIASKIRKEN paa Vesterbros Torv indvies (tilhører det københavnske Kirkefond). Maria Sogn oprettes med St. Mariæ Kirkesal som foreløbig Sognekirke.

8. Juni. SOLBJERG KIRKE paa Howitzvej indvies.

19. September. Sions søndre Sogn (senere Davids Sogn) og St. Stefans nordre Sogn (senere Kingos Sogn) oprettes.

27. September. ALDERSROKIRKEN i Aldersrogade (Kokolithkirken fra Nitivej flyttet) indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).

1909.

31. Maj. MARIAKIRKEN i Istedgade indvies. St. Mariæ Kirkesal ophører at være Kirke.

1. September. VANLØSE KIRKE indvies.

25. September. Biskop *Rørdam*, Kirkefondets Formand, dør.

18. Oktober. Professor, Dr. theol. *P. Madsen* udnævnes til Sjællands Biskop og bliver hermed Kirkefondets Formand.

1910.

16. Maj. KINGOS KIRKE i Bragesgade indvies til Sognekirke for St. Stefans nordre Sogn (tilhører det københavnske Kirkefond).

27. November. DAVIDS KIRKE i Koldinggade indvies til Sognekirke for Sions søndre Sogn (tilhører det københavnske Kirkefond).

December. »Københavns Kirkesag« ophører at udkomme.

31. December. Pastor *N. Juhl* fratræder som Kirkefondets Sekretær.

1911.

1. Januar. »Plovfuren« begynder at udkomme.

17. Februar. St. Bededagsskolekten fornyes for 3 Aar.

26. Februar. Kirkesalen i Bergs Allé (TIMOTHEUS KIRKE) indvies, det første Menighedshus med indviet Kirkesal (tilhører det københavnske Kirkefond).

19. Marts. GODTHAABS KIRKE paa Nylandsvej indvies.

17. April. Sognepræst ved Filipkirken *Chr. Seidelin* bliver Kirkefondets Sekretær.

17. Maj. Foreningen til Opførelse af smaa Kirker i København fejrer sin 25 Aars Fest i Forbindelse med det sidste Bethesdamøde.

7. Juni. Grosserer *Johan V. Adolph*, Kirkefondets Kasserer, dør.

7. August. Biskop *P. Madsen*, Kirkefondets Formand, dør.

14. September. Provst, Sognepræst ved Solbjerg Kirke *H. Ostfeld*, udnævnes til Sjællands Biskop og bliver hermed Kirkefondets Formand.

Fabrikant *Fritz Bock* bliver Kirkefondets Kasserer.

1912.

1. Januar. »Københavns Kirkesag og Menigheden« begynder at udkomme.

29. September. Den nye ESAJASKIRKE indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).

1. Oktober. Anna, Rosenvængets og Timotheus Sogne oprettes.

1913.

Maj. En Kreds af yngre Præster udsender et Opraab om at bygge en ny Præsternes Kirke i København.

1914.

1. Marts. Den nye SIMEONSKIRKE indvies (tilhører det københavnske Kirkefond).

13. Marts. St. Bededagskollekten fornyes for 3 Aar.

20. December. Den midlertidige LUTHER KIRKE paa Hjørnet af Kalkbrænderivej og St. Jakobsgade indvies til Sognekirke for Rosenvængets Sogn (tilhører det københavnske Kirkefond).

26. December. SØBORG KIRKE indvies.

27. December. Den midlertidige ANNA KIRKE i Bjelkes Allé indvies til Sognekirke for Anna Sogn (tilhører det københavnske Kirkefond).

NOGLE TAL TIL BELYSNING AF KIRKESAGENS VÆKST.

AF HARALD WESTERGAARD.

I Aaret 1880 taltes i København og Frederiksberg indenfor det nuværende Omraade, altsaa iberegnet de senere tilkomne Distrikter (Sundbyerne, Valby og Brønshøj), men uden Hellerup, Søborg Distrikt og Vanløse, alt i alt 278,000 Mennesker. Udenfor Folkekirken stod dog c. 7,000 Mennesker. Til kirkelig Betjening af denne Folkemængde stod 14 Kirker og 40 Præster; heri er dog ikke medregnet de tyske Kirker, Stiftelseskirker og Slotskirken, ligesom der ikke er taget Hensyn til Fængsels- og Hospitalspræster. Der var saaledes c. 6,800 Mennesker indenfor Folkekirken til hver Præst og 19,000 til hver Kirke. Endnu ugunstigere var Stillingen 10 Aar senere. Folketællingen udviser nu 382,000 Mennesker, indenfor Folkekirken stod vel c. 371,000 Mennesker. Antallet af Kirker var vel vokset noget; det var steget til 18, iberegnet den lille Bethlehems-kirke, og Kirken i Classens Boliger, og der var nu en Skare af 49 Præster; men det forslog ikke overfor en Tilvækst af 100,000; Resultatet var 21,000 Mennesker til hver Kirke og 7,600 til hver Præst. Og hvor uregelmæssig Fordelingen var, viser alene den Kendsgerning, at Johannes Sogn i 1885 havde c. 70,000 Indbyggere, og at det selv efter Udskillelsen af Helligkors Sogn (med dets 26,000) i 1890 var paa 63,000, medens Matthæus Sogn talte 55,000 Indbyggere. Saaledes stod Sagerne, da Udvalget for Kirkesagens Fremme traadte ud i Livet.

Byen har siden da været i stadig Vækst, skønt Tilvæksten ikke har været saa enorm som i Firserne. I 1901 var Befolkningen indenfor Folkekirken steget til c. 464,000, men der var gjort et stort Arbejde for at forsyne Byen med Kirker og Præster. Nu var Antallet af Kirker, stadig

indenfor det samme Omraade, og beregnet paa samme Maade, vokset til 33, og Præsternes Antal var 78. Heri medregnes ikke Immanuelskirken, der indviedes som Valgmenighedskirke i 1893. Der var nu dog kun 14,000 Mennesker til hver Kirke og 6,000 til hver Præst. Men endnu havde Byen et Kæmpesogn som Matthæus Sogn, der efter Fradrag af Gethsemanekirkens Sognedistrikt og Udskillelsen af Kristkirkens Sogn endnu havde 49,700 Mennesker. — Ti Aar senere stod der til en Befolkning indenfor Folkekirken af c. 541,000 alt i alt 47 Kirker og 107 Præster. Man var nu naaet ned til 11—12,000 Mennesker til hver Kirke og c. 5,000 Mennesker til hver Præst. Matthæus Sognet er gaaet ned til c. 24,000, Johannes Sogn tæller 27,000 og Stefans 23,000 Mennesker. Endnu er der stærk Vækst i Hovedstadsbefolkningen. Fire Aar senere, i Begyndelsen af 1915, anslaaes Folketallet til 590,000 (indenfor Folkekirken formodentlig c. 570,000). Antallet af Præster er vokset op til 115, Antallet af Kirker til 49, der er atter i Gennemsnit c. 5,000 Mennesker til hver Præst og 11—12,000 til hver Kirke.

Nedenstaaende Oversigt viser Bevægelsen i Tallene:

	Antal af		Folketal		Antal af Mennesker for hver	
	Kirker	Præster	ialt	indenfor Folkek.	Kirke	Præst
1880.....	14	40	278,000	271,000	19,000	6,800
1890.....	18	49	382,000	371,000	21,000	7,600
1895.....	24	57	416,000	404,000	17,000	7,100
1901.....	33	78	477,000	464,000	14,000	6,000
1906.....	40	99	514,000	499,000	12,000	5,000
1911.....	47	107	559,000	541,000	11,500	5,000
1915.....	49	115	590,000	570,000	11,600	5,000

Det Maal, man satte sig fra Begyndelsen, at faa mindst en Præst for hver 5,000 Mennesker, er altsaa naaet, men Fordelingen er meget ulige, saa at der er adskillige Præster, der endnu har et langt større Antal Mennesker at

betjene end disse 5,000. Hvad Kirkerne angaar, mangler der mindst 8 Kirker i at naa Maalet: en Kirke for hver 10,000 Mennesker, og da adskillige Sogne har et langt mindre Antal Mennesker, er der Trang til flere Kirker ud over disse 8, foruden hvad Byens stadige Vækst vil kræve.

Men de anførte Tal vil i hvert Fald vise, at man er vundet et meget langt Stykke frem.

VORE KIRKEBYGNINGER.

Af CHR. SEIDELIN.

DET vil vist være rigtigst at sige, at man med Hensyn til Stedet for de nye Kirkers Beliggenhed ikke havde noget fast Princip at gaa efter i Begyndelsen. Sognene var jo store nok til, at de alle trængte ikke til én, men til mange nye Kirker. St. Johannes Sogn havde i 1889 c. 76,000 Indbyggere, St. Matthæus c. 55,000, Frederiksberg Sogn c. 49,000 og St. Stefans 34,000. Man lagde da Kirkerne der, hvor man kunde komme frem, hvor en Kirkegrund var at faa til Købs eller maaske som Gave, hvor en Komité dannede sig for at opføre en ny Kirke o. s. v. Jeg skal nævne Aarstallene for, hvornaar nogle af de store Sogne fik nye Kirker opført, St. Johannes saaledes i 1889, 1890, 1892, 1901 og 1905, St. Stefans Sogn, der atter selv var udskilt fra St. Johannes, men tidligere end i den Periode, vi her omtaler, i 1895, 1902, 1908, 1910 og i 1914, St. Jacobs Sogn, der ligesaa forinden var udskilt fra St. Johannes, i 1896, 1903, 1905 og 1914. Eller gaar vi til Vesterbro med det mægtige St. Matthæus Sogn, finder vi her nye Kirker opførte i Aarene 1894, 1898, 1900, 1901, 1908 og 1909. (St. Mariæ Kirkesal, indviet i 1898, afløstes i 1908 og 1909 af Elias- og Maria Kirker). Frederiksberg Sogn, der omfattede hele Frederiksberg, fik nye Kirker i 1897 (St. Lukas Kirke som Afløser af Bedesalen paa Chr. Winthersvej fra 1893), 1898, 1902, 1905, 1908 og 1911.

Siden hen, da de overmægtig store Sogne ofte var blevne delte*), kunde man med Hensyn til nye Kirkers Beliggenhed end mere tage Hensyn til de Sogne, der endnu var for store. Endnu er der jo et foruroligende Antal Sogne — mere end Halvdelen, der har over 10,000 Beboere, den Grændse,

*) Det oprindelige St. Johannes Sogn fra 1861 bestaar nu af 19 Sogne og 1 Distrikt med ialt 20 Kirker.

som man har ment, at man foreløbig bør blive staaende ved som normerende for et Sogns Størrelse.

Men nu selve *Kirkebygningerne!* Ja, her var Princippet det at bygge billigt; naar Trangen til Kirker var saa stor som i Kirkesagens første Dage, havde man principielt ikke Raad til at opføre kostbare Kirker. Men Billighedens Princip førte os atter ind paa *Midlertidighedens* Princip: vi bad vore Venner paa Landet om at skaffe os Penge til

Den nedrevne Gethsemane Kirke.

de midlertidige Kirker, saa kunde Københavnerne selv opføre de varige og mere kostbare Stenkirker, om de ønskede saadanne. Naar bortses fra den første Kirke, som vel i Tiden ligger foran de 25 Aar, idet den indviedes i 1889, men som alligevel regnes med til Kirkefondets Kirker, nemlig Bethlehemskirken, var de næste Kirker af midlertidig Art; i 1892 kom Nazaret Kirke, helt af Jærn — den er nu nedlagt, i 1894 Gethsemane Kirke, opført af Jærnstillads med Halvstens Mur — den nedrives nu i disse Dage, da dette skrives. Disse Kirkers Modtagelighed overfor Kulde og Frost var dog saa stor, at man ikke vovede

at opføre flere af samme Art. Det er fortalt mig, at man en Vinterdag opnaaede i Nazaret Kirke 1 Grads Varme Kl. 1 Søndag Middag, efter at der var fyret hele Natten forud, og Kirken havde været overfyldt af Mennesker til Højmessens. Dette er ikke ganske tidssvarende; og det var kun en liden Trøst for de om Vinteren frysende Kirkegængere, at de om Sommeren vilde faa det saa varmt, at

Fredens Kirke.

adskillige Besvimelser hørte med til en normal Gudstjenestes Forløb.

En ny Form for en delvis Midlertidighed udgør *Danse-lokalerne*; af saadanne ejer Kirkefondet to, nemlig »Valkyrien«, der i 1898 indviedes til St. Mariæ Kirkesal, og hvorfra senere udgik to levedygtige Menigheder, der nu har til Huse i Elias og Maria Kirker, medens Kirkesalen selv siden gik over til anden Benyttelse, og »Sortedamslund«, der i 1900 indviedes til Fredens Kirke, som bestaar endnu. Ved

disse Indkøb opnaaede Kirkefondet to Ting; man fik et nyt Kirkelokale, og man fik samtidig nedlagt en af Byens Pestbuler. Ved Esajas Kirke finder vi atter en ny Form for Midlertidigheden. Grunden her var meget dyr, saa der ikke kunde blive Plads til Menighedslokaler ved Siden af Kirken; for at skaffe Rum for disse, maatte Kirken opføres med *Krypt*; da det nu viste sig vanskeligt at skaffe alle Pengene til hele Kirken paa én Gang, nøjedes man

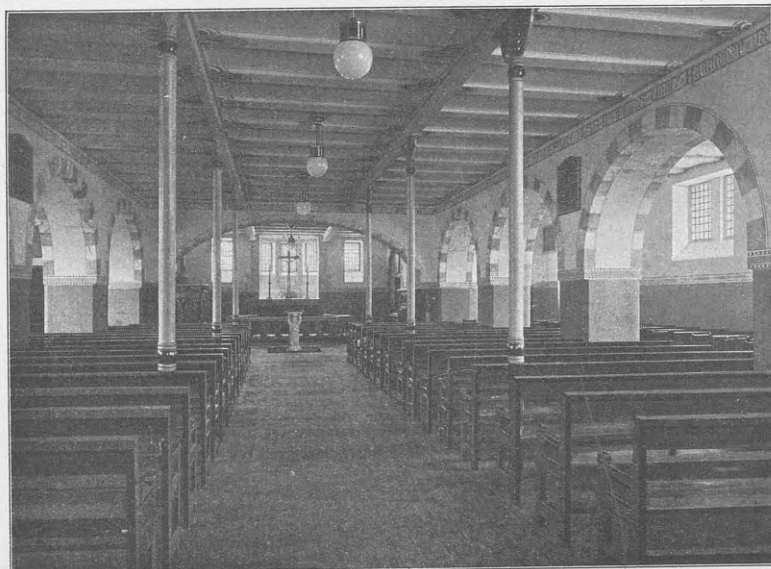

Esajas Kirke som Krypt.

med at bygge Krypten først og indvie den store Sal her til Kirkelokale — dette skete i 1903 — for saa siden hen, naar den samlede Sum var indgaaet, at opføre selve Kirken oven paa Krypten; Fuldførelsen kom i 1912. Endnu en Form for Midlertidigheden forsøgt, før vi fandt den, som vi mener at kunne blive staaende ved; det var *Kokolitkirkerne*. Af saadanne har vi tre; de store Kokolitplader, bestaaende af Gibs og Kokosnøddens Trevler, sømmes fast til et Træstillads i Kirkeform, hvilket atter hviler paa en cementeret Grund; en saadan Kirke koster 10—15,000 Kr. at opføre. Men foruden at lide under de samme Kulde-

og Varmepaavirkninger som Jærnkirkerne, om end i mindre Grad, er Kokolitkirkerne tillige temmelig dyre at vedligeholde, og naar de en Gang afløses af den blivende Stenkirke, duer de ikke til noget, da det har vist sig, at det er ligesaa dyrt at nedrive en gammel Kokolitkirke og opføre den andetsteds som at bygge en hel ny.

Forinden vi fik Kokolitkirkerne, havde man Tanken

Esaias Kirkens Krypt.

henvendt paa at faa opført midlertidige Kirker af Staal eller med Træbindingsværk og Halvstens Mur. Forslag herom har foreligget, men længere end hertil kom vi ikke.

Saa kommer vi da endelig til den Form for Midlertidigheden, som vi har kunnet blive staaende ved; det er *Menighedshuset med den indviede Kirkesal*. Naar Grunden først er købt, afgives der Tegning af hele Kirken med tilhørende Menighedslokaler. Disse opføres først, som Regel til en Pris af 25—35,000 Kr., og den store Menighedssal

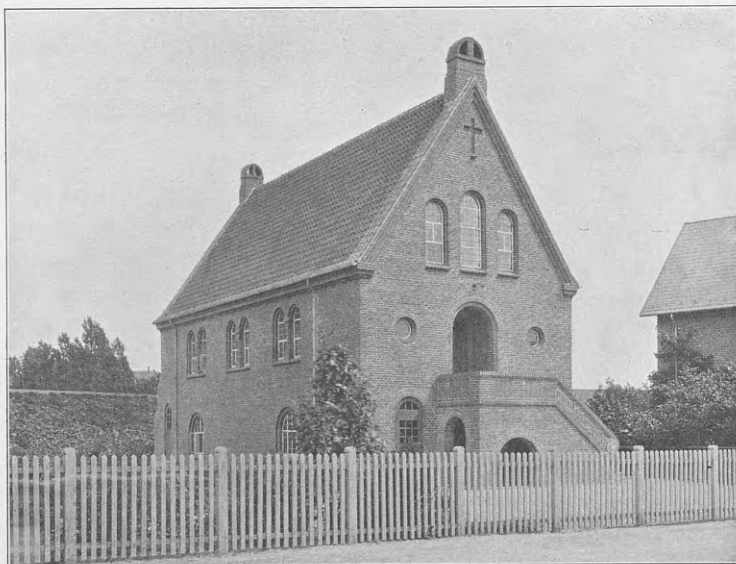
indvies til Kirkebrug med Døbefont, Alter og Prædikestol. Naar de øvrige Penge derefter er samlede, hvilket vel ofte først vil ske, naar Menigheden har vokset sig saa stor, at den ved Gudstjenesten om Søndagen ikke mere kan rummes i Kirkesalen, opføres selve Kirkebygningen som Regel saaledes, at Menighedshusets store Sal kan sættes i Forbindelse med Kirkerummet.

Fordelene herved ere aabenbare: Man faar forholdsvis hurtig en Kirke opført i det nye stærkt opvoksende Kvarter, tilstrækkelig stor i de første Aar, og samtidig har man Lokaler til det stadig tiltagende Menighedsarbejde: Bibelkredse, Søndagsskole, Ungdomsarbejde, Blaa Kors o. s. v. Med Arbejdets Vækst vokser ogsaa Offervilligheden, og en skønne Dag staar Kirken fuldt færdig, og *da* har man de Menighedslokaler, som nu slet ikke kan undværes, og det tilmed i udvidet Grad, idet den Sal, som før benyttedes til Kirkelokale, nu helt og fuldt kan anvendes til Brug for Menighedsarbejdet.

Det første Menighedshus af denne Art fik vi i 1911, da Timotheus Kirke i Valby blev indviet; siden fulgte i December 1914 Luther- og Anna Kirkerne paa samme Maade, og i vore Jubilæumsdage i Oktober i Aar haaber vi ligeledes at faa Kirken paa Islands Brygge indviet saaledes.

At vi er standset ved denne Form for Midlertidigheden hænger atter sammen med en særlig Udvikling indenfor Kirkefolket. I Kirkesagens første Dage tænkte man kun paa at skaffe Rum til Gudstjenesten, idet man haabede at faa Tilladelse til at bruge selve Kirkerummet til *Menighedslokale*. Dette Haab gik dog kun delvis i Opfyldelse. Bethlehemsk Kirke fra 1889, Nazaret og Gethsemane Kirker fra 1892 og 94 var uden brugbare Sakristier til Menigheds-møder. Siden ændredes dette, idet Nazaret Kirke fik opført et rummeligt Sakristi, og i Gethsemane Kirke toges en Del af Kirkerummet ind til Sakristi. Kapernaums Kirke fra 1895 fik heller ingen Menighedslokaler, og den fattige

Menighed har i mange Aar maattet leje sig ind i private Lejligheder for at skaffe Rum til sit Arbejde, en baade kostbar og for Arbejdets Fremme ikke heldig Foranstaltning. Endnu Nathanaels Kirke fra 1899 maatte nøjes blot med et Sakristi til Rum for sit Menighedsarbejde, indtil man saa sig nødtvungen til at købe en Villa ved Siden af til Menighedshus, hvor man nu til Gængæld ogsaa kan

Timotheus Kirke.

skaffe Plads til alt sit Arbejde, ja endog til et Hjem for Gamle. De to fordums Dansesaloner, St. Mariæ Kirkesal og Fredens Kirke fra 1898 og 1900 ere de to første Kirkefondskirker, som straks fra første Færd havde de tilstrækkelige Menighedslokaler, og Brorsons Kirke fra 1901 er den første af Kirkefondets Kirker, der er opført som Kirke og tillige har Menighedslokaler i nødvendigt Antal fra Begyndelsen af. Større og større bliver Kravet nu om Plads for Menighedens Arbejde, indtil vi ere endte med at sige: først Rum til

Menighedsarbejdet og derefter Kirken, nemlig i de Menighedshuse med indviet Kirkesal, som vi nu opfører.

Man maa med største Glæde se paa denne Udvikling, der er en Frugt af Kaldet til Menighedens læge Medlemmer om at tage et Arbejde op i Herrens Vingaard; de kom, tog Arbejdet op og kræver nu i Herrens Hus Plads for dette; thi her staar vi ved en af Livsnerverne ikke blot i den københavnske Kirkesag, men i selve Guds Kirke. Jo mere Kirken forandrer sig fra at bestaa af en prædikende og administrerende Præst samt en Flok stumme Tilhørere til at bestaa af en Kreds arbejdende Menighedssamfundsmedlemmer, der med Præsten som aandelig Leder er sig deres Pligt til Arbejde bevidst, og som knyttes sammen i Kærligheden til det fælles Arbejde, men som derfor ogsaa kræver Ret til at være og at høres, desto mere opnaar den at blive »Menigheden, som Dødsrigets Porte ikke skal faa Overhaand over«.

Ønsket om de smaa, midlertidige Kirker har naturligvis kun kunnet opfyldes, saa vidt som Kirkefondets Indflydelse naaede; Kirkefondet selv har kun to Gange opført en varig Stenkirke, nemlig St. Lukas Kirke i 1897 til en Pris af c. 77,000 Kr. — den ejes ikke af Kirkefondet — og Kingos Kirke i 1910, hvortil anvendtes en Del af Herredsfoged Erichsens Legat paa 72,000 Kr. — Kirkens bogførte Værdi er 100,717 Kr.

I Tilknytning til Kirkefondet har »Foreningen til Opførelse af smaa Kirker i København« opført tre Kirker, der var fuldt færdige fra Indvielsesdagen, nemlig Nathanaels, Frihavns og Davids.

Som Regel har der været dannet en Komité, hver Gang en ny Kirke har skullet bygges, og det har da beroet paa dennes Vilje og Evne, hvor kostbar Kirken skulde blive, idet Kirkefondet i de Tilfælde, hvor dette efter Indvielsen skulde være Ejer af Kirken, væsentligst har nøjedes med at indtage Raadgiverens Stilling. Den dyreste Kirke, vi

ejer, som ikke først har maattet passere Midlertidighedsstadet, er Apostel Kirke til en bogført Værdi af 177,533 Kr. — den prægtige Elias Kirke er jo, som nævnt, udgaet fra St. Mariæ Kirkesal.

Med en rund Sum kan man sige, at samtlige Sogne-

Fredens Kirke.

kirker, der ere opførte i København siden 1890, har kostet c. $6\frac{1}{2}$ Millioner Kroner at opføre, og at alle disse Penge saa godt som udelukkende ere indkomne i Gaver ad privat Vej. Den bogførte Sum for de Kirker, Kirkefondet ejer, udgjorde d. 31te Decbr. 1914: 2,169,144 Kr. 46 Øre; heraf er intet ydet af Stat eller Kommune.

I Kirkesagens første Aar var ogsaa Spørgsmaalet fremme: *Taarne* eller Ikke-Taarne paa vore Kirker. Kunde det forsvares at sætte den danske Menigheds Gaver i Kirketaarne, saa længe Hovedstaden trængte saa meget til nye Kirker, som den gjorde? Mange af de Menigheder, der støttede Sagen

Aldersro Kirke.

pekuniært, havde jo selv til Huse i kullede Kirker: Spørgsmaalet løstes praktisk paa den Maade, at der hengik ni Aar, før Kirkefondet fik sin første Kirke, der strax fra Begyndelsen af blev opført med Taarn. Det var Nathanaels Kirke, skænket os af »Foreningen til Opførelse af smaa Kirker«.

Men Sagen havde jo ogsaa en anden Side; netop de

uanseelige, midlertidige Kirker trængte haardt til paa en udvortes Maade at markere, at de var bestemt til noget mere end at være »Stalde«, »Hundehuller« eller hvilke Navne, den københavnske Vittighed nu gav dem. Særlig i Gethsemane og i Fredens Menigheder følte man et Tryk i saa Henseende saa stærkt, at det gav sig Udslag i, at en Indsamling indenfor selve Menigheden paa begge Steder blev sat i Gang til Tilvejebringelsen af et Taarn. Se paa Bil-

Lutherkirken.

ledet af Fredens Kirke (S. 65) og prøv saa i Tanken at fjerne Taarnet! De Penge maa vist alligevel siges at være godt anvendte. Af samme Grund fik de to senest opførte Kokolitkirker, Aldersro og Filips Kirkerne, hver sit lille Taarn, der har kostet c. 2000 Kr. extra, hvorimod den første mangler det. Siden Nathanaels Kirke har alle de senere tilkomne Kirkefonds-Kirker haft Taarn, med Undtagelse af den nævnte Kokolitkirke — Blaagaards — og saa naturligvis de kirkeindviede Menighedshuse.

Som nævnt har Kirkefondet næsten ikke givet sig af med selv at bygge Kirker, men overladt dette til Komiteer, der arbejdede i Samraad med dette. Det maatte da ogsaa overlades til disse Komiteer, hvem man vilde vælge til

Annakirken.

Arkitekt, idet Kirkefondet paa dette Omraade blot indtog en raadgivende Stilling.

Der kan som Følge heraf heller ikke tales om nogen særlig Kirkefondsstil.

»Udvalget for Kirkesagens Fremme i København« havde Arkitekt V. Koch som sin Raadgiver i arkitektonisk Henseende, og som saadan blev han ved at fungere ogsaa

efter, at »Udvalget« omdannedes til »det københavnske Kirkefond«. Han har bygget Kapernaum Kirke i 1895, Sion i 1896 og St. Lukas i 1897, og her er der jo en bestemt Type, der gaar igen. Siden byggede han Krist Kirken i 1900 og Apostel Kirken i 1901.

Han efterfulgtes som Konsulent af Professor MARTIN NYROP, som selv kun har bygget den lille Blaagaards Kirke og den dejlige Elias Kirke. For kort Tid siden trak han sig tilbage, og hans Medarbejder, Arkitekt JULIUS SMITH, afløste ham som vor Konsulent. Sammen med Prof. Nyrop opfører Arkitekt Smith Lutherkirken paa Østerbro, der som Kirkesal indviedes i 1914.

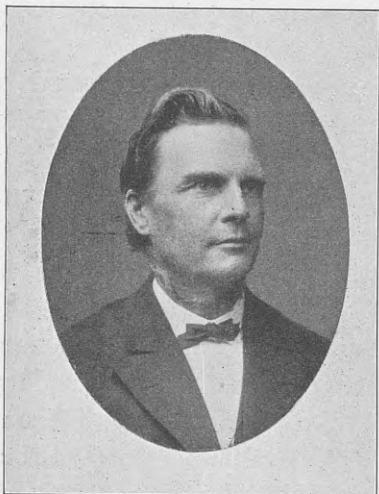
»Foreningen til Opførelse af smaa Kirker« havde i en Aarække nuværende Slotsarkitekt THORVALD JØRGENSEN som sin Konsulent. Han har opført ikke faa Kirker her i Byen, nemlig: Nathanaels Kirke i 1899, Hellerup i 1900, Brørsons i 1901, Esajas i 1903 og 1912, Frihavns 1905 og Mariendal i 1908.

Hans Afløser blev Arkitekt JOHAN NIELSEN, der har opført Filips Kirke i 1907 og Davids i 1910.

De øvrige af Kirkefondets Kirker er Gethsemane Kirke fra 1894, bygget af Stadsarkitekt WRIGHT, Fredens i 1900 af Arkitekt E. C. I. NIELSEN, Nazaret 1904 af Arkitekt V. NYEBØLLE, Aldersro i 1908 af Arkitekt AAGE BUGGE, Kingo i 1910 af Arkitekt K. VARMING, Timotheus i 1911 af Arkitekt I. CHR. KOFOED, Simeons i 1914 af kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt MAGDAHL NIELSEN, der tillige har bygget Vanløse Kirke i 1909, og Anna Kirke i 1914, der er opført af Arkitekt JENSEN KLINT; endelig skal nævnes Kirken paa Islands Brygge, der ventes indviet i 1915, og som opføres af Arkitekterne APPEL og GØRDING.

ERINDRINGER.

AF JOHANNES MØLLER.

Pastor Johannes Møller.

JEG er født i København og har levet der, til jeg var 35 Aar. Som Dreng gik jeg Sommersøndage i Skoven, om Vinteren i Kirke ved min 'Mødere Haand'. Den store Frue Kirke var kold og hvidkalket. Det ansaas dengang for det ene rigtige »at fryse med Andagt« i de kolde Kirker. Prædikenerne indeholdt almindelig religiøse Betragtninger, der ikke berørte ens Personlighed, og af

Evangeliets glade Budskab hørtes kun lidet. Koret sang saa Salmerne af evangelisk-kristelig Salmebog, og ligesom Provsten prædikede for sine »andægtige Tilhørere«, saaledes blev ogsaa Salmerne sungne for Tilhørere, som seende i Salmebogen i det højeste bevægede Læberne, men ikke ansaa det for passende at synge med. Naar jeg af og til vovede det, saa alle paa den forvovne Dreng, og saa blev jeg flov og tav stille. En anden Præst maatte derpaa messe fra Alteret og efter endt Tjeneste gik Præsterne hjem, og Tilhørerne skiltes, uden derefter at have noget med hinanden at gøre. Den Kristendom, for hvilken denne Gudstjeneste skulde være Udtryk, var en, ogsaa i det daglige Liv, tavs Kristendom, og selv den fattigste Bekendelse hørtes ikke. Selve Trosbekendelsen havde jeg, da jeg 16 Aar gammel blev Student, vistnok aldrig hørt eller læst (den fandtes ikke i Balles Lærebog og hørtes ikke ved Konfirmationen), og da jeg straks efter skulde undervise en lille Pige

i Religion, købte jeg mig en lille Katekismus, og deraf lærte jeg den. I mit Hjem var der Pligtopfyldelse og Ærefrygt for Gud, men hans Navn blev aldrig nævnet (— jo, min Moder havde naturligvis tidligt lært mig min Aftenbøn), og hvor vi kom sammen med Husets Venner (hvortil f. Eks. I. L. Heiberg, Høyen og Madvig hørte), blev selv i alvorlige Samtaler Guds Navn aldrig nævnet. Sent gik det op for mig, at Gud elsker Mennesket. Jeg havde jo læst derom og lærte efterhaanden Skriftens Ord derom, men at anvende det paa mig, at Gud elskede min stakkels ringe Person, var mig lige saa fremmed, som det var for den bekendte KRISTEN KOLD — der, som han siger, maatte fortælle det til alle Mennesker, da han blev grebet deraf. Engang om Aaret gik vi til Alters, og det var mig en svær Gang. Dagen før læste vi gerne MYNSTERS Prædiken om Nadveren højt, men jeg bævede i min Sjæl ved at nærme mig det højhellige, og jeg tænkte, hvad kan Syndsforladelsen dog nytte mig, naar jeg i Morgen synder igen, saa er jeg jo lige nær.

Det havde altid været forudsat, at jeg skulde studere Theologi, og der faldt mig selv aldrig andet ind. Men Studieaarene var ofte strænge, især da jeg tidlig gjorde Bekendtskab med den gudsfornægtende Litteratur (navnlig CARL VOGT), for jeg havde saa lidt at staa imod med. Saa var ogsaa SØREN KIERKEGAARD med sin »Til Selvprøvelse« og »Indøvelse« og senere »Øjeblikket« svær at døje for den, der beredte sig til at blive Præst i Folkekirken, især da ingen af Betydning tog til Genmæle mod ham.

Et Lyspunkt var det i mine Studenteraar eller maaske allerede før Studenteraaret 1848, da Pastor ROTHE fik indført den liturgiske Gudstjeneste i Frue Kirke Juleaften. Vi hørte der de velkendte messianske Profetier blive messet fra Alteret, og vi sang for første Gang vore dejlige Jule-salmer, som alle istemte, naar et Vers var sunget. Kirken var lys og festlig. Da Gudstjenesten var forbi, mødtes alle

med glade Ansigter, rakte hverandre Haanden og ønskede glædelig Jul. Det var min første Forudfølelse af et Menighedsliv. Et andet Lyspunkt var det, da jeg i 1850 besøgte Provst HEIBERG i Kerteminde. I Mørkningen satte den ældste Datter, 16 Aar gammel, min senere Hustru, sig til Klaveret og istemte en Salme, saa satte Fader og Moder sig i Sofaen, og de syv andre Børn samledes om Klaveret. Alle stemte i med. Jeg var dybt bevæget over dette første Bekendtskab med et kristent Familieliv.

Fra mit Universitetsliv mindes jeg MARTENSEN (til 1854) med stor Taknemmelighed. Hans aandsbaarne Foredrag, der var Udtryk for en overbevisningstro Personlighed, nedlagde mange Spirer i Hjertet, der ogsaa opvarmedes ved hans Fremdragen af og Kærlighed til Mystikerne. Udenfor Studierne og Universitetet bidrog — maaske til manges Forundring — især det kongelige Theaters Fremstilling af HOLBERG og SHAKESPEARE (og mange andre) til, at jeg gennem den levende og naturtro Fremstilling lærte Menneskehjertet at kende; ligesom jeg af Kunsthistorikeren HØYENS sjælfulde og veltalende Fremstilling af Tider og Mennesker lærte »at tale«, det vil sige, at lægge min Sjæl ind i Talen, saaledes, at Tilhørerne kom til at lytte. Han var nemlig utvivlsomt den største Taler, Danmark har ejet i forrige Aarhundrede.

Den første Præst i København, der begyndte en ny Prædikemaade — naar bortses fra GRUNDTVIG, hvis Kreds var temmelig eksklusiv — var BLÆDEL.

Skønt BLÆDELS Foredrag var monotont og stift ligesom hans Optræden, gik det dybt i Hjertet, fordi det kom fra Hjertet og baade var evangelisk og havde personlig Adresse. Han blev manges »Sjælesørger«. FRIMODT, min samtidige, var hans Discipel, idet han og flere andre — hvortil jeg dog ikke hørte — jævnlig kom sammen til Møder hos BLÆDEL og lærte af ham.

Aanden fra 48 havde ogsaa sin Betydning for Kirken.

Den bidrog til at nærme Præst og Menighed til hinanden, og i Slutningen af 50erne og Begyndelsen af 60erne blev Forkyndelsen efterhaanden en anden, fik et friere, varmere Præg, skønt jeg ikke tror, man kan kalde de Kredse, der samlede om den ældre PAULLI og senere FOG, egentlige Menigheder.

Da jeg selv blev Præst 1867, blev Indholdet af min og mine Studiefællers Prædiken, en Prædiken om Synd og Naade med al den rige Udvikling, som Nye Testamentes mangfoldige og dejlige Indhold forsynede os med. Desto værre kan jeg ikke sige, at den store Kreds, der sluttede sig om mig, blev en Menighedskreds. Dertil bidrog, at der i Odense praktisk talt ikke kendtes Sognegrænser. Der var vel fire Kirker med fem Præster, men det hele var dog som eet Sogn. Desuden havde vi to Præster ved Frue Kirke ikke hver sit afgrænsede Distrikt. Det var nu ogsaa mest Folk fra andre Sogne, der fyldte min Kirke og Konfirmandstue, og jeg maatte opgive Tanken om at faa bygget et Menighedshjem, da et saadant ikke godt kunde tænkes for Frue Sogn alene. Der var en saadan Hunger efter at høre Evangeliet, — man kendte dengang ikke synderligt til »Møder«, — at min Kollega og jeg i tretten Vintre holdt Ugedagsgudstjenester om Aftenen (senere fortsat af mig med Bibellæsninger). Jeg fik her Lejlighed til at prædike over fritvalgte Tekster, ogsaa af det gamle Testamente, en Vinter en Række Tekster af 1. Mosebog, en anden af Salmerne, Esajas o. s. v. Vi fik fuldtonende Menighedssang, baade naar vi bad: »Bryd frem mit Hjertes Trang at lindre«, og naar vi istemte: »Lovsynger Herren den evige Konge med Ære«.

Jeg kunde ogsaa godt faa min Tilhørerreds med til enkelte Opgaver. Da jeg en Dag efter Gudstjenesten havde bedt om Bidrag til en Kirke i New-York, hvor en af vor Menighedskreds, R. ANDERSEN, var bleven Sømands- og Emigrantpræst, meldte der sig Dagen efter 86, villige til

hver at indsamle hos ti andre ugentlige 10 Øres Bidrag, og i et Aar samlede vi de 4000 Kr., der var det Bidrag, som jeg, som en af de otte Indbydere, skulde skaffe til de 30,000 Kr., som Kirken skulde koste.

Vi fik Børnegudstjenester, hvori Lægmand villig tog Del, og en stræng Vinter sad Lægfolk sammen med os Præster og uddelte med stort Besvær — uøvede som vi var — en indsamlet Sum, omsat i Fødemidler til de fattige.

Men for at en Kreds, der samler sig om Præsten, skal kunne kaldes en Menighed, maa det være en arbejdende Menighed, bestyret af Lægmand, og som derfor bliver staaende, naar Præsten kaldes bort.

Det var nu ikke Tilfældet hos os, og skønt Frue Sogn kun indeholdt 6000 Mennesker, hvoraf rigtignok 1000 i tre Landsbyer, saa oversteg det mine Kræfter, ikke blot at faa skabt et virkeligt Menighedsarbejde, men ogsaa at naa frem til et virkeligt Arbejde for de enkelte. Naar jeg gik paa Gaderne i mit Sogn, saa jeg med Bedrøvelse til Vinduerne, hvor alle de sad bagved, hvis Præst jeg var, og for hvem jeg intet kunde være.

Jeg kom adskillige Gange om Aaret til København, og baade hørte jeg og saa, hvorledes Tilstanden var der. Jeg hørte af min Ven JENS KROG ved St. Johannes Kirke, at de om Søndagen havde 24—30 Børn at døbe — og det i den eneste nybyggede Kirke. Saa skiftede Præsterne med at døbe seks og seks — en alene havde ikke kunnet udholde det. Jeg saa Konfirmanderne stime Søndag Aften, værre end de kunde gøre det i Odense, og jeg læste Viser, som var sungne ved Konfirmandgilder derovre, og som var alt andet end opbyggelige. Ved at sammenligne Forholdene her med mine Forhold hjemme, hvor jeg maa tilstaa, at jeg næsten altid var langt mere bedrøvet over alt, hvad der blev forsømt, end glad over den Smule, jeg kunde udrette, opstod den Tanke hos mig: Hvor vilde det være dejligt at tage til København og gøre, som jeg skildrede i

min Bethesda Tale, gaa til en Sognepræst og bede ham om at faa Lov til at være Præst i en »Blok« i hans Sogn — jeg tænkte paa en Firkant mellem Adelgade og Borgergade — og der være Præst, for hvem jeg kunde samle ved at gaa fra Hus til Hus — samle dem i de store Gaarde eller der faa bygget et Træhus; (da jeg sagde det i Bethesda, raabte en af Forsamlingen til mig: »Det er ikke tilladt at bygge af Træ i København«). Efter en lille Tids Forløb vilde jeg saa sige til dem, at nu maatte de underholde mig, jeg havde ikke andet at leve af. Jeg var vis paa ikke at komme til at sulte.

Kort før Bethesdamødet udtalte jeg dette Ønske til en Veninde i København, men sagde tillige, at det nu vilde være umuligt for mig at realisere det, da mine Kræfter allerede svigtede til en saa stor Opgave. Det var tillige en Hindring, at min gamle Moder levede og var i Hus hos mig. Da nu Bethesdamødet kom, tænkte jeg slet ikke paa at tage Ordet. Jeg havde maattet afslaa SKAT RØRDAMS Bøn om at indlede en Forhandling om Religionsundersøgningen i Skolerne og skulde, for at samle Kræfter, faa Dage efter rejse til et Badested og Sanatorium i Norge. Paa Mødet indledede saa SCHEPELERN Æmnet: De københavnske Kirkeforhold; men alt imedens han talte og udviklede, hvad han havde gjort for at hjælpe paa de svære Forhold i Trinitatis Sogn — han omtalte her Menighedsplejen, som han var den første, der havde iværksat — blev det mig mere og mere klart, at jeg ikke burde tie, men eftertrykkeligt sige, at alt, hvad han havde omtalt og hvad der saaledes blev gjort, var fuldstændigt utilstrækkeligt til at fremskaffe bedre Tilstande, og at der maatte tages fat paa en anden Maade for at skaffe nogenlunde sunde kirkelige Forhold, hvor Præst og Menighed kunde arbejde i Forening med hinanden. Jeg holdt saa min lille Tale, og min Ven SCHOUSBOE, Dirigenten, truede mig, da jeg havde talt i 10 Minutter, saa jeg vovede ikke at for-

længe den ud over et Kvarter. Naar jeg i Talen, hvis Indhold jeg tør forudsætte bekendt, sagde, at København mindst maatte have 50 Sogne, hvad den jo til min Glæde nu har faaet, saa fremkom Tallet for mig ved en hastig Beregning af, at København dengang havde c. 300,000 Mennesker, og jeg i mit eget Sogn havde fundet, at allerede 6000 Mennesker var for meget til et Sogn. Naar min Tale fængede hos de unge Piger, og de begyndte at indsamle til smaa Kirker, som jeg særligt havde lagt Vægt paa, saa kom det mig dog ganske uventet og forekom mig at være en Opgave, der slet ikke laa for dem, saa jeg endog fraraadede en ung Veninde at indtræde i Bestyrelsen. Jeg var færdig og havde givet mit lille Bidrag til Københavns Kirkesag. Vorherre forstod at finde de Veje og Midler, jeg ikke kendte, til at faa Sagen sat i Gang.

Jeg har nu søgt at vise, hvorledes mit Forslag om de kirkelige Forhold i København fremkom som en Følge af min egen Udvikling og Livsførelse. Det maa maaske til Slutning være mig tilladt at paapege en anden medvirkende Faktor. Mange undrede sig over, at jeg turde fremkomme med Forslag af en saa radikal Natur, der betydede en hel Omvæltning af de kjøbenhavnske Kirkeforhold. Men jeg har ved Siden af min Præstegerning sat tre større Foretagender i Gang i mit Liv, og i dem alle har jeg anvendt den radikale Methode, og denne Radikalisme hænger sammen med mit Temperament og min hele Maade at tage mit Livsarbejde paa. Jeg har altid afskyet alle halve Forholdsregler, der sinker og skader den Sag, man arbejder for, og naar jeg har faaet den Overbevisning, at Gud lagde et Arbejde hen til mig, saa har jeg søgt at arbejde med al Kraft paa at naa det Maal, der var sat mig. Da jeg kom til Odense som Skoleinspektør, bestod det offentlige Skolevæsen af lutter elendige Smaaskoler uden Plan og Sømmenslutning. Min Plan, som jeg fik gennemført, var, at slaa dem alle i Stykker og saa opbygge en

stor Skole med smaa toaarige Forberedelsesklasser. I disse ansatte jeg lutter Lærere — det var dengang noget helt nyt — og jeg vejledede selv de unge Piger i at undervise. Paa denne solide Grundvold byggede jeg saa den egentlige Skole med gennemført leddelt Undervisning.

Den anden Sag var Imødegaaelsen af Internationales Udsending, Hr. GELEFF — en af Trekløveret BRIX-PIO-GELEFF. Efter at jeg i stormende Forsamlinger havde imødegaaet GELEFF, stiftede jeg en Arbejderforening paa 1400 Medlemmer, hvis Formand jeg var i syv Aar. Da udløste Gud mig af den besværlige Gerning, da det viste sig, at Formandens (ofte politimæssige) Stilling ikke mere lod sig forene med min Stilling som Præst overfor en Del af de samme Mennesker.

Det tredie Foretagende er den Dansk-Amerikanske Mission, hvis Talsmand jeg efter Aftale med JOHS. CLAUSEN, Ryslinge, blev paa et Møde af »Kristelig Forening for Fyens Stift« i Odense. Jeg fik paa Mødet nedsat et Udvalg, hvis Hovedarbejder jeg var i elleve Aar, og hvortil jeg med stort Besvær indsamlede 50,000 Kroner Landet over, og som jeg vedblev at være Medlem af i 24 Aar, ogsaa efter at jeg ved dette første Udvalgs Opløsning havde maattet flytte Udvalgets Sæde fra Odense til København, hvor jeg fik SKAT RØRDAM til at være det nye Udvalgs Formand.

Disse Foretagender er i det hele lykkedes for mig. For flere af dem har jeg kun faaet ringe Tak, hvad jeg da for Resten heller ikke har attraaet; desto mere skønner jeg paa den Tak, der ufortjent er bleven mig til Del for den lille Tale, jeg holdt i Bethesda, og som gav Stødet til den største af alle disse Sager.

Emili Neergaard.

Baronesse Th. v. Ripperda.

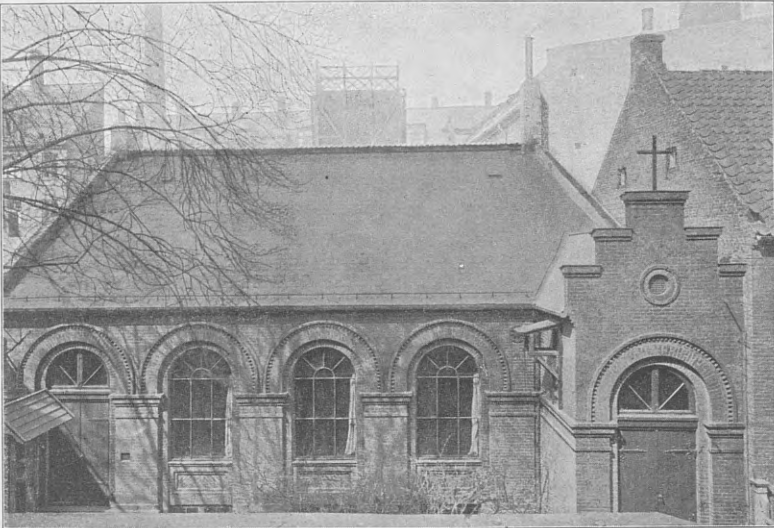
Inger M. Schiøler.

FORENINGEN TIL OPFØRELSE AF SMAA KIRKER I KØBENHAVN.

Af MAGDALENE BUCH.

EFTER Opfordring har jeg lovet at skrive et lille Stykke om »Foreningen til Opførelse af smaa Kirker« til Kirkefondets Festskrift i Anledning af 25 Aars Jubilæet. Foreningens Historie falder paa mange Punkter sammen med Kirkefondets, og da Resultatet af Samarbejdet maa siges at være lykkeligt, er det mig en Glæde at efterkomme Opfordringen. Samarbejdet har formet sig paa den Maade, at Kirkefondet har købt Grundene, hvorpaa Foreningen har bygget sine Kirker, og paa Indvielsesdagen har Kirkefondet saa overtaget Ejendomsretten over den fuldførte Kirke.

Foreningen til Opførelse af smaa Kirker i København stiftedes i 1886 af 3 unge Piger: Frk. Emili Neergaard, Baronesse Th. v. Ripperda og Frk. J. M. Schiøler, som havde overværet Forhandlingerne om Københavns Kirkenød paa det første Bethesdamøde i Foraaret 1886. Hovedbegivenheden i Foreningens første Aar var Købet og Indvielsen af *Bethlehemskirken* i Blaagaardsgade i Maj 1889.

Bethlehemskirken.

Under Pastor Ifversens Ledelse samledes her en trofast og offervillig Menighedskreds. Det var her Midnatsgudstjenesten Nytaarsnat først blev indført i Folkekirken. Den lille Kirke ejes endnu af Foreningen.

I de nærmest følgende Aar hjalp Foreningen det nystiftede Lægmandsudvalg med Opførelsen af Kirkerne i Ryesgade og Dannebrogsgade, men derefter fik den en større Opgave betroet.

Hvor tydeligt husker jeg ikke den Dag i Begyndelsen af 1897, da Pastor Friis Hansen kom og foreslog, at Foreningen skulde bygge en Kirke i Sundby paa en Grund, som Kirkefondet havde købt der. Vi havde længe ført Forhandlinger med Havneraadet om at faa en Grund overladt i Frihavnskvarteret, men Forhandlingerne havde ikke ført til noget Resultat. Vi havde Penge i Kassen og gik derfor med Glæde ind paa Forslaget om at bygge i Sundby, og nu blev der Travlhed. En Arkitekt valgtes, en ung dengang temmelig ukendt Mand, Thorvald Jørgen-

sen, nu den bekendte Slotsarkitekt. Grunden undersøgtes, Planer drøftedes, og Grundstenen blev lagt i Juni 1897. Kredsforstanderinderne gik i Gang med at foretage særlige Indsamlinger for at smykke den lille Kirke paa bedste Maade. Kvinder i Foreningen udskar alt Træværket baade paa Altersranken og paa alle Stolene. Mange Medlemmer ydede en ekstra Skærv, og i Slutningen af 1898 stod Kir-

Nathanaelskirken.

ken færdig. Det lykkedes dog ikke at faa Sogneforholdene ordnede før lidt ind i det næste Aar, men 19. Marts 1899, Marie Bebudelsesdag, foretoges den højtidelige Indvielse. Nuværende Redaktør, Provst Nordentoft, blev *Nathanaelskirkens* første Præst. Her i Nathanaels Sogn oprettedes det første Hjem for gamle Mennesker fra Sognet, et Arbejde, der senere er optaget i mange Sogne.

Nu forløb nogle rolige Aar med stille Arbejde i det

gamle Spor og i Haab om, at naar Tiden kom, vilde der nok blive givet os en ny Opgave. Vi ønskede stadig, at vi skulde blive i Stand til at indfri vort gamle Løfte til Pastor Krag om at bygge i Frihavnskvarteret, og endelig lykkedes det Kirkefondet at faa en Grund overladt af det

Frihavnskirken.

Classenske Fideikommis. Med stor Glæde tog vi fat paa dette nye Arbejde. Grundstenen lagdes i November 1903, og Palmesøndag 1905 kunde Kirken indvies. Bygmesteren var den samme som Nathanaelskirkens, men *Frihavnskirken* er noget større og anseeligere, hvortil ogsaa bidrager,

at et Menighedshus er bygget i Forbindelse med Kirken. Midlerne til Opførelsen af Menighedshuset er indsamlet af en lokal Komité. Pastor Mollerup blev Kirkens Præst, og Frihavnskirken vil være kendt af mange som Udgangspunktet for forskellige Virksomheder til Fremme af Guds Riges Sag baade her i København og ude i Hedningelandene.

Tidens Løsen var: smaa midlertidige Kirker. Vi imøde-

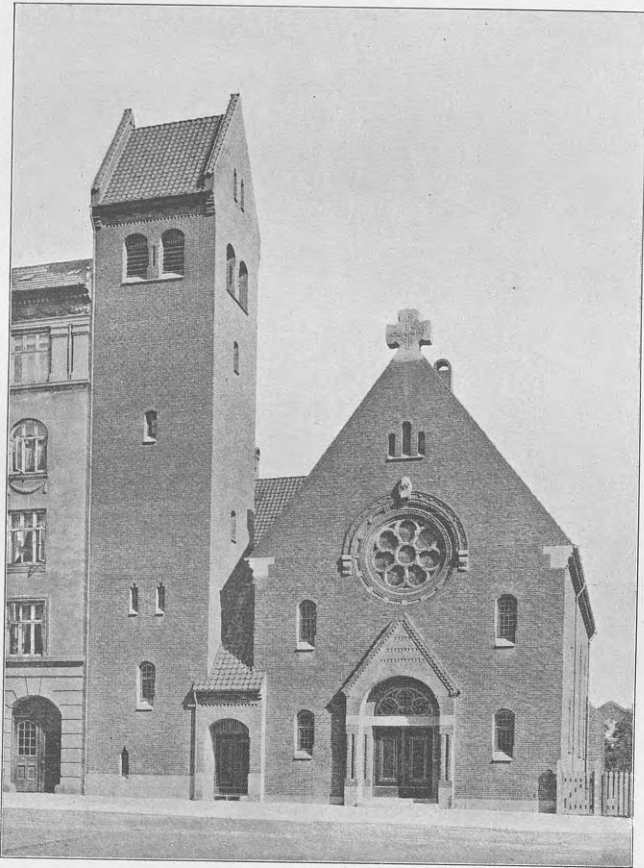

Filipskirken.

kom dette Krav ved at bygge den lille Kokolitkirke ude i det yderste Sundby, hvor Kirkefondet havde købt en Grund. Det er en lille uanselig hvid Kirke med et lille Taarn over Indgangsdøren, dog ses den viden om, da den ligger paa aaben Mark med det blaa Øresund til Baggrund. Indeni er den lys og venlig, men — allerede for lille til Menigheden, som derfor ogsaa er i Gang, og godt i Gang, med at samle ind til en større Stenkirke. Den indviedes 27. Oktober 1907, og Pastor Chr. Seidelin, Kirkefondets nuværende Sekretær, blev dens første Præst. Kir-

ken blev, som Broderkirke til Nathanaelskirken, kaldet *Filipkirken*.

Efter dens Fuldførelse skaffede Kirkefondet os atter en Opgave, idet man opfordrede os til at bygge i Kolding-

Davidskirken.

gade paa Østerbro i den sydlige Del af Sions Sogn, hvor Pastor With fra Marie Kirkesal skulde virke. Arbejdet i det nye Sogn begyndte straks, men *Davidskirken*, som den kom til at hedde, blev først færdig til Indvielse i November 1910. De to sidste Kirker er begge byggede af

Arkitekt Johan Nielsen, og Davidskirken slutter sig, baade hvad det Ydre og det Indre angaar, paa en værdig Maade til de to tidligere af Foreningen opførte Stenkirker.

Dette er, hvad Foreningen ved Guds Naade har naaet i de forløbne 29 Aar, og de 3 unge Stifterinder havde vist næppe tænkt sig, at deres ungdommelige Planer skulde bære saa rige Frugter.

Der er i Aarenes Løb indsamlet godt og vel 330,000 Kr., for Størstedelen indkommet i Smaabeløb, dog undertiden ogsaa større Summer, en Gang endogsaa den store Gave af 16,000 Kr. fra en Komité med Kammerherre Barner som Formand. Den allerstørste Del af Bidragyderne er iøvrigt Kvinder fra By og Land.

Foreningen har Kontor og Gaveudsalg i K. F. U. M.s Bygning, Gothersgade 115 A, 1. Sal, sammen med *Dansk Paramenthandel*, en selvstændig Institution, der allerede har naaet betydelige Resultater i Retning af at vække og udvikle Sansen for Kirkernes værdige Udstyrelse.

Vor Forening staar nu overfor en smuk Opgave, nemlig at bygge *en ny Bethlehemskirke*, idet den lille Kirke i Blaagaardsgade 40 ikke mere kan gøre Fyldest, navnlig ikke som Midtpunkt for det nye Sogn, som tænkes udskilt fra Hellig Kors Sogn. En Grund, godt beliggende ved Aaboulevarden, er allerede skaffet til Veje af Kirkefondet, og vi fortrøster os til, at det skal blive muligt i Løbet af de nærmeste Aar at faa samlet det nødvendige Beløb til Kirkens Opførelse.

KIRKESAGEN OG SJÆLLANDS BISKOPPER.

AF HARALD WESTERGAARD.

FRA sin første Begyndelse har Kirkesagen haft stor Støtte hos Sjællands Biskopper. Naar der i Kirkefondets Statuter fastslaas en nær Forbindelse med Sjællands Bispestol, idet Biskoppen er født Formand, saa har dette altsaa en ganske naturlig Forklaring. Saa forskellige de fire Biskopper har været, der har virket i de forløbne 25 Aar, hver med sin ejendommelige Personlighed, *dette* har de alle haft fælles, at de har omfattet Københavns Kirkesag med varm Kærlighed.

Som den første i Rækken staar Biskop BRUUN JUUL FOG (født 1819, Sjællands Biskop fra 1884 til 1895, død 1896). Fog var en gammel Mand, da Lægmandsudvalget begyndte sit Arbejde, og man kunde have tænkt sig, at meget af, hvad vi ønskede og drømte, maatte staa som noget fremmed og uforstaaeligt for ham. Men dette var ikke Tilfældet. Fra første Færd kom han os i Møde med en forstaaende Kærlighed, der slog Bro, selv hvor Forskellen mellem den gamle og den ny Tid ganske naturlig maatte gøre sig gældende. Han fulgte vore Foretagender med Iver og Interesse; det var ham en Glæde paa sine lange Spadsereture at se de Kirker, der var under Opførelse, som Nazaretkirken og Gethsemanekirken; med sin sædvanlige Grundighed skulde han have Besked om alt. Og det var ikke blot det *ydre*, der interesserede ham: den nye Kurs med de billige midlertidige Kirkehuse; han forstod først og fremmest, at det var en aandelig Bevægelse, der laa Lægmandsudvalget paa Sinde. Hans mægtige Prædiken ved Helligkorskirkens Indvielse, der med hans hjertelige Tilslutning blev uddelt i Særtryk ved et af Lægmandsudvalgets offentlige Møder, var som en Indledning, hvorved Tonen blev slaaget an for hele vort Arbejde. Det var Fog, der skaffede den friere Adgang til Benyttelsen af

Kirkerummet til Menighedens Brug, en Frihed, man nu vilde regne for en Selvfølge, men som man dengang betragtede som noget meget radikalt. Og da mod Slutningen af hans Liv et Forsøg blev gjort paa at ordne de københavnske Kirkeforhold ved at lægge Voldterrænets Befolkning (nu Andreas- og Esaiaskirkens Sogne) ind under de gamle Sogne »indenfor Voldene« og saaledes undvære nye Kirkebygninger og Sogneudskillelser i dette Terræn, afviste

Biskop Fog.

han dette Forslag med en mesterlig, ungdomsfrisk Betænkning, der vidnede om hans store Fremblik og var gennemtrængt af en velgørende Varme.

Biskop Fog var en af de Skikkelser, man ikke glemmer igen, naar man har været i Berøring med ham. Denne smukke, anselige Mand havde et Aandens Stempel paa sit rene, aabne Ansigt, som ikke kunde be-
drage. Var der noget,

som mishagede ham, saa sagde han det rent ud, til høje og lave, men altid paa en saadan Maade, at man ikke følte sig saaret. Da en af vor Handels mest fremragende Repræsentanter i en lidt kaadmundet Tone havde omtalt et Handelsfif som noget naturligt, tog Fog øjeblikkelig Ordet og sagde: »Jeg troede ikke, at Snyderi under nogensomhelst Form kunde anbefales«.

Der var over Fog en ejendommelig Humor, parret med en velgørende Hjertelighed. Jeg mindes en Dag, da jeg mødte ham paa Gaden, og han standsede mig med de

Ord: »Goddag Professor W., jeg er vred paa Dem; De skriver saadanne kærlige Breve til mig, men De kommer aldrig op til mig.«

Heller end gerne kom man op til ham; thi man kunde altid være sikker paa, at man ikke gik forgæves. Man skulde dog helst have god Tid, naar man talte med ham; det kunde vare længe, inden han naaede frem til det, han vilde sige; men naar det saa endelig kom, fik man noget med hjem, som det var værd at eje. Han sad inde med en kolossal Læsning, baade fra den klassiske Oldtid, af hvis Litteratur han kunde lange Stykker udenad, og fra den nyere Tid. Der var ingen, der som han i den moderne Filosofis Værker kunde aflæse ufrivillige Vidnesbyrd om Kristendommens Sandhed.

Fog var *distract*. Der løb mange Anekdoter omkring i den Anledning. Nogle af disse Anekdoter er sikkert arvede fra andre Mænd, der har haft den samme Egenskab, andre er sande. Men adskillige af disse Smaatræk afgiver ejendommelige Vidnesbyrd om ham. Jeg skal blot omtale et enkelt, som jeg har oplevet. Det var et stort Selskab hos afdøde Højesteretsadvokat LIEBE. Der var mange forskellige Slags Mennesker, Forfattere, Videnskabsmænd o. s. v. Fog havde lige haft en varm Debat med Borgmester H. N. HANSEN, der selv ligesom ogsaa LIEBE var en alvorlig Kristen — om Billedstøtterne i de københavnske Parker. Saa var der paa en Gang noget, han var kommet i Tanker om, og han sagde saa til Værten: »Har De ikke en Bibel?« Øjeblikkelig blev hans Ønske efterkommet, og nu satte Fog sig ganske stille ned under Lysekronen og gav sig til at læse i Bibelen; han havde tilsyneladende ganske glemt sine Omgivelser. Hvem kunde ikke beundre en saadan Distraktion?

Han var ikke, hvad man vilde kalde en produktiv Natur. Med sit rige Aandsindhold kunde han have gjort store Indskud i den danske Litteratur. Greb han imidlertid

lejlighedsvis ind i den offentlige Diskussion om et eller andet Emne, skete det altid med Myndighed og Kraft. Om hans Evne til at slaa Hovedet paa Sømmet, vidner den foran omtalte Indvielsestale i Helligkorskirken tilstrækkelig med sin Udlægning af Teksten fra Haggaj om »de panelede Huse«.

Men i det daglige Samliv kunde han virke som faa andre, naar han øste af sin rige Skat af Kundskab og Erfaring. Jeg mindes en Gang jeg havde været ude i Dannebrogsgade med ham for at vise ham Gethsemanekirken, der var under Opførelse. Han fortalte mig paa Tilbagevejen en Embedsmands Omvendelsehistorie. Det tog lang Tid. Han skred ganske vist hurtig afsted, naar han spadserede, men saa kunde han til Gengæld gøre lange Pauser, idet han stod stille af og til for ret at faa Fortællingen i Gang; hans Skildring varede fra Dannebrogsgade til Tivoli. En saadan Fortælling glemmer man ikke let; man husker baade den *Mand*, Fortællingen handlede om, og som under sine Lidelser fandt Fred hos Gud, og *ham*, der fortalte, og hvis Tanker altid rettede sig opad mod Lyset.

Han var selvfølgelig et Barn af sin Tid, men faa forstod som han at se stort paa det nye, selv om det kunde være ham fremmed. Han søgte at trænge ind i alle nye Bevægelser, og at forstaa, hvad det var, der bragte Folk til at tænke og handle som de gjorde. Og var det saa blevet klart for ham, at der, trods alt, hvad der kunde stemme ham imod dem, dog var noget af det centrale hos dem, saa han, at det var Kristi Kærlighed, der drev dem, saa kunde han forsvare dem med den ham egne Aandsoverlegenhed. Alt hvad der var sandt og ægte, havde hans Hjerte.

Endnu efter at være gaaet af som Biskop fulgte han i den korte Tid, han havde tilbage, Kirkesagens Udvikling med Kærlighed og glædede sig over ethvert nyt Skridt, man kunde fortælle ham om.

Den næste Biskop i Rækken var THOMAS SKAT RØRDAM (født 1832, Biskop fra 1895 til sin Død i 1909). Ogsaa han er en højst ejendommelig Skikkelse, der fortjener at mindes for alt, hvad han har ydet den danske Menighed, og ikke mindst i Kirkesagen. Han havde ikke Fogs imponerende anselige Ydre, der var tværtimod over ham noget jævnt og stiltfærdigt, saa at mange maaske ikke straks lagde Mærke til, hvilken betydelig Personlighed man havde for sig. Men der var i hvert Fald noget særdeles opbyggeligt over ham; den, der kom i nærmere Berøring med ham, opdagede snart, hvor ægte og sandhedskærlig denne fordringsløse Mand var, hvor dyb og enfoldig hans Kristentro. Det samme opbyggelige Præg var der over hans Hustru, der levede med ham i et særdeles lykkeligt Ægteskab, det var et smukt Syn at se de to gamle Mennesker gaa med hinanden, som et

Biskop Th. Skat Rørdam.

Præstepar af den gode gamle Slags. RØRDAM var en af den Slags Mennesker, der aldrig vilde prøve paa at gøre sig selv større end han var. Havde han gjort en Fejl, saa indrømmede han det med den største Aabenhed, som det naturligste af Verden: »Det er forresten sandt, det havde jeg jo slet ikke tænkt ordentlig paa«, kunde han sige, og sige det med oprigtig Glæde over, at Sagen nu var bleven ham klar.

Maaske var det dette sandhedskærlige ved hans Væsen, der fortrinsvis virkede til at drage saa mange til hans

Prædikestol, baade i Helligaandskirken og senere i Holmens Kirke. En af hans stadige Tilhørere mente at have gjort den Iagttagelse, at der var mange Studenter, ikke mindst Jurister, der søgte derhen, hans redelige stilfærdige Forkyndelse var netop noget, de trængte til.

Han var ikke fra Naturens Haand udrustet med ydre Veltalenhed, og det faldt ham ikke ind at lægge nogen Vægt derpaa. Alligevel vilde jeg kalde ham veltalende i Ordets bedste Betydning. Man lyttede til ham paa Grund af hans store Ærlighed og Vederhæftighed.

Hvad han havde paa Hjærte, kunde trænge sig uregelmæssig frem, maaske endogsaa stødvis og hakkende, men altid med en ejendommelig Troværdighed og Varme, altid vidnede hans Ord om en dyb Livserfaring og en fast enfoldig Tro.

Denne Mand, der kunde tale saa jævnt og ligefrem, var tillige en særdeles lærd Mand. Ogsaa *hans* Interesser gik vidt omkring ligesom Biskop Fogs; han havde en sjælden Rigdom af Viden, som han altid var villig til at uddele af. Først og sidst skal han i denne Henseende mindes for det store Arbejde, han nedlagde i sin Oversættelse af det nye Testamente, med de mange oplysende Noter og de ypperlige Indledninger, en rig Skat, som mangfoldige indenfor den danske Menighed har været ham taknemlig for.

Han var selvskreven som Ordfører, naar det gjaldt at samle de forskellige »Retninger« indenfor Menigheden til indbyrdes Forhandling. Ikke mindst ved de store Bethesdamøder, hvoraf det første blev holdt i 1886.

Længe før han blev Biskop, kom han i nærmere Berøring med Kirkesagen. Efter lange forberedende Forhandlinger var en Lægmandskreds i Efteraaret 1889 kommen til Klarhed over, at man burde samles med Københavns Præster for at drøfte Kirkesagen med dem. Frugten af de to Møder, der blev holdt i den Anledning, var en

Adresse til Kirkeministeriet om at faa en Kommission nedsat. Man ønskede, at Sognene skulde være paa højst 10,000 Mennesker og med 2 Præster ved hver Kirke. Denne Adresse blev til under en haard Debat, adskillige Præster var imod det anførte Krav, men RØRDAM stod fast ved Programmet, som en trofast Støtte for Lægmandene. Og da senere Kommissionen blev nedsat, og han som en Selvfølge fik Sæde deri, hørte han med i det lille Mindretal, der ikke vilde fravige dette Krav.

Senere, da han var bleven Biskop, fik RØRDAM den Opgave at iværksætte Lægmandsudvalgets Overgang til Kirkefondet. Derunder hørte ogsaa Indførelsen af *Bededagskollekten*. Ideen hertil skyldtes afdøde Provst OTTO BERTELSEN i Helsingør (født 1844, død 1902), der selv var en af de Præster, den danske Folkekirke kunde være stolt af. RØRDAM gik med Iver ind paa Tanken, og det nydannede Kirkefond, hvori han som Sjællands Biskop var født Formand, fik Bededagskollekten overdraget.

RØRDAM fulgte Kirkefondets Forretningsudvalgs Forhandlinger med stor Iver, navnlig i de første Aar, medens hans Embedsforretninger, hvortil jo ogsaa en Tid lang kom Ledelsen af det kirkelige Udvalg, endnu ikke havde lagt saa overvældende Beslag paa hans Kræfter. Han oplevede adskillige Vanskeligheder, megen Spænding og mange Misforstaaelser, og hæftige Angreb overfor Kirkesagen. Men intet af alt dette kunde svække hans Kærlighed til Sagen. Han stod urokkelig som Kirkesagens varme Forsvarer. I mangt og meget havde han maaske et andet Syn end de Mænd, han kom til at arbejde med; han hørte jo selv til en ældre Slægt, meget i de nye Arbejdsmaader var maaske uvant for ham; men han havde Hjerterets Forstaaelse af det altsammen, han spurgte først og fremmest om det centrale. Med større og større Tillid følte han sig knyttet til Kirkefondets første Sekretær, FRIIS HANSEN, der stadig bragte ham Bud om Arbejdet.

En af RØRDAMS største Glæder var de mange Kirke-indvielser, han kom til at foretage i og udenfor København. Det var ikke langt fra 50. Tallet naaede han ikke helt. Han talte selv efter en af sine sidste Indvielser om Usandsynligheden af at naa Tallet: det lakker mod Enden nu, sagde han. Men Døden havde ingen Brod for ham. Han vidste, hvor han hørte hjemme, og hvor han gik hen. Stille og mild kom Døden da ogsaa, som en smuk Afslutning paa et indholdsrigt Liv. Med en Bøn paa sine Læber gik han ind til den Herre og Frelser, han troede saa fast paa.

Professor PEDER MADSEN blev den tredje i Rækken. Han var født i 1843 og kom altsaa først i en fremrykket Alder (i 1909) til at beklæde Stillingen som Sjællands Biskop. Dog var der sikkert ingen der anede, at han skulde kaldes bort saa snart, allerede i det næst følgende Aar.

Som sine to Forgængere indtog PEDER MADSEN en fremragende Plads i den danske Folkekirke. Da han i 1875 blev knyttet til Universitetet, tilførte han dette en betydningsfuld Kraft. Navnlig i sin første Professortid kom han til at øve en meget stor Indflydelse paa de unge Teologer, ikke alene ved sine grundige Forelæsninger, der var underbyggede med en aldrig svigtende, omfattende Viden, men ogsaa ved den Evne, han havde til personlig at knytte sine Disciple til sig; en Mængde Teologer nød i Aarenes Løb Gæstfrihed i hans Hjem og berigedes ved de Diskussioner om kristelige Spørgsmaal, som fandt Sted der. Over hele MADSENS Personlighed var der noget ægte og rent, og bag hans klare og logiske Tankegang mærkede man i al hans Stilfærdighed et rigt og varmt Hjerte.

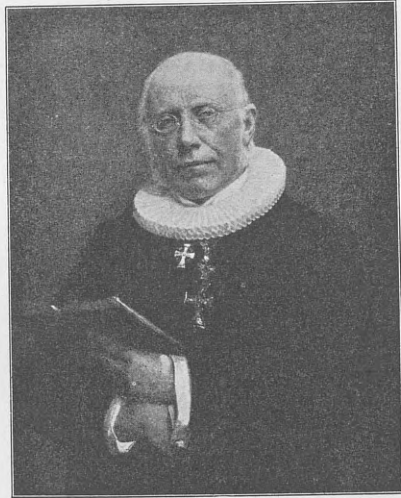
Det var en Selvfølge, at man ved Kirkefondets Dannelse maatte søge at faa ham med i Bestyrelsen. Med den for ham særegne Tilbageholdenhed tog han ganske vist ikke særlig megen Del i Forhandlingerne, men naar han talte, lyttede man altid med udelt Opmærksomhed til ham, fordi

man vidste, at hvert af hans Ord var grundig overvejet og bundede i hans stærke og klare Personlighed.

Med almindelig Glæde hilste Kirkesagens Venner da ogsaa hans Udnævnelse til Biskop. Man vidste om ham, at han af hele sit Hjærte ønskede den Sag fremmet. Han, der saa mesterlig i det kirkelige Udvalg havde ledet Overvejelserne om Kirkens Forfatning, han der saa klart i et Par af sine Skrifter havde udviklet Forholdet mellem Embede og Menighed, han der saa varmt talte Lægmandsforkyndelsens Sag ved den lutherske Konference i Lund i 1901, han havde ogsaa Forstaaelse af Kirkesagens aandelige Baggrund, — hvorfor han ogsaa blev Kirkesagens varme og stærke Støtte i »det kirkelige Udvalg«. Og man blev heller ikke skuffet, uden alene derved, at hans Kræfter saa hurtig ebbede ud. Det viste sig ved de to sidste Kirkeindvielser, han kom til at foretage, at Legemets Modstandskraft var brudt. Allerede 7. August 1911 blev han kaldt bort.

Saa gik man paa ny i Spænding, med det Spørgsmaal paa Læberne, hvem der nu skulde tage Arven op. Og Kirkesagens Venner fik den Glæde, at Biskop MADSENS Afløser blev en Mand, der selv som Præst havde været med at bære Kirkesagen frem.

I et af de første Møder i Udvalget for Kirkesagens Fremme var der Tale om en ung Præst paa Laaland, om hvem man vidste, at han maalbevidst havde

Biskop P. Madsen.

søgt at sætte sig ind i Betingelserne for Arbejdet for Guds Rige i de store Byer. Det var HARALD OSTENFELD, Præst i Bandholm (født 1864). Efter mange Vanskeligheder og Bryderier lykkedes det omsider, takket være ikke mindst afdøde Provst GLAHN, at faa ham knyttet til Frederiksberg Sogn som Præst ved den lille Bedesal paa Chr. Winthers Vej, der havde været brugt af Valgmenigheden, inden den havde faaet Immanuelskirken indviet. Bedesalen laa meget afsides, det var kun faa der fandt Vej til den, efter at Valgmenigheden havde forladt den. Men lidt efter lidt fyldtes den, tilsidst var der ikke en eneste ledig Plads, og da *St. Lukas Kirke* var bleven indviet, var det en livskraftig og offervillig Menighed, der drog derind fra Bedesalen. Og snart blev der ogsaa trangt i denne Kirke, der maatte arbejdes paa en Deling af Sognet, og Arbejdet lykkedes; snart stod Solbjerg Kirke færdig, som et Vidnesbyrd om den Kraft og Offervillighed, der boede i denne Menighedskreds.

Det var denne Mand, der blev Biskop MADSENS Efterfølger. Om de levende skal der ikke tales i denne Redegørelse, men vel om de Idealer, der har været ledende for Sjællands nye Biskop. Ønsket om at gøre Gavn i vor Folkekirke ved i størst mulig Omfang at sætte sit eget til Side for at arbejde for andre. Ønsket om at ligne de engelske Biskopper, som TAIT og INGRAM, der med en saa stor Offervillighed søgte at fremme Arbejdet for Guds Rige i den store Stad, de havde at virke i. Ønsket om at skabe gode Arbejdsvilkaar for Præst og Lægmand. Ogsaa om den mandige Ligefremhed og Djærvhed, der ikke virker som Barskhed, fordi man saa snart lærer Hjertelaget bag ved at kende, og om den praktiske Sands og Arbejdsevne, der skaffer sig Tid til alt det, der paahviler en Nutids Biskop.

Maatte den københavnske Kirkesag vedblivende se Mænd paa Sjællands Bispestol med samme Hjertelag for Sagen, som hos de fire Mænd, der hidtil som Biskopper har staaet i Forbindelse med den.

JULIUS FRIIS HANSEN.

Af P. D. KOCH.

Julius Friis Hansen.

I det første Afsnit af Kirkesagens Historie, fra 1890 til 1896, var det væsentlig Medlemmerne af Lægmandsudvalget, som selv udførte Arbejdet. Men fra 1896, da Det københavnske Kirkefond stiftedes og Arbejdets Rammer derved baade fæstnedes og udvidedes betydeligt, blev det nødvendigt at ansætte en Mand som Sekretær, der kunde samle alle Traadene i sin Haand og føre Arbejdet videre. Og der var da

blandt os ingen Tvivl om, at FRIIS HANSEN var den Mand, hvem dette burde betros. Naturligvis virkede han i nøjeste Samraad med Udvalget og under dettes Ledelse. Men FRIIS HANSEN var en saa betydelig og selvstændig Personlighed, at han naturnødvendigt maatte komme til at præge Virksomheden i de Aar, han var dens Sekretær indtil sin Død i 1905. Og hans Betydning for hele Kirkesagen er saa stor, at der, naar dens Historie i de forløbne Aar skal skildres, maa gives Plads for en Fremstilling af hans Liv og Gerning i det Hele.

Fremfor nogen anden var FRIIS HANSEN af hele sit Hjerte med i Kirkesagen fra den allerførste Tid. Han havde deltaget i mange af Forhandlingerne om den, baade privat og offentligt. Og selv under hans Præstegerning paa Bornholm, som optog ham helt og fjernede ham fra Hovedstaden, vedblev han at være med i alt, hvad der foregik,

saa der næppe blev foretaget noget Skridt af større Vigtighed uden hans Raad og Opmuntring. Det var derfor ikke nogen fremmed eller ukendt Gerning, han gik ind til, men snarere den, der altid havde været hans Livs Maal, og hvortil hele hans hidtidige Virksomhed havde været en Forberedelse paa saa bredt et Grundlag, at det gav hans Arbejde for Kirkesagen det vide og omfattende Syn som en Sag af den største Betydning for Kirken i hele vort Folk.

JULIUS FRIIS HANSEN var født den 29. September 1856 paa Ødegaard under Baroniet Guldborgland paa Lolland, hvor hans Fader var Forpagter. Han kom i 1868 i Latinskolen i Nykøbing paa Falster, hvorfra han blev Student 1874. Der var i Skolen noget vist tungt over ham, og han havde svært ved at blive Herre over Formen, enten det gjaldt den danske Stil eller en Assaut i Fægtesalen. Men allerede den Gang mærkedes han af den Alvor, Dybde, Renhed og Kraft, som senere karakteriserede ham.

Han var vist aldrig i Tvivl om, at han vilde være Teolog, og allerede i Studenteraarene indtil 1880 tog han virksom Del i *Søndagsskolegerningen* og *Menighedsplejen*, som netop i de Aar tog et stærkt Opsving i København under FRIMODT's Ledelse. Det var ogsaa ved FRIMODT's Forkyndelse, at han blev ført til afgjort og levende Tro.

Dels som Student og dels som Kandidat blev han Medlem af Søndagsskoleudvalget; og Diakonissestiftelsens Menighedspleje, som den Gang lededes af Søster Ellen, optog ham stærkt og havde en ivrig og trofast Medarbejder i ham den korte Tid, han var i Stand dertil. Dels var han nemlig i Slutningen af 1880 og Begyndelsen af 1881 nogle Maaneder hjemme i Anledning af sin Faders Død og forestod efter denne den store Gaards Drift, indtil Forpagtningen gik over paa andre Hænder. Dels blev han i 1881 til 1882 en Tid ret alvorligt syg af Mavesaar og fik herved i legemlig Henseende et Knæk, som han næppe

helt forvandt, som ogsaa senere i hans Liv gav Anledning til forskellige Sygdomsanfald og maaske var med til at lægge Grunden til hans tidlige Død.

Ogsaa for Arbejdet blandt *Studenterne* var han i disse Aar ivrigt interesseret, og han var en af Stifterne af *Akademisk Missionsforening* i 1882, vel den egentlige Ophavsmand til denne Forening, som i nogle Aar blev Centrum for det kristelige Studenterarbejde og den Spire, hvoraf senere saa meget andet har udviklet sig.

I 1882 blev FRIIS HANSEN residerende *Kapellan i Lyngby*, først hos PETER RØRDAM og efter dennes Død hos HOLGER RØRDAM. I Samarbejdet navnlig med den sidste kneb det vist af og til for den unge, arbejdsivrige Kapellan at bevare Taalmodigheden, men i det hele gik det trods deres store Forskellighed godt. FRIIS HANSEN fik snart et Søndagsskolearbejde i Gang og viste allerede her sin Evne til at finde Mennesker, som egnede sig til at være hans Hjælpere i det kirkelige Arbejde, og anbringe dem paa de rette Pladser. Et stort og smukt *Menighedshus* fik han rejst derude som Samlingspunkt for Arbejdet. Ogsaa for Befolkningens Ædruelighed var han paa forskellig Maade virksom. Og endvidere gjorde han et stort Arbejde for *den frivillige Forsvarsbevægelse* i disse Aar; hele den store Oversvømmelse, som udgør et vigtigt Led i Københavns Befæstning vilde næppe kunne være iværksat uden hans energiske Medvirkning overfor de forskellige Grundejere.

I Aaret 1888 udgav han en Oversættelse af TH. CHALMERS: *Den kirkelige Fattigpleje* med en udførlig Indledning og desuden et lille Skrift: *De nødlidende og Folkekirken*. Han paaviser heri Betydningen for *Kirken* af at tage Fattigplejen i sin Haand, saaledes at det ikke uden Grund blev sagt i Anledning heraf, at det jo egentlig var Folkekirken selv, som var den nødlidende.

I disse Aar byggedes *Helligkorskirken* i København; den blev indviet i 1890. Og FRIIS HANSEN var stærkt optaget

af den Tanke at blive Sognepræst ved denne Kirke. En Kreds af Mennesker, som arbejdede i »Rabarberkvarteret«, ønskede meget at faa ham til Præst og henvendte sig derom til Komitéen for Kirkens Opførelse, baade skriftligt og mundtligt. Men der blev intet Hensyn taget hertil, og LA COUR blev ansat derude. Det var den Gang en stor Skuffelse baade for FRIIS HANSEN selv og den omtalte Kreds; men det var altsaa ikke dér, Herren vilde bruge ham, og nu kan vi jo ogsaa nok, i alt Fald delvis, forstaa Grundene dertil.

I Maj 1883 giftede han sig med ANNA DORTHEA SLOT, som blev ham en forstaaende og trofast Medhjælper. —

Da det var glippet med Tanken om at komme til København, søgte han nu andetsteds hen og blev fra 1890 til 1897 Sognepræst for *St. Ols og Allinge* paa Bornholm.

Skønt han ikke kan siges at have været nogen veltalende Prædikant, samlede han ved sin varme og levende, indtrængende og aandsbaarne Forkyndelse mange Mennesker i sine Kirker. Hertil bidrog vel ogsaa hans flittige Sjælesørgervirksomhed for de enkelte, hvor hans Menneskekundskab og praktiske Greb kom til stor Nytte. De sagde om ham derovre, at det for dem var som en helt ny Lære, han bragte dem, da han vidnede for dem om Retfærdiggørelsen af Troen. Dette betød jo ikke, at der ikke før var blevet prædikeret herom, men det var først FRIIS HANSEN, som forstod at gøre det levende og praktisk forstaaeligt for dem. Et Vidnesbyrd om hans Indflydelse er det ogsaa, at mange af »de Møllerske« derovre sluttede sig til ham, idet de opgav deres Særstilling, deltog i Arbejdet i de Søndagsskoler, han ogsaa derovre snart fik sat i Gang, og endog solgte deres Missionshus i Allinge. I de sidste Aar, han var derovre, maatte Kirken i Allinge udvides betydeligt for at kunne rumme de Skarer, der samledes om ham.

Men det var ikke blot i hans eget Sogn, han arbejdede. Hans Virksomhed satte paa flere Maader Spor over hele

Øen. Saaledes ved de aarlige store Møder i Almindingen paa Grundlovsdagen, som han fik sat i Gang. Og i det bornholmske Præstekonvent blev han den ledende Aand, som gav Stødet til nyt Liv og satte ny Tanker og Virksomhed i Bevægelse. Herfra udgik ogsaa paa hans Tilskyndelse Opfordringen til at danne en *Præsteforening* for hele Landet, hvis Formand FRIIS HANSEN blev til sin Død.

Ogsaa i disse Aar var han som alt nævnt, uagtet han havde Hænderne fulde af Arbejde, stadigt og hjerteligt med i alt, hvad der angik Københavns Kirkesag. Sit tydeligste Udslag fik dette

i den lille Bog: *Om nye Kirker i København*, som han udgav i 1893. Han drøfter her hele den kirkelige Stilling i Hovedstaden og fremhæver det som et uafviseligt Krav, at Sognene ikke maa være større, end at der kan øves en virksom Sjølepleje for de enkelte

Friis Hansen 1901.

Sognebørn. Man maa naa til at faa en Kirke i det mindste for hver 10.000 Mennesker, men saa maa tillige Sognet, hvad den aandelige Gerning angaar, deles mellem to Hovedpræster, der maa have hver en ung Kapellan til Medhjælp eller i ethvert Fald en fælles Kapellan. Og det maa være *den kristelige Frivillighed*, der tager Løsningen af denne Opgave i sin Haand, hverken Stat eller Kommune. Thi kun saaledes kan der være Haab om, at Menighedens aandelige Krav bliver bestemmende for Sagens Gennemførelse og fyldestgøres derved.

Ogsaa i adskillige Bladartikler og paa anden Maade deltog han i Arbejdet paa at støtte og fremme Kirkesagen.

Og da *det københavnske Kirkefond* var dannet, og Opfordringen kom til ham om at overtage Stillingen som dets Sekretær, kunde han trods Betænkeligheder og Hensyn af forskellig Art, som med fuldgod Ret kunde afholde ham, dog ikke holde sig tilbage, men søgte sin Afsked som Sognepræst og flyttede i Januar 1897 til København for at overtage Sekretærstillingen.

Det vil ikke kunne lade sig gøre paa dette Sted i Enkeltheder at skildre FRIIS HANSENS Virksomhed som Sekretær for Kirkefondet. Den falder sammen med Kirkefondets Historie i Aarene til hans Død 1905 og vil fremgaa af de forskellige Bidrag, der ydes til Belysning af denne andetsteds i dette Skrift. Her skal endnu i Korthed peges paa, hvad han i disse Aar i andre Henseender fik Lejlighed til at udrette, dels af egen Drift, dels paa Foranledning af Andre, som tyede til ham, naar Vanskelighederne voksede dem over Hovedet, saa de ikke var i Stand til at komme videre. Ham selv skræmmede Vanskeligheder aldrig. Var den Sag god, der var Tale om, saa tog han fat i Tro til, at Gud gav Magt og Evne. Og han kæmpede sig frem i Bøn, til han fik fuld Vished i sit Sind om, hvad der var Guds Veje.

Da Kristeligt Dagblad en Tid havde ondt ved at klare sig, hjalp han til at bringe det paa Fode. Det samme var Tilfældet med Lukasstiftelsen.

I 1900 fik han de »*Helliggørelsesmøder*« sat i Gang, som siden hver Sommer har været afholdt paa flere Steder i vort Land og vundet stigende Tilslutning i Indre Missions Kredse.

Senere fik han dannet Udvalget til *Udgivelse af Skrifter om Bibelen*, hvorved han vilde bidrage til at modvirke den vantro Bibelkritiks Indflydelse. Selv oversatte han flere Smaaskrifter til denne Samling, som endnu fortsættes. Han medvirkede ved Stiftelsen af *de samvirkende Menighedsplejer* i 1902 og var Medlem af disses Bestyrelse indtil sin Død.

Allerede i 1900 havde han faaet stiftet et *Indre Missions Præstekonvent* i København, hvor en Kreds af yngre Præster, efterhaanden væsentlig fra Kirkefondets Kirker, samledes til gensidig Støtte og Opmuntring. Ja efter hans Tilskyndelse har det ogsaa grebet aktivt ind i Kirkelivet i det store (Odensemødet 1902).

Skønt langt fra at være nogen snæversindet Partimand stillede FRIIS HANSEN sig altid afgjort i »Indre Missions« Rækker. Men han kunde udmærket arbejde sammen med Mennesker af anden Farve, naar han blot hos dem mødte levende Tro og Villie til at arbejde for Guds Riges Fremme, selv om det var paa andre Maader end dem, han selv ansaa for de bedste. Et sidste Udslag af hans Længsel efter at bringe Frelsen nær til saa mange Mennesker som muligt var hans Medvirken til Afholdelsen af de *store Vækkelsesmøder* i København, som dog først blev afholdt efter hans Død.

Som anført var han tidligt mærket af Sygdom og led ofte af forskellige Svagheder, som ikke mindskedes ved det urolige og anstrængende Rejseliv, han førte i disse Aar. Han naaede herved dels at vække Interesse for Kirkesagen rundt om i hele Landet, dels at opsøge Præstemner til de nye Kirker i Hovedstaden. Og ved den personlige Forbindelse, han herunder kom i med mange enkelte Mennesker, fik han Lejlighed til at blive til Velsignelse og vinde en Hengivenhed og Taknemmelighed fra disses Side, som kun faa har været Genstand for. Men hans eget Helbred gik dette ud over, skønt det tilsyneladende ikke gjorde noget Skaar i hans enorme Arbejdskraft. I 1899 fik han gentagne Anfald af Galdesten, for hvilke det med stor Møje lykkedes at bevæge ham til at søge Lindring ved et seks Ugers Ophold i Karlsbad. Gentagne Gange plagedes han af Nyregrus og fik i 1905 en Nyreblødning, som blev Anledning til, at han lod sig operere. Det var hans Haab, at han herved skulde kunne genvinde sit Hel-

bred i fuldere Udstrækning; men Gud vilde det anderledes, og et Par Dage efter Operationen døde han ganske stille den 5. August 1905.

Flere *Smaaskrifter* om beslægtede Emner, som laa ham paa Hjerte, fik han udgivet i disse Aar, saaledes i 1901: *Om Menighedsraad*, i 1902: *En fri Folkekirke* og i 1903: *Den hellige Fædrelandskærlighed*, en Studie fra det gamle Testamente. De bærer alle Vidnesbyrd om hans Kærlighed til vort Folk og Guds Menighed deri og om hans Iver for, at der kunde beredes Kirken saa gode Arbejdskaar som muligt i vort Land.

Fra 1897 til 1905 redigerede han Bladet »*Københavns Kirkesag*«, som udgaves af Kirkefondet, og hvori han skrev en Mængde Artikler om alle de Emner, som vedrørte dette Arbejde.

Pastor Friis Hansens Gravsted paa Københavns Vestre Kirkegaard.

Klog og myndig og i Besiddelse af en ikke uberettiget Selvfølelse, som han var, modtog han dog alt i dyb Ydmyghed af Guds Haand og stolede alene paa hans Trofasthed og Naade. I det inderlige Bønnens Samfund med sin Frelser, hvori han levede og aandede, vandt han sin store Frimodighed og den Glæde, som altid gennemstraa-

lede ham, men ogsaa sin urokkelige Tillid til Guds Magt og Evne til at føre sin Villie og sit Riges Sag frem ved skrøbelige, syndige Mennesker.

Han var ingen Sværmer eller Fantast, men saa altid sundt og nøgternt paa Forholdene med en udpræget Virkelighedssans, som bragte ham til at gøre Alvor af alt, hvad han tog Haand i, og sætte hele sin Kraft ind derpaa. Derfor blev ogsaa først og fremmest de store Livsspørgsmaal om Menneskers Frelse og Fortabelse, om den enkeltes Frigørelse fra Synden og Fremvækst i aandeligt Liv til dyb og hellig Alvor for ham. De fyldte ham helt og blev Drivkraften i al hans Virken, baade indad og udad.

Indenfor Kirkefondet kunde vel en og anden af og til finde, at han viste lidt for megen Selvraadighed, eller at han var for rask og gik for ivrigt frem. Og han kan vel ogsaa paa et og andet Punkt have grebet fejl. Men i det store og hele forstod han ogsaa her at stille sig i det rette Forhold til sine Medarbejdere, og Udviklingen har vist, at han paa de væsentlige Punkter har haft Ret. Han fik i de faa Aar lagt en Grundvold for Kirkesagens Arbejde, hvorpaa der siden har kunnet bygges videre, uden at Linierne har behøvet paa noget Punkt at brydes.

JOHAN V. ADOLPH.

FØDT D. 28. FEBR. 1853, DØD D. 7. JUNI 1911.

Af H. O. LANGE.

Johan V. Adolph.

JOHAN V. ADOLPHS Biografi kan jeg ikke skrive. Jeg kender den ikke, og det er ikke hans ydre Livs Omkiftelser og hans Virksomhed i hans ydre Kald, der gjorde hans Bekendtskab til en Oplevelse og hans Venkskab til en Inspiration. Det var hans fine aandelige Personlighed, der virkede saa mægtigt; det var hans stærke og handlekraftige Kristentro, der saa stærkt drog os.

Jeg erindrer endnu, da det blev kendt blandt den dengang ikke særlig store Kreds af aktive Arbejdere i den københavnske Menighed, at en af Børsens yngre dygtige Købmænd, der sad som Medindehaver af et af Byens store Firmaer, var bleven Medarbejder i Gaardmissionær CLAUSENS Søndagsskole ude paa Vesterbro. En Mand fra de Kredse var dengang, for henimod 30 Aar siden, en sjælden Fugl.

Først langt senere erfarede jeg noget om hans aandelige Udvikling og Guds Styrelse med ham. Som ung energisk Forretningsmand havde han sat sig store Maal, han vilde vinde sig en stor og anset Stilling, svarende til det ansete Navn, som han bar. Da mødte Herren ham i Holmens Kirke ved et Møde for Sømandsmissionen, for hvilken hans Fader var Kasserer. Da gik det op for ADOLPH, at han var ved at sætte Pengene paa Guds Plads, og med

hele sit oprigtige Hjærte fordybede han sig i det nye Testamente for at finde Gud og hans Veje. Det var Bjærgprædikenen, der blev hans Opdrager til Kristus, og han betraadte med samlet Sjæl Vejen i Jesu Efterfølgelse. Ordet i 1. Kor. 4,7: Thi hvo giver dig Fortrin? og hvad har du, som ikke er givet dig, men dersom det er givet dig, hvi roser du dig, som om det ikke var givet dig? blev for ham Hovedresultatet af mange Kampe i Efterfølgelsens Skole. Intet Under, at han fik rig Erfaring af, hvad den frie og uforskyldte Naade i Kristus Jesus har at bringe en stridende og højtstræbende Sjæl. En af mine første Erindringer om et Møde med ham kalder hans Skikkelse frem, som vi en Dag mødtes ved Christiansborg Slot. Han tog en lille Bog op af Lommen og priste den som den bedste Ven, han havde, næst efter Bibelen; det var den knudrede norske Udgave af Rosenius: Klar og usvigelig Vejledning til Fred. Denne Bogs klare evangeliske Forkyndelse var ham en stor Hjælp, og han udbredte mange Exemplarer af Bogen overalt, hvor han traf søgende og vakte Mennesker.

Da JOHAN V. ADOLPH overgav sig til Gud, gjorde han det helt og ubetinget. Han var klar over, at nu stod han med alt, hvad han ejede, og alt, hvad han evnede, til Guds Raadighed. Han gav sine Tanker, sin Tid, sine Penge, sit alt. Og til Tjenesten bragte han en Samvittighedsfuldhed og en Nøjeregnen, en Idealitet, der ikke kendte til noget Afslag.

Han, den forholdsvis rige Mand, saa det som sin første Opgave at være noget for de fattige, og han blev Livet igennem i særlig Grad de fattiges Ven. Han vilde ikke blot lindre deres Nød, men han vilde færdes personligt med dem, være deres Ven og vidne for dem om den Herre, som havde givet ham Lyset og Livet, og som drev ham ud i Tjenesten. Daglig havde han en Modtagelsestid paa sit Kontor for Københavns fattige; og de strømmede

til i Hundredevis; thi det rygtedes snart, at der var en rig Mand, der aldrig sagde Nej til den, der bad, og desværre, Københavns Præster tog ikke i Betænkning at anbefale alle Slags forkomne og nødlidende at henvende sig til ham.

Og med Vægten af Herrens Ord over sig tog han mod dem alle, baade de forsagte og de frække, talte med dem, hjalp dem, førte Bog over dem; ofte vaandede han sig over, hvad han med sin skarpe Forstand tydeligt forstod, at han blev misbrugt og narret. Ved Vintertid gav han Mænd, der manglede Klæder, islandske Trøjer; men da han erfarede, at de gik hen og solgte dem for at faa Penge til Spiritus, forlangte han, at de i hans Nærværelse skulde afføre sig deres Pjalter, som han saa beholdt. Saavidt muligt forlangte han Arbejde af Mændene for Pengehjælpen, thi det er jo bibelsk, og hans Opfindsomhed var stor med at hitte paa ofte ret overflødig Arbejde paa Firmaets Plads. Men ingen Skuffelser og ingen bitre Erfaringer, ingen vaagne Nætter og trættende Dage afskrækkede ham, han havde kun at adlyde Gud og at være tro i Tjenesten.

Efterhaanden voksede dette hans Arbejde for de fattige ham ganske over Hovedet, og allerede dengang fødtes hos ham Planen om en omfattende Organisation af den kirkelige Fattigpleje i København, den, der senere skulde virkeliggøres. Foreløbig samlede han sig om Arbejdet for de fattige paa Christianshavn, hvor han var Hovedmanden for Indretningen af et Menighedshus og for Anbringelsen af et Par Diakonisser til Fattigplejen. Her mødte han regelmæssigt indtil det sidste for personligt at tjene de fattige i denne fattige Bydel.

Da han havde trukket sig ud af Forretningen og efter sin Moders Død arvede den store Ejendom i Gentofte, som han gav Navnet »Salem«, fortsatte han ikke blot sit Arbejde paa Christianshavn, men han indrettede Salem til et Rekonvalescenthjem for fattige, som de enkelte Menighedsplejer fik Ret til at belægge. Her færdedes han Dagen

igennem med de fattige og skrøbelige, spiste med dem, læste for dem, plejede dem, forbandt deres Saar, vidnede for dem paa Tomandshaand og ved de daglige Andagter. Han bar over med manges Utaknemlighed og fandt sig i enkeltes daarlige Opførsel. Det er ikke Tilfældet, at han ikke saa saadant, at han var blind og naiv; nej, han saa det altsammen, men han vidste, at han var paa Guds Vej, og at Gud alene raadede for Resultaterne af hans Tjeneste. Han blev misbrugt, og han vidste det, men han havde den urokkelige Tro, at Kærligheden kan overvinde det onde.

Det var JOHAN V. ADOLPH, der opfandt Menighedskortene, der har haft en saa stor Betydning for de samvirkende Menighedsplejer, og til det sidste var han en af de drivende Kræfter i denne Organisation og tjente de fattige i den.

Vi, der havde Lejlighed til at færdes med ADOLPH for over tyve Aar siden, havde ofte Følelsen af, at han til Tider var ved at overvældes af de Opgaver og Byrder, som hans Følelser overfor de nødlidende daglig lagde paa ham. Han var ofte nedbøjet og syg, baade paa Sjæl og Legeme; hans Nerver blev angrebne, hans Nætter tilbragtes ofte med et Minimum af Søvn. Et Efteraar tilbragte jeg længere Tid sammen med ham og fik et dybt Indtryk af, hvorledes den Konsekvens, hvormed han tog Opgaven overfor de fattige, undergravede hans Kræfter. En Aften fortalte han mig, at han havde faaet et Brev fra en ham ganske ubekendt Person, i hvilket denne under Paaberaabelse af Gud ansøgte om et Laan paa mange Tusinde Kroner. En anden vilde sandsynligvis have brændt et saadant Brev; men ADOLPH, hvem Ordet: Giv den, som beder, var brændt ind i Hjærtet, led under dette Brev, og hver Dag bragte ham paany ind i denne aandelige Spænding. Man kunde til Tider tro, at ADOLPH gik under Lovens Byrde, han kunde være dybt nedbøjet og urolig; men det var i Virkeligheden legemlig Lidelse; ingen kunde som han leve paa

Guds Naade i Kristus; Syndernes Forladelse ved Jesu Blod var hans daglige Kraftens Kilde. Og det var ogsaa kun denne Kraft, der bar ham gennem de svære Tider.

Vi, som færdedes med ham, erindrer levende denne Periode med de overspændte Nerver, og senere i sit Liv saa han tilbage paa denne Tid med dyb Taknemlighed over, at han langsomt, men sikkert blev udfriet af den, men samtidig fremhævede han idelig paa Tomandshaand, hvorledes han havde lært meget om Sammenhængen mellem det fysiske og det aandelige og derved havde vundet Erfaringer, der kom ham til Gode, naar han færdedes mellem de mange syge og svage paa Salem.

Det var en Guds Styrelse, at vi, da det gjaldt om at føre Kirkesagstankerne ud i Livet, kom i Forbindelse med ADOLPH. Det var Grosserer THORVALD PLUM, der gjorde WESTERGAARD opmærksom paa ADOLPH, og Gud førte det saaledes, at han straks var rede. Hvorledes det skete, ved jeg ikke. Det var en Erobring af første Rang, som Kirkesagen da gjorde, og ADOLPH fandt der sit Livs Hovedopgave, som han gav sig hen til med en enestaaende Offervillighed og Glæde.

Han blev Kirkesagens Kasserer og Forretningsfører og medbragte til denne Opgave hele sin trænedede Forretningsdygtighed og store Akkuratesse og Samvittighedsfuldhed; han gav sin Tid og Arbejdskraft ubegrænset; da Arbejdet snart voksede glædeligt, lønnede han at sin egen Lomme den fornødne Assistance. Altid var han rede til at staa i Forskud af sin egen Kasse, og det kneb tit for os andre at faa at vide i hvilket Omfang. Hans overlegne Dispositioner gav et mærkværdig godt Forslag i Midlerne. Hans Glæde var det altid at overraske os med at samle Midler sammen i særlige Fond, der ofte hjalp os i en snæver Vending. Og han gav af sit eget langt mere, end nogen af os vidste. Vi maatte ligefrem passe godt paa, at vi ikke traf Beslutninger paa Basis af ADOLPHS Pengepung;

han var altid rede til at sige, naar der ikke var meget i Kassen: jeg kan jo godt lægge ud.

Og dog, dermed er ikke hans Betydning for Kirkesagen udtømt. Vi var jo ret forskellige i den lille oprindelige Kreds, men vi var altid klare over, at vi burde kun handle, naar vi var helt enige, vi gik ud fra, at en Sag var ikke moden, før vi alle stod samlede om den. Og ADOLPH kunde slet ikke undværes i Kredsen. Han kunde altid give os det bibelske Synspunkt for en Situation eller en Opgave, han kunde altid stille Overvejelserne i Belysning af den personlige Kristendom, han var Kredsens uendelig fintmærkende Samvittighed. Han, denne saa praktiske og kloge Mand, betænkte sig aldrig paa helt at se bort fra alle Klogskabens Overvejelser, naar blot Sagen var fuldstændig klar for hans ømme Samvittigheds Domstol og i Lyset fra Guds Ord og Aand.

Derfor holdt han ofte igen, naar andre iblandt os blev ivrige under den Modstand, som Kirkesagen fandt i Begyndelsen. Alene hans Nærværelse tvang os til alvorligt at prøve, om vor Iver var af kødelig og selvisk Art, eller den stammede fra renere Kilder. Jeg var den yngste af Kredsen og maaske den utaalmodigste; ADOLPHS Personlighed havde for mig en ligefrem opdragende Betydning, uden at han anede eller tilsigtede det. Og ADOLPHS Tilslutning til en Sag var for os alle en Betyggelse for, at den kunde taale Guds Lys; thi han bar alt frem i dette Lys i stadig og inderlig Bøn.

Hans Betydning for Kirkesagen udmaales ikke ved det Arbejde, som blev synlig i en større Kreds. Han traadte kun nødigt og sjældent frem som dens Fortaler i Forsamlingen; alle kendte jo hans trofaste Arbejde i den daglige Administration; men kun den snævre Kreds forstod, hvor uundværlig han var, og hvilken Kraft han var i det aandelige Arbejde for Herrens Sag.

ADOLPH var egentlig altid Frikirkemand, hvad andre

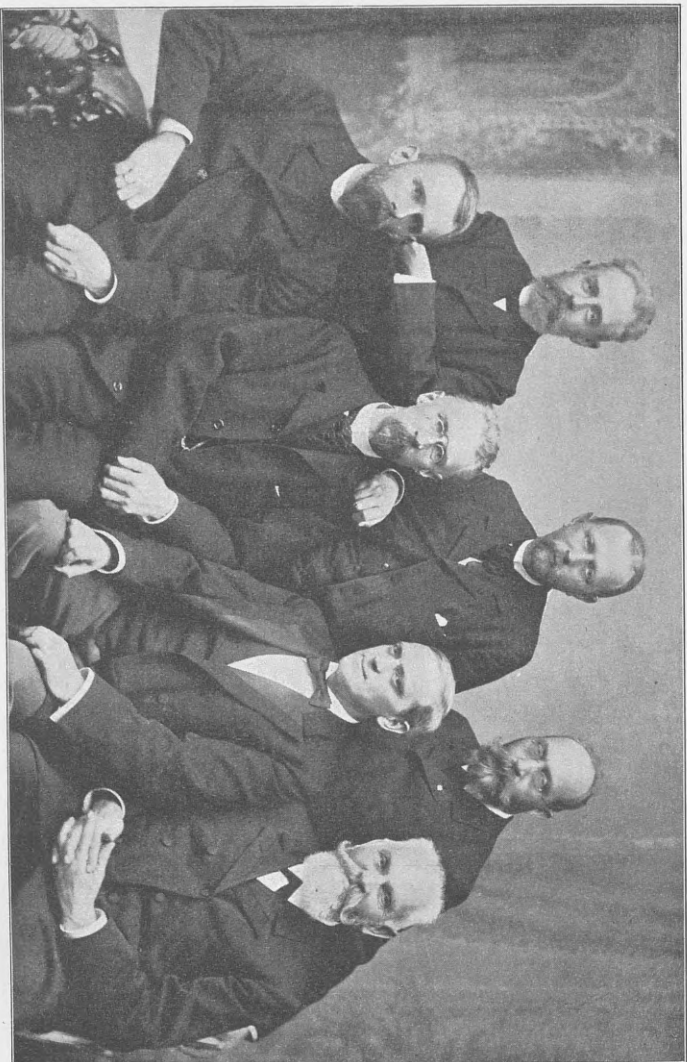
iblandt os jo egentlig ogsaa var. Naar han alligevel stillede sig i Breschen i Kampen for Folkekirken i København, saa var det, fordi han saa paa de aandelige Maal, som Kampen drejede sig om; han var ingen Theoretiker, der med Sindsro ofrer Realiteterne for Theoriens Skyld. Han var fuld af Kritik over det statskirkelige og havde et skarpt Blik for Folkekirkens Brøst; men han var loyal til det yderste; han holdt sig loyalt til sit Sogn og sin Sognepræst; han hadede de negative Metoder og gik altid positivt opbyggende frem. Dette hang dybt sammen med hans faste Tro til Gud; der var maaske til Tider noget kvietistisk over ham, der gjorde ham passiv, hvor andre vilde fare aktivt frem; men vi kunde ikke undvære ham saadan, som han var.

Og hvor elskede han ikke Kirkesagen! Intet Offer var for stort til den, og altid var hans kærlige Tanke beskæftiget med at udfinde nye Veje for den. Han byggede ude i Gentofte et Hus, hvor han indrettede en komplet monteret lille Lejlighed, hvor overanstrengte og daarligt lønnede Præster kunde ligge paa Landet om Sommeren mod at holde Andagter for hans Fattige paa Salem; thi paa den Tid turde han ikke byde sig selv den Anstrængelse at holde daglige Andagter for en større Kreds. Han var i Virkeligheden overordentlig kritisk overfor Præster; men han »agtede dem højlig i Kærlighed for deres Gærnings Skyld«; han var altid rede til at finde Undskyldninger og til at bære over.

I en Aarrække kunde ADOLPH anvende al sin Tid paa Arbejdet for Guds Rige, og hvor var han ikke flittig og udholdende. Han delte sig mellem Kirkesagen, de samvirkende Menighedsplejer, Diakonissestiftelsen og sine Fattige paa Salem. Han førte Regnskaber, han vidnede om sin Frelser, han gik Eftermiddagstur med sine Rekonvalescenter; »han var ikke sin egen«.

ADOLPH var fuld af en stille Humor; han havde en egen

Evne til at give et vittigt og rammende Svar. Særlig efter hans sene Giftermaal udfoldede al hans Karakters Hygge sig saa velgørende indenfor den snævre Kreds, hvori han færdedes. Vi, der har haft den sjældne Glæde at kende ham i hans Hjem og i hans Gærning, har erfaret den stille Kraft, der udgik fra ham, og set ham tjene Gud og Mennesker, vi har gennem ham oplevet noget af det bedste og største, som Samfundet imellem Kristne kan skænke, nemlig Guds Virkelighed. Det er svært at udtrykke, hvad Erindringerne hvisker til en, og hvad Hjertet gemmer som en dyrebar Skat. Men det er ikke nogen lille Kreds, der ad forskellige Veje lærte at takke Gud for JOHAN V. ADOLPH.

E. Bergant *Johan Møller* *Carl Berg*
H. O. Lange *P. A. Nielsen* *Anders Westergaard* *Herman Svendsen*

Medlemmerne af Udvalget for Kirkesagens Fremme 1890—96 (Billedet er taget i 1897).

FRA UDVALGETS DAGE.

FRA KIRKESAGENS BEGYNDELSE.

AF HARALD WESTERGAARD.

NAAR jeg tænker en 30 Aar tilbage i Tiden, mindes jeg ikke mindst den Bekymring, jeg følte over Folkekirkenes Afmagt overfor den Opgave, der var stillet den. Atter og atter steg det Spørgsmaal frem for mig, om jeg overhovedet turde blive indenfor Folkekirken, om jeg ikke udenfor denne kunde komme til at gjøre lidt Nytte i Aandens Verden, i Stedet for at blive staaende i en overlevet Institution, der havde mistet sin Kraft.

En Diskussion med nogle Venner: afdøde FRIIS HANSEN, Dr. KOCH, nuværende Overbibliothekar LANGE og nuværende Provst USSING, bestyrkede mig i Begyndelsen i disse mørke Tanker. Vi sendte et Hæfte rundt, i hvilket vi nedskrev, hvad der bevægede sig i os. Dog kom under alt dette ogsaa det Spørgsmaal frem, om ikke Strømmen kunde vende sig, og Folkekirken atter kunde vinde Betydning i vort Land, til Gavn for Menneskesjælene.

I Sommeren 1889 blev der holdt »Bethesdamøde« i Aarhus. Jeg skulde indlede, sammen med FRIIS HANSEN, om Menighedens Fattigpleje. Diskussionen var mig nærmest en Skuffelse. Jeg mødte selvfølgelig først og fremmest med Indtryk fra den store By, dens Masseelendighed, de uhyre Opgaver, som her maatte ligge for Menigheden, kristne Menneskers store aandelige og timelige Ansvar overfor al denne Nød. Det stod for mig som nødvendigt, at Menigheden organiseredes med denne Opgave for Øje. Men det var, som om jeg ikke kunde faa Ørenlyd. Diskussionen pegede nærmest bort fra denne Opgave. Saa meget er der sket siden den Tid, at det, som nu regnes for en Selvfølge, dengang stod som en fremmed Tanke for mange af de bedste Kristne.

Dog var Mødet ikke frugtesløst. I mit Foredrag und-

slap der mig et Hjertesuk. Jeg talte om den store aandelige Nød i København og sagde:

»Det er en Plet paa den danske Menighed, at den ikke har haft Øjet aabent for den Samfundsudvikling, der finder Sted i vor Tidsalder, at f. Ex. Kirkenøden i København antager stedse mere truende Former, saa at de faa Kirker, vi med saa stor Møje opføre, kun ere en ussel Afbetaling paa en stor og voksende Gæld, og de svimlende Spir vi sætte paa Kirkerne i Stedet for at anvende Pengene til nye Kirker, raabe til Himlen om den aandelige Nød, der hersker i Byen, og kræve os til Ansvar derfor. Det maa være en Sorg for hver Kristen at se de fattige mere og mere vende Blikket bort fra os, deres naturlige Venner, og blive mere og mere fremmede for Religionen; lad os blive os vor Opgave bevidst, se Faren i Øjnene, og tage fat paa det store Arbejde, som Gud har lagt for os. Endnu er der maaske Tid, men om nogle faa Aar kan det være for sent. Der er talt længe nok og gjort Forslag paa Forslag, lad der nu blive handlet; der er givet Undskyldning nok om den danske Tilbageholdenhed, lad os ogsaa erfare noget om den Frimodighed, som Troen paa Frelseren giver.«

Ordet slog ned. Afdøde Pastor KORNERUP BANG i Idom foreslog, at man straks paa Bethesdamødet skulde samle ind til Kirkesagen i København. Det kunde nu efter selve Mødets Karakter ikke ske. Men Kornerup Bangs Ord havde virket. En Dame gav mig en Krone. Jeg ved ikke, hvem hun var, men den Krone brændte mig i Haanden. I Løbet af den følgende Tid fik jeg ogsaa tilsendt et Bidrag nu og da, vistnok det første af dem var fra vor nuværende Sekretærs gamle Fader, Pastor Seidelin i Aarhus.

Denne lille Begyndelse gav mine Tanker en ny Retning. Jeg kunde jo have sendt disse Bidrag til de *unge Pigers Forening* til Opførelse af smaa Kirker, som var bleven oprettet 3 Aar forud, og som allerede havde faaet den lille

Bethlehemskirke indviet, hvor Pastor IFVERSEN havde be-
 gyndt et energisk og lovende Arbejde. Men det var mig,
 som om der var sendt Bud efter mig selv. Saa samlede
 jeg en lille Kreds af Lægfolk, deriblandt KOCH og LANGE;
 ogsaa afdøde Højesteretsassessor MOURIER var med, langt
 ældre end vi af Aar, men ungdommelig ved sin kraftige
 Tro og sin brændende Varme. Vi forhastede os ikke; i
 fem Fjerdingaar gik vi og overvejede alle disse Spørgs-
 maal, undertiden blot i den snevre Kreds, undertiden i en
 større Skare; der var afdøde Kontorchef i Finansministe-
 riet BOJESEN, Murmester K. K. ANDERSEN, Overretssag-
 førerne HARTMANN og CASSE og adskillige andre; mange
 af dem er borte nu. Et af Medlemmerne af denne Kreds
 var gamle Murmester J. F. HANSEN, der i Kirkesagens
 Begyndelse kom til at gøre Arbejdet overordentlig stor
 Nytte, saaledes ved Ledelsen af Nazaretkirkens Opførelse.

Langt om længe naaede vi saa vidt, at vi følte, at nu
 maatte der handles. Vi tænkte paa at faa stiftet en For-
 ening eller sligt, der skulde virke for Kirkesagen. Det
 næste Bethesdamøde, i 1890, nærmede sig; vi maatte bruge
 det til at slaa Lyd for vore Tanker. En Tid syntes alt
 at være Forvirring og Raadvildhed, det var, som om vi
 ikke kunde komme igennem, flere af Kredens Medlem-
 mer var modløse. Men ved et Møde kort før Bethesda-
 mødet klarede det hele, ikke mindst var det Bojesen, der
 skar igennem alle Vanskeligheder. Han foreslog, at jeg
 skulde bemyndiges til at danne Udvalget, saa at det kunde
 træde frem for Menigheden ved Bethesdamødet. Det lyk-
 kedes snart at faa de syv Mænd samlet. KOCH og LANGE
 var selvskevne, BANGERT og BORGEN overvandt hurtig
 deres Betæneligheder, endvidere sluttede Grosserer HEN-
 RIK LEVINSEN sig til os. Vanskeligst var det at finde en
 Kasserer. Mine Tanker gik forskellige Steder hen. Da
 raadede Grosserer THORVALD PLUM mig indtrængende til
 at gaa til Grosserer JOHAN V. ADOLPH, hvem jeg dengang kun

kendte flygtig. Han sagde ja, og et Samarbejde begyndte, som er uforglemmeligt for mig.

Ved Mødet i Bethesda var det USSING og mig, der lagde Sagen frem. Gamle ANDERS STUBKJÆR ledede Forhandlingerne. Desuden havde vi ogsaa private Forhandlinger med mindre Kredse. Det var maaske ikke saa klart for Deltagerne i disse Forhandlinger, hvad vi egentlig vilde, men de forstod, at vi vilde tage fat. Da Vilh. Beck spurgte, hvad det egentlig var, vi havde paa Hjerte, svarede jeg: »Vi ønsker Deres Tillid.« »Den har De,« svarede han, og det stod bestandig fast, selv naar vi gik Veje, der ikke stemte med hans Ønsker.

Medens den lille formløse Lægmandskreds gjorde sit forberedende Arbejde, var der et Spørgsmaal, som meldte sig, Ønsket om at faa en Forhandling med *Københavns Præster*. Den fandt Sted ved to Møder 23. Oktober og 23. November 1889. Ved det første af disse Møder mødte vi hos nogle en smuk Forstaaelse, selv om man fra anden Side stod kølig afvisende. En af de smukkeste Udtalelser var fra afdøde Pastor HOLCK. Han talte om, hvorledes Jesus ved Bispisningsunderet havde ordnet Skarrene i Hobe, nogle paa 100, nogle paa 50; saaledes skulde Kirkens Arbejde organiseres; alt efter vedkommendes Evne skulde han have flere eller færre at drage Omsorg for, men der skulde være Orden, saa at hver kunde have sit overkommelige Arbejde. Der blev nedsat et Fællesudvalg, som skulde udarbejde en Adresse til Kirkestyrelsen om Nedsættelse af en Kommission, der kunde overveje Københavns kirkelige Forhold. Adressen blev uforholdent svækket ved den følgende Forhandling, og trods disse Indrømmelser faldt adskillige fra, som vi havde ønsket at se som Underskrivere. Men Adressen blev da tilsidst vedtaget og sendt ind med en Del Underskrifter, og en Kommission blev nedsat; det var denne Kommission, hvis Flertal senere foreslog de 8 nye Sogne.

Der var i Lægmandskredsen sikkert en Del, der saa paa dette officielle Skridt med nogen Mistillid, de ønskede, at Arbejdet skulde gaa fuldstændig i *Frivillighedens Spor*. Men den Opfattelse sejrede, at man først og fremmest burde prøve denne Vej; man havde jo fra Kristiania Eksempel paa, at det Offentlige vedkendte sig en saadan Opgave. Kommissionens Forslag og Sagens videre Gang er bekendt. Det viste sig hurtigt, at Stat og Kommune ikke vilde tage denne Sag paa sig. Det var godt for Menigheden, at Stat og Kommune saaledes skød Ansvar et fra sig, det var intet mindre end et *Vendepunkt i Kirkens Historie*.

Men inden Kommissionen var kommen i Gang, havde Lægmandsudvalget begyndt at arbejde. Vort første Maal var at opføre en »Vandrekirke«, foreløbig skulde den staa i den østlige Del af det uhyre store Johannes Sogn. Arbejdet med den Sag, og med de øvrige Opgaver, der efterhaanden meldte sig, lærte os lidt efter lidt, hvad Vej vi skulde gaa. Med Glæde tænker jeg tilbage paa de første Friluftsmøder, holdt paa Nazaretkirkens Byggeplads, og paa Pastor HOLTS Oplevelser som ung Præst, ved Husbø og paa anden Maade; og med ikke mindre Glæde tænker jeg paa den unge Menigheds Offervillighed, der snart viste os, at vi var kommen ind paa den rigtige Bane.

Under vore forberedende Forhandlinger blev der udarbejdet et Aktstykke, som den Dag i Dag indeholder et klart Program for Menigheden. Det er de »syv Punkter«, som findes trykt Side 119). En Dag udviklede jeg disse Punkter for en alvorlig Kristen. Han sagde med en vis Forfærdelse: »Det er jo Tanker, der ligger mangfoldige Aar ude i Tiden«. Det stod for ham og for mange andre som noget uhyre fjernt. Nu er der dog sikkert mange, der er fortrolige med dem.

At skrive Kirkesagens Historie vil iøvrigt paa en vis Maade være en Umulighed. Vi var ikke stærke i at føre

Dagbøger, og tænkte ikke saa langt frem i Tiden. Vi kan ikke oprede, hvad der skyldes denne eller hin blandt de mange, der efterhaanden kom til at elske denne Sag. Og det er jo ogsaa ligegyldigt. Det er jo til syvende og sidst kun et eneste Sted, vi skal vende Blikket hen, naar vi spørger om, hvem Kirkesagens Vækst skyldes.

DE SYV PUNKTER OG MENIGHEDSSAMFUNDSTANKEN.

Af H. O. LANGE.

Kirkesagen, der tog Form som en rent praktisk Bevægelse, drejende sig om Organisation, Kirkebygninger, Sogne-
deling og lignende, manglede dog ikke en aandelig, theore-
tisk Baggrund. Den udsprang af en dyb Sorg over Kirkens Nød, over den Mangel paa Mod til at se Sandheden i Øjnene, over den Overfladiskhed og Mangel paa Fremsyn, der var saa iøjnefaldende hos mange af Kirkens ledende Organer, over den Træthed og Forsagthed, der prægede adskillige af Kirkens bedste Mænd. Det var i den radikale Bevægelses Dage, da den radikale Bølge havde naaet sit højeste Maal, da Literatur og Presse næsten havde afskaffet Kristendommen og beredte sig til efter Erobringen af København at erobre Landet. Da fremkaldte Gud Kirkesagen. Denne udsprang af en inderlig Kærlighed til Menneskesjælene og af en brændende Nidkærhed for Kirkens Ære og de gamle Kirkeidealere fra Luthers, Calvins og Speners Dage.

Dens theoretiske Grundlag fandt allerede tidlig i 1890, før Udvalget for Kirkesagens Fremme traadte offentlig frem, Udtryk i »Syv Punkter til Overvejelse for Kirkens Venner«, der blev trykt som Manuskript og anvendtes i Arbejdet for at samle Meningsfæller i Kampen for Kirkelivets Genrejsning. De blev til i Dr. med. P. D. Kochs

Hjem i Nørrevoldgade og var Resultatet af de oprindelige fem Venners Overvejelser; de tiltraadtes af Murmester J. F. Hansen, Overretsassessor P. P. F. Mourier og Grosserer Plum. Det vil have sin Interesse at aftrykke disse Punkter her:

Trykt som Manuskript.

Syv Punkter til Overvejelse for Kirkens Venner.

Op. I Kristne, ruster eder!
Kristi Kæmper, ud paa Vagt!
Fjenden sig til Strid bereder,
Og udbyder al sin Magt.
Brorson.

1. Trods det Trosliv, der rører sig i Danmark i vor Tid, findes der en stor og voxende aandelig Nød, og alvorlige Farer true den danske Folkekirke. Det bevidste Frafald griber stadigt om sig, og store Kredse af Befolkningen blive mere og mere fremmede for al Religion. Folkekirken i dens nuværende Skikkelse synes paa mange Punkter værgeløs overfor de Angreb, der rettes imod den, og ude af Stand til at optage og lede det fremspirende kristelige Liv, som derfor henvises til private Smaakredse, der ere uden organisk Forbindelse med Kirken, eller til sekteriske Samfund. Og under alt dette gjør Romerkirken flere og flere Fremskridt.

2. Under disse Forhold gjælder det for de Troende indenfor Folkekirken at slutte sig sammen til et virkeligt Samfundsliv. Grundlaget for et saadant maa være den bevidste personlige Bekjendelse og den frivillige Underkastelse under Samfundstugten. I Tilslutning til den bestaaende kirkelige Orden bør Sammenslutningen søges tilvejebragt sognevis og under det kirkelige Embedes Ledelse. Ved den Helligaands Hjælp vil der saaledes fremvoxe et Menighedsliv, hvori de Troende i Aandens Fællesskab kunne opdrage hverandre til større Modenhed og blive i Stand til at bære Virksomheden for Guds Rige.

3. En Betingelse for, at et saadant organiseret Menighedsliv kan udvikle sig, er, at Arbejdet lokaliseres, hvilket kun kan ske, naar Sognene begrænses til en vis Størrelse. Kun saaledes kunne de Troende komme i saa nær Berøring med hverandre, at der kan udvikles et virkeligt indbyrdes Samliv. Kun saaledes kan Sjæleplejen gennemføres, saa at ingen Kristen kommer til at undvære aandelig Støtte fra andre Troende, og ingen Anfægtet eller Vakt behøver at glide ud i Vantroen af Mangel paa Trøst og Vejledning. Kun saaledes kan en kraftig Missionsvirksomhed drives, der bringer Evangeliet til Alle. Intet Sogn bør derfor være større, end at Menighedens Leder kan lære alle Sogneboerne at kjende. Heraf følger, at de nuværende store Sogne i Hovedstaden og enkelte andre Steder maa deles og en Garanti tilvejebringes for, at intet Sogn voxer ud over en vis Grænse.

4. Selv indenfor et saadant Sogn vil Opgaven ikke kunne magtes, naar der ikke vel Siden af Præsten staar en Kreds af kristelig udviklede Lægmænd, som efter de hver især tilmaalte Gaver varetage de Arbejder, som kræves i Menighedens Samfundsliv (Sjælepleje, Menighedstugt, Fattigpleje osv.).

5. Af saadanne Menighedskredse vil alt Missions-, Oplyggelses- og Kjærlighedsarbejde indenfor Sognet kunne bæres, og det vil beslaglægge saa mange Kræfter, at ingen Troende behøver at staa ledig paa Torvet. Foruden det, der i snævrere Forstand kaldes Kjærlighedsgjæringer, og som vil udkræve meget baade legemligt og aandeligt Arbejde, vil der være Arbejdet for Børnene og de Unge ved Søndagsskoler, Bibelklasser og Ynglingeforeninger, Arbejdet for ved Husbesøg, Omdeling af Prædikener osv. at bringe Guds Ord ind i Hjemmene, Besøg hos Syge og Gamle, hos Anfægtede og Tvivlende, hos enlig stillede Kristne osv., Ledelse af Møder til Vækkelse, Belæring og Oplyggelse samt anden indre Missionsgjærning.

6. Idet Menigheden indenfor det enkelte Sogn kommer til Udvikling, vil den naturligt søge Forbindelse med Menigheden paa andre Steder; og til Løsning af de fælles Opgaver, som overstiger Kræfterne i den enkelte Kreds, saasom Uddannelse af Missionærer, Udgivelse af Skrifter, Opførelse af Kirker, Missionsvirksomhed i døde Sogne osv., vil der udkræves en Sammenslutning af Menigheden i en større Kreds af Sogne, ja for nogle Øjemeds Vedkommende i hele Landet, hvorfor der maa søges afholdt Fællesmøder af Ombud fra de enkelte Menighedskredse. Paa denne Maade vil der være givet et Grundlag for en Organisation, der kan omslutte Menighedens fælles Liv og fyldestgjøre dets Krav. Med det samme vil det meste af det nuværende Foreningsliv, der maa ses som et Surrogat for Menighedslivet, blive overflødiggjort. De enkelte Menigheder ville med den nævnte Organisation som Mellemed kunne deltage i Løsningen af hele Kirkens fælles Livsopgave: Hedningemissionen, saavel som af de større folkekirkelige Opgaver, som Sædelighedssagen, Ædruelighedssagen osv.

7. Under den her skildrede Udvikling vil Kirken modnes til at leve sit eget Liv i den Selvstændighed, der tilkommer Guds Menighed, hvad der vil være af lige stor Betydning, hvad enten Forbindelsen med Staten vedværes eller ej. Denne Selvstændighed vil fremme Medlemmernes Offervilighed til at fyldestgjøre Kirkelivets Krav. De Midler, der hertil ere nødvendige, er Kirkestyrelsen iøvrigt forpligtet og berettiget til at skaffe tilveje ved en Ligning paa Folkekirkens Medlemmer. Men en saadan Ligning bør ikke, hverken direkte eller indirekte, falde Statsborgere, som ikke ere Medlemmer af Folkekirken, til Byrde.

Jens F. Hansen. Jul. Friis Hansen. P. D. Koch.
H. O. Lange. P. P. F. Mourier. Th. Plum.
Henry Ussing. Harald Westergaard.

Man vil tydeligt kunne kende Sammenhængen med Ussings Foredrag om Kirke- og Menighedsliv, der jo ud-

kom samme Aar, og dette er jo ganske naturligt, thi disse bunder jo ogsaa i Ring-Korrespondancen mellem de fem.

Denne Formulering af vore kirkelige Idealer har under hele Udviklingen været et Kompas, som det ikke har været vanskeligt at følge, thi det viste sig, at Udviklingen og Begivenhederne ofte paa den forunderligste Maade tvang os frem ad de der udpegede Veje.

Skridt for Skridt viste det sig, at vi dér havde anet mere, end vi sandsynligvis dengang gjorde os klart i vore famlende Forsøg paa at se Vejen fremad.

De syv Punkter stod jo der paa Papiret, det var paa en Maade naivt at udkaste et saadant Program, hvis Realisation i bedste Tilfælde maatte ligge langt ude i Fremtiden. Men noget af vor Styrke beroede velsagtens paa vor Naivitet, der baade oversaa Vanskelighederne og undervurderede Modstanden. Vi troede paa vor Opgave: at rejse Lægfolket til kirkeligt Samvirke, vi var hjertelig overbeviste om Nødvendigheden af, at den levende, aktive Menighed maatte faa organisk Form og give sig Udtryk baade i Samfundsliv og Samfundsarbejde, saaledes som de 7 Punkter udtrykte det.

Og denne Tro satte Frugter.

Den 20. Oktober 1890 blev der gjort det første Forsøg med at organisere et Menighedssamfund, bygget paa de Tanker, der var udtalte i de 7 Punkter. Det var Pastor Jul. Ifversen, Pioneren fra Bethlehemskirken, den elskelige gamle Pastor emeritus Alfred Meinert, Klokker Axel Axelsen og den, der skriver disse Linier, der tog Tanken op og stiftede Helligkors Sogns Menighedssamfund. I Marts 1892 udsendtes det lille Skrift »Menighedssamfundet i Helligkors Sogn. Til Oplysning og Overvejelse«, som jeg forfattede, og i hvilket der gjordes Rede for Samfundets Principer og Organisation. Det var et Forsøg paa at skabe en Menighedsorganisation til kirkeligt Arbejde, en Sammenslutning ikke om en Præst, men om Guds Riges

Gærning i Sognet, et Forsøg paa at bringe de bibelske Menighedstanker til Anvendelse paa Nutidens Forhold. At det delvis var nye Tanker, der bragtes frem, viste sig blandt andet derved, at Bethesdas Bogudvalg ikke vilde lade den udkomme i Kommission i Bethesdas Boghandel; kun Westergaards Trudsel om at gaa ud af Bestyrelsen for Indre Mission i København formaaede at bryde Modstanden.

Menighedssamfundet i Helligkors Sogn blev det første af en Række organiserede Menighedssamfund efter tilsvarende Principer i Hovedstaden. Menighedssamfundstanken har været nøje knyttet til Kirkesagsarbejdet, og ved alle Kirkefondets Kirker staaer der organiserede Samfund til Løsning af baade de aandelige og økonomiske lokale Opgaver. Arbejdet for Kirkernes Selvunderhold er utænkelig uden disse Kredse, der ogsaa sikrer Sammenhængen i Arbejdet under den hyppige Skiften af Præster. De føler Ansvaret og regner det for en Ære at bære Byrderne.¹⁾

Paa denne Maade er det troende Lægfolk i Kjøbenhavn mobiliseret som aldrig før. Det er rede til at kæmpe og ofre i Tjenesten for Guds Rige og for Kirkens Herre. De organiserede Menighedssamfund, der spænder deres Næt over hele Byen, og som har søgt at finde deres Udtryk i Menighedsforbundet af 1898, er den bedste Garanti for, at Kirkens Fjender og Helvedes Porte ikke skal faa Magt over Guds Menighed, hvorledes end de kommende Dage bliver.

Det myndige og ofrende og arbejdende Lægfolk i København er sig bevidst, at til Byrder svarer Rettigheder, det er rede til at forsvare det Evangelium, som Gud har betroet sin Menighed, det frygter ikke Fremtiden. Gud har velsignet de svage Begyndelser, han har tydeligt vist Vejen frem.

¹⁾ Se Jul. Ifversen, Ordrede Menighedssamfund. Kbh. 1904.

FORHANDLINGER MED KØBENHAVNS PRÆSTER.

AF P. D. KOCH.

Under Tanken om at fremdrage enkelte Erindringer fra Kirkesagens første Tid kom jeg til at blade i gamle Papirer og Optegnelser fra de Dage. Og herved fik jeg da Lyst til at gengive lidt om de Forhandlinger, vi den Gang havde med Københavns Præster.

Vi havde udarbejdet en Adresse til Ministeriet, hvori dette anmodedes om at træffe Foranstaltning til, at der kunde blive foretaget en Deling af Sognene i København og Frederiksberg med en dertil svarende Forøgelse af Præsternes Antal. Og vi ønskede nu at benytte denne som Udgangspunkt til at søge en Forhandling med Præsterne og muligt faa dem til at skrive under sammen med Læg-mændene.

Den 5. Oktober 1889 holdtes da i Bethesda et Møde med en lille Kreds af Kirkesagens Venner blandt Lægfolket, hvor det vedtoges at indbyde samtlige Byens Præster til et Par Sammenkomster. Den første af disse blev afholdt den 23. Oktober s. A., og Resultatet blev, at Adressen efter at have faaet sin endelige Form i et blandet Udvalg, blev underskrevet af Størstedelen af Københavns Præster og et Par Hundrede Lægmand. Sagens videre Forløb ad denne Vej skal ikke her skildres. Men ogsaa i de følgende Aar samledes vi gentagne Gange med Præsterne og søgte at forklare dem vore Ønsker og Hensigter og vinde dem for vore Planer.

Søger man fra disse Møder et samlet Indtryk af Præsternes Stilling, kan det maaske udtrykkes saaledes, at vore Tanker og Forslag i det hele blev mødt med Velvillie, omend det skortede stærkt paa Forstaaelsen af, hvad vi egentlig vilde, og paa Tro til Muligheden af dets Virkeliggørelse.

Fra en enkelt Side mødte Kirkesagen fra første Færd

afgjort Modstand, og de Paagældende, særlig de daværende Præster, senere Provster Paulli og Schepelern, bevarede bestandig med ubøjelig Konsekvens denne Holdning. Enkelte stillede sig strax afgjort og med Glæde paa vor Side og støttede vore Forslag efter Evne. Jeg nævner særlig Præsterne Holck og P. Krag. Det store Flertal indtog en vis velvillig Neutralitet, men sluttede sig dog i det hele til de Tanker, som førtes frem fra Lægmandenes Side.

Af de Indvendinger, som gjordes gældende, skal anføres saadant som, at man ikke kunde tvinge Menighederne til at samle sig om en bestemt Præst i et lille Sogn. Vore Principper var en Fornægtelse af Frivilligheden. Sjælesorgen er ikke Enhvers Sag, den kræver et vist Talent. Det var umuligt at paavise eller tænke sig, hvorfra de mange Penge skulde komme, som vilde kræves. Man maatte gaa langsomt til Værks og tage een Kirke ad Gangen. Vi var alt for idealistiske. Vi forlangte altfor meget af Præsterne.

Præsten kan ikke gaa til Menigheden; den maa komme til ham. Folkekirken kan ikke siges at have nogen Pligt overfor de Enkelte. Jesus bar sig ikke saaledes ad, ikke heller hans Apostle; det er metodistisk Surdejg; vor Herre har ikke Brug for dette, at vi skulde tage os af de Enkelte. Vi kan ikke frelse hvert eneste Menneske i Byen. Sogne paa 16—20,000 Mennesker er paa ingen Maade uoverkommelige.

Disse og lignende Udtalelser fremkaldte dog paa Møderne stærk Modsigelse fra andre Præster, saaledes fra Krag, Skat Rørdam, Dalhoff, Christen Møller, der udtalte deres Glæde over, at Lægmandene havde begyndt at røre paa sig og vilde tale med om Kirkens Liv.

Og efterhaanden som Udviklingen skred frem, var der flere og flere af Præsterne, der hjerteligt sluttede sig til Kirkesagens Program og ydede deres Part til dets Udørelse i Virkeligheden.

Vi har derfor ogsaa nu al Grund til med Taknemmelighed at mindes den Modtagelse, det fandt hos Københavns Præster, uden hvis Støtte det jo heller ikke havde været muligt at naa saa vidt frem, som det er sket.

Modstanden tjente i Virkeligheden kun til at uddybe og fremme vore Planer, og et mægtigt Stød til at overvinde den blev givet, da det viste sig, at der hverken fra Statens eller Kommunens Side vilde blive gjort noget for at afhjælpe Kirkenøden.

HVIS DU TROR —

Af C. BANGERT.

Herrens Ord til Martha: »Sagde jeg ikke, at dersom du tror, skal du se Guds Herlighed«, er gaaet herligt i Opfyldelse fra Aar til Aar i den københavnske Kirkesag. Derfor hører det med til Minderne fra de 25 Aar, som Herren var saa god at forunde mig at opleve sammen med de andre 6 Venner, som begyndte Arbejdet for Københavns Kirkesag: »Tro, og du skal se Guds Herlighed«. Jeg vidste daarligt nok, hvad jeg gik med til hin Dag, da vi under Bøn besluttede os til at tage dette Arbejde op. Det blev et Arbejde under Tro og Bøn. Atter og atter stod vi raadvilde og uden Penge i vor Kasse, men den Herre, som har sagt: »Luk din Mund højt op og jeg vil fylde den«, svigtede ikke, mangt et Udvalgs møde blev til et Bedemøde. Jeg erindrer, hvilket stærkt Indtryk det gjorde paa mig, da vi saaledes engang var i stor Nød for Midler til at føre Sagen videre og bygge en Kirke, saavidt jeg erindrer Gethsemane Kirken. Vi bad Herren inderlig om at vise Vej, Sagen var jo dog hans, og en Dag eller to derefter modtog vi fra en ældre Dame en Gave paa 20,000 Kr.

Og saaledes er det gaaet fra Aar til Aar. Men endnu herligere er det at mindes, hvorledes Menighedslivet og Samfundene er vokset op om Kirkefondets Kirker, atter Frugten af Tro og Bøn fra Præst og Læg, som et levende Vidnesbyrd om, at *Jesus lever*, Han, som har faaet al Magt i Himlen og paa Jorden og forjætter sine at ville være med os alle Dage indtil Verdens Ende. Ja »lovet være Herren«, lyder det fra Alle, som har faaet Lov til paa den ene eller anden Maade at være med i Arbejdet for den københavnske Kirkesag, nu de første 25 Aar er forløbne. Det hører kun til Gaaderne, at der endnu findes troende Mennesker i By og paa Land, og det endog Præster, der staar uforstaaende og uden Kærlighed til denne Sag, som er blevet saa rigt velsignet af Gud.

MINDER.

Af HENRIK LEVINSEN.

»For at I endrægtig med een Mund kunne prise Gud og vor Herres Jesu Kristi Fader.«
Rom 15, 6.

Disse Pauli Ord boede sikkert inderst i vore Hjærter dengang vi i 1890 begyndte som »Udvalget for Kirkesagens Fremme i København«, og derfor fordredes i vore Vedtægter *Enstemmighed i vore Beslutninger*, hvorved vi henvistes til alene at lade os vejlede af Guds Aand.

At jeg, skønt manglende saare vigtige Betingelser, navnlig Evnen til i Tale at udtrykke mine Tanker, kom med, skyldes alene mine graa Haar, som noget dækkede over de øvriges Ungdom. Lyst og fredfyldt er mig Mindet om de velsignede Sammenkomster i vore private Hjem, Studenterhjemmet, Bethesda etc. Samfundsfølelsen, Brodersindet, den fælles Kærlighed til Opgaven, der fyldte os alle og tillod os at dele alt med hinanden og være saa

hjørteelig forvisset om, at Han, som havde begyndt sin Gærning i og ved os, ogsaa vilde fortsætte og fuldføre den sit hellige Navn til Ære.

Som Formand i Understøttelsesforeningens Østre-Afdeling modtog jeg aarlig fra en gammel Bekendt Kr. 1,000 til Fordeling, og ved hans Død udtalte jeg til hans Datter Foreningens Beklagelse over nu at skulle undvære dette Bidrag. Kort Tid efter meddelte hun »Udvalget for Kirkesagens Fremme«, at hun ønskede at støtte denne Sag med et aarligt Bidrag af Kr. 500, at indbetale med Halvdelen i hver Juni og Decbr. Termin. Jeg mindes tydelig vor jublende Glæde over dette første større Bidrag, og da nogle af Udvalgets Medlemmer tvivlede om, at det kunde være for længere Tid, tog jeg ud til hende og spurgte ligefrem, for hvor lang Tid det gjaldt, hvortil hun resolut svarede: det gælder for min Levetid, hvis jeg da ellers formaar at yde det. Dette var det første større Bidrag, Udvalget modtog. Senere kom der jo ret hyppig store Ydelser; ja, hvad vi erfarede i Retning af Bønhørelser, er vel nok de dyrebareste Erindringer og Minder, vi oplevede og endnu stadig oplever.

Den første Distrikts-Udskillelse, der fandt Sted i Udvalgets Tid, var i St. Johannes Sogn og omfattede Stykket fra Fredensgade til Østerbrogade. Grunden købtes af Fabrikant Nyrop, og C. Holt ansattes som vordende Præst. Han gik straks i Gang med Arbejdet til Menigheds Dannelse, idet der holdtes Gudstjeneste under aaben Himmel paa Grunden, hvor en Talerstol og nogle Bænke hensattes. Naboejendommen, 6 Etager høj, beboedes af Smaakaarsfolk; og glædeligt var det at bemærke, hvorledes efterhaanden Vinduerne aabnedes, Salmebøgerne kom frem, og Sangen lød frejdig fra Pladsen som fra Huset; jeg mindes ingensinde nogen forstyrrende Uro ved disse primitive Gudstjenester. En Jern-Bølgeblik-Kirke blev saa opført paa Pladsen og efter Indvielse taget i Brug af den

stærkt voksende Menighed under Navnet »Nazarethkirken«. Da den offervillige Menighed senere paa samme Grund overførte den smukke monumentale Stenkirke, blev Jernkirken overdraget Nørrebros Simeons-Menighed, som ligeledes i Aarenes Løb erstattede Interimskirken med en permanent »Simeonskirke«. Jernkirken maa saaledes siges at have gjort god Fyldest.

Forunderlige, underfulde Frelses Gud, som holdt vore Øjne tillukkede og skjulte for os Opgavens Størrelse og Omfang, da du benyttede svage Lægmand, blandt hvilke jeg er den ringeste, til at begynde Arbejdet for Kirkesagens Fremme i København! Vi saa kun Nødstanden samt Nødvendigheden af straks at begynde, og i Tillid til Jesu Forjættelse: »Hvad I bede Faderen om i mit Navn, det vil Han give Eder!« tog vi fat i Tro.

*FRA DEN FØRSTE BEGYNDELSE I GETHSEMANE
DISTRIKTET.*

AF CARL BØRGEN.

Naar jeg tænker tilbage paa de forløbne 25 Aar, siden man gjorde mig den Glæde at tage mig med i dette Arbejde, saa vælder det med Minder, mange velsignede Minder om Guds Herligheds Aabenbarelse. Jeg mindes et Snedkerværksted i Skydebanegade paa Vesterbro, en Sidegade til Istedgade; Inventariet var saare spartansk, Belysningen ogsaa, og Adgangen dertil ikke meget bekvem, men der samlede den unge Præst Mygind, bistaaet af Politibetjent Høyer og Hustru, som nu i en Aarrække har haft et vanskeligt, men af Gud velsignet Missionsarbejde i Syd-Arabien, en lille Skare Mennesker om Forkyndelsen af den korsfæstede Frelser. Der sang Frk. Holm, nu Fru Viggo Petersen, Aften efter Aften, Søndag efter Søndag,

for en lille Flok forkomne Mennesker. Og derfra udgik et Arbejde til de fattige Hjem, som findes i disse triste Gader, der blev holdt Trappe- og Gangmøder og Gademøder, hvor det ikke altid var saa sikkert, om man kom derfra med hele Lemmer. Jeg regner det til nogle af mit Livs gode Oplevelser, at have faaet Lov til at være med en enkelt Gang. Og der samledes nogle Mennesker til Bibelsamtale i Myginds lille Stue.

Stor var Glæden, da Gethsemanekirke (uden Taarn) aabnede sine Døre en Søndag i Vinteren 1894, indviet af Biskop Fog. Den tarvelige Kirke rummer saa mange gode Minder ogsaa for mig; en af mine Sønner blev f. Eks. døbt der. Paa Indvielsesdagen var daværende Kronprins Frederik og Kronprinsesse Louise tilstede med hele deres Følge, en underlig Kontrast til alle de bundfattige Mennesker og den myldrende Masse fattig klædte Børn, som var forsamlede udenfor Kirken.

Det var bevægede Aar, de første derude i Dannebrogsgade; det var ikke helt sjældent, at Mænd kom ind i Kirken rygende paa deres Cigarer, og ofte gik der Ruder i Løbet. En Aften fik Høyer Næsebenet knust. Men Mygind forstod sine Folk, og de kom til at forstaa ham og til at holde af ham og hans trofaste Hjælpere. Derfor var det en stor Sorg for den lille Menighedskreds, ja for mange andre med, da Mygind rejste bort til Syrien for at arbejde der, og Høyer og hans Hustru samtidig forlod Gerningen for at arbejde i Hebron.

Heldigvis havde Mygind haft en Præst til Medhjælper i den sidste Tid, nemlig nuværende Sognepræst i Vivild, Immanuel Bang. Ogsaa han var en Mand, som Gud brugte derude i de fattige Gader. Og han fik en trofast Medhjælper i sin Hustru. Da man engang spurgte Mygind, hvorledes det skulde gaa Bang, naar han blev alene, saa svarede han: »Lad ham gifte sig, hans Forlovede er lige saa god som en Præst.«

Hvor var der megen Kærlighed til dem, der stod i Arbejdet! Det fik Mygind og Høyer at mærke, men ikke mindre Bang og hans Hustru. Sikkert var det et af de Steder i København, hvor det inderlige Samfundsliv, som dengang var ret ukendt her i Byen, udviklede sig allerhøjest. Der er nok endnu dem, som mindes Søndag-aftener i Bangs lille Hjem i Dannebrogsgade, hvor der blev budt The og Brød til lige saa mange Mennesker, som de smaa Stuer kunde rumme, men hvor det var den fælles Glæde i Samfundet med Jesus, som bandt alle sammen.

Der kunde være en Fristelse til at nævne andre Navne, der er jo f. Eks. den Ejendommelighed, at den nu forsvundne gamle Gethsemanekirke endnu har samme Klokker og samme Organist, som trolig har delt Arbejdets Glæder og Sorger; men jeg vil holde op.

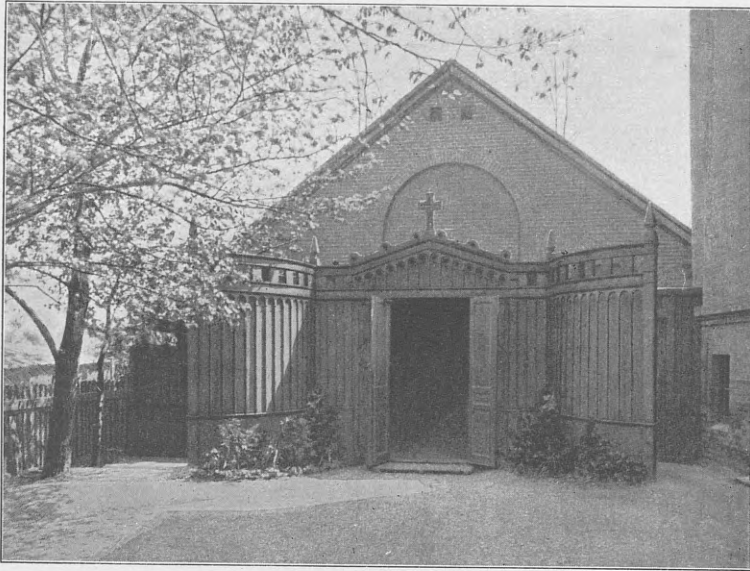
Nu bygges den nye Kirke i Tilslutning til det Taarn, som Menigheden alt forlængst har bygget. Jeg tvivler om, at den vil komme til at rumme rigere Velsignelse end den gamle, som trods sin Grimhed dog har faaet Lov til at vise Mennesker noget af Guds Herlighed.

Herren velsigne fremdeles Menigheden og dens Gerning.

KIRKESAGEN PAA FREDERIKSBERG.

Af H. OSTENFELD.

KØBENHAVNS Valgmenighed havde i nogle Aar været til Huse i Bedesalen paa Chr. Winthers Vej, oprindelig Gymnastiksalen til Højskolen, som bestod i nogle Aar, men Immanuelskirken var under Opførelse, og man vidste, at Bedesalen vilde blive ledig i Efteraaret 1893. Derved fik Frk. THORA JØRGENSEN og Frk. GIERSING den Tanke,

Bedesalen paa Chr. Winthers Vej.

at her maatte kunne begyndes et Arbejde som det, der var i Gang ude paa Nørrebro, og de henvendte sig til »Udvalget for Kirkesagens Fremme«. Fra dette Udvalg fik jeg det første Brev Nytaarsaften 1892 med Opfordring til at begynde en Præstegerning paa Frederiksberg. Da jeg efter nogen Betænkning sagde ja til Kaldet, blev Forholdene ordnede med Sognepræst Ewaldsen og Pastor Glahn, som begge stillede sig meget imødekommende. Den første af

disse døde imidlertid i Sommeren 1893, og det blev GLAHN som hans Eftermand, der i Efteraaret bød mig velkommen som Ven og indsatte mig i Bedesalen som Præst for et lille Kvarter, fra hvilket jeg fik alle de kirkelige Handlinger henvist til mig.

Pastor Glahn var kaldet med Forpligtelse til at afgive Dele af det store Frederiksberg Sogn, som den Gang talte henved 60,000 Mennesker, men *han tog selv Initiativet* til at faa en Deling i Stand, idet han sammenkaldte en Kreds af Mænd paa Frederiksberg og forelagde dem en stor Plan, nemlig at *dele Sognet i 4 Sogne*, hvortil der skulde opføres 3 nye Kirker. Udvalget for Kirkesagens Fremme paatog sig den ene, nemlig St. Lukas Kirke, medens den stedlige Komité indsamlede til de to andre. En Sum, som var indsamlet tidligere i Anledning af Kong Christian IX og Dronning Louises Guldbryllop blev overdraget denne Komité.

Provst Glahn.

Der blev saa udstedt et Opraab om Bidrag til denne store Kirkesag, og Midlerne kom forholdsvis rigelig ind, men Vanskelighederne viste sig naturligvis ogsaa, og det var Formanden, Pastor Glahn, hvem det meste kom til at hvile paa. Han fik *Højtidsopret afløst*, saa der blev Midler til at lønne de nye Præster, ikke overdaadigt, men dog nogenlunde. Han fik truffet en *Ordning med Begravelsesvæsnet*, som blev en selvejende Institution, mod at afgive 4,000 Kr. aarlig til hver Kirkes Drift. Han arbejdede med at *skaffe Kirkegrunde*. Til St. Lukaskirke var

der givet en Grund af Grosserer RISTING. Da den laa paa et uheldigt Sted, fik man Tilladelse til at sælge den og anvende Pengene til Erhvervelse af en ny. Da Landbohøjskolen vilde sælge en Del af sin Mark, fik Pastor Glahn Staten til at forære St. Thomaskirkes Grund ved Rolighedsvej. Til St. Markuskirke fik han Grund, da der blev et Magelæg mellem Københavns og Frederiksbergs Kommuner.

Saa lagdes Grunden til St. Lukaskirke i Marts 1896, og

St. Lukas Kirke.

den stod færdig i Maj 1897, St. Thomaskirke indviedes i Januar 1898 og St. Markuskirke i November 1903. Og saaledes var i *disse faa Aar Pastor Glahns store Plan bleven virkeliggjort, men det havde ogsaa slidt paa ham.*

Paa et Punkt havde Provst Glahn (han var nemlig bleven Provst, da Frederiksberg 1897 udskiltes som et særligt Provsti) regnet fejl, nemlig da han havde ment, at Kirkesagen paa Frederiksberg vilde være ordnet, naar hans Plan med de 3 nye Kirker var virkeliggjort. Folkemæng-

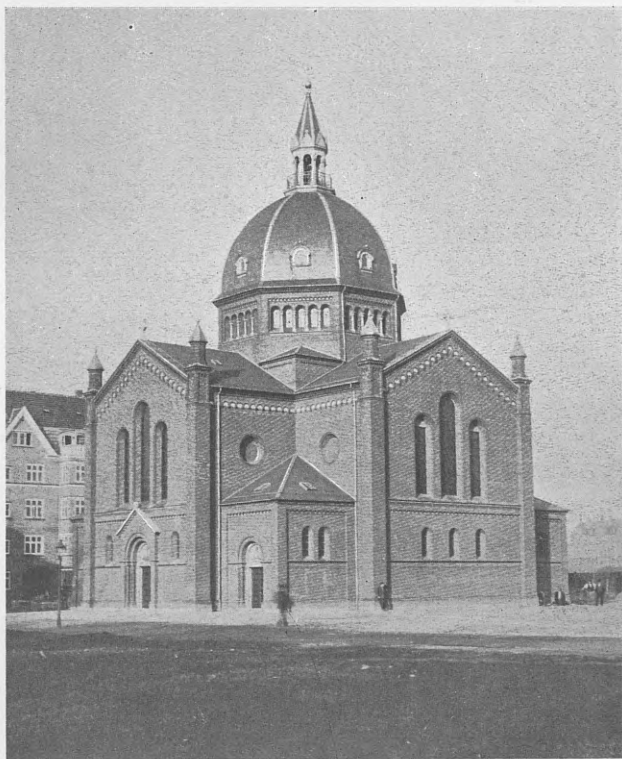
den voksede hurtigere, end han havde tænkt sig. Først var det St. Thomas Sogn, som antog ret store Dimensioner i Retning af Folketal. Sognepræst S. MÜLLER udkastede en Plan til Deling af Sognet, fik af Justitsraad JOSEPHSEN en Kirkegrund foræret, og paa denne rejste det kjøben-

St. Thomas Kirke.

havnske Kirkefond 1905 en midlertidig Kirkebygning af Kokolith, Mariendalskirke. Denne blev allerede 3½ Aar efter, i Marts 1908, afløst af den nuværende smukke Kirke, opført for Justitsraad Josephsens og Hustrus testamentariske Gave. Denne Kirkes Indvielsesdag var den sidste, paa hvilken Provst Glahn var rask, Dagen efter rantes han af et Slagtilfælde.

Dog havde han forinden været med til at rejse endnu en Kirke, nemlig *Solbjerg Kirke*. Allerede da St. Lukas-kirke blev indviet, henlagde Menigheden i denne Kirke et Fond til Opførelse af en Hjælpekirke i Sognet, og dette Fond var med Renter og Gaver uden særlig Agitation

St. Markus Kirke.

vokset op til at blive henved 20,000 Kr. Ved Menighedsraadsvalget var Højesteretssagfører ASMUSSEN kommen ind i Menighedsraadet, og han havde adskillige Gange hørt Præsten klage over, at han ikke kunde naa at udnytte saa nær alle de Lejligheder, han havde til at komme i Berøring med Mennesker, og han bragte i et Møde Sagen

paa Bane og anviste, hvorledes man ved Mageskifte med Kommunen kunde faa en godt beliggende Kirkegrund mod at afgive en Grund, som var foræret af Frk. ANNA KLEMP med Tilslutning af hendes Broder, Kontorchef KLEMP. Naar St. Lukas og Frederiksberg Sogne slog sig sammen, og hver afgav et Stykke, vilde Sognene blive af en rime-

Mariendalskirke.

ligere Størrelse. Frederiksberg Menighedsraad stillede sig i Begyndelsen tvivlende overfor Sagen, men gik tilsidst med paa den udtrykkelige Betingelse, at jeg vilde love at overtage det nye Sogn, hvad oprindeligt slet ikke havde været min Tanke. Ogsaa i Frederiksberg Sogn havde de opsparet en Sum til at bygge Kirke for, og den blev lagt til, hvad man havde i St. Lukas Sogn. *De to Menigheds-*

raad dannede en Kirkekomité med Provst Glahn som Formand, og før Opraab udstedtes, tegnede Komitéen sig for 8500 Kr., saa vi havde c. 44,000 Kr., før vi henvendte os til Offentligheden; nu kom Gaverne, store og smaa, og vi naaede snart op paa 70,000 Kr.; Opførelsen paabegyndtes, og Bygningen var sin Fuldendelse nær, da Provst Glahn

Solbjerg Kirke.

blev syg. Der var hidtil indkommet 78,000 Kr. — alle fra Frederiksberg, og næsten alle fra de to nævnte Menigheder. Kassereren, Kontorchef KIERRUMGAARD, meldte imidlertid, at der efter Arkitektens Beregning trods al Spar-sommelighed manglede endnu 6000 Kr., og Kirken skulde indvies om 8 Uger; men jeg havde erklæret, at jeg ikke vilde være Præst ved en Kirke med Gæld. Der blev sam-

menkaldt et Møde, og Situationen blev klarlagt. Det var Mandag i den stille Uge. Nogle raadede til at udstede et offentligt Opraab, hvad vi aldrig havde gjort; dette modsatte jeg mig imidlertid, og det blev vedtaget, at det skulde siges Paaskedag i Kirkerne med Opfordring til paa denne og

Godthaabs Kirke.

den følgende Søndag at give en Gave til Kirkens Fuldendelse. Det skete, og jeg fortalte i St. Lukaskirke, hvorledes Sagerne stod, og fjøede til, at jeg havde den Fortrøstning, at den Gud, som havde givet os 78,000 Kr., ogsaa vilde give os de 6000 Kr. Den Dag kom der 500 Kr. i St. Lukaskirkes Bøsser. Og saa oplevede jeg en

Uge, som jeg aldrig har kjendt Mage til. Gaverne strømmede ind, smaa og store, og da jeg stod paa Prædikestolen den følgende Søndag, kunde jeg sige, at jeg havde faaet 5400 Kr., og nu bad jeg om Resten. Der blev lagt 400 Kr. i Kirkens Bøsser den Dag, og da jeg gik ud, fik jeg en Anvisning paa 1000 Kr. — Det var en Oplevelse af, at Gud hører Bøn, og hvad det vil sige at staa i en offervillig Menighed. Ikke underligt, at Indvielsesdagen d. 8. Juni 1908 blev en Højtidsdag.

Endnu staar tilbage at fortælle om *Godthaabskirken*s *Tilblivelse*. Pastor TOLSTRUP er den, som har arbejdet mest for denne Kirke. Han var Præst ved de Classenske Boliger, og da disse Boliger med deres Kirke 1909 blev overdraget til Frederiksberg Kommune, bevægede han det *Classenske Fideikommis* til at give 75,000 Kr. til en Kirke, som skulde afløse den gamle Kirke i Boligerne og være Sognekirke for det omliggende Kvarter. Proprietær NYELAND skænkede Kirkegrunden, og med stor Energi tog Pastor Tolstrup og hans Menighed fat paa Opgaven, at faa rejst Kirken, som skulde koste 140,000 Kr. med Menighedshus. Grundstenen blev lagt i Efteraaret 1909, og Huset rejste sig. Pastor Tolstrup var utrættelig med at konferere med Arkitekten og fremme Arbejdet, og da *Kirken indviedes i Marts 1911*, var det en stor Glædesdag. Han blev kort efter hjemkaldt af Gud og blev *den første, der begravedes fra den nye Kirke*. En smuk Marmortavle med hans Navn er indsat i Kirkemuren tæt ved Prædikestolen af hans Menighed, som ønskede, at Kirkens første Præst ogsaa paa denne Maade skulde mindes i det Hus, han omfattede med saa stor Kærlighed. St. Lukaskirke er bygget af Arkitekt O. V. KOCH, St. Thomas og St. Markuskirke af Arkitekt LENDORFF, Mariendalskirke af Slotsarkitekt THORVALD JØRGENSEN, Solbjergkirke af Arkitekt VARMING og Godthaabskirke af Arkitekt G. TVEDE.

KIRKESAGSARBEJDET UDENFOR KIRKE- FONDET I KØBENHAVNS KOMMUNE I AARENE 1890—1915.

Af C. SCHOUSBOE.

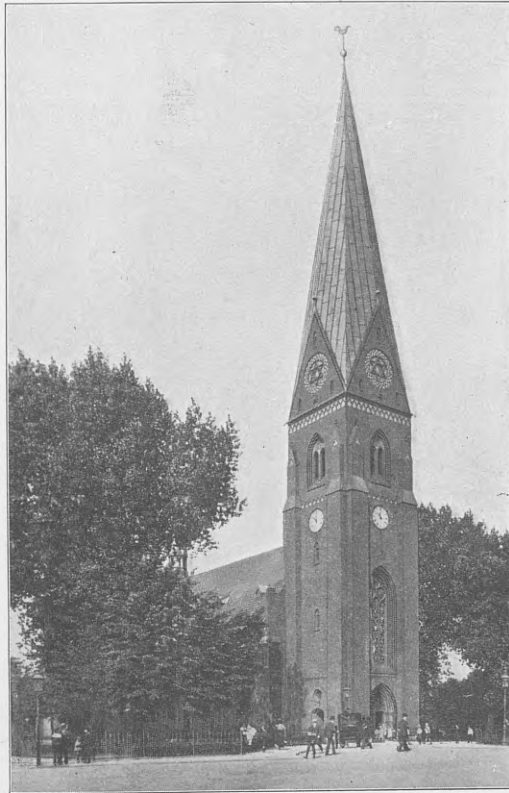
DER er i Aarene 1890—1915 — udvortes uafhængigt af Københavns Kirkefond — bygget følgende nye Kirker: Hellig Kors Kirke, Jesuskirken, Sionskirken, Kristkirken, St. Andreas Kirken, Mariakirken og Vanløse Kirke. Frederiks Kirken er blevet fuldført i dette Tidsrum, Kristianskirken er restaureret, og omkring den og Citadelskirken er der blevet udskilt Sogne. I alt i Københavns Kommune en Tilvækst af ti nye Sognekirker.

Dette Kirkesagsarbejde har været udført uafhængigt af Kirkefondet. Dels er det Enkeltmænd, dels er det særlige Komiteer — med Tilskud fra Stat og Kommune — som har ført det igennem. Men der er sikkert alligevel en indre Forbindelse mellem i hvert Fald en Del af dette Arbejde og Kirkefondet, idet det utvivlsomt med Rette maa siges, at det er det ved Kirkefondet vakte Syn for Kirkenøden i København, der har baaret Frugt ved adskillige — særlig de senere — af disse Kirkers Opførelse og ved de skete Sogneudskillelser.

HELLIG KORS KIRKE.

Hellig Kors Kirke, som ligger ved Assistens Kirkegaard for Enden af Korsgade, er opført i Aarene 1887—90. Den 13. Februar 1886 udsendte en Komite, hvis Formand og Næstformand var henholdsvis Stiftsprovst ROTHE og Borgmester H. N. HANSEN, et Opraab til den danske Menighed om Bidrag til to nye, store Kirker i Hovedstaden, den ene i Nordvestkvarteret, den anden i Nørrevoldkvarteret (mellem Gyldenløvesgade og Sølvgade). Man henviste til,

at Trangen til nye Kirker i København, skønt der i den sidste Menneskealder var bygget fem, desuagtet var lige saa stor som tilforn. St. Johannes og St. Stefans Sogne havde nu en Befolkning paa henved 100,000 Mennesker med en aarlig Tilvækst ved Fødsler paa omtrent 3600.

Hellig Kors Kirke.

Man saa vel, at Trangen til nye Kirker ikke dermed vilde være afhjulpen, f. Eks. var en Deling af St. Matthæus Sogn (med 40,000 Mennesker) ogsaa paatrængende nødvendig, og man udtalte det ønskelige i, at der tilvejebragtes et Fond, der skulde støtte fremtidige Kirkers Opførelse. Men for Øjeblikket mente man at burde begrænse Opgaven til

Tilvejebringelsen af de to nye Kirker i de ovennævnte Kvarterer. Resultatet blev imidlertid, at man indskrænkede sig til at bygge den ene Kirke, den i Nordvestkvarteret. Den fik Navnet Hellig Kors Kirke. Grundstenen blev

Hellig Kors Kirke.

nedlagt ²⁸/₇ 1887, og Indvielsen fandt Sted ¹⁹/₁ 1890. Den er bygget efter Tegning af Prof. H. B. StORCK og kostede c. 300,000 Kr. Af disse gav Stat og Kommune hver 60,000 Kr. og Kommunen desuden Grunden. Det er en stor, an-

seelig og smuk Korskirke, opført af røde Mursten i gennemført gothisk Stil, med et Skib, et stort Kor og to Korsfløje. Taarnet med det ottekantede kobberdækte Spir er 176 Fod højt. Ved Kirkens Nordside er en Sakristibygning med to Sakristier. Hvad det indvendige angaar, gør særlig det noget hævede Kor med de høje Vinduer (Glasmosaik) et smukt Indtryk, ligeledes den gothiske Altertavle af Træ. Kirken har c. 1000 Siddepladser. Lige ved ligger Lighus og Præstebolig.

Hellig Kors Kirke er selvejende med Magistraten til Patronat. Sognet, i hvilket der nu er 17—18,000 Mennesker, hører til Frue Provsti og udskiltes i 1890 fra St. Johannes Sogn. Til Hellig Kors Kirke, hvis første Sognepræst var P. D. la COUR, knyttedes som Fialkirke den Aaret i Forvejen indviede »Bethlehemskirke« i Blaagaardsgade (se S. 9 og 79), hvor JUL. IFVERSEN var Præst i Aarene 1889—95. Indtil 1907 var han derefter Sognepræst ved Hellig Kors Kirke. Menigheden, som ejer sit eget Menighedshus i Rantzausgade, er for Tiden delt i to Menighedssamfund (foruden det Samfund, der er knyttet til Bethlehemskirken) med et samlet Medlemsantal af c. 350.

JESUSKIRKEN.

Jesuskirken, ved Valby Langgade, lige overfor Søndermarken, er bygget i Aarene 1885—91 af Direktør, Dr. phil. CARL JACOBSEN, hvis arkitektoniske Interesse forenedes med Ønsket om at gavne Valby, der — hørende til Hvidovre Sogn i Sokkelunds Herred — dog var som en Forstad til Hovedstaden og med sine 4000 Beboere i høj Grad manglede en Kirke. Jesus Kirken er opført efter Tegning af C. V. DAHLERUP, og Indvielsen fandt Sted ^{15/11} 1891. Klokketaarnet blev dog først opført i Aarene 1894—95. Denne Kirke, som har kostet c. 800,000 Kr., er vel nok den

smukkeste, ejendommeligste og rigest udstyrede af de nyere Kirker i København. Det gælder baade dens Ydre og dens Indre. Den virker helt igennem betagende. Den er bygget i oldkristelig Basilikastil (Ravenna) med et Midtskib og to

Jesuskirken.

lavere Sideskibe, med Kuppel over Koret og en Krypt (hvor den JACOBSENSKE Familiebegravelse findes). Særlig smuk er Hovedfaçaden (mod Nord) med de tre Buer som Indgangsportal. Taarnet, der ligger frit ved Siden af

Façaden, er 166 Fod højt. Kirkens Indre virker overvældende ved sin Skønhed og Pragt, ret enestaaende efter protestantiske Forhold (dejlige Granitsøjler, Malerier, Glas-malerier, Ornamente, Friser o. s. v., udført af de bedste

Jesuskirken.

Kunstnere). Der findes et meget smukt og kostbart Orgel. Alterbordet, der er af Cedertræ fra Libanon, bærer et rigt dekoreret Kors. Der er c. 700 Siddepladser.

Oprindeligt var Jesuskirken Filialkirke til Hvidovre, men

blev i 1902 Sognekirke efter Valbys forudgaaende Indlemmelse i København, dog saaledes, at Sognepræsten ved Jesuskirken stadig tillige er Sognepræst i Hvidovre. Den er selvejende med Sjællands Stiftsøvrighed til Patronat. Sognet, der hører under Vestre Provsti, har nu c. 9500 Mennesker. I 1912 blev Timotheus Sogn udskilt, saa at der nu er to Sogne i Valby. Det var Menigheden i Valby, som gav Stødet til denne Sogneudskillelse og indsamlede Pengene til Timotheus Kirken (indviet ²⁶/₂ 1911). Begge Sognene i Valby er i stærk Vækst, og Kirkefondet har købt tre Kirkegrunde derude. Jesuskirkens Menighedssamfund tæller c. 280 Medlemmer. I 1896 byggede Menigheden Missions- og Menighedshuset »Effata«. Særlig skal her nævnes, at det er et frivilligt Kor (paa 20—30), der nu i en Snes Aar har ledet Menighedssangen i Kirken, som er blevet søgt af mange Mennesker i de snart 24 Aar, der er gaaet siden dens Indvielse — i alle disse Aar har Provst, Lic. H. USSING været Sognepræst —, og der er udgaaet megen aandelig Velsignelse derfra, ikke mindst til mange af den akademiske Ungdom.

FREDERIKS KIRKEN.

Frederiks Kirken (Marmorkirken) ligger mellem Bredgade og Store Kongensgade. Grundstenen blev nedlagt d. ³⁰/₁₀ 1749 af Kong FREDERIK V »til Erindring om det kongelige Oldenborgske Hus's Bevarelse gennem tre Aarhundreder og i Taknemmelighed imod Gud«. Først d. ¹⁹/₈ 1894, altsaa 145 Aar efter, blev den indviet. Der arbejdedes paa Kirken af forskellige Arkitekter og efter forskellige Tegninger (EIGTVED, JARDIN) indtil 1770, da Struense standsede Arbejdet. I over 100 Aar blev intet foretaget, og den gjorde Begyndelse, hvortil der var medgaaet en Masse Penge, antog efterhaanden Ruinens Karakter. Der fremkom i Aarenes Løb de forskelligste Forslag om Benyttelsen, men det blev

ikke til noget. Saa i 1874 solgte Staten Ruinen til daværende Etatsraad TJETGEN med Forpligtelse til at fuldføre Kirken. Kammerherre, Prof. MELDAHL blev dens Arkitekt. I 1875 blev Planerne approberede, og 19 Aar

Frederiks Kirken.

efter Kirken indviet. Efter hvad TJETGEN selv har udtalt, var det nogle Linjer i GRUNDTVIGS Roskilde-Rim (i Stykket om FREDERIK D. FEMTES Forhold til KLOPSTOCK), hvor den ufuldførte Kirke omtales, der gav Stødet til, at han gik i Gang med dette store Værk (se GRUNDTVIGS poetiske Skrifter III, S. 334).

Som Meningen oprindelig havde været at give denne fornemme Bydel en Kirke, der i Storstilethed skulde overgaa alle Byens andre Kirker, saaledes maa det siges, at, blev end ikke Kirken — som man vedtog det i 1756 — opført helt af Marmor, saa blev den dog i sin fuldførte Skikkelse en enestaaende smuk og pompøs Kirkebygning,

Frederiks Kirken.

en Rotunde i klassisk Barokstil. Her skal ikke gives nogen nærmere Beskrivelse af de mange Enkeltheder. Det skal blot nævnes, at den kobberdækte Kuppel er den sjette-største Stenhvælvning i Evropa med en indvendig Diameter af 96 Fod. Korset øverst er 230 Fod over Jorden. Atten store Statuer af Guds Riges fremragende Mænd fra MOSES til LUTHER er anbragt foroven paa Kirkens Underdel, medens der ved Kirkens Fod er Plads for Statuer af berømte Mænd

i den danske Kirke fra ANSGAR til GRUNDTVIG (hidtil er fem rejste, foruden de to nævnte tillige KINGO, BRORSON og HANS EGEDE). Som Kirken er imponerende udvendig, er den det ogsaa indvendig, lys og dejlig, rigt udsmykket og dekoreret med Malerier (de tolv Apostle), Relieffer, Søjler, rigt udstyret Alter o. s. v. Den har kostet c. 1½ Million Kr., hvoraf dog en Del indkom ved Salg af de omliggende Grunde, og c. 150,000 Kr. skænkedes af Mænd i København til den indre og ydre Udsmykning. Kobberet til Kuppelen indkom ved Gaver, bestaaende dels i gamle Kobberkar, dels i Penge. Kirken har c. 1200 Siddepladser.

Frederiks Kirken, hvis første Sognepræst var I. H. MONRAD, der flyttede fra Vartov, ejes af Staten, der giver det fornødne Tilskud til dens Drift, og staar under Gehejme-konferentsraadinde TIETGENS Patronat. Sognet, der hører til Holmens Provsti, oprettedes i 1894 ved Udskillelse fra Garnisons Sogn. Senere (i 1905) blev det betydelig udvidet ved en Udskillelse fra St. Pauls Sogn og rummer nu 7—8000 Mennesker. Menighedslivet staar i nær Tilslutning til Kirkeligt Samfund af 1898 (Grundtvigs Hus), hvis Formand, P. M. LARSEN, er Kirkens nuværende Sognepræst.

SIONSKIRKEN.

Sionskirken, paa Strandvejen, ikke langt fra Øresundshospitalet, blev opført i Aarene 1895—96 efter Tegning af Prof. V. KOCH. Grundstenen blev nedlagt $\frac{9}{7}$ 1895, og Indvielsen fandt Sted $\frac{27}{9}$ 1896. Kommunen skænkede Grunden. Kirken var en Sølvbryllupsgave til Pastor P. KRAG og Hustru i 1894 fra Menigheden i St. Jakobs Sogn. Denne Menighed talte adskillige af Københavns Kirkesags Førere og varme Venner i sin Midte. Sionskirken har kostet c. 90,000 Kr. Den har et Hovedskib med et lille Klokketaarn paa Taget over Hovedindgangen. Det paatænkes at opføre et selvstændigt Klokketaarn, hvilket vil blive til Gavn for Kirkens

Ydre. I en Tilbygning bagved selve Kirken er der Sakristi m. m., Alterpartiet er senere blevet hævet, og Prædike-stolén flyttet. Alterbilledet forestiller Jesus og den vantro Thomas (af P. STEFFENSEN). Det er en hyggelig Kirke, hvis Indre minder en hel Del om den af samme Arkitekt senere opførte Kristkirke. Der er c. 700 Siddepladser.

Sionskirken.

Sionskirken er selvejende med Biskop og Overpræsident til Patronat. Sognet, der hører til Holmens Provsti og nu har 15—16,000 Mennesker, udskiltes i 1896 fra St. Jakobs Sogn. Fra Sions Sogn er i 1910 sket Udskillelse til Davids Sogn (Davids Kirken i Koldinggade, indviet ²⁷/₁₁ 1910, ejes af Kirkefondet). Sionskirkens første Sognepræst var V. OBEL, der fra sine unge Aar havde gjort Distriktsarbejde i St. Jakobs Sogn. Menighedssamfundet i Sions Sogn

har nu 179 Medlemmer. Det ejer Missionshuset Bethania og overtog i 1914 St. Jakobs Asyl.

KRISTKIRKEN.

Kristkirken (Præsternes Kirke), beliggende paa Enghaveplads, er opført i Aarene 1898—1900. Tanken om, at Landets Præster skulde rejse en Kirke i Hovedstaden, fremkom fra Pastor LØGSTRUP (nu i Nyborg). Han fik Tanken, da han læste Referatet af en bevæget Forhandling om Københavns Kirkesag ved et Møde i Koncertpalæet d. $19/4$ 1893. I Forbindelse med daværende Sognepræst i Fredericia (senere Biskop) GÖTZSCHE bestemte han sig til at rejse Sagen. Efter at man havde henvendt sig til forskellige mere bekendte Mænd af alle tre kirkelige Retninger og modtaget opmuntrende og tilskyndende Svar, blev der dannet en Komite, hvis Formand blev Provst BRAMMER i Gammelby. I Slutningen af 1893 gik saa Indbydelsen ud til alle Landets Præster, anbefalet af Biskopperne og en større Kreds af Præster, og den fik en meget velvillig Modtagelse. I 1895 blev Biskop RØRDAM Komiteens Formand, og Kirkefondets Sekretær, Pastor FRIIS HANSEN, tiltraadte Komiteen. Nye Opfordringer om Bidrag til Kirken udgik 1895 og 1899. Den har kostet ialt 142,000 Kr., som er ydet ved Bidrag fra Præster. I denne Sum er ikke medregnet Grunden (skænket — paa Initiativ af Konferensraad H. N. HANSEN — af Kommunen), ikke heller det indre Udstyr, Orgel, Klokker og Altertavle («Julenat» af AXEL HELSTED), som skaffedes ved Indsamlinger blandt Præstekoner, Præstedøtre og Præstesønner. Grundstenen blev nedlagt $29/3$ 1898, og Indvielsen fandt Sted $6/5$ 1900.

Kristkirken, hvis Arkitekt er Prof. V. KOCH, er bygget af Kridtsten i romansk Stil. Hvad det udvendige angaar, lægger man særlig Mærke til den rigt udstyrede Façade til Gaden med det slanke, 172 Fod høje Klokketaarn ved

Siden. Indvendig er det en saare hyggelig og venlig Kirke. Der er c. 1000 Siddepladser. I en Tilbygning bag Koret er der 2 Sakristier, et større og et mindre, som kan sættes i Forbindelse med hinanden og afgive Plads til Møder.

Kristkirken.

Prædikestol og Døbefont er senere blevet flyttede. Kirken, hvis første Sognepræst var I. A. HEIBERG, der tillige blev den første Provst i det ved Førogelsen af Sognene nødvendiggjorte nye Vestre Provsti, er selvejende med Biskop og Overpræsident til Patronat. Sognet, der udskiltes i

1900 fra St. Matthæus Sogn, har nu 15—16,000 Mennesker. Der er for Tiden to Menighedssamfund med tilsammen c. 150 Medlemmer. Som noget særligt skal her nævnes det i 1904 stiftede Menighedsfond, der i Aarenes Løb har givet Lønningstilskud, særlig til den residerende Kapellan.

ST. ANDREAS KIRKEN.

St. Andreas Kirken, beliggende ved Kommunehospitalet paa Hjørnet af Nørre Farimagsgade og Gothersgade, er opført i Aarene 1898—1901. Den er Realisationen af den i adskillige Aar paatænkte monumentale Kirke i denne Bydel. Den under Hellig Kors Kirke omtalte Komité, som oprindelig havde sat sig til Opgave at bygge to nye Kirker i St. Johannes Sogn, standsede efter Hellig Kors Kirkens Indvielse (i 1890) sit Arbejde (med 30,000 Kr. i Behold). Der gik saa nogle Aar, indtil daværende residerende Kapellan ved St. Johannes Kirken, JUL. STEEN, i 1895 begyndte at holde regelmæssig Søndagsgudstjeneste i Bethesda for den Del af St. Johannes Sogn, som laa indenfor Søerne. En Sogneudskillelse til denne Side var mere og mere paatrængende, og det lykkedes at faa den gennemført i Slutningen af 1895. Sognet kom til at hedde St. Johannes søndre Sogn (fra 1898 St. Andreas Sogn). Nu tog man med Kraft fat paa at faa Kirken bygget. Som Grundfond havde man de ovennævnte 30,000 Kr., der var vokset til 35,000 Kr., Staten gav 50,000 Kr., og Kommunen skænkede Grunden. En enkelt Giver gav, foruden det herlige kostbare Orgel, 50,000 Kr. Resten af Byggesummen (der i alt androg c. 300,000 Kr.) indkom i større og mindre Bidrag, væsentlig fra Menigheden selv. Grundstenen blev nedlagt $\frac{4}{10}$ 1898, og Indvielsen fandt Sted $\frac{3}{3}$ 1901. St. Andreas Kirken, hvis Arkitekt er MARTIN BORCH, er bygget i sen romansk Stil med Benyttelse af gamle danske Kirke-motiver og opført af store røde Munkesten. Det er et i

det hele smukt og imponerende Kirkekompleks, som foruden af selve Kirkerummet (med Hovedskib og et Sideskib mod Syd med 3 Gavlfaçader) bestaar af det smukke 170 Fod høje Taarn (med kobberdækt Spir), af det anseelige

St. Andreas Kirken.

Menighedshus og af et Ligkapel. Det er ogsaa indvendig en af vore kønneste Kirker, med Krydshvælvninger og Søjler og mange smukke Enkeltheder (Glasmalerier, Relieffer, rig Orgelfaçade o. s. v.). Altærtavlen (Bespisningen i Ørke-

nen) er af JOHANNES WILHJELM. Der er c. 1100 Siddepladser.

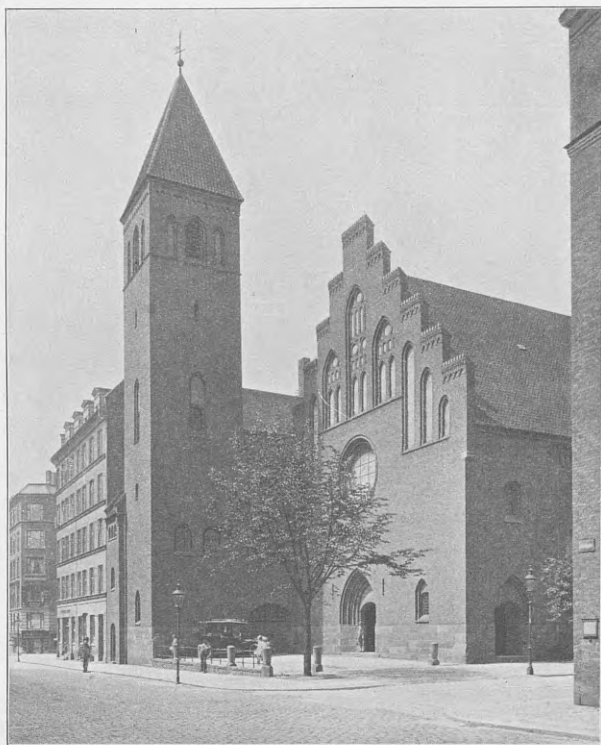
St. Andreas Kirken, hvis første og nuværende Sognepræst er JUL. STEEN, er selvejende med Magistraten til Patronat. Sognet, i hvilket der nu er c. 18—19,000 Mennesker, hører til Frue Provsti. Menighedssamfundet tæller c. 150 Medlemmer. Paa Grund af sin Størrelse og centrale Beliggenhed benyttes denne Kirke til mange særlige Møder og Gudstjenester.

MARIAKIRKEN.

Mariakirken, som ligger i Istedgade (tæt ved Helgolandsgade) er opført i Aarene 1907—09. Stiftsprovst PAULLI var Formand for Kirkekomitéen, som fra 1896 arbejdede for at skaffe den mod den gamle By nærmest liggende Del af Vesterbro en Kirke (Eliaskirken paa Vesterbros Torv, indviet et Aar før Mariakirken, kom til at løse Halvdelen af denne Opgave). Grunden til Mariakirken, for hvis Fuldførelse der skyldes afdøde Arkitekt J. P. D. SCHWENSEN megen Tak, blev købt af Kommunen, og Pengene indkom ved frivillige Bidrag. Ialt har den kostet c. 250,000 Kr. Grundstenen blev nedlagt ^{15/9} 1907, og Kirken blev indviet ^{31/5} 1909. Kirken, til hvilken Arkitekt A. CLEMMENSEN har givet Tegningen, er opført af røde Sten og skal i sit Udseende minde om danske Købstadkirker fra Reformations-tidens Begyndelse. Den er sammenbygget med et Taarn (hvori findes Mødelokale) og en Sakristibygning (med 2 Sakristier). Hvad det indvendige angaar, maa man særlig lægge Mærke til det ejendommelige Korparti og de høje murede Hvælvinger, som er af stor Skønhed. Der er c. 1050 Siddepladser.

Mariakirken er selvejende med Biskop og Overpræsident til Patronat. Sognet, der hører til Vestre Provsti, udskiltes i 1908 fra St. Matthæus Sogn og omfatter — for-

uden en Del mere — det tidligere St. Mariæ Kirkesals østre Distrikt. I det Aar, der gik fra Sogneudskillelsen og til Mariakirkens Indvielse, benyttedes ved Kirkefondets Velvilje St. Mariæ Kirkesal til Sognekirke. Endvidere skal her nævnes, fordi det ikke bør glemmes, at det Me-

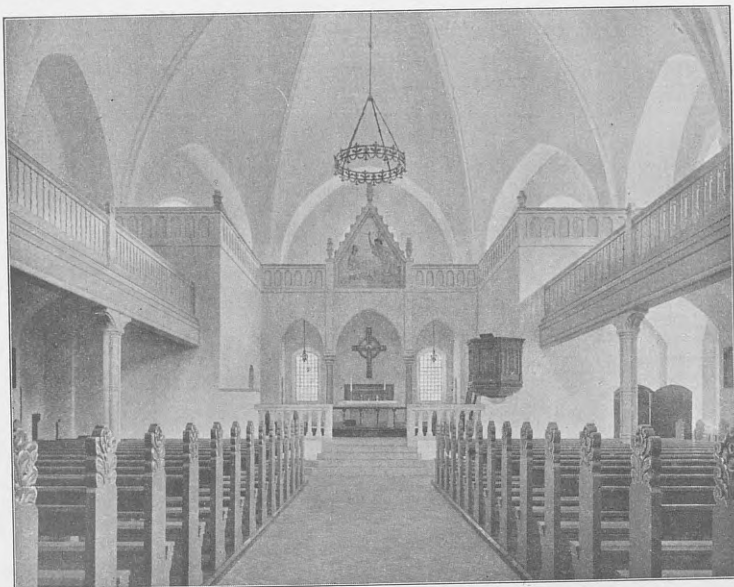

Mariakirken.

nighedssamfund, der i Kirkesalen var samlet omkring Pastor WITH, ikke opløstes, da den ny Sogneordning fandt Sted, men fortsatte Arbejdet under de forandrede Forhold. Menighedssamfundet tæller nu c. 90 Medlemmer.

Der er c. 10,000 Mennesker i Sognet, men en ikke ringe Del af disse er ikke fastboende Familier, idet der her — vel mere end i noget andet Sogn i København — er en

Rigdom paa Hoteller og Pensionater, og der bliver stadig flere og flere. Det skyldes Beliggenheden nær Hovedbane-gaarden. Følgen er den, at flere og flere Familier flytter bort. Dette vanskeliggør Sognearbejdet i betydelig Grad. En anden Vanskelighed er den, at en stor Del af Vester-

Mariakirken.

bros løse Kvinder bor i Sognet, hvilket i høj Grad sætter sit Præg paa Gadelivet og medfører store Farer særlig for Børnene og de unge. Det er, saadan som Lovgivningen for Øjeblikket er paa dette Omraade, meget vanskeligt at komme dette Uvæsen til Livs.

VANLØSE KIRKE.

Vanløse Kirke, beliggende paa Aalekistevej, blev opført i Aarene 1907—1909 efter Tegning af Arkitekt MAGDAHL NIELSEN. Grundstenen blev nedlagt ²⁰/₁₀ 1907, og Ind-

vielsen fandt Sted $\frac{1}{8}$ 1909. Det var den sidste Kirke, Biskop RØRDAM indviede. Det er en udvortes køn og indvortes meget hyggelig lille Kirke. Arkitekten har givet en stilfuld og smuk Blanding af den gamle danske Landsbykirke og Bykirke, symboliserende Overgangen fra Land til By. Der er c. 350 Siddepladser. Grunden blev skænket af et Byggekonstium, og af de c. 72,000 Kr., som selve

Vanløse Kirke.

Kirken har kostet, blev 30,000 Kr. skænket af Staten, 12,000 Kr. tilskudt af Københavns Begravelsesfond, mens Resten blev indsamlet af Kirkekomitéen. Tæt ved Kirken er der bygget en Præstebolig.

Vanløse Kirke er selvejende med Biskop og Overpræsident til Patronat. Oprindelig hørte Vanløse til Brønshøj. Efter dette Sogns Indlemmelse i København voksede Befolkningen i Vanløse stærkt, hvilket førte til Kirkens Op-

førelse, og Sagen gennemførtes særlig ved den første og nuværende Sognepræst, N. J. WAMBERG's, Initiativ. Nu er der c. 2400 Mennesker i Sognet, som hører under Frue Provsti og i kirkelig Henseende er forenet med Rødovre i Sokkelunds Herred. »Vanløse Menighedsforbund« tæller c. 90 Medlemmer.

KRISTIANSKIRKEN.

Kristianskirken ligger paa Kristianshavn for Enden af Strandgade. Den er under Navn af Frederikskirken opført i Aarene 1755—59 som Kirke for de tyske paa Kristianshavn og den tyske Del af Garnisonen sammesteds. Grundstenen nedlagdes $\frac{12}{6}$ 1755, og Kirken blev indviet $\frac{2}{12}$ 1759. Arkitekter: EIGTVED og G. D. ANTHON. Til Kirkens Fuldførelse medgik 93,000 Rd. (heri dog ikke Spiret, som først opførtes 1769). Kongen (Frederik V) gav Grunden og en stor Del af Opførelsessummen, der ellers indkom ved frivillige Gaver, ved Lotterier og ved Afgift af Embedsbestallinger. I 1819 blev hele den tyske Garnison i København henvist til Frederikskirken. I Aarene 1832—39 prædikede Grundtvig her til Aftengudstjeneste. Efterhaanden svandt Menigheden ind, og fra 1886 stod Kirken ubenyttet. I 1899 blev det, under Følelsen af Kirkenøden paa Kristianshavn, bestemt, at den skulde være dansk Sognekirke, og d. $\frac{2}{6}$ 1901 toges den i Brug som saadan under sit nuværende Navn, efter indvendig at være undergaaet en Hovedrestauration, der lededes af Arkitekt FRITZ KOCH, der ogsaa senere (i 1904) restaurerede Taarn og Spir.

Kristianskirken er bygget i Barokstil og har Form af en Rektangel. Hovedindgangen er mod Nord, hvor der findes en Udbygning, som bærer Taarnet, der med Spiret er 224 Fod højt. I Kirken, paa hvis 3 Sider der er Pulpiturer med smaa Glasruder, er der c. 900 Siddepladser.

De to smaa Bygninger ved Indgangen til Kirkepladsen bruges til Menighedshus og til Bolig for Kirkebetjenten.

Kristianskirken er selvejende og har Biskop og Overpræsident til Patronat. Sognet, der hører under Holmens

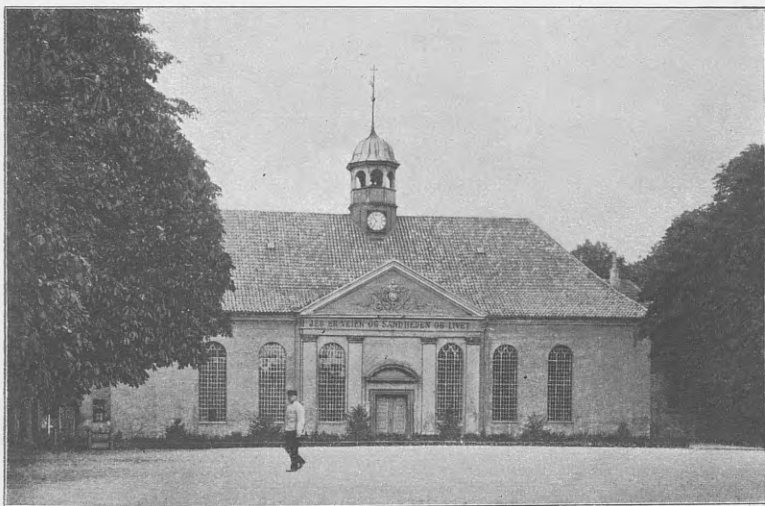
Kristianskirken. -

Provsti, udskiltes i 1901 fra vor Frelseres Sogn. Det rummer c. 20,000 Mennesker, hvoraf c. Halvdelen bor paa Islands Brygge. Her er man, bistaaet af Danmarks Præster, i Færd med at arbejde for en egen Kirke. Grundstenen til denne blev nedlagt $\frac{5}{4}$ 1915. Foreløbig

bygges dog kun Menighedshuset, der, om alt gaar vel, i Efteraaret 1915 skal indvies som midlertidig Kirke. Kirken skal tilhøre Københavns Kirkefond. Med Hensyn til Menighedsarbejdet er dette allerede nu delt i to Dele. I den gamle Del af Sognet er der et ret nylig stiftet Menighedssamfund med 72 Medlemmer. Paa Islands Brygge er det Opførelsen af den nye Kirke, der særlig optager Menighedskredsen.

CITADELS KIRKEN.

Citadels Kirken (paa Torvet i Citadellet) er opført af FREDERIK IV i Aarene 1703—04 (indviet ²⁶/₁₁ 1704). Den

Citadelskirken.

hed oprindelig Slotskirken i Frederikshavn, fordi FREDERIK III ved Anlægget af Citadellet i 1661 havde til Hensigt her ogsaa at opføre et Slot. Indtil 1739 var den knyttet til Garnisons Kirke, men fik da sin egen Præst. Den er blevet restaureret i 1834 og 1894. Kirken er en mindre

aflang Bygning med et lille Taarn paa Taget. Indgangen var oprindelig mod Øst midt i Façaden, men er nu i den smalle Nordside. Der er c. 350 Siddepladser. Den ejes af Staten under første Generalkommandos Patronat og er Kirke for alle de militære, som hører til Afdelingerne i Citadellet (selv om de har Bolig andetsteds) og til Kystartilleriregimentet.

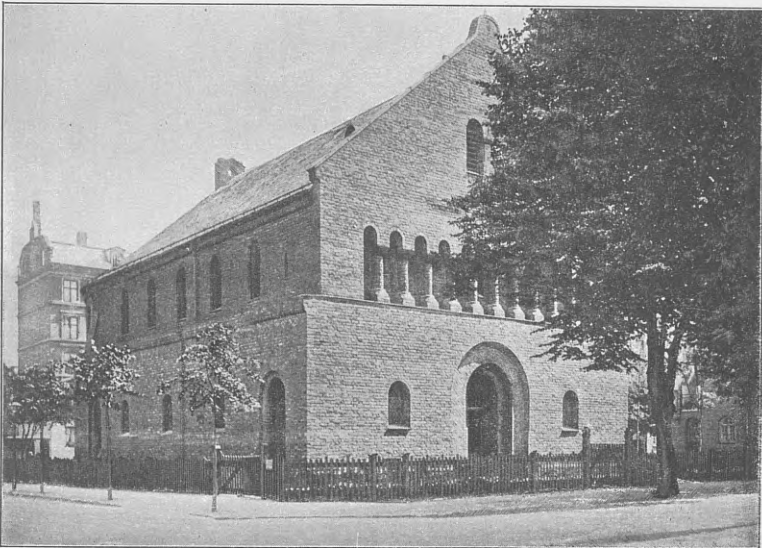
Naar Citadelskirken nævnes i denne Oversigt over Kirkesagsarbejdet i København i de sidste 25 Aar, er Grunden den, at den fra $\frac{1}{11}$ 1902 — foruden at være Soldaterkirke — tillige blev Sognekirke. Sognet, der hører under Holmens Provsti, blev udskilt fra Garnisons og St. Jakobs Sogne. Der er i Sognet indenfor Sognegrænsen c. 3500 Mennesker (civile og militære tilsammen), og det er naturligt, at Sognearbejdet særlig former sig som et Arbejde blandt Soldaterne.

IMMANUELS KIRKEN*).

Immanuelns Kirken, i Forhaabningsholms Allé, er opført i Aarene 1892—93 af »Københavns Valgmenighed af 1890«. Valgmenigheden stiftedes efter C. I. BRANDTS Død nærmest af den Del af Menigheden i Vartov, der vilde have FR. JUNGERSEN, som ikke blev BRANDTS Eftermand, til Præst. Inden Kirkens Indvielse havde Valgmenigheden i Aarene 1890—93 til Huse i Bedesalen paa Chr. Winthers Vej. Grundstenen blev nedlagt $\frac{8}{9}$ 1892, og Kirken blev indviet $\frac{29}{10}$ 1893. Den har med Grunden, som blev skænket, kostet c. 100,000 Kr. Arkitekt A. CLEMMENSEN har givet Tegningen til denne smukke og ejendommelige Kirkebygning, der er

*) Skønt beliggende paa Frederiksbergs Grund medtages denne Kirke i dette Afsnit. Berettigelsen dertil ligger i, at den ejes af »Københavns Valgmenighed af 1890«. Her kunde maaske tillige nævnes »de døvstummes Kirke«, ligeledes paa Frederiksberg (Falkoner- gaardsvej). Den blev indviet $\frac{18}{12}$ 1904 for de døvstummes Menighed i København og paa Frederiksberg.

opført i romansk Klosterstil af røde Munkesten paa Granit-sokkel med Anvendelse af oldkristelige Motiver. I Vestgavlen findes et smukt Søjleparti, over Indgangene Glasmosaikker af Brødrene SKOVGAARD. Disse har ogsaa ydet det væsentlige, hvad Kirkens indre Udsmykning angaar. NIELS SKOVGAARD har malet og skænket Alterbilledet (den første Pinsedaab). Der er c. 800 Siddepladser. Senere (i

Immanuel Kirken.

Aarene 1904—05) er opført Klokketaarn og Mødesal samt i Forbindelse dermed et stort og smukt Hus, hvori der foruden Beboelseslejligheder findes Lokaler for Københavns Højskoleforening, for kristeligt Ungdomsarbejde o. s. v.

Valgmenigheden, som for Tiden tæller c. 600 voksne Medlemmer, styres af et Menighedsraad paa 11 Medlemmer. Dette har Ledelsen saavel af Menighedens aandelige som økonomiske Forhold. Ikke faa af Menighedens Medlemmer deltager i kristeligt Arbejde i Byens forskellige Sogne.

*HELLERUP KIRKE**).

Hellerup Kirke ligger paa Margrethevej i Hellerup, i Gentofte Kommune. Den er opført i Aarene 1899—1900.

Hellerup Kirke.

Dens Forhistorie rækker adskillige Aar tilbage. I 1895 dannedes en Komite i Hellerup under Sognepræst JANTZEN

*) Hellerup Kirke ligger ikke i Københavns Kommune, men medtages dog her, da Hellerup i den almindelige Bevidsthed staar som en Forstad til Hovedstaden.

som Formand med det Maal for Øje at skaffe denne hurtigt voksende Forstad en Kirke, og en Indsamling blev sat i Gang. Allerede Aaret i Forvejen var et Lokale indviet til Prædikelokale, men man savnede en Præst paa Stedet. En saadan fik man i 1898 i H. KOCH, som lønnedes af en Kreds af Kirkesagens Venner i Hellerup, og nu kom der Fart i Arbejdet paa at faa en Kirke bygget. Der er i Oprindelsen til Hellerup Kirke en paaviselig Sammenhæng med Kirkefondets bærende Ide, ligesom det var adskillige af dets første Mænd, der var med til at gennemføre Sagen. Store Bededag 1899 blev Grundstenen nedlagt, og Indvielsen fandt Sted ^{14/10} 1900. En Privatmand havde skænket Grunden, Staten gav 20,000 Kr. og Kommunen 10,000 Kr. Hele Kirken har kostet c. 100,000 Kr., af hvilken Sum den langt overvejende Del altsaa er indkommet gennem frivillige Gaver. Desuden blev meget af det indre Udstyr skænket.

Hellerup Kirke, hvis Arkitekt er TH. JØRGENSEN — den nuværende Slotsarkitekt —, er bygget i romansk Stil med Korsarme og gør med sine hvide Mure, sit teglhængte røde Tag, og sit høje, kobberdækte Spir et smukt Indtryk. Indvendig virker den — uden nogen Udsmykning — ligeledes særdeles tiltalende. Altertavlen (Julenat) er af LORENS FRØLICH. Der er 5—600 Siddepladser. Sakristiet er under Koret.

Gentofte Kommune ejer Kirken. Sognet, som udskiltes fra Gentofte i 1901, har nu 11,800 Mennesker. Der er et Menighedssamfund med c. 300 Medlemmer. Bibelkredsarbejdet er stærkt udviklet, og ikke faa dannede Læg-mænd tager Del i Menighedsarbejdet. I et stort, rummeligt Menighedshus, som ligger lige ved Kirken, holdes der til Tider Søndagsgudstjeneste samtidig med Gudstjenesten i Kirken, ligesom der for Tiden holdes fast Søndagsgudstjeneste i Maglegaards Skole.

FRA ARBEJDET VED NOGLE AF VORE KIRKER.

NAZARETKIRKEN. ARBEJDETS FØRSTE TID.

Af C. J. HOLT.

DET var Pastor JUL. STEEN, den Gang residerende Kapellan ved St. Johannes Kirke, der opfordrede mig til at søge det ledige Embede som 2den ordineret Kateket ved St. Johannes Kirke. Til dette blev jeg udnævnt 20. Januar 1891. Efter at være bleven ordineret 27. Februar, blev jeg indsat i St. Johannes Kirke af dennes Sognepræst, Pastor RINDOM, den 8. Marts.

Forud var det tillige aftalt med »Udvalget for Kirkesagens Fremme«, at jeg skulde, delvis lønnet af dette, tage et særligt Arbejde op i den østre Del af St. Johannes Sogn, idet Udvalget dør vilde rejse sin første Kirke, ved hvilken jeg da skulde have min Gerning. Jeg mindes endnu den Dag med Glæde, da den endelige Aftale derom fandt Sted i Professor WESTERGAARDS Hjem, og da Professoren derefter foreslog, at vi skulde bøje vore Knæ sammen, og han bad om Herrens Velsignelse over min Fremtidsgerning.

Jeg kunde i Sandhed behøve Herrens Hjælp og Velsignelse. Vel havde jeg allerede forud været ikke saa lidt med i Indre Missions Arbejde her i København; men jeg var dog ung og uerfaren, ikke en Gang fyldt de 25 Aar. Og Opgaven var i Sandhed stor.

Da min Løn som Præst var meget beskednen (i alt 1200 Kr., hvoraf St. Johannes Kirkes Præster udredede den ene, Udvalget den anden Halvdel), maatte jeg desuden erhverve en Del til mit Udkomme ved Skoletimer og Manuduktion af theologiske Studenter.

Og det første Aar fandtes der hverken Kirke eller Forsamlingslokale i Distriktet. Jeg maatte hjælpe til med de kirkelige Handlinger fra hele det store St. Johannes Sogn,

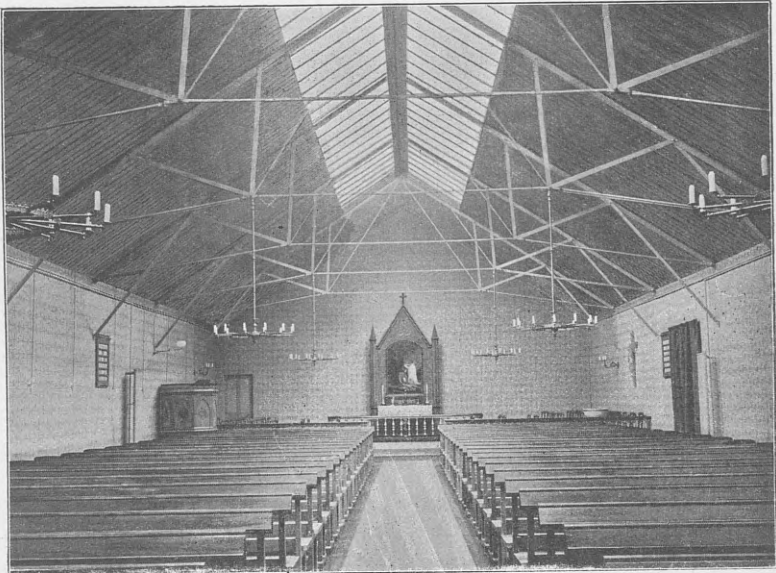
som paa den Tid rummede 73,000 Indbyggere. Snart var jeg til Hjemmedaab i Nansensgade eller Todesgade, snart ude ved Triangelen. Den første Sommer blev Førstekateketembedet tilmed en Tid ledigt. Ofte var jeg paa Vestre Kirkegaard og havde den ene Begravelse efter den anden. En Søndag døbte jeg 24 Børn i Træk, fordelte i tre Hold. Jeg hjalp til ved Møder i Menighedsplejens daværende Hjem i Nørre Allé 11 (den nuværende Lukasstiftelse), saa jeg undertiden blev kaldt »den ny Præst fra Menighedsplejen«. I K. F. U. M.s Hovedforening ledede jeg det første Bibelkursus. Omkring i Landet var jeg med til at holde en Del Møder med Indsamling til »Vandrekirken«.

Men der blev dog lagt Grundvold til det kommende Arbejde i Nazaret Sogn. Ude i den Have ved Ryesgade 105, hvor den nye Kirke skulde opføres, blev der i Sommeren 1891 afholdt Friluftsgudstjenester. Mod Gaden var der rejst et Plankeværk og inde i Haven under nogle Æbletræer en Talerstol. Her samledes en Del Mennesker Søndag efter Søndag om Guds Ord, indtil man i Efteraarets Løb begyndte at opføre Jernkirken.

Desuden prøvede jeg paa at gøre Husbesøg i Distriktet, særlig i saadanne Familier, for hvem jeg havde haft en eller anden kirkelig Handling. Det kunde hænde, at de Mennesker, til hvem jeg kom, blev helt forlegne ved at faa Besøg af en Præst. Et Sted mindes jeg, at det unge Ægtepar, hvis Barn jeg havde døbt, gik ind i Soveværelset for at holde Raad med Barnets Bedstemor om, hvad de skulde gøre i den Anledning. Manden kom da ind og spurgte mig, om de skyldte mig Penge. Og da dette ikke var Tilfældet, spurgte han, om han da ikke maatte byde mig »en Bajer«, hvilket jeg heller ikke havde Brug for. Den Tanke, at jeg gerne vilde tale lidt med dem om deres Sjæles Frelse, laa dem fjernt. Dog kunde jeg ogsaa enkelte Gange overraskes ved at finde troende Mennesker. Undertiden mødte jeg ogsaa aaben Modstand, men mest — lige-

som nu — aandelig LigeGYldighed eller Tillid til egen Skikkelighed og Retfærdighed.

Sammen med Gaardmissionær CLAUSEN holdt jeg adskillige Møder omkring i Gaardene. Og siden, da Missionær WRIGHT af Indre Mission blev sat til at have sit særlige Arbejde i Kvarteret, fik vi et lykkeligt Samarbejde. Han havde en forunderlig Evne til at komme ind alle Vegne. Sammen med ham afholdtes Stuemøder oppe i nogle af

Den gamle Nazaretkirke.

de store Huse i Kvarteret og om Efteraaret Møder paa Trappegangene.

Børnene kendte mig snart. Da jeg en Dag traadte ind i Asylet paa Nordre Frihavnsvej, raabte de smaa fra Ryesgade til de andre Børn: »Det er vores Præst«.

Det var selvfølgelig en mægtig Hjælp for Arbejdet, da Nazaretkirken (i første Udgive) blev indviet 17. Januar 1892. Nu kunde der holdes Gudstjeneste og Altergang hver Søndag, hvormed Pastor GOTTSCHALCK-HANSEN hjalp

til i Begyndelsen. Ligeledes begyndte jeg at holde regelmæssige Bibellæsninger om Tirsdagen. Og selv om Kirken var meget kold om Vinteren og meget varm om Sommeren, saa samledes der dog en god Flok af Mennesker. Og vi mærkede, at Jesus var midt iblandt os. Sjæle blev lagte til, som lod sig frelse. Og Guds Børn fandt hverandre.

Bibelsamtalemøder, i Begyndelsen for Mænd alene, senere for begge Køn, afholdtes i Præstens og et Par andre Venners Hjem, første Gang i Marts 1892. Senere afholdtes disse Møder i Kirken, og — da det blev for koldt der — i et lejet Lokale i Asylet paa Nordre Frihavnsvej. Her var det, Professor WESTERGAARD kom til Stede ved et Møde en Aften i November 1893 og fremlagde Tanken om Selvunderhold for os. Og Tanken slog saa godt an i den lille Forsamling, hvor de allerfleste kun havde meget lidt af denne Verdens Gods, at vi vovede Forsøget fra 1. Januar 1894. Og siden den Tid har det hørt med til Nazaret Menigheds store Glæde at være selvunderholdende.

I Begyndelsen af Efteraaret 1892 var der dannet et frivilligt Menighedsraad. To af de Lægmand, som var med i dette fra Begyndelsen, nemlig Kulhandler N. P. WÜRTZ og Portner J. P. ANDERSEN, har hele Tiden siden været trofaste Medarbejdere i Menighedens Ledelse og Arbejde. Samme Efteraar begyndtes Søndagsskolen under Ledelse af stud. theol. JOHS. LIND (nu Sognepræst i Ringsted). Et ligefrem organiseret Menighedssamfund stiftedes først i Efteraaret 1894.

De, som endnu lever, af Menighedssamfundets første Medlemmer, er vist alle enige om, at selv om de ydre Kaar, hvorunder Arbejdet den Gang maatte øves, i mange Maader var ringe, saa var det dog en lykkelig Tid, som vi ser tilbage paa med inderlig Tak for, at vi fik Lov til opleve den.

Det er min Erfaring, at om det end er af stor Betydning, at der skabes gode ydre Kaar og Rammer for Ar-

bejdet, nogenlunde overkommelige Sogne, smukke Kirkehuse, det fornødne Antal af Arbejdere, saa er og bliver det allervigtigste dog, at Herrens Aand er i Arbejdet, baade for Præstens og de læge Arbejderes Vedkommende. Gid denne Aand maa komme til at fylde os mere og brænde kraftigere i os og iblandt os i de kommende Tider, for at der maa komme til at ske endnu herligere Ting i Retning af Synderes Omvendelse i de Tider, som kommer.

GETHSEMANEKIRKEN.

DEN TRANGE — MEN LYKKELIGE BEGYNDELSE.

AF TH. INGOMAR PETERSEN.

En Slags præstekjoleklædt Bymissionær! Det var den lidet misundelsesværdige Stilling, som blev den Sognepræst til Del, der steg ned fra den gejstlige Embedsstiges ret høje Trin, Sognepræstestillingen paa Landet, og officielt blev beskikket til midlertidig ordineret Medhjælper hos Sognepræsten og den residerende Kapellan ved St. Matthæus Kirke i København.

At Stillingen var lidet misundelsesværdig, set gennem den gejstlige Rangforordnings Brillen — man maatte jo »afskediges i Naade« for at kunne komme saa langt ned — havde ikke blot vor kære »Overbiskop« FRIIS HANSEN, men ogsaa Sjællands Biskop, SKAT RØRDAM, en Følelse af; thi ved særlig Gunst udvirkede Biskoppen, at jeg — den 36aarige Sognepræst — som den første noget ældre »præstekjoleklædte Bymissionær« fik en kongelig Udnævnelse i Tilgift til den ministerielle.

Dog i herligt Rosenskær fremstillede Kirkefondets Sekretær Stillingen, hvad enten han talte om de mange Tusinders aandelige Nødstilstand, fremkaldt ved Kirkens

Forsømmelse, eller han pegede paa den højærværdige Sognepræstestilling, der snart vilde komme.

Lyse Udsigter med store Glæder ved Gudsriges Fremgang vinkede. De kom ogsaa. Men store Bjærgene maatte flyttes, før det skete. Det kostede Kamp og megen Bøn, før Troen fik Bjærgene flyttet, og den store Masse blev delt i Hobe, saa Herrens Tjenere kunde uddele Livets Brød til dem paa rette Maade. Men vor »Overbiskop« havde Troen paa, at Hindringerne »Bjærgene« var kun til for at overvindes. Naar saa et af de store Bjærgene var flyttet, efter at vi havde tiggert Herren derom, saa kunde »vi Smaafolk« udbryde: »Det var dog mærkeligt, at det skete«; men FRIIS HANSEN! Ja han gik op og ned ad Gulvet, gned sig i Hænderne, mens det lyste ud af hans Øjne, og sagde ganske stille: »Det maatte jo ske, Herre, vi har jo bedt Dig derom!« Hvor gav dog disse Bønhørelser Lyst og Frimodighed i Gerningen. Hvor delte vi Arbejdere, Præster og Lægfolk, Glæden med hverandre! Hvor følte vore Menighedssamfunds Medlemmer med os. Et af Bjærgene var »Regulativet«. Det var givet ovenfra. Trykt og approberet af Sognepræst, Provst, Biskop og Ministerium mødte det frem med Bjærgets hele knusende Autoritet, og der var dem, der ikke vilde give mindste Lettelse i den tunge Byrde.

Af Navn »Distriktspræst« og dog ikke kunne være Præst for sit Distrikt, og sværest var det for den, i hvis Hjerte der sad saa meget af en »gammel« Sognepræst.

Ja, alle Distriktets Børn, der skulde hjemmedøbes, dem fik vi, det være sig Dag eller Nat, og glade var vi for det. Det var dog en herlig Anledning til at komme ind til en Far og Mor, naar de følte Ansvaret ved, at Barnet ikke var døbt. Men hvor faa af dem kom, naar Barnet skulde fremstilles i Kirken eller begravnes. Da slutte Massen dem igen. Og alle de mange, mange Altergæster — ak, saa forholdsvis faa fra Distriktet — dem fik vi; thi de kom

frivilligt. Vejen til Nadverbordet var gratis. Der var ingen Indtegningspenge. De mange lykkelige Skriftemaals- og Nadverstunder! Men ak, hvor sjældent en Hjemmeberetelse. Iblandt Distriktets 12,000 Mennesker ikke saa mange i 7 Aar som i Tommerup Sogn i et eneste Aar; thi Præsterne skulde jo have lidt for Ulejligheden, og der har været dem, der tog det.

Og Konfirmander — fra Friskolen — ja de kom; dog *ikke altid* frivilligt; men der var jo ikke altid Plads til dem i den store Kirke, og konfirmeres *vilde* de. Konfirmationen var og er jo endnu Familiens allerstørste Kirkehøjtid, det Baand, der holder Tusinder tilbage i Folkekirken. Herren skal — trods alle Skyggesiderne — have Tak for Konfirmanderne; endnu kan der komme et Brev: »med Tak for den Tid, Hr. Pastor!« Der var dem, der kom hen til deres Frelser.

Men Daab i Kirken, ikke at tale om Vielse eller Begravelse, hvor var det dog faa af Distriktets Beboere, der kom til Præsterne og »udtalte Ønske« derom, som Regulativet krævede det. Det var jo *ingen rigtig Kirke*; det var jo en »Missionskirke«, denne Jernkirke i Dannebrogsgade. Det var jo »Stalden«, som en Præst døbte den i Samtalen med en vakt Skuespillerinde, som ved at høre denne Benæynelse resolut spurgte: »Blev Verdens Frelser ikke født i en Stald, Hr. Pastor?«

Men Tilhørere ved Søndagsgudstjenesten, dem var der nok af. Det var jo den Gang den eneste Kirke paa det store Vesterbro, hvor man kunde gaa ind og sætte sig, hvor man vilde. Gratis Adgang. Herren være prisset derfor.

Der var meget at takke Gud for i de Dage, selv om Stillingen var ringe i Menneskers Øjne.

Men naar vi færdedes i de snævre trange Gader i Distriktet og saa paa de høje Huse med disse Tusinder fra Kælder til Kvist i Forhus, Mellembygning og Baghus, saa

kunde det knuge Sjælen: »Hvordan naa til disse Tusinder med Kristi Evangelium!« De boede i vort Distrikt, men Regulativet! De behøvede jo aldrig at henvende sig til den lille tarvelige Kirkes Præster. Ja vi besøgte dem, gik fra Kælder til Kvist og »præsenterede« os; men hvor ofte lød Svaret: »Vi hører til Sognets store Kirke«. Ingen Fødsel, intet Dødsfald, ingen Begæring om Ægteskabstillys-

Den gamle Gethsemanekirke (»Stalden«).

ning, ingen Daab eller Fremstilling skulde meldes til Præsterne ved »Jernkirken«.

Alle de Traade, som binder Sognefolk til Kirken og dens Tjenere, fandtes i vort Distrikt, men »Regulativet« hindrede os i at bruge dem. Hvor søgte vi at gøre det godt og »højtideligt« for dem, der kom frivilligt.

Sang og Orgelspil ved alle Daab, alle Vielser og Børnebegravelser i Kirken. Hvor ønskede vi at faa Lejlighed til at trykke Arbejdsmandens eller hans Hustrus Haand og give ham en god Plads i Sofaen hjemme, for at de

kunde faa et godt Indtryk; men de behøvede jo ikke at komme. Derfor blev det en af Kirkesagens *store* Dage, da det første Sognedistrikt med Klokkerkontor og Kirkebøger blev oprettet. Et af de store Bjerge var flyttet. Vi, som havde følt Trykket, maatte takke Herren af hele vort Hjærte. Men med den store Gave fulgte ogsaa den store Opgave, at bruge disse folkekirkelige Traade som Midler til at bringe Kristi Evangelium til sit eget Sogns Beboere. Maatte denne Opgave blive løst med Troskab mod Menighedens Herre ud fra Gethsemanekirken og fra alle de »smaa« Kirker.

*BEDESALEN PAA CHR. WINTHERSVEJ
OG ST. LUKAS KIRKE.*

AF H. OSTENFELD.

Da det i Foraaret 1893 var bleven bestemt, at jeg skulde være Distriktspræst paa Frederiksberg med Bedesalen paa Chr. Winthersvej som Kirkelokale, gik jeg ud paa Chr. Winthersvej for at se min fremtidige Kirke. Jeg gik hele Vejen igennem, men kunde ikke finde Kirken. Det saa just ikke lovende ud for en Distriktskirke. Saa spurgte jeg mig for, og opdagede den endelig bagved den allersidste Villa. Om man havde stillet en Arkitekt den Opgave: Find det Sted i Kvarteret, hvor man bedst kan gemme en Kirke, saa ingen kan finde den, saa kunde han ikke have løst Opgaven bedre end ved Bedesalens Beliggenhed, og i de første Aar maatte jeg saa ved hver Lejlighed forklare Mennesker, der skulde have BARNEDAAB, hvor de skulde hen; Bryllupper havde jeg ikke saa mange af, da kun de færreste vilde derned. Langsomt gik det med at faa Bedesalen fyldt; ved Aftengudstjenesten den første Vinter var der ofte kun 20 Mennesker, men *fremad gik*

det. Kakkellovnen var slem til at ryge, og adskillige Søndagmorgener maatte jeg ned Kl. 7 for at se, om der nu var lagt rigtig i. Men Herrens gode Haand var med os dernede, og der er vel ingen af os, som kom der, uden at vi synes, at det var et rigt og godt Stykke af vort aandelige Liv, som vi gennemlevede der. Man sad saa tæt sammen, at man lærte hinanden at kende, og inden vi flyttede derfra, var der fuldt overalt, saa Dørene stod aabne til Forstuen. Den sidste Vinter, Menigheden havde hjemme i Bedesalen, byggede vi jo paa St. Lukaskirken. Vi manglede da forskelligt til den nye Kirke, og en Søndag fortalte jeg, at vi manglede en Døbefont, et Døbefad og nogle Hundrede Kroner til Orglet; vi vilde nemlig gerne have dette lidt større, hvilket vilde koste 1800 Kr., medens der kun var bevilget 1200 Kr., thi det kunde man nøjes med den Gang. *Inden Aften* havde jeg Tilbud om en Døbefont, tre Døbefade, af hvilke de to blev konverterede til en Pengegave, og et Par Hundrede Kroner til Orglet. Jeg husker endnu min Forbauselse og Taknemlighed og den stærke Følelse, der betog mig af at staa i en samlet Kreds og Menighed. Den 29de Maj 1897, Lørdag Aften, samledes vi for sidste Gang i Bedesalen for at takke Gud for hans Velsignelse der i de svundne 3 $\frac{1}{2}$ Aar og bede ham være med os, naar vi den følgende Dag skulde indvie St. Lukas Kirke; han hørte vor Bøn, og vi fik meget af ham gennem Aarene paa det nye Sted, men dog staar »*Dagene i Bedesalen*« endnu med Gyldenglans over sig for mange af os.

Vi drog saa over i St. Lukas Kirke, og mange gode Minder kunde jeg fremdrage derfra, Menigheden voksede, og mange forskellige Mennesker fandt derind. Vi prøvede os frem paa mange Maader; gerne vilde vi holde sammen og danne Samfund, men var ogsaa bange for, at dette skulde blive snævert, saa kun en enkelt Slags Mennesker kunde finde ind i det. Billedskærer HEUCH arbejdede med

de Unge i en Ungdomsforening, hvor det undertiden gik meget ureglementeret til, men de holdt af ham og forstod, at han levede med Kristus og hentede sin Kraft fra ham. Organistinden Frk. THORA JØRGENSEN arrangerede gratis Kirkekoncerter, hvortil vi indbød paa forskellig Vis, og vi fik paa den Maade en Del Mennesker inden for Kirkens Mure, som vist i en Aarrække ikke havde været et saa-

Bedesalen paa Chr. Winthersvej.

dant Sted. Det var den store Lockout i 1899, som gav Ideen dertil.

Saa kom 1904 med den *første Adventsuge*; Pastor JOH. GØTZSCHE fra Herning talte sammen med mig hver Aften 5 Gange i Træk, og hans Menighed tænkte paa Arbejdet i St. Lukas Kirke i disse Aftner. Længe i Forvejen havde Menigheden forberedt Arbejdet; havde bedt om, at der maatte komme noget ud af det; 50—60 af Menighedens Medlemmer havde bragt Indbydelserne rundt i Sognet, saa der ikke var et

Hjem, hvor de ikke havde faaet den. I Aviserne derimod stod ingenting. Og der kom ogsaa Mennesker, i Begyndelsen fuldt, i Slutningen af Ugen stopfuldt. Og det var ikke den ringeste Virkning af denne Uge, at Menighedens Samfølelse og Arbejdslyst voksede. L. P. LARSENS gentagne Besøg satte ogsaa sit Spor i Menighedslivet, baade 1899, 1904 og 1907, og over Gudstjenesterne var der Højhed og Fest. Hvad Biskop RØRDAM i sin Indvielsestale lagde os paa Sinde, da han talte om: »De holdt sig til Apostlenes Lærdom og Samfundet, Brødets Brydelse og Bønnerne«, blev i nogen Grad virkeliggjort, og vi er mange, som har Gud noget at takke for, hvad han hjalp os med i St. Lukas Kirke, baade paa festlige Glædesdage og paa svære og tunge Dage.

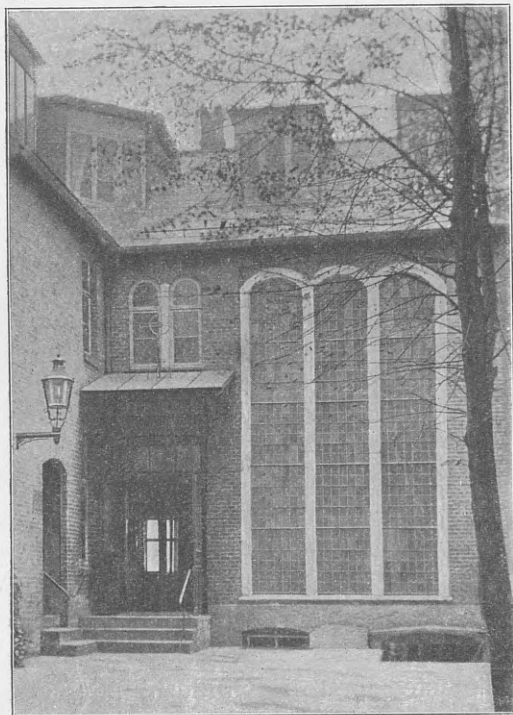
ST. MARLÆ KIRKESAL.

Af ENRIQUE WITH.

St. Mariæ Kirkesal betegner et hidtil enestaaende Stykke af Kirkesagens Historie. En berygtet Dansebule »Valkyrien« lige foran paa Vesterbro købes af Kirkefondet og omdannes til en prydlig lille Kirke. I sin elleveaarige Bestaaen, bliver den Hjemsted for to selvunderholdende Menigheder, hvoraf den ene bygger Kirken paa Vesterbros Torv, den anden bliver Grundstammen for Menigheden i Mariakirken i Istedgade.

Det gik ikke af uden Kampe. »Kirkenøden« i København bestod jo ikke blot i Mangelen af Gudstjenestelokaler og af personlige Kræfter til at tage Kirkens Arbejde op, men ogsaa i de mange kirkelige Misligheder, der havde indsneget sig i de store Kæmpesogne, hvor det blev umuligt for Præsterne at komme i et personligt Forhold til

dem, de skulde betjene med de kirkelige Handlinger. De kirkelige Handlingers Mængde havde ført til »Bunkeuvæsenet«. »Forretningerne« ordnedes paa Klokkerkontorerne, der tillod sig at fordrø Offer og Aksidenser erlagt efter bestemte Takster, forskellige for »Fællesforretninger« og »Enkeltforretninger«. Protest imod dette Uvæsen blev et

St. Mariæ Kirkesals Ydre.

af de særlig ejendommelige Træk ved Virksomheden ud fra St. Mariæ Kirkesal. Men det siger sig selv, at Arbejdet paa at reformere disse Forhold ikke kunde gaa af uden Gnidningsmodstand fra deres Side, der hidtil havde ment dem uundgaaelige og under de givne vanskelige Forhold forsvarlige.

Dertil kom en særlig Vanskelighed. To Aar før Kirke-

salens Indvielse var en Komité »til Opførelse af Kirker paa Vesterbro« traadt i Virksomhed. Den var, da Købet af »Valkyrien« skete, i Underhandling om en Grund til en Kirke i Istedgade lige i Nærheden og mente, at der ved dette Køb — og Ansættelsen af Præster dér fra Kirkefondet — skete et Indgreb i dens Ret.

Det var i Foraaret 1897, at Tanken opkom om Købet af »Valkyrien«. Allerede under Forhandlingen om Købet skriver Kirkefondets Sekretær i et privat Brev af 1. Sept.: »Sagen begynder at blive brændende! Jeg bliver udskældt for den hver Dag!«

Den 31. Dec. dansedes der for sidste Gang i »Valkyrien«. En af Beboerne i Ejendommen dér har fortalt, hvorledes de den Nat ikke fik lukket et Øje. Dansen vedblev lige til Kl. 4, og da de endelig maatte rømme Lokalet, blev en stor Del af Stamgæsterne staaende i Gaarden og hylede som vilde Dyr, saa man uvilkaarlig mindedes om de evangeliske Beretninger, hvorledes de onde Aander, naar Jesus uddrev dem, kunde fraade og rase, før de for ud. Straks efter Nytaar rykkede Haandværkerne ind, der skulde omdanne Dansesalen til en Kirkesal, »Røverkulen« til et »Bede hus«, som det hedder i Mariæ Kirkesals Bestyrelsesprotokol. Det første, de gjorde, var at overkalke de uanstændige Billeder i Porten, der fra Vesterbrogade fører ind til Lokalet.

Medens Haandværkerne arbejdede, førtes Forhandlinger med Ministeriet om det fremtidige kirkelige Arbejde her. Kirkefondet ønskede en selvstændig Præstegerning ud fra Mariæ Kirkesal i et bestemt udskilt og Kirkesalen tillagt Distrikt, men det kunde ikke opnaas, og Præsterne WITH og FIBIGER kaldtes under ²⁴/₃ 1898 til at være »midlertidige ordinerede Medhjælpere hos Sognepræsten og den residende Kapellan ved St. Matthæus Kirke«.

Under Ledelse af Arkitekt V. KOCH fremstod saa af det fhv. Danselokale »St. Mariæ Kirkesal«. Dette Navn fik den

nye lille Kirke, fordi den til Altertavle havde faaet Prof. JOAKIM SKOVGAARDS Karton til hans Billede i Helligaandskirken: »Marias Bebudelse«¹⁾. Overskriften over Billedet var: »Kvindens Sæd skal sønderknuse Slangens Hoved«.

Paa Indvielsesdagen, der var Mariæ Bebudelsesdag (d. 27. Marts 1898), var tre Biskopper til Stede: Kultusministeren, Biskop STHYR, Biskop GÖTZSCHE og Biskop RØRDAM. Den

St. Mariæ Kirkesals Indre.

sidste indviede Kirken og talte over Zach. 4, 1—9 i Ord, der for den talrige Forsamling varmt tolkede hans inderlige Glæde over, at denne Kirke trods alle Vanskeligheder nu kunde indvies. Om Aftenen var der en festlig Sammenkomst af Kirkesagens Venner i Bethesda. Mens alle Hjerter var fulde af Glæde over det nye Kirkelokale, gav

¹⁾ »det Sted, der havde været et Tempel for den dybe Nedværdigelse af Kvinden, blev nu viet som Kirke med Navnet af den hellige Guds Moder Maria, »en Jomfru ren og skær«. Grunden til at just dette Navn valgtes, var ikke alene den, at vi ville vise de nærboende Katoliker, at ogsaa vi Protestanter ville være med at ære Maria og »prise hende salig« (Luc. 1, 48); men var særlig foranlediget ved »nævnte Alterbillede« (Kirkesalens Protokol).

en af Vennerne i Slutningsbønnen Udtryk for et stort Suk, der gjorde Skaar i Glæden, Mangelen af et ordentligt Regulativ for Præstegerningen.

Det skulde kun altfor snart vise sig, hvad denne Mangel havde at betyde. Ganske vist approberede Ministeriet under ⁵/₇ 1898 et Regulativ, der henlagde et bestemt Distrikt til Kirkesalen, men saaledes, at Kirkesalens Præster kun fik Ret til at betjene kirkeligt de af Distriktets Beboere, der udtalte Ønsket derom. Og dette Ønske skulde forebringes St. Matthæus Klokkerkontor eller den af St. Matthæuskirkens Præster, der havde »Begravelsesmaaned«, idet Anmeldelse af alle kirkelige Handlinger skulde foregaa der. Ofrenes »Beregning« bestemtes i Regulativets § 4. De skulde omtrent helt tilfalde Matthæuskirkens Præster og Kirkebetjente, og det var nøje bestemt, hvad der skulde være »Fællesforretninger«, og hvad der skulde være »Enkeltforretninger«¹⁾.

Saadanne Vilkaar for Præstegerningen tog saa at sige den folkekirkelige Grund bort under vore Fødder og henviste os til »privat Praksis« for dem, der maatte søge os; paa det nærmeste som var vi Valgmenighedspræster. Det var under disse Forhold ikke nemt at faa Beboerne i Distriktet til at betragte Kirkesalen som deres ordinære Kirke, hvad der jo netop var vor Opgave, idet det store St. Matthæus Sogn jo ellers ikke kunde blive lettet for de 10,000 Mennesker, som det var Meningen, at Kirkesalen skulde lette det for. Man mødte ofte den Tankegang hos Beboerne, at Kirkesalen var en ganske »privat« Kirke, ja man kunde blive spurgt, om en Daab i den Kirke nu ogsaa var »gyldig«.

¹⁾ Det var i de Dage, man kunde høre følgende Samtale paa et Klokkerkontor: Klokkeren: »Ønsker De Enkeltvielse eller Fællesvielse?« Den adspurgte: »Ja, hvad er Forskellen?« Kl.: »Ja, det er jo lige det dobbelte; Enkeltvielse er 20 Kr., og Fællesvielse er 10 Kr.« — »Ja, saa maa vi vist helst tage Fællesvielse«, kom det saa med et stille Suk.

Vi begyndte da med i alle Hjem i Distriktet at uddele Kort med Meddelelse om Distriktsudskillelsen og Meningene med Kirkesalens Indvielse, og vi lod nogle Plakater med Billeder af Kirkesalen, Angivelse af Distriktet, Præsternes Træffetider m. m. ophænge paa forskellige Steder i Distriktet. Men vi maatte høre slemt ilde for denne »Reklamerings« som en Selvtægt og kirkelig Uorden, og det kostede lang Kamp, inden vi fik Tilladelse til at faa vor Distriktsplakat ophængt paa Sognets Klokkerkontor.

Vi forstod, vi maatte selv opsøge Beboerne i Distriktet. Fra Klokkerkontoret fik vi Meddelelser om Fødsler og Lysninger fra vort Distrikt, og efter de opgivne Adresser gjorde vi saa Husbesøg for om muligt at fremkalde det af Regulativet forlangte Ønske om, at de kirkelige Handlinger maatte udføres i Kirkesalen. Det var en Slags Husbesøg, der hverken var lette eller behagelige at foretage.

Imidlertid bekæmpedes det uheldige Regulativ fra flere Sider. I »Kbh.s Kirkesag« 1898, Nr. 14 og 15 skrev Pastor Ussing om »Grundbetingelsen for en frugtbar Distriktsvirksomhed«, at Grundbetingelsen var, at Distriktets Ordning nærmer sig saa meget som muligt til et Sogns.

Fornyede Forhandlinger med Ministeriet kom i Gang, der omsider resulterede i den bekendte kgl. Anordning af 11. Nov. 1899 om Sognedistriktsdeling, der i Virkeligheden nærmede Distriktet meget nær til at være et Sogn, idet der tillagdes Distrikterne Del i de ordinære kirkelige Indtægter og oprettedes særlige Klokkerkontorer og egne Kirkebøger for dem. Denne Anordning hjalp Gethsemanekirkens og Apostelkirkens Distrikter m. fl. til en længe ønsket Selvstændighed, men kunde foreløbig ikke komme os til gode, fordi Kirkesalens Distrikt spændte over en fremtidig Sognegrænse. Distriktet var med Vilje i sin Tid lagt saaledes, for at Arbejdet ud fra Kirkesalen kunde lægge Grund til Menigheden i begge de fremtidige Sogne. Vi maatte blive under de vanskelige Arbejdsvilkaar, der idelig med-

førte Rivninger (ogsaa med St. Matthæus Plejeforening¹), lige til Udgangen af Aaret 1903.

Under 15. Juni i dette Aar indgik Kirkesalens Præster med et Andragende til Ministeriet om Oprettelsen af to Sognedistrikter, da vi ikke kunde blive eet Sognedistrikt af fornævnte Grund. Andragendet støttedes af en Adresse fra Distriktets Beboere undertegnet af 2368 Navne og anbefaledes varmt af Provsten for det nyoprettede »Vestre Provsti«, Provst Heiberg ved Kristkirken. Resultatet blev en kgl. Resolution af 7/12 1903, der oprettede et midlertidigt Sognedistrikt af Kirkesalens hidtidige Distrikt fra Nytaar 1904. Det var en stor Sejr, der endelig var vundet efter næsten 6 Aars Arbejde.

De seks forløbne trange Aar havde dog været rige paa aandelig Velsignelse. Hvor var Gud ikke god ved os i vor lille Kirkesal! Mennesker kunde godt finde ind i Baggaarden til os, selv om Porten var saa lav, at det var et Kunststykke for en Droskekusk at køre derind. (Senere blev den gjort højere). Vi kunde ikke andet end glæde os ved et godt Kirkebesøg ved vore Gudstjenester. Henimod 4000 eller derover var de aarlige Altergæsters Antal. Fra 1905 var der ingen Kirke i København, der havde saa mange Altergæster som Mariæ Kirkesal, og kun en paa Frederiksberg, der havde flere. En særlig Velsignelse tilflød os ogsaa ud fra den varme Sympathi, vor Gerning fandt hos saa mange af Kirkesagens Venner paa Landet, af hvilke mange glædede os med Besøg i vor Kirke, naar de kom til Byen.

Fra Januar 1899 kunde vi dele vort Søndagsblad ud i Halvdelen af Hjem i Distriktet hver Uge, fra 1900 i alle

¹) I en længere Skrivelse (af 6/3 1902) bebrejdede Plejeforeningens Bestyrelse Distriktspræsterne paa Vesterbro — og særligt Kirkesalens Præster — illoyal Konkurrence med dem, naar vi søgte at drage Omsorg for de fattige ved Oprettelsen af Menighedsplejer i vore Distrikter.

Hjem. I 1901 var vi halvt selvunderholdende og fra 1902 (ved fælles Hjælp) to helt selvunderholdende Menigheder, anerkendte paa Kirkefondets Bestyrelsesmøde d. 22. Okt. 1902 som to selvstændige Menigheder under Kirkefondet fra Aarets Begyndelse at regne. Opnaaelsen af dette Selvunderhold var saa meget mere at takke for, som der til de ca. 10,000 Kr., Kirkens Drift kostede, kun var (i 1902) 388 Kr. i ordinære kirkelige Indtægter, medens Resten var frivillige Gaver. I Kirkesalens Bøsser indkom der i de Aar gennemsnitlig ca. 4500 Kr. Ialt indkom der gennem de to Menigheder efter 1902 ca. 16,000 Kr. aarlig i frivillige Gaver; deri ikke medregnet de mægtige Beløb fra Indsamlingen til Eliaskirken, der fra 1905 ret tog Fart.

Naar denne Beretning fra St. Mariæ Kirkesal skrives, kan vi ikke undlade med Tak at mindes alle de trofaste Medtjenere, vi havde ved Kirkesalen, iblandt hvilke mærkelig nok, baade Kirkesalens første Organist, Kirkebetjent og Klokker afgik ved Døden i de Aar. Den sidste, Klokker WALD. WULFF, døde Allehelgensdag den $\frac{1}{11}$ 1903 og blev begravet fra St. Mariæ Kirkesal. Det var den eneste Begravelse, der fandt Sted fra Kirkesalen i den Tid, den var Kirke.

Det havde jo været Kirkefondets Mening, at der skulde være kommet et Samarbejde i Stand mellem St. Mariæ Kirkesal og Istedgades Kirkekomité. Der førtes ogsaa forskellige Forhandlinger derom; men det lykkedes ikke. Da Eliaskirken skulde indvies i 1908, skulde samtidig baade denne Kirkes Sogn og Maria-Sognet omkring Kirken i Istedgade udskilles. Denne sidste manglede imidlertid endnu et Aar i at være færdig, og Komiteen — hvis Valg til Sognepræst ved deres Kirke var falden paa Pastor C. SCHOUSBOE ved Kristkirken — henvendte sig da til Kirkefondet med Anmodning om at maatte benytte St. Mariæ Kirkesal som foreløbigt Kirkelokale for det nye Sogn. Da Kirkefondet indvilligede heri, og jeg saaledes ikke selv

længere skulde fortsætte Gerningen paa Vesterbro, var det mig dog en Glæde at kunne overgive den i Pastor SCHOUSBOES Hænder; og jeg ser det som et Segl paa Frugten af mit Arbejde, at Mariæ Kirkesals østre Distrikts Menigheds-samfund trofast sluttede Kreds om deres nye Præst, der d. 31. Maj 1908 blev indsat i Kirkesalen som Sognepræst i Mariakirkens Sogn.

Ved Indvielsen af Mariakirken Aarsdagen efter, 2. Pinse-dag d. 31. Maj 1909, ophørte Kirkesalen at være Kirke. En Tid blev den benyttet som Blaa-Kors Missionssal. Nu er den en Afholdsrestauration: »Hallen«. Dens Alter med SKOVGAARDS Alterbillede, Prædikestol og Døbefont arvedes af Davidskirken paa Østerbro, til hvis Sogn jeg blev flyttet i Efteraaret 1908, og til hvis Opførelse Mariæ Kirkesals østre Distrikts Menighedssamfund ogsaa gav et smukt Bidrag.

NAAR BARNET GRÆDER. — NATHANAELSKIRKEN.

Af JOHS. NORDENTOFT.

Hvem kender ikke Grundtvigs Sang om Kirkeklokken, som ikke støbtes til den store By med al dens Larm og Uro, men til Landsbyen, hvor det høres af alle, naar Barnet græder og bliver dysset i Søvn af sin Mor.

Der er mange Børn, der græder herinde i Storbyen København, og der er mange, som ikke bryder sig derom; de har hverken Øre eller Hjærte derfor. Og der er mange *Voksne*, som aldrig græder, men for hvem det vilde være en Lykke, om der skete et Tøbrud derinde, saa de kunde komme til at græde — græde af Sorg over sig selv og deres forspildte Liv, af Længsel efter noget helt nyt, noget der var rent og lykkeligt og fredfyldt.

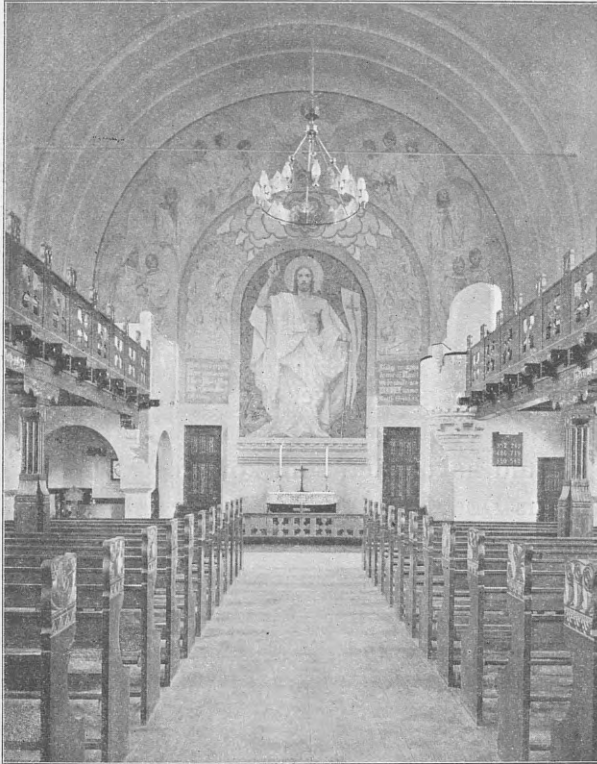
Stundom sker det jo, og tit, naar man mindst skulde vente det.

Der var nu Haandværkssvenden, som kom for at kalde Præsten ud til Hjemmedaab. Og da saa Præsten kom, fem Minutter efter, til Haandværkssvendens Hjem, saa møder han ham, Barnets Fader, for Udgaende. Han lod sig dog bevæge til at vende om, med et muggent Ansigt, og gik med op igen for at overvære Daabshandlingen. »Det ku' han jo gjerne, hvis det ku' more Præsten.« — Oppe i Stuen anbragte han sig saa paa Hjørnet af Bordet, med det ene Ben slaaet over det andet, Kasketten paa Snur og Shagpiben i Munden; uhyre overlegen overfor det hele. Og Præsten begyndte med at bede Gud om, at dette lille Barn maatte blive et lykkeligt Barn og vokse op i et Hjem, hvor der var godt at være, fordi Guds Fred og Glæde var der. Men pludselig høres der et Bump og en ganske besynderlig Snøften bagved, og da Præsten vender sig om, saa er det den forsorne Haandværkssvend, hvem Taarerne triller ned ad Kinderne, saa han har maattet ned af Bordet for at faa fat i et Haandklæde, der hang paa et Dørhængsel.

Det var Barnet i ham, der fik Lov at græde, og var der kun faa, der hørte det og agtede paa det hernede, saa er det dog sikkert blevet hørt med Glæde af Guds Engle.

Eller den gamle Pige, hvis Hjærte var bleven haardt og tørt, og som syntes ganske utilgængelig for det gode Budskab om Guds frelsende Naade. Saa begyndte *Nathanaelskirkens* Klokke at ringe — det var en Sommeraften — og da Præsten saa sagde til Maren: »Maren, kan De ikke høre: nu kalder Gud paa Dem, kalder paa gammel og paa ung, mest dog paa Sjælen træt og tung, syg for den evige Hvile« — saa brast Maren i Graad og løb med Forklædet for Øjnene ind i Huset. Og derinde græd hun, som man græder, naar man ikke har grædt i fyrretyve Aar. Og saa fortalte hun om, hvordan hun en Gang havde været ung, og havde elsket, og Brylluppet var bestemt, og alting saa' saa lyst og godt ud, og saa — fik hun at vide, at han

havde Kone og to Børn ovre paa Fyen. Og fra den Dag var hun et *gammelt* Menneske, i hvem Bitterheden og Sløvheden stredes med hinanden; og den sidste havde vel nok faaet Overtaget, men *nu* var Barnet i hendes Sjæl vaagnet, levende og længselsfuldt trods Aartiers Død og

Nathanaelskirken.

Dvale. Og Gudskelov, at der er een, som ogsaa inde i den store By hører, naar Barnet græder.

Eller den unge Pige, som atten Aar gammel havde faaet sit tredje uægte Barn, og som, da Præsten kom for at hjemmedøbe det, aabenbart var forberedt paa og fast bestemt paa at sætte haardt imod haardt; men som, da Barnet var døbt, og Præsten gav hende Haanden og ønskede,

at det maatte blive til Lykke og Velsignelse og saa føjede til: »For De er jo ikke lykkelig, vel?« — sendte ham et Blik, saa fuldt af Forbitrelse og af Længsel, af Skam og af Trods og af mange andre modstridende Følelser, som et Menneskeblik kan være, og saa brast i Graad, næsten med et Skrig, og hulkede, som om Hjærtet skulde briste.

Eller den hysteriske Kone, som havde født tolv Børn til Verden, og de elleve var døde kort efter Fødselen, og hun vidste, at det var hendes egen Skyld: det var hendes letsindige Ungdom, der gav dem Sygdommen som et frygteligt Arvegods. Og den ene, hun havde faaet Lov at beholde i en Aarrække — nu var der Tegn til, at hun skulde miste ogsaa *det* Barn, og hun rasede mod Gud og Mennesker, og da hun jo ikke ligefrem turde slaa Præsten, saa knaldede hun Petroleumsflaskerne mod Kakkellovnen og slog til *den* med Ildtangen. Men Stormen fik raset ud, og hun kom til at græde over sig selv, og *det* gjorde saa godt, saa godt.

— Den Mand havde Ret, som kom for at melde sit lille nyfødte Barns Død, og som forklarende føjede til: »Barnet kunde ikke græde; derfor kunde det ikke leve!«

I de Ord var der Forklaring paa meget mere, end han selv vidste og forstod.

Men *naar* Barnet i et Menneskes Sjæl kommer til at græde, *saa* kan det leve. Og naar David siger til Gud: »Mine Taarer er gemte i din Flaske; staa de ikke i din Bog?« (Sl. 56,9) — saa kan man gjerne finde Udtrykket aparte og uskønt, men den, der har prøvet at græde — over sig selv eller med andre — véd, hvormegen Trøst og Kraft, der ligger i Forvisningen om dette: der er een, som hører, naar Barnet græder, som regner dermed og faar Velsignelse ud deraf — ogsaa i den store By.

BRORSONS KIRKE.

Af VILH. KOLD.

»Brohus Kirken« eller »Brodersens Kirken« kalder man den ude i Nordvestkvarteret. De ved ikke, hvem HANS ADOLF BRORSON er, eller hvad han har udrettet, saa han har gjort sig fortjent til, at en Kirke blev opkaldt efter ham. Men det ved hvert levende Guds Barn i Danmarks Land, at saadan hed den kære Ribe Bisp, som har skrevet »Op al den Ting, som Gud har gjort«, »Her komme Jesus dine Smaa«, »Den yndigste Rose er funden«, »O, du min Immanuel« og mange andre herlige Salmer, som nu synges af alle Herrens hellige i vort Fædreland. Det var det, vi saa gerne vilde, vi som har været med til at bygge denne Kirke, at Frelseren i den skulde lovsynges og hans Pris forkyndes, som den gamle Biskop gjorde det, saa at det kunde blive hørt ind i hvert Hjem i dens fattige Sogn med de mange, mange Mennesker, hvis Liv er saa fattigt og ulykkeligt, ikke blot fordi de er uoplyste og uvidende, men fordi de mangler i deres Hjerter Troen paa Jesus og hans Kærlighed.

Ligesom til de andre af Kirkefondets Kirker er Pengene til Brorsons Kirken indkomne alene ad Frivillighedens Vej uden noget Tilskud fra det offentlige. Men der er i denne Kirkes Tilblivelseshistorie et særligt Træk, som er saa karakteristisk og har sat sig saaledes fast i Bevidstheden, at man undertiden kalder den for »Toøres Kirken«. Hermed hænger det saaledes sammen. Da Tanken om at bygge Kirken kom frem, og Spørgsmaalet om at skaffe Penge meldte sig, undfangede Pastor ASSCHENFELDT-HANSEN i Sæby en Plan om at organisere en Toøres Indsamling blandt Guds Folk hele Landet over. I »Indre Missions Tidende« skrev han en indtrængende Opfordring til de troende om at lægge en Toøre til Side hver Uge i en dertil bestemt Bøsse eller Æske. Der udnævntes i hvert Sogn,

hvor der var aandeligt Liv, en eller flere Indsamlere, som modtog disse til Side lagte Skillinger, aflagde Regnskab for dem og indsendte dem til Hovedkassen. Saadan var Planen i al sin Sempelhed, og det saa jo i Sandhed ringe nok ud, saa at mange smilte ad det og tænkte, hvad det vel kunde blive til. Men over denne ringe Sag hvilede der en stor Guds Velsignelse, og Arbejdet dermed blev gjort

Brorsons Kirke.

med en saadan Troskab og Udholdenhed i mange Aar, saa at Indsamlingen indbragte til Brorsons Kirken den store Sum af ca. 65,000 Kr. De øvrige Penge — Kirken har i alt kostet ca. 142,000 Kr. — tilvejebragtes ved en lokal Komite, som udnævntes, da det var bleven bestemt, at Kirken skulde ligge i København i Nordvestkvarteret. Jo — Herrens levende Menighed kan godt selv bygge sine Guds Huse uden at gaa til Staten eller Kommunen for at

faa Hjælp, det viser Brorsonskirkens Historie. Og den viser en Ting til — at Menigheden ogsaa selv kan afholde de aarlige Udgifter, som ere fornødne til Kirkens Drift og til den Virksomhed, som deri og der ud fra skal øves for Guds Rige. Det er saa godt som aldeles udelukkende fattige Folk, som hører til Brorsonskirkens Menigheds-samfund, Mennesker, som lever af Haanden og i Munden, som man siger. Men til Trods herfor har vi aldrig behøvet at søge Hjælp til vore Driftsudgifter andetsteds end hos vor Kirkes egne Folk. Det er mange Penge, som hvert Aar skal skaffes til Veje. Sidste Aars Regnskab balancerer med over 18,000 Kr. paa Indtægts- og Udgifts-siden. Der har været foruden de sædvanlige aarlig tilbagevendende Udgiftsposter særlige Ting, som kostede mange Penge. Elektrisk Lys er indlagt for ca. 3000 Kr., og nylig har vi haft en meget tiltrængt Restauration og Udsmykning af Kirkens Alter, som kostede ca. 6500 Kr. Altsammen er det givet af Kirkens egen lille Menighed, som vel i timelig Henseende bestaar af Smaafolk og fattige Arbejdere, men iblandt hvilke der, det er jeg forvisset om, findes mange, som i Henseende til aandeligt Indhold og Trosliv er saa rige, at mere velsituerede Medborgere vilde misunde dem og ønske at bytte med dem, om de kendte det rige og lykkelige Liv, de lever med deres smaa, jordiske Indtægter i deres fattige Hjems smaa Stuer. For Sandhedens Skyld maa det dog nævnes, at vi ejer en Kapital paa 25,000 Kr., som i sin Tid blev bevilget os paa Finansloven til Kirkens Vedligeholdelse. Hvordan det gik til, at vi fik disse Penge, staar mig ikke mere klart. Vi bruger dem og er Myndighederne, der har givet os dem, takskyldige for dem, men om de blev taget fra os, skulde der ikke lyde et Suk. Jeg har den fuldeste Tillid til Brorsonskirkens Menighed, saaledes som den staar nu, at den baade vil og kan ofre alt, som skal til, for at Gærningen kan blive gjort til Herrens Ære.

Naaede vi da Idealet eller kom nær til det? Ak, nej! Der er Menigheder og Menighedssamfund, som kom langt videre baade i den ene og anden Henseende. Her er intet-somhelst fremragende, ingen store Navne, ingen med store Evner og Kræfter som andre Steder. Paa det jævne — saadan staar det mest til med Livet herude. Det kunde være daarligere, men ogsaa meget, meget bedre. Som Herren siger til Menigheden i Filadelfia: »Du har en liden aandelig Kraft,« saadan vilde han vist ogsaa skrive til os, han som vandrer mellem Guldlysestagerne og holder Stjærnerne i sin Haand. Men jeg tror, vi har noget i denne Menighed, noget af det, som kendemærkede Filadelfia Menigheden, nemlig Broderkærligheden. Der er og har altid været trofast Sammenhold og indbyrdes Kærlighed mellem de hellige. Ja — naturligvis har vi haft Tvistigheder og Rivninger, som det findes allevegne, desværre selv i det bedste Samfund her i denne syndige Verden, hvor Egenkærligheden møder en overalt, selv hvor man mindst ventede det. Men i det store og hele kan det dog siges, at de troende har fundet hinanden og er forenede med hinanden i Jesus Christus, hvor forskellige de end ellers kan være. Det kan mærkes ved Guds-tjenesten om Søndagen, at det er ikke en sammenløben Hob, men en Menighed, som samles for at paakalde og lovsynge den store fælles Frelser og høre hans Ord. Det mærkes ved Samtalemøderne om Tirsdagen. Hvor er de dog velsignede! Hvor fik man dog ofte her ikke blot gode Ord, men kærlige Hilsener, Blik og Haandtryk fra Brødrenes og Søstrenes Kreds! Det mærkes, naar en af Kredsen bliver lagt paa Sygelejet; hele Menigheden slog Kreds om den syge. Eller naar der var Fest i Hjemmet. Kom man der, mærkede man, at ikke blot Familien var buden, men ogsaa Jesus og hans Disciple, ligesom ved Brylluppet i Kana. Eller naar det gjaldt om at følge en eller anden af Kredsen til det sidste jordiske Hvilested. Hvor har der

dog staaet mange Kister i Brorsonskirken, om hvilke de hellige samledes, fordi den, hvis Legeme de gemte, virkelig var elsket og savnet blandt Guds Folk. Og det mærkedes, naar nogen var i Nød og trængte til Hjælp. Hvor var det dog let at faa Penge, naar det gjaldt at hjælpe en fattig og trængende Broder eller Søster. Ja, det er ikke saa let at sige, hvordan, men jeg tror, at de, som har levet i denne Menighed, ogsaa har mærket noget til Broderkærligheden, denne forunderlige trofaste Kærlighed hos Guds Folk, som er en Frugt af Guds Aand, og som det gør saa godt at føle sig omgivet af i den onde Verden, hvor man ellers gjerne møder Forræderi og Utroskab.

Men ét er der, som Menigheden i Filadelfia havde, og som vi sukker efter i Brorsons Menighed: den aabne Dør. Ja, vist har vi haft Vækkelse. En efter en er de komne ind i Guds Rige, gamle og unge, Mænd og Kvinder. Hvert Aar siden Indvielsen i 1901 har Herren lagt nogle til Menigheden, som lod sig frelse, sommetider en hel lille Flok paa en Gang ved vore Missionsuger. Men vi kan ikke sige, at vi staar overfor en aaben Dør saadan som Filadelfia Menighed. Ja, i en vis Forstand nok. Det er kun faa Steder, Døren lukkes for os, naar vi gør Husbesøg. Vi kan godt komme indenfor og faa Lov at tale med dem, baade Præster og Lægfolk, som har taget et Arbejde op i Menighedsplejen, Blaa Kors, Søndagsskolen, Bladuddeling eller hvad det nu er. Men Hjertedøren — den er ikke aabnet for Herren herude. Nej, tværtimod! Der er en sørgelig Sløvhed og Ligegyldighed med Hensyn til de aandelige Ting hos de allerfleste i Sognet. Den Dør staar det ikke i noget Menneskes Magt at oplukke. Det kan kun Herren gøre. Og det er det, vi beder om og venter paa i Brorsons Menighed: den aabne Dør, saa vi kan komme ind i de stakkels Synderhjerter med Evangeliets herlige Lys og Fred. Det skal blive en lykkelig Tid, naar Aanden siger til os, som den sagde til Menigheden i Filadelfia:

Se, jeg har stillet foran dig en aaben Dør. Da tror jeg, vi vil rejse os som een Mand og gaa Bud fra Herren med jublende Glæde og bringe de Ofre, han forlanger.

FRIHAVNSKIRKEN.

Af H. P. MOLLERUP.

I April 1905 blev Frihavnskirken indviet. Vi var allerede den Gang en lille sluttet Kreds hernede, som følte os i Taknemlighedsgæld til Gud og Mennesker, fordi vi fik et Centrum for Menighedsvirksomheden. Det var Danmarks unge Kvinder, som, gennem Foreningen til smaa Kirkers Opførelse, skænkede denne lyse, dejlige Kirke til Københavns Kirkefond. I Forvejen havde man diskuteret meget om, hvad Kirken skulde hedde, akkurat som man i et Hjem drøfter Spørgsmaalet, hvad Barnet skal hedde. Der kom mange Forslag om bibelske Navne, jeg husker f. Eks. ét, som nær var gaaet igennem. Det var »Opstandelseskirken«. Arkitekt THORVALD JØRGENSEN har jo undgaaet det middelalderlige mørke og mystiske, som minder om Død og Grav, og bygget det simple Rum i en Stil, som stræber op imod Himlen, i rene klare Linier. Han havde i Virkeligheden bygget en Opstandelseskirke. Men det vanskelige ved saadanne Navne er, at de paa en vis Maade er for store. Hvem véd, om man kan svare til sit Navn. Derfor foreslog vi at kalde den Frihavnskirken, som paa én Gang betegnede dens Beliggenhed og dog tillige rummede noget mere. Den skulde være »en Frihavn for Syndere« og tillige et Samlingssted for Livet under de friere Former, som vi altid har haft Sympathi for.

Naar jeg siger vi, mener jeg den Kreds, som allerede var samlet her. I Aaret 1900 var jeg kommen tilbage fra England som residerende Kapellan ved Jakobskirken, og

Pastor KRAG havde overladt mig det Distrikt af Sognet, hvor Kirken skulde bygges, som særlig Arbejdsmark. Den Gang var Blaa Kors i sin Opkomst, og som Medstifter af Foreningen havde jeg en særlig Interesse for det Arbejde.

Frihavnskirken.

Vi samledes i Willemoesgade 19 i den senere Skolesal, hvor vi har saa dyrebare Minder fra. Her var det, at »Lersøens Konge« fandt ind med sit havarerede, elendige Liv og blev oprejst i Jesus Kristus. Han vilde en Dag til

Bryllup i Jakobskirken. Det var et stort, fint Bryllup, men han stod derude i Vaabenhuset, med store Træsko paa, med lasede Pjalter, med rødt oppustet Ansigt og vilde med københavnsk Gemytlighed trænge sig forbi den lille rystende Kirkebetjent. Jeg kom tilfældigvis til Stede i min Præstekjole og fik ham under Armen med en Spøg om, at han ikke var bryllupsklædt. Vi slentrede saa ned ad Østerbrogade, jeg i Præstekjole og han i Bølledragt. Den Dag blev Grunden lagt til vort senere Venskab. Ved næste Blaakorsmøde mødte han. Gud havde nemlig ført ham ud i Frelsens Hær, og dér var det usædvanlige sket, at han var bleven vasket. Da det kolde Vand fra Pumpen kom over ham, klaredes hans Tanker saa meget, at han havde Mindet om en Præst, der havde bedt ham komme den Aften og lovet, at han vilde hjælpe ham. Saa stavrede han af Sted ud paa Østerbro, omtrent »ædru«, thi han havde kun drukket $\frac{1}{2}$ Pot Brændevin den Dag, ellers var den daglige Ration mindst 1 Pot. Da han i Willemoesgade spurgte, om det ikke var her, der boede en Præst, som hjalp Mennesker, havde Gud ordnet det saadan, at den, han henvendte sig til, var én af vore ivrigste Blaakorskvinder. Hun tog ham med til Mødet. Han undrede sig noget over den Mængde, som søgte Hjælp, men paa hans Spørgsmaal, fik han kun det Svar, at Præsten først skulde tale. Saa satte han sig ned og faldt i Søvn. Da jeg under »Frikvarteret« kom ned og spurgte ham, hvad han syntes om det, svarede han: »udmærket«, endskønt han ikke havde hørt et Ord. Paa min Opfordring til ham om at skrive Afholdsløftet under, undskyldte han sig først med, at han ikke havde Penge til at betale Kontingent med. Da jeg lovede ham at betale de tre første Maaneder, gav han mig et vældigt Haandslag og sagde: »Top!« Siden den Dag har der ikke været Spiritus i hans Mund, om han end først noget senere blev en Kristen. Han havde været Konge blandt Lersøbøllerne og logeret ude i de Huler,

som de havde gravet i Jorden for at undgaa Politiet. Her holdt de nogle løse Kvinder til at tigge, og drak saa Brændevin sammen med dem af Potteskaar.

En Hule, fortalte han mig, var saa stor, at den kunde rumme 12 Mand.

I Salen i Willemoesgade blev ogsaa Grunden lagt til vort senere Redningshjem her i Sognet. I en lille Stue ved Siden af Salen blev saadanne Mennesker anbragte paa nogle Madratser, vi havde tigget sammen. Klæderne blev taget fra dem, de kunde jo omtrent krybe selv, og var ikke værd at gemme, men for ikke at risikere, at de gik ud om Morgenen Kl. 4 og spædte deres Rus op, blev de brændte. To Spande blev sat ved Lejet, den ene til at kaste op i, og den anden fyldt med rent Vand til at drikke.

Det var herlige Dage, hvor mange af de dybest faldne fandt Redning, og hvor den lille Flok blev opdraget til Arbejdet ved at vise personlig Kærlighed og Offerlyst. Hvor mangan Dranker har ikke ligget paa Sofaen i en Spisestue til Trods for, at han fyldte det lille Hjem med sine Uhumskheder.

Det satte Præg paa Menigheden, den blev en Blaakorsmenighed og har aldrig senere ganske forladt sin første Kærlighed. Senere spredtes Interesserne noget i det store forgrenede Menighedsarbejde.

En anden Ting, som satte sit Præg paa Menigheden, var det, at jeg var stærkt optaget af Alliancebevægelsen. Derved kom mange fremmede Talere ud i vor Kirke, og Menigheden blev et Samlingssted for mange af dem, der kun stod i Udkanten af Folkekirken.

Senere prægede de store Vækkelsesmøder Menigheden. Det var paa en vis Maade trange Tider for Sognearbejdet. Jeg havde ganske vist en dygtig Medhjælper i Pastor SKETTRUP, men den Vinter var jeg ikke meget hjemme. Fra midt i September og indtil Paaske, prædikede jeg hver

Aften paa 3 à 4 Aftener nær. Men Menigheden bar Dagens Byrde under Bøn og indbyrdes Kærlighed.

Vor Stolthed herude er de mange Billeder oppe i Menighedssalen af de udsendte Hedningemissionærer, som hørte til Frihavns Menighed og forresten efter deres egne Breve, hører dertil endnu, selv om de er spredte ude i Verden. Frihavns Menighed er en missionerende Menighed i mere end én Betydning. Den er tillige en nadver-søgende Menighed. Skønt hverken jeg eller Pastor JESPERSEN, der har afløst Pastor SKETTRUP, i vor Forkyndelse søger at »drive« Menigheden til Alterbordet, flokkes de der frivilligt. Trods det, at vi er en lille Kirke, er vi én af dem i København, der har størst Nadverbesøg.

*ESAJAS MENIGHEDS JUBILÆUMSGAVE TIL DET
KØBENHAVNSKE KIRKEFOND.*

AF N. JUHL.

Naar jeg ganske kort skal nævne noget, som karakteriserer Esajas Menighed, synes jeg det maa blive Offer-villighed. Denne gav sig først Udtryk ved Opførelsen af den store, skønne Kirke, hvis Byggesum, c. 200,000 Kr. (foruden Grunden), saa at sige udelukkende blev givet og samlet ganske stiltfærdigt ved Kirkens egen Menighed uden Opraab om Hjælp fra Offentligheden eller Henvendelse til denne gennem Møder og lign. Kirken blev indviet den 29. September 1912, og faa Maaneder efter var alt betalt. Dermed var Menighedens Offervillighed imidlertid ikke udtømt, men gav sig kort efter endnu et skønt Udtryk, idet det vedtoges at indsamle en Gave til det københavnske Kirkefonds Jubilæum 1915.

Det var ved Kirkefondets Bestyrelsesmøde i Oktober 1913, at Jubilæet første Gang drøftedes. De to Kvinder fra Esajas Menighed, der er Medlemmer af Kirkefondets

Bestyrelse, fik da den Tanke, om ikke vi i vor Menighed, som Gud paa saa mange Maader har været god imod, kunde vise vor Taknemlighed ved paa en eller anden Maade at skænke en Jubilæumsgave til Københavns Kirkefond, som dog er Moder ogsaa til Esajas Menighed. Endnu under selve Mødet kom de i en Pavse frem med Tanken

Esajaskirken.

og drøftede den med Præsterne og de to andre Medlemmer af Esajas Menighed, som er Medlemmer af Kirkefondets Bestyrelse. Der var straks almindelig Enighed om, at Sagen burde overvejes i Menighedsraadet, og hvis den der vandt Tilslutning, skulde den forelægges ved et Menighedssamfundsmøde.

Ogsaa i Menighedsraadet var der Enighed om, at det

vilde være kønt at vise sin Taknemlighed mod Gud ved en saadan Jubilæumsgave. Spørgsmaalet var da, *hvilken* Gave vi skulde foreslaa Menigheden at give. Og da en *Kirkegrund* blev nævnet med den Motivering, at det just var samme Gave, vi selv i sin Tid havde faaet af Kirkefondet, nemlig den Grund, hvorpaa vor egen prægtige Kirke er bygget, da var der ingen Tvivl om, at det var den skønneste Maade, vi kunde vise vor Taknemlighed paa. Men Menighedsraadet er jo ikke den hele Menighed, og nu gjaldt det om at faa Menighedssamfundet med, saa det virkelig kunde blive en Menighedssag. Paa to efter hinanden følgende Menighedsmøder blev Sagen da behandlet, ved det første Møde blev den kun forelagt og anbefalet Vennerne til Overvejelse for Herrens Ansigt. Der var vistnok en Del af Menighedsmedlemmerne, som straks syntes, at det var lidt for tung en Byrde at lægge paa Menigheden; nu var vi for ikke længe siden bleven færdige med Indsamlingen til vor Kirke; skulde vi nu virkelig til at samle ind igen 8000 Kr. foruden alt, hvad der iøvrigt hører med til at holde en vidtforgrenet Menighedsvirksomhed i Gang? Førend det sidste Menighedsmøde, hvor Sagen skulde drøftes og Beslutningen tages, var Menighedsraadet da atter samlet, navnlig for at lægge det hele frem for Herren og bede ham styre alt efter sin Vilje. Og se, da skete det underlige, at alle, som tog Ordet, gav Forslaget deres hele og hjertelige Tilslutning, alle Indvendinger forstummede, og i fuld Enighed og med hel Glæde kunde det vedtages at forsøge Gaven skaffet til Veje til Jubilæet i Oktober 1915. »Det er den Helligaands Beslutning og vor« staar der om en Vedtagelse i Jerusalem i Menighedens første Dage. Noget af den Fornemmelse havde vi i vort Menighedssamfund den Aften, at det var den Helligaands Beslutning og vor, at Gaven skulde gives.

Hvorledes kommer da de 8000 Kr. ind, som Grunden, der er beliggende i Sundbyerne, koster? Nogle har *tegnet*

sig for Bidrag, men det er ikke mange; det kan vel højest regnes, at 1,000 Kr. kommer ind paa den Maade. En to Dages Menighedsfest med Udsalg, som afholdtes i Kirkens Krypt 3.—4. Marts 1915, indbragte c. 3600 Kr. *Samlekort* eller, som vi kalde dem, *Gravekort*, antages at indbringe c. 1,800 Kr., Resten indkommer ved Bidrag fra Menighedssamfundets Kasse og ved et Par Kollektur i Kirken. Det er gaaet let at faa samlet denne Jubilæumsgave, og naar vi overrække den til Kirkefondet, skal det være med Ønsket om, at der paa Grunden derude i Sundbyerne paa Hjørnet af Østrigsgade maa bygges en Kirke, hvor der kan samles en Menighed, som kender den samme Glæde over Herrens Hus som Esajas Menighed.

ELIASKIRKEN.

Af A. FIBIGER.

Haggai er Kirkesagens Profet par excellence. Det er ham, der rammende karakteriserer det verdslige Sinds træge og sejge Modstand: »*dette Folk, de siger: Tiden er ikke kommet, Tiden til at bygge Herrens Hus*»; men det er ogsaa ham, der manende og ildnende føjer til: »*Er det Tid for Eder at bo i Eders panelede Huse, medens Herrens Hus ligger øde?*«

— — — — —

Og saa kom da ogsaa *Kirkesagens* rigt velsignede Bevægelse herud til Vesterbro. Der var nok, baade fra gejstlig og verdslig Side, der rystede paa Hovedet og sagde: Tiden er ikke kommet! men Herrens Tanker var højere end vore, og for ham var Tiden inde til at bygge sine Huse ogsaa herude. Og *derfor* skete det.

Det skyldtes FRIIS HANSENS geniale Blik, at netop her, paa Vesterbros Torv, burde der rejses en Kirke. Her kunde den ligge paa én Gang midt paa Strøget og dog

trukket tilbage fra Gadens Færdsel og Larm, — den eneste Kirke, der præsenterede sig rigtig en face for Publikum paa den lange Strækning lige fra Frederiksbergs ottekan- tede Kirke til Helligaands i Vimmelskaflet.

Saa sikrede han sig da Grunden, Vesterbrogade 49, og i Bladet »Københavns Kirkesag« for 29. April 1898 med-

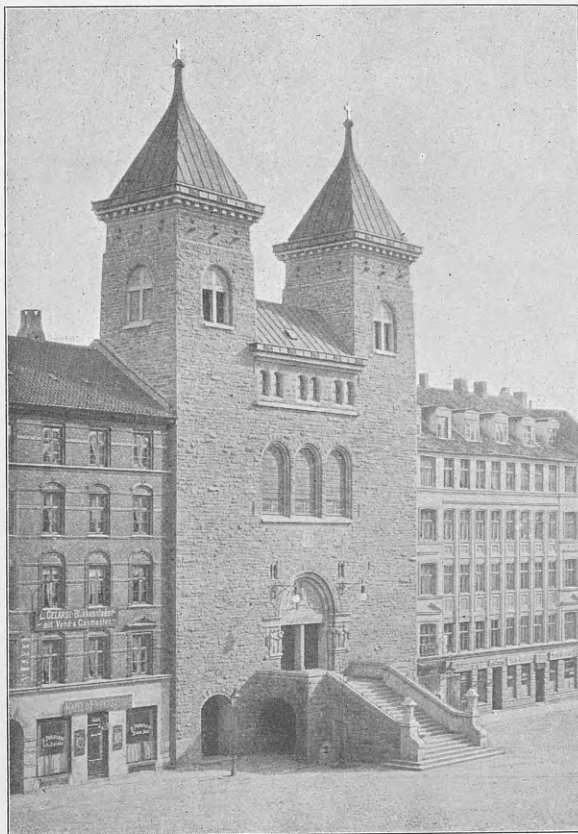

Vesterbro Torv med »Hullet«.

deles det under Overskriften: »en ny Kirkegrund«, at den var købt »i Henhold til Beslutning tagen paa det Møde, Bestyrelsen holdt i København Dagen efter St. Mariæ Kirkesals Indvielse«.

Juledag 1902 traadte Indsamlingen officielt i Virksomhed, og efter 5½ Aars Forløb blev Kirken *indviet d. 17. Maj 1908*. Byggegrunden havde kostet 81,000 Kr., heraf be-

talte Kirkefondet de 40,000, og som Kirken nu staar, regner vi, at den alt i alt har kostet 333,000 Kr., og den Dag, den blev indviet, var Pengene sikrede. Alt skyldes frivillige Gaver, — Stat og Kommune har ikke bidraget en eneste Øre.

Eliaskirken.

»Er det nu ikke mesterligt«, sagde vor gamle, faderlige Ven Biskop RØFDAM, idet han beundrede MARTIN NYROPS Værk, — »man giver en Arkitekt et Hul mellem to høje Femtesals Huse, og saa bygger han en Gavlfacade saadan, at den bogstavelig talt *fejer* de andre til Side, saa man ikke ser andet end den«.

Ja, en Pryd for Vesterbro er Eliaskirken bleven, og om-sider — efter seks Aars Forløb fik vore vise Fædre Øjnene op for, at det ikke kunde gaa an at byde en saadan Bygning saa skandaløse Omgivelser, og saa fik vi endelig — som en Slags (ufrivillig) Jubilæumsgave til Kirkefondet — Vesterbros Torvs Regulering og Billedhugger HARBOES lille Springvand i Foraaret 1915.

— — — — —

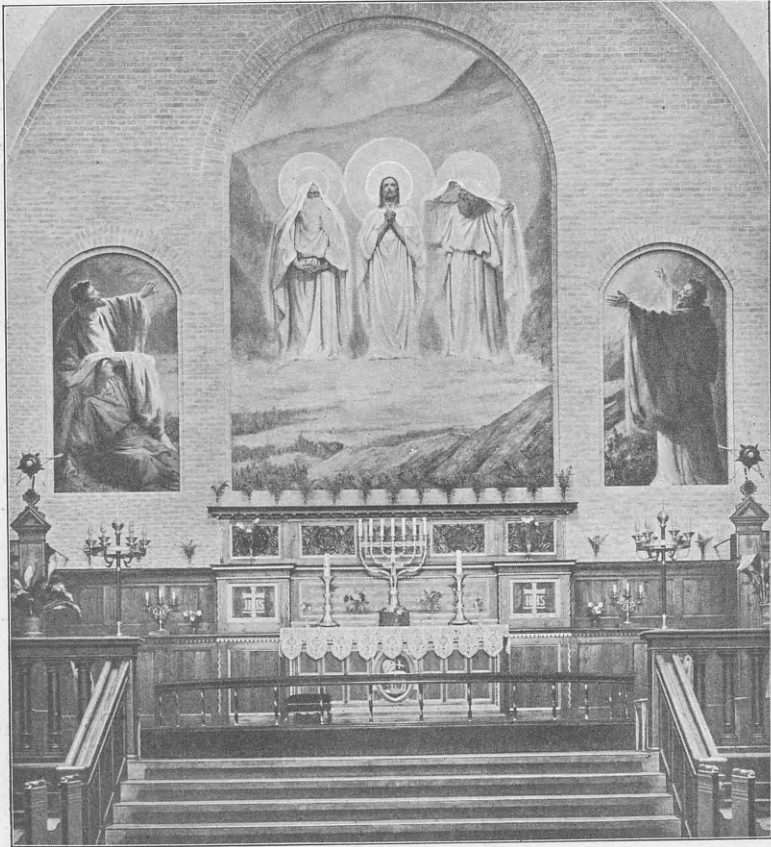
Eliaskirken kostede mange Penge, siges der, — for mange sagde nogle Skumlere den Gang, det stod paa med Indsamlingen, kortsynede Mennesker, fordi de ikke kunde se, at saadan en Kirke *maatte* der til netop dér paa den Plads, og fordi de tvivlede om, at Gud var rig nok, selv om der gik en Del Penge med dér. — Ja, vi skulde snakke, vi her i dette rige Land, dette lille Smørhul! Vi, der finder det i sin Orden, at vi faar et Raadhus til 6 Millioner og nye Banegaardsforhold til 10—11 Millioner! Og saa skulde vi ikke have »Raad« til at bruge $\frac{1}{4}$ Million (foruden Grunden) til et Gudshus! Vi, der tilmed selv, alle som en, bor hyggeligt og lunt i vore panelede Huse!

Den Gang, da vi stod midt i det, kunde det af og til synes os at være grumme mange Penge, der skulde skaffes; men nu bagefter synes det hele os en Drøm, og hvor jeg forstaar HUDSON TAYLOR, der en Gang sagde: »jeg har intet udrettet, jeg har kun faaet Lov at staa og se *Herren* arbejde«. Af *ham* er det sket, og det er underligt for vore Øjne.

— — — — —

Indadtil er Kirken hyggelig, lys og venlig, — jeg synes, det er den hyggeligste i hele København. Der er nogle, som ikke har bedre Forstand, der synes, den er skummel og mørk og klosteragtig at se paa udadtil; men lad dem saa gaa indenfor! NYROP har brugt det samme Princip som i hans skønne, festlige Raadhushal: Taget er hugget igennem i tre Fags Længde, og saaledes faar vi et over-

maade lyst Kirkerum, badet i det dejlige, rolige Ovenlys, — vi er nok murede inde af vore Naboer; men Vejen opad har de ikke spærret os, og af alt Lys er »det himmelske Lys« som bekendt det bedste.

Eliaskirkens Alterparti.

FRANTZ SCHWARTZ har malet os en dejlig Altertavle, ét Maleri i tre Felter: Jesus med Moses og Elias, samt Peter, Jakob og Johannes paa Forklarelsens Bjerg. Og saa er Kirken saa *gennemarbejdet* fra Arkitektens Haand i alle sine Detailler. Det tager over en Time at gaa den rigtig

igennem. Der er ikke den Ting, i hvilken man ikke sporer Mesterens kyndige Haand og snilrige Tanke. Jeg vilde ønske, jeg en Gang rigtig kunde faa Lov at *beskrive* den. Det er især disse tre Ting: Korset, Rosen og Hjærtet, som gaar igen overalt, atter og atter møder man dem lige fra de mindste til de største Ting.

Saa er den tilmed saa smuk med sit højtliggende Kor og Alter og saa praktisk indrettet med sin hyggelige, rummelige Krypt med én stor og tre smaa Sale, Køkken, Bibliotek o. s. v., — kort sagt: som *Værksted* betragtet kunde vi ikke ønske os den hyggeligere eller bedre end den blev under de givne Forhold.

— — — — —

Om den aandelige Side af Sagen vil jeg ikke saa gerne udtale mig, derfor har jeg holdt mig til det ydre, selve Kirkebygningen.

Jeg tror, jeg tør sige, at med Hensyn til Arbejdet og Arbejdsmaaden er Eliaskirken *Kirkefondets ægtefødte Datter*, bygget, brugt og drevet efter Kirkefondets bærende Grundtanker paa Frivillighedens Basis. Og Gud har rigeligt velsignet Gerningen, sidste Aar blev der ialt i Eliaskirken indsamlet 42,127 Kr. 90 Øre i frivillige Gaver til Menighedsarbejdet. Og dermed nok herom.

— — — — —

Nej, saa er det meget gavnliger at se paa, hvad Herren virkede i Menneskehjærter den Gang, da vi samlede ind til Kirkens Opførelse. Men Tiden vilde fattes mig, og Pladsen vilde blive for stor, hvis det skulde beskrives i det enkelte, f. Eks., hvorledes vi satte en Indsamling i Gang særskilt for at faa dækket de 41,000 Kr., vi skulde udbetale paa Byggegrunden, idet vi fik 41 Personer til at give 1000 Kr. hver. Og da imidlertid Plads til den store Trappe ud paa Torvet var bleven bevilget af Magistraten, og den skulde koste 7000 Kr., og det rullede saa flinkt med 1000 Kroners Indsamlingen, blev vi ved og fik ogsaa

de 7000 Kr. med. Men dermed stansede det ogsaa brat, og da jeg forsøgte at faa de 50,000 ialt, altsaa 2000 til, faldt Dørene i med Brag for Næsen af mig. Men saa længe *Herren* stillede en aaben Dør for os, kunde ingen lukke den.

— — — — —

Mon det er for meget at sige, at der er bedt en Bøn for hver Sten, der er i Eliaskirken? Jeg véd det ikke; men jeg véd, at der blev bedt *meget* for den Sag i de Aar, da Menigheden var til Huse i den lille fattige og lavloftede St. Mariæ Kirkesal. Herren var god imod os derhenne i den lille uanselige Kirke, og vi vil aldrig glemme den. Men han er sandelig ogsaa god imod os i Eliaskirken. Og hans Miskundhed varer *evindeligt*. Priset være hans Navn!

KIRKEFONDET OG DE SOCIALE FORHOLD.

Af H. OSTENFELD.

PAA forskellig Maade har det Arbejde, som er udført gennem Københavns Kirkefond *haft sociale Virkninger*. Selve *Sognedelingen*, hvorved hver Kirke faar et overkommeligt Sogn, kan ikke undgaa at virke socialt, nemlig saaledes, at det føles, at Kirken ikke gør Forskel mellem Fattig og Rig. I et Kæmpesogn er det alene for Tidens Skyld uundgaaeligt at faa Massehandlinger, og det vil selvfølgelig altid gaa mest ud over den fattige Befolkning, der strømmer til med Daab, Vielser og Begravelser om Søndagen; i den nye Kirke, som kun skal betjene c. 10,000 Mennesker, kan man sørge for, at Mennesker ikke bliver behandlet bunkevis, og at dette er en social Værdi, trænger ikke til nærmere Paavisning.

En *direkte* Anvisning og Hjælp til det sociale Spørgsmaals eller maaske rettere de sociale Spørgsmaals Løsning yder Kirkefondets Arbejde jo ikke, men det skal man heller ikke vente. Derimod kan det nok siges, at det er med til at *skabe Betingelserne for Forstaaelsen heraf*, og Forstaaelsen maa jo altid gaa forud for Løsningen.

Her kan henvises til det *kristelig filantropiske Arbejde*, som altid udgaar fra en Kirke i København; i Forbindelse med de fleste nyere Kirker er der et *Menighedshus*, ud fra hvilket forskellige Virksomheder tager fat i det omliggende Kvarter. Jeg nævner saaledes Menighedsplejen og dens forskellige Maader at hjælpe paa. Der er bleven sagt, og det er vist ikke langt fra Sandheden, at en *Kirkes Byggesum forrentes med mindst 4 pCt. aarlig* til den omgivende fattige Befolkning. Har en Kirke kostet 100,000 Kr. at opføre, er det ikke for meget sagt, at nu kan man gøre Regning paa, at herfra kommer en Menighedspleje i Gang, som uddeler mindst 4000 Kr. om Aaret. Og hermed er kun taget Hensyn til den Hjælp, som kan omsættes i Penge;

al den *personlige* Hjælp, som baade menneskeligt og socialt har mindst ligesaa stor Værdi, ja større, er ikke medregnet. — Ved de fleste Kirker udføres et Arbejde for »*Blaa Kors*«, og selv om dette maa regne med mange Skuffelser og ofte gaar ret smaat, saa øver det dog en oprejsende Gerning, som socialt betyder en Del, saavist som hvert fra Drukkenskab reddet eller bevaret Menneske repræsenterer en social Værdi.

Jeg skal ikke gaa mere i Enkeltheder med Hensyn til de specielle Virksomheder, der sættes i Gang af de enkelte Menigheder, de er forskellige, eftersom Menighederne er forskellige og efter den særlige Form, i hvilken Trangen melder sig i det enkelte Kvarter. Derimod vil jeg henvise til den Betydning, som det har, at i Kirken og ved de Møder, som er knyttet til Menigheden, og ved de Virksomheder, som udgaar fra den, *mødes de forskellige Samfundsklasser og kommer i Forbindelse med hinanden*. At der her gøres et Arbejde, der bidrager til at bygge Bro i vort Samfund over de dybe Kløfter, som adskiller de forskellige Samfundslag, er hævet over al Tvivl. Det er jo Betingelsen for at løse en Opgave, at man forstaar Opgaven og dens Vanskelighed. Og som mange Mennesker fra de laveste Samfundslag ved at faa en Kirke med en arbejdende Præst og Menighed i sin Nærhed faar Forstaaelse af, hvad Kristendom egentlig er, hvilket de, saalænge de stod som en fjern, kompakt Masse, ikke havde, saaledes har *mange Præster og Menigheder i Arbejderkvarterer faaet Forstaaelse af 4de Standens Bestræbelser for at tilkæmpe sig bedre Livsvilkaar*. Denne gensidige Indflydelse ved, at man kommer hinanden nærmere, er af største Betydning, men den vil naturligvis forme sig meget forskellig efter de forskellige Personligheder, men alt i alt vil den bidrage til at fremme *det sociale Brobygningsarbejde*, som er saa haardt tiltrængt i vort Samfund.

Endelig vil jeg henvise til *de sociale Kræfter, som ligger*

i selve Kristi Evangelium, og som ved dettes Forkyndelse faar Lejlighed til at udfolde sig. Disse virker i den, som har de svære Livsvilkaar, *Kraft til at bære* uden at segne under Byrden og uden at knække sammen. Og i den, som lever paa den mere solbeskinnede Side af Livet, virker det *Ansvarsfølelse overfor det, som er ham betroet*, at han har faaet det for at *tjene* dermed og ikke for at bruge det i egenkærlig Selvsyge. Det er denne indirekte Indflydelse, som udgaar fra det Arbejde, som er øvet gennem Kirkefondet, og vil man tage en Prøve paa, om det betyder noget, skal man blot overvære et af de *store Folke-møder, som paa »de Unges Dag«* eller paa *»Indremissions Dag«* holdes i København. Er man da i Stand til at huske en 20—30 Aar tilbage, vil man let erkende, at her er sket en Forandring, selvom man ikke kan angive Dag og Time, paa hvilken den har fundet Sted.

KØBENHAVN OG DET ØVRIGE LAND.

Af C. J. HOLT.

*Der er en livlig Forbindelse mellem Danmarks Hovedstad og hele det øvrige Land.**

København er Regeringens Sæde, hvor alle Traadene for hele Landets Administration løber sammen. Den er den store Handelsby. Og ved sine mange og store Virksomheder giver den en Mængde Mennesker fra hele Landet Arbejde. Her samles hele Landets studerende Ungdom, som ved Universitetet og andre Dannelsesanstalter forbereder sig til at tage en fremtidig Embedsgerning op ud over Landets forskellige Egne. Mangfoldige unge Mænd aftjener herinde deres Værnepligt. Fra Hovedstaden udgaar den Presse og Literatur, som daglig paavirker en saare stor Del af hele Landets Befolkning.

Det er da indlysende, at *det vil være af den allerstørste Betydning for hele Landet, hvorledes det staar til med Kristendommen og Menighedslivet i København.* Gaar det tilbage her, vil det let virke Tilbagegang over hele Landet. Vinder Evangeliet Sejr her, vil disse Sejre snart mærkes længere ud i Befolkningen. Vi forstaar godt, hvorfor den store Missionsstrateg, Apostelen PAULUS, stadig gjorde de store Byer til Midtpunkt for sin Virksomhed.

Den københavnske Kirkesags Forkæmpere har derfor ogsaa fra den tidligste Tid med stor Frimodighed banket paa hos Menigheden i det øvrige Land og opfordret den til at være med i Arbejdet for denne Sag ved Bøn og Offer. Og *Kirkesagen har ogsaa tidlig mødt levende Forstaaelse hos troende Mennesker ud over det hele Land.* Det skal her ikke glemmes, at VILH. BECK straks anbefalede Sagen kraftig til Indre Missions Venner paa Landet. Han, der fik hele sit Livs store Arbejde paa Landet, havde vel derfor ikke altid saa let ved at forstaa Fremgangsmaaden og Methoderne herinde. Desto mere maa man glæde sig

over, at han var klar over denne Sags store Betydning. Men vi skylder i denne Jubilæumstid *en stor Tak til mangfoldige Guds Børn rundt om i Landet, Præster og Lægfolk, rige og fattige (flest af de sidste) for deres Kærlighed til,*

Vilh. Beck.

Forbøn for og rige Offervilighed overfor denne Sag. Det har ofte for os, som rejste ud og talte Sagen i Kirker og Missionshuse, været et opbyggeligt Syn at se, hvorledes rige Gaver blev lagt paa Alteret eller i Hatten, der blev holdt frem ved Udgangen. *I kan være med til at jubilere, at glæde eder og takke Herren i disse Dage for, hvad der nu er naaet i Kirkesagen; thi I har eders Part deri, alle I Kirkesagens Venner fra Ska-*

gen til Kongeaaen, fra Vesterhavet til Bornholm.

Den københavnske Kirkesag har da ikke blot haft sin Betydning ved det Arbejde for Sjæles Frelse og Menigheders Opbyggelse, som den har affødt i Hovedstaden. Men den *har været et af de bedste Midler til at knytte den levende Menighed paa Landet og i Hovedstaden sammen.* Denne Forbindelse, som kan være til megen Velsignelse for begge Parter, er uden Tvivl — netop gennem Kirkesagen — bleven langt stærkere, end den var for 25 Aar siden. Mange af os, som fik vor Præstegerning herinde, maatte ud paa Landet med Tiggerposen. Vi kom til at forkynde Guds Ord mange Steder og mødte trofast Broderkærlighed og Tillid. Adskillige Præster i København maatte flytte ud paa Landet, fordi Arbejdet herinde tog deres Kræfter. De bevarede dog vist deres Kærlighed til Arbej-

det herinde og var med til at vække Varme derfor i de Menigheder, hvor de fik deres Gerning. Og adskillige af dem vil vistnok sige, at det var ikke den daarligste Skole for en Præst at være i — en Tid at have sin Præstegerning i Hovedstaden.

Mange fra Landet opholdt sig en Tid i deres Ungdom herinde. Og en Del af dem fandt herinde deres Frelser. Nogle af dem kom ogsaa herinde til at kende de helliges Samfunds Lykke. Naar vi nu kommer ud og holder Møder omkring paa Landet, hører det til vore Glæder, at vi saa ofte træffer Mennesker, der møder os med et kærligt Smil, og som siger, at de aldrig glemmer de skønne Minder fra den Tid, de levede med i Menighedslivet herinde.

Og *København og det øvrige Land har fremdeles Brug for hinanden*. Gid den Tid maa komme, da det øvrige Land kan finde aandelig og timelig Hjælp inde fra Hovedstaden. Lidt i den Retning kendes vistnok allerede. Men endnu trænger den københavnske Kirkesag til de troendes Forbøn og Støtte ud over Landet, selv om det nu i en Aarrække har været saaledes, at de største frivillige Bidrag til Sagen kommer fra Hovedstaden selv, og selv om der især i de selvunderholdende Menigheder, der samler sig i Kirker, der tilhører Kirkefondet, bæres store økonomiske Byrder for Guds Rige, og det med Glæde og Tak. Men en stor Hjælp og Opmuntring er det, at Indsamlingen paa *almindelig Bededag* i alle Landets Kirker bestandig — og allermest i de sidste Aar — bringer et varmt Vidnesbyrd om Offervillighed for denne Sag mange Steder.

Vi har den Lykke, at næsten alt kristeligt Liv og Arbejde i vort Fædreland er samlet i det samme evangelisk lutherske Kirkesamfund. Vi maa derfor have vældige Forudsætninger for at blive ét for med forenede Kræfter at løfte de store Virksomheder for vort Folks Frelse. Maatte Kirkesagen i København vedblive at bære tydeligt Præg

af, at Herren Jesus gaar foran i den, og maatte saaledes ogsaa i de kommende Tider denne Sag have Evne til at binde Herrens Venner i København og det øvrige Land sammen i Broderkærlighed og aandeligt Fællesskab, saa hele vor Kirke derved maa styrkes til de Tider, som kommer.

KIRKEFONDET OG FREMTIDENS PRÆSTESTAND.

Af A. SCHACK.

PRÆSTEMANGEL er altid en Fare og Skade for et Kirkesamfund; og hvis den bliver permanent, tyder den paa Tilstedeværelsen af et eller andet dybtgaaende Onde. I den svenske Kirke har der saaledes i lange Tider været klaget over Præstemangel, vel ikke lige slem i alle Provinser, men dog ret almindelig udbredt; og jeg antager, at dette hænger sammen med det Misforhold, der i Sverrig har været mellem den gamle Statskirke med dens Institutioner og Præster paa den ene Side og de forskellige fri-religiøse Bevægelser paa den anden Side. Det er klart, at naar den vakte Del af Folket ser med Kritik og Mistillid paa Kirken, saa udtørres herved en af de bedste Kilder til en god Præstestand. Jeg antager dog, at dette Misforhold i de senere Aar er ved at fortage sig, og der er da Grund til at haabe, at dette ogsaa vil virke gavnligt paa Tilgangen til Præstestanden.

Her i Danmark havde vi sidst i Firserne en meget følelig Præstemangel, og det var let at se, hvori den havde sin Aarsag: den beroede paa den stærke Indflydelse, som Georg Brandes og hele den fritænkeriske Retning i Halvfjerdserne havde faaet, særlig over den studerende Ungdom. Men der kom et Omslag i Halvfemserne, og i en Aarrække var der rigelig Tilgang til Præstestillingen. Dog lidt ind i dette Aarhundrede begyndte atter de theologiske Studerendes Antal at aftage, og nu staar vi atter foran en Periode af Præstemangel, forhaabentlig dog kun kort.

Det er i dette Tilfælde maaske ikke fuldt saa klart, hvad Grunden er til Nedgangen. Dog er det næppe for dristigt at sige, at denne paa en vis Maade hænger sammen med *Systemskiftet* i 1901. Dette bevirkede jo nemlig ogsaa i

de kirkelige Forhold et Røre som ingensinde før. I 1903 fik vi Loven om Menighedsraad, hvorved det vigtige Spørgsmaal om Præsternes Kaldelse blev afgjort paa en hel ny Maade; og vi fik det kirkelige Udvalg, hvorigennem alle Kirkens Forhold blev sat grundig under Debat; og denne Debat bredte sig, som rimeligt er, ud til hele Folket gennem kirkelige og ukirkelige Blade. Hvad man nu ellers mener om dette Røre, blev det dog derigennem klart for alle, at den gamle Kirke var i Opløsningstilstand, kirkeligt og økonomisk. Og noget karakteristisk ved hele denne Kirke-Debat var tillige dette, at vore ledende Mænd i og udenfor Rigsdagen behandlede Kirken — somme venligt, andre mindre venligt, men i Reglen med en vis *nedladende Overlegenhed*. Og det synes mig derfor let forklarligt, at disse Aars kirkelige Forhandlinger ikke kunde give de bedste af de unge særligt Mod paa Præstegerningen.

Nu har der i de to sidste Aar vist sig en ret betydelig Tilgang til det theologiske Studium, og der er nogen Grund til at haabe, at dette kunde være Begyndelsen til en varig Opgang, ikke alene kvantitativt, men ogsaa kvalitativt. Jeg tænker ikke paa dette, at Præstestandens økonomiske Forhold nu er bleven ordnede paa en rimelig Maade; thi selv om denne Side af Sagen naturligvis har sin Betydning, saa vil det dog aldrig være det afgørende med Hensyn til Tilgangen til Præstestanden. — Snarere kunde man henvise til, at den stærke kristelige Ungdomsbevægelse, specielt Gymnasiast- og Studenterbevægelsen, i Tidens Løb vil virke til at drage flere af de unge til Præstegerningen. — Men særlig vil jeg pege paa, at der midt i det kirkelige Kaos, som vi længe har levet i, synes at vise sig mere faste Former, — at man skimter Omridsene af en ny Kirkeform, som bedre vil svare til den Idealitet, der er til Stede hos de bedste af den vaagne Ungdom. Og her er det nu, at det københavnske Kirkefond har givet et

Stød til en betydningsfuld Bevægelse i den rigtige Retning, hvilket jeg skal prøve nærmere at udvikle.

Det siger sig selv, at naar vi hver Søndag har c. 1200 Præster staaende paa Landets Prædikestole og talende til større eller mindre Forsamlinger, saa er her en ganske vidunderlig Lejlighed til at hjælpe Folket frem i alt, hvad der kristeligt og menneskeligt er stort og godt, — vel at mærke, hvis det er de rette Mænd, der staar paa disse Prædikestole. — Og naar de samme Mænd i Ugens 6 Dage har mangfoldig Anledning til at tale med alle Slags Mennesker, fattige og rige, sunde og syge, saa er atter her en vidunderlig Lejlighed til at vinde store Sejre, — naar man bare har de rette Mænd paa disse Pladser.

Men hvordan skal man faa disse? Det er et Spørgsmaal, som i vore Dage bør blive brændende mere end nogen Sinde før. For det første maa vi gøre os det klart, at Herren under os de bedste Præster og derfor venter, at vi skal sætte Maalet højt, at Menigheden skal se det som en Livsopgave at faa anbragt troende, levende Præster i alle Landets Sogne. Naar Talen er om Hedningemissionærer eller om Indremissionærer, saa har vi alle en umiddelbar Fornemmelse af, at selv om det ikke er nødvendigt, at de er begavede Mænd, saa maa de dog være troende Mænd, der har baade Vilje og ogsaa nogen Evne til at arbejde i Herrens Tjeneste. Men selvfølgelig gælder ganske det samme med Hensyn til Præsterne; og naar vi alligevel her med Sindsro finder os i, at en Del er udelige eller maaske endog helt vantro, saa kommer det ganske simpelt af Vanens sløvende Magt; det er, fordi det gamle statskirkelige Væsen har sløvet vor Omtanke paa dette vigtige Punkt. Altsaa, vi maa sætte Maalet højt, det er det første. Men dernæst maa Præsterne vælges paa den eneste naturlige, kirkelige og kristelige Maade, nemlig saaledes, at den levende Menighed kommer til at raade for Valget, ganske som Tilfældet er med Hensyn til Hed-

ningemissionærer og Indremissionærer. — Og disse 2 Ting hænger i Virkeligheden uadskilleligt sammen. Saa længe som nemlig Ministeriet og Sogneflertallet raader for Præstevalget, da vil ingen for Alvor tænke paa at faa en udmærket Præstestand; man maa være tilfreds med en jævnt upaaklagelig; men naar Menigheden selv kommer til at raade i denne Hovedsag, da er Vejen aaben for de største Muligheder.

Her er det, det københavnske Kirkefond har gjort en betydningsfuld ny Begyndelse. Dette Arbejde gik udvortes set først og fremmest ud paa at faa bygget en Række nye Kirker og saaledes faa de københavnske Kæmpesogne delt. Men det blev fra først af atter og atter udtalt, at dette at faa Rammerne i Orden ikke var Kirkesagens eneste og heller ikke dens væsentlige Opgave, men at Hovedsagen var at skaffe de rette Mænd til Arbejdet derinde; og Kirkefondet har saaledes efterhaanden været Redskab til at kalde mange dygtige Kræfter ind til Præstegerningen i Hovedstaden. Og de ledende Mænd derinde udtaler nu, at dette Arbejde kun er i sin Begyndelse, og at de venter og haaber, at det skal vokse baade i Omfang og Kraft. Og til denne Vækst hører formentlig ogsaa dette, at Kirkefondet i Tidens Løb ikke vil indskrænke sig til kun at hjælpe, hvor det selv ejer Kirkerne, men ogsaa andet Steds, hvor Hjælpen i det hele tiltrænges. — Ogsaa ud paa Landet har denne Bevægelse forplantet sig, idet der er dannet et *Dansk Kirkefond* med et lignende Formaal. Og ved en lykkelig Skæbne er der aabnet en ny Vej for disse frivillige Bevægelser Arbejde gennem den bekendte Paragraf om »Andenpræsten« i den nye Menighedsraadslov.

Saa er det som om Herren gennem alt dette vilde sige til sin Menighed herhjemme: »Her ser I nu for første Gang i Aarhundreder Vejen aaben og Banen fri til, at I i alle Landets Sogne kan sætte Præster med Sind og Evne til at tjene mig; det gælder kun om, at I sætter Maalet

højt og tager Arbejdet op i Bøn og Offervillighed.« — Og dersom nu Menigheden her ikke vil svigte, saa er der nogen Grund til at tro, at de bedste af de unge vil forstaa, at her er en Sag, som det er værd at kæmpe for. Efterhaanden som det er gaaet op for de unge, at der ude i Hedningeverdenen var en Sejr at vinde, har flere og flere af de bedste Kræfter meldt sig til dette Arbejde. Er der da ikke nogen Grund til at haabe, at det samme vil være Tilfældet, naar det gaar op for de unge, at der ogsaa her hjemme er en stor Sejr at vinde? (Og at vi hjemme i den gamle Kristenhed trænger til at vinde nye Sejre, det maa vel bl. a. Verdenskrigen minde om). Vi har derfor Grund til at være taknemmelige mod det københavnske Kirkefond, fordi det fra Begyndelsen ved at sætte *Maalet højt* har peget paa den rette Vej, vi maa gaa for at faa den udmærkede Præstestand, som Herren under os, og som hans Kirke trænger til.

KIRKESAGENS ARBEJDERE.

UDVALGET FOR KIRKESAGENS FREMME I KØBENHAVN.

Grosserer JOHAN V. ADOLPH	1890—1896
Kontorchef C. BANGERT	1890—1896
Direktør CARL BORGEN	1890—1896
Dr. med. P. D. KOCH	1890—1896
Overbibliothekar H. O. LANGE	1890—1896
Grosserer H. LEVINSEN	1890—1896
Professor H. WESTERGAARD	1890—1896
Sekretær: Pastor H. P. MOLLERUP	1894—1896
Revisorer: Greve A. MOLTKE	1893—1896
Grosserer S. M. PLUM	1893—1896

DET KØBENHAVNSKE KIRKEFOND.

FORMÆND FOR BESTYRELSEN.

Biskop SKAT RØRDAM	1896—1909
Biskop P. MADSEN	1909—1911
Biskop H. OSTENFELD	1911

MEDLEMMER AF FORRETNINGSUDVALGET.

Direktør CARL BORGEN	1896
Dr. med. P. D. KOCH	1896
Sognepræst P. M. LARSEN	1896—1904
Sognepræst A. SCHACK	1896—1908
Overrettsprokurator STEINTHAL	1896—1904
Provst H. USSING	1896
Professor H. WESTERGAARD	1896
Kontorchef C. BANGERT	1904
Provst H. OSTENFELD	1904—1911
Overbibliothekar H. O. LANGE	1908
Sognepræst C. J. HOLT	1911—1914
Sognepræst N. JUHL	1914

SUPPLEANTER TIL FORRETNINGSUDVALGET.

Murermester J. ANDERSEN	1912
Sognepræst N. JUHL	1912—1914
Fabrikant LAUR. KNUDSEN	1912

Kontorchef E. SIVERTSEN	1913
Sognepræst E. WITH.....	1914

SEKRETÆRER.

Sognepræst J. FRIIS HANSEN	1897 †1905
Sognepræst N. JUHL	1906—1910
Sognepræst CHR. SEIDELIN	1911

KASSERERE.

Grosserer JOHAN V. ADOLPH.....	1890 †1911
Fabrikant FRITZ BOCK	1911

MEDLEMMER AF BESTYRELSEN.

Grosserer JOHAN V. ADOLPH, København	1896 †1911
Kontorchef C. BANGERT, København	1896
Sognepræst VILH. BECK, Ørslev	1896 †1901
Direktør CARL BØRGEN, København	1896
Provst BRAMMER, Gammelby	1896 †1900
Læge J. BRODERSEN, Lyngby.....	1896 †1911
Sognepræst A. BUSCH, Vallensbæk	1896
Gaardejer N. P. BÆK, Horne	1896 †1913
Sognepræst J. FRIIS HANSEN, Olsker	1896—1897
Provst V. GLAHN, Frederiksberg	1896 †1908
Tandlæge GRAVESEN, Ringkøbing	1896 †1910
Biskop GÖTZSCHE, Ribe	1896 †1901
Pastor V. J. HOFF, København.....	1896 †1907
Greve HOLSTEIN HOLSTEINBORG, Holsteinborg	1896
Pastor E. KOCH, Odense	1896
Dr. med. P. D. KOCH, København.....	1896
Sognepræst P. KRAG, Søborg.....	1896 †1912
Professor P. la COUR, Askov.....	1896 †1908
Overbibliothekar H. O. LANGE, København	1896
Sognepræst P. M. LARSEN, København	1896—1908
Professor JUL. LASSEN, København.....	1896—1913
Proprietær LAWAETZ, Refsnæs	1896—1912
Oberstløjtnant A. LEVINSEN, København.....	1896
Grosserer H. LEVINSEN, Hørsholm	1896
Biskop P. MADSEN, København	1896 †1911
Greve J. L. MOLTKE, København.....	1896
Højesteretsassessor MOURIER, København	1896 †1905
Biskop FR. NIELSEN, Aarhus	1896 †1907

Dr. phil. JENS NØRREGAARD, Testrup.....	1896 †1913
Stiftsprovst J. PAULLI, København.....	1896—1897
Sognepræst P. RIEMANN, Fakse.....	1896—1904
Sognepræst A. SCHACK, Vonsild.....	1896
Provst G. SCHEPELERN, København.....	1896—1897
Biskop SCHOUSBOE, Aalborg.....	1896 †1900
Overrettsprokurator STEINTHAL, København.....	1896 †1914
Provst H. USSING, København.....	1896
Sognepræst WAGNER, Saksøbing.....	1896—1905
Professor H. WESTERGAARD, København.....	1896
Professor H. ZEUTHEN, København.....	1896
Sognepræst L. MÜNSTER, Uggerløse.....	1897
Provst TH. LEVINSEN, København.....	1898—1905
Kammerherre S. BARNER, København.....	1901
Biskop G. KOCH, Ribe.....	1901
Højesteretsassessor V. KRARUP, København.....	1901
Valgmenighedspræst MORTEN LARSEN, Holstebro.....	1901—1905
Biskop H. OSTENFELD, København.....	1901
Borgmester ROSENØRN, Silkeborg.....	1901—1903
Provst FR. ZEUTHEN, Fredericia.....	1901 †1915
Kammerherre C. BORNEMANN, København.....	1904 †1911
Admiral GARDE, København.....	1904 †1911
Oberst CHR. KEYPER, København.....	1904
Veksellerer C. NANNESTAD, København.....	1904
Provst BRANDT, Veggerløse.....	1905
Provst TH. ELMQUIST, København.....	1905
Højesteretssagfører J. V. MØLDRUP, København.....	1905
Justitsraad O. BØGH, Tranekjær.....	1907 †1910
Overretssagfører H. F. HELLWEG-LARSEN, København...	1907
Sognepræst A. KAAE, Tikjøb.....	1907
Højskoleforstander J. LUND, Vejstrup.....	1907—1912
Biskop WEGENER, Nykøbing F.....	1907
Domprovst H. MARTENSEN-LARSEN, Roskilde.....	1907
Sognepræst H. J. F. C. MATTHIESSEN, Vamdrup.....	1907
Sognepræst P. CHR. JENSEN, Horsens, Vendsyssel.....	1910
Pastorinde E. JUHL, København.....	1910
Sognepræst HANS KOCH, København.....	1910
Møller J. PETERSEN, Skern.....	1910
Ingeniør BLICHFELD, København.....	1911 †1913
Fabrikant FRITZ BOCK, København.....	1911
Ingeniør G. JOCHIMSEN, København.....	1911
Sognepræst N. JUHL, København.....	1911
Sognepræst C. J. HOLT, København.....	1911
Læge MOURIER, København.....	1911 †1911
Professor C. V. PRYTZ, København.....	1911

Læge N. CHR. SCHMIDT, København	1911
Kontorchef E. SIVERTSEN, København	1911
Godsforvalter P. A. VALENTINER, Frederikslund	1911
Murermester J. ANDERSEN, København.....	1912
Sognepræst IM. BANG, Vivild.....	1913
Sognepræst A. BJERRE, Herlufmagle	1913
Proprietær L. H. BRAMSEN, Varmark	1913
Gaardejer CARL CHRISTENSEN, Tørring	1913
Herredsfuldmechtig CHRISTOV, Odder.....	1913
Borgmester P. K. DIDERICHSEN, Næstved	1913
Apotheker F. V. GJØRUP, Herning.....	1913
Fabrikant HENRIK HANSEN, Korsør	1913
Sognepræst A. HØYRUP, Olsker.....	1913
Gaardejer KRABBE, Uglev	1913
Højskoleforstander FR. THOMSEN, Børkop.....	1913
Sognepræst TOLDERLUND-HANSEN, Sandager	1913
Stiftsprovst H. HOFFMEYER, Frederiksberg	1914

Desuden indvælges af Menighederne ved Kirkefondets Kirker hvert Aar et Antal Medlemmer for ét Aar ad Gangen.

REVISORER.

Kontorchef C. BANGERT.....	1896—1904
Grosserer H. LEVINSEN	1896—1907
Kontrollør E. BANGERT	1904—1911
Oberstløjtnant A. LEVINSEN	1907
Veksellerer C. NANNESTAD	1911
Statsautoriseret Revisor A. POULSEN	1911

KONSULENTER.

Arkitekt O. V. KOCH	1894—1903
Professor MARTIN NYROP	1904—1913
Arkitekt JULIUS SMITH	1913
Overretsprokurator STEINTHAL.....	1890—1904
Overretssagførerne H. F. & A. HELWEG-LARSEN	1904

KIRKESYN.

Murermester N. M. ANDERSEN	1905—1910
Murermester JOHS. ANDERSEN	1910
Kontorchef C. BANGERT	1905
Tømremester KORNERUP-KOCH	1905

PRÆSTER VED KIRKEFONDETS KIRKER.

NAVN	STILLING	Tidsrum	NUVÆRENDE STILLING
H. P. AASTRUP	Præsteviet Medhjælper ved Nathanaels Kirke	1899—02	Præst v. Horsens Straffeanstalt
C. F. A. L. AUGUSTSEN	Præsteviet Medhjælper v. Nazaret K.	1910—13	Sognepræst i Sunds
J. BANG	Andenpr. v. Gethsemane K.	1895—03	Sognepr. i Vivild
P. M. SKAK BARFOD .	Præsteviet Medhjælper v. Kapernaums K.	1910—13	Præst v. Diako- nissstiftelsen
F. FRIIS BERG	Andenpræst v. Apostel K. Sognepræst v. Apostel K.	1901—09 1909	
A. R. BROSTRØM	Sognepræst v. Esajas K. . .	1903—09	Sømandspræst i London
V. CHRISTENSEN	Residerende Kapellan v. Gethsemane K.	1915	
O. E. L. CHRISTIANSEN	Præsteviet Medhjælper v. Nathanaels K.	1914	
E. CLAUSEN	Præsteviet Medhjælper v. Nazaret K.	1904—08	Jødemissionær i Galicien
H. N. DREIØE	Sognepræst v. Filips K. . .	1911	
E. H. L. EGE	Residerende Kapellan v. Fredens K.	1914	
J. A. N. FIBIGER	Andenpræst v. St. Mariæ Kirkesal	1898—08	
	Sognepræst v. Elias K. . . .	1908	
F. V. A. FRANSEN . . .	Førstepræst v. Simeons K. Sognepræst v. Simeons K.	1902—05 1905	
J. J. A. FRANTZEN . . .	Sognepræst v. Nathanaels K.	1905—15	Sognepræst i Grenaa
M. GRUE	Præsteviet Medhjælper v. Anna K.	1915	
R. GRÜNFELD	Residerende Kapellan v. Esajas K.	1912	
A. V. HALLAGER	Sognepræst v. Fredens K.	1906 †08	
H. J. M. HANSEN	Præsteviet Medhjælper v. Luther K.	1914	
H. N. HANSEN	Sognepr. v. Gethsemane K.	1905—14	Sognepræst i Krummerup
N. C. HANSEN	Førstepræst v. Apostel K. Sognepræst v. Apostel K.	1901—05 1905—09	Sognepr. i Bodil- sker
O. H. HARTVIGSEN . . .	Præstev. Medhj. v. Filips K.	1913	
P. HELWEG-LARSEN . .	Præstev. Medhj. v. Filips K.	1907—10	Sognepr. i Christi- ansted.
H. P. K. HERTZ	Præstev. Medhj. v. Nazaret K.	1902—05	Missionær i Kina

NAVN	STILLING	Tidsrum	NUVÆRENDE STILLING
N. C. HJORTSVANG . .	Residerende Kapellan v. Gethsemane K.	1910—14	Sognepr. i Rær
C. J. HOLT	Præst v. Nazaret K.	1892—00	
	Sognepræst v. Nazaret K..	1900	
C. M. HORNBECH	Andenpræst v. Brorsons K.	1901	Rejsepr. f. D.M.S.
R. HØGILD	Præsteviet Medhjælper v. Kapernaums K.	1913	
A. HØYRUP	Andenpræst v. Brorsons K.	1902—10	Sognepr. i Olsker og Allinge
J. N. S. IFVERSEN . . .	Præst ved Bethlehems K.	1889—95	Sognepræst i Bregninge
C. C. JESPERSEN	Præsteviet Medhjælper v. Filips K.	1910—13	
	Residerende Kapellan v. Frihavns K.	1913	
H. O. JUHL	Præsteviet Medhjælper v. Nazaret K.	1914	
N. JUHL	Præst v. Kapernaums K. .	1895—02	
	Sognepr. v. Kapernaums K.	1902—05	
	Sognepræst v. Esajas K. .	1910	
J. A. JØRGENSEN	Præsteviet Medhjælper v. Timotheus K.	1915	
H. K. M. KENT	Sognepræst v. Kingos K. .	1914	
V. K. KOLD	Førstepræst v. Brorsons K.	1901—05	
	Sognepræst v. Brorsons K.	1905	
H. L. LARSEN	Præst v. Bethlehems K. .	1899—01	Provst, Sognepr. i Thorsager
J. NIMB LASSEN	Sognepræst v. Kingos K. .	1908—14	Sognepræst i Lidemark
L. LAURITZEN	Præsteviet Medhjælper v. Anna K.	1912—15	Sognepr. i Aadum
H. LICHTENBERG . . .	Præstev. Medhj. v. Kingos K.	1911	
J. LIND	Præstev. Medhj. v. Nazaret K.	1896—98	Sognepræst i Ringsted
J. A. LINDEBURG	Sognepræst v. Timotheus K.	1912	
C. LUDWIGS	Residerende Kapellan v. Blaagaards K.	1905—11	Res. Kap. v. vor Frels. K. i Kbh.
T. H. S. MADSEN	Præsteviet Medhjælper v. Nathanaels K.	1910—13	Sognepræst i Tjele
L. L. MELDGAARD . . .	Præsteviet Medhjælper v. Timotheus K.	1912—14	Sognepr. i Estvad
M. C. MOGENSEN	Præsteviet Medhjælper v. Simeons K.	1913	
N. J. MOGENSEN	Residerende Kapellan v. Esajas K.	1903 †12	

NAVN	STILLING	Tidsrum	NUVÆRENDE STILLING
H. P. M. MOLLERUP .	Sognepræst v. Frihavns K.	1905	
P. S. V. MÜLLER	Residerende Kapellan v. Elias K.	1908	
G. P. MÜNSTER	Præst ved Bedesalen paa Chr. Winthersvej	1895—97	Sognepræst i Dalby
H. J. J. MYGIND	Præst v. Gethsemane K. . .	1892—97	Missionær i Sy- rien
A. M. MØLLER	Sognepr. v. Kapernaums K.	1906	
C. L. P. R. NIELSEN . .	Præst v. Bethlehems K. . .	1902—08	
	Sognepræst v. Aldersro K.	1908	
K. V. NIELSEN	Andenpræst v. Fredens K.	1904—07	Sognepræst i Viby
M. TH. NIELSEN	Andenpræst v. Apostel K. Resid. Kapellan v. Apostel K.	1910—13 1914	
J. NORDENTOFT	Sognepræst v. Nathanaels K.	1899—05	Redaktør af »Hovedstaden«
A. T. NYBORG	Præst v. Nazaret K.	1898—00	
	Præst v. Fredens K.	1900—04	
	Førstepræst v. Fredens K.	1904—05	Sgnpr. i Rødding
	Sognepræst v. Fredens K.	1905—06	
H. OSTENFELD	Præst v. Bedesalen paa Chr. Winthersvej	1893—97	Biskop for Sjæll. Stift
R. PEDERSEN	Præst v. Bethlehems K. . .	1895—99	Død s. Sognepr. i Ørum 1905
TH. J. PETERSEN	Førstepræst v. Gethsem. K.	1897—05	Sognepræst i Tommerup
J. K. POULSEN	Andenpræst v. Brorsons K.	1910	
A. W. QUISTGAARD . .	Distriktspr. paa Isl. Brygge	1913	
O. SCHRØDER	Residerende Kapellan v. Blaagaards K.	1912	
H. E. SCHJØRRING . .	Andenpræst v. Simeons K.	1902—13	Sognepræst i Øsse
CHR. SEIDELIN	Sognepræst v. Filips K. . .	1907—11	Kirkefondets Sekretær
A. M. P. SKETRUP . . .	Residerende Kapellan v. Frihavns K.	1905—12	
	Sognepr. for Rosenvængets Sogn	1912	
G. T. SORT	Præst paa Islands Brygge	1914	
A. SUNDE	Præsteviet Medhjælper i Rosenvængets Sogn	1912—14	
	Præsteviet Medhjælper v. Aldersro K.	1914	
C. SVELMØE THOMSEN	Præst v. Bethlehems K. . .	1912	

NAVN	STILLING	Tidsrum	NUVÆRENDE STILLING
M. THOMSEN	Sognepræst v. Blaagaards K.	1905	
P. THOMSEN	Præsteviet Medhjælper v. Nazaret K.	1909—10	Sognepræst i Resen
R. H. E. THOMSEN ..	Residerende Kapellan v. Gethsemane K.	1914—15	
T. LOMHOLT THOMSEN	Sognepræst v. Gethsemane K.	1915	
K. V. TØNSGAARD ...	Sognepræst v. Nathanaels K.	1915	
	Præsteviet Medhjælper v. Kapernaums K.	1904—09	
	Residerende Kapellan v. Fredens K.	1909—14	Sekr. for Indre Miss. i Kbhvn.
J. A. TØRSLEFF	Præsteviet Medhjælper v. Nathanaels K.	1902—10	Sognepræst i Varde
J. P. E. WAIDLØW ..	Sognepræst v. Anna K. . . .	1912	
F. K. G. K. WELTZER	Residerende Kapellan v. Fredens K.	1907—09	
	Sognepræst v. Fredens K.	1909	
E. T. J. WESTRUP ...	Præst v. Bethlehems K. . .	1901—12	Sognepr. i Melby
N. L. L. VIG	Præsteviet Medhjælper v. Davids K.	1910	
O. C. E. WITH	Førstepræst v. St. Mariæ Kir- kesal	1898—08	
	Sognepræst v. Davids K. . .	1908	
F. B. ZEUTHEN	Andenpr. v. Gethsemane K.	1903—06	
	Resider. Kapellan v. Geth- semane K.	1906—10	Sognepræst i Vildbjerg

DE NYE KIRKER I KØBENHAVN SIDEN 1861.

✓ 1861. St. Johannes Kirke.	1901. Apostel Kirke.
1870. Sundby Kirke.	1902. Simeons Kirke (midlertidig).
✓ 1874. St. Stefans Kirke.	— St. Marcus Kirke.
✓ 1877. St. Pauls Kirke.	1903. Esajas Kirke (midlertidig).
✓ 1878. St. Jacobs Kirke.	1904. De Døvtummes Kirke.
✓ 1880. St. Matthæus Kirke.	— Nazaret Kirke (den fuldførte).
— De Classenske Boligers Kirke (nedlagt 1911).	1905. Frihavns Kirke.
1889. Bethlehems Kirke.	— Blaagaards Kirke (midlertidig).
— Emmaus (Diakonissestiftelsens) Kirke.	— Mariendals Kirke (midlertidig).
✓ 1890. Hellig Kors Kirke.	1907. Filips Kirke (midlertidig).
1891. Jesus Kirke.	1908. Elias Kirke.
1892. Nazaret Kirke (midlertidig).	— Solbjerg Kirke.
1893. Immanuels Kirke (Valgmenigheds).	— Aldersro Kirke (midlertidig).
— Bedesalen paa Chr. Wintthersvej (nedlagt 1897).	— Maria Kirke.
1894. Gethsemane Kirke (midlertidig).	1909. Vanløse Kirke.
— Frederiks Kirke (Marmor).	1910. Kingos Kirke.
1895. Kapernaums Kirke.	— Davids Kirke.
1896. Sions Kirke.	1911. Timotheus Kirke (midlertidig).
1897. St. Lucas Kirke.	— Godthaabs Kirke.
1898. St. Thomas Kirke.	1912. Esajas Kirke (den fuldførte).
— St. Mariæ Kirkesal (midlertidig).	1914. Simeons Kirke (den fuldførte).
1899. Nathanaels Kirke.	— Luthers Kirke (midlertidig).
1900. Krist Kirke.	— Søborg Kirke.
— Hellerup Kirke.	— Anna Kirke (midlertidig).
— Fredens Kirke.	1915. Kirken paa Islands Brygge (midlertidig).
1901. Brorsons Kirke.	
— St. Andreas Kirke.	
— Kristians Kirke tages i Brug.	

STAMTAVLE OVER KØBENHAVNSKE KIRKER I TIDEN FRA 1861—1915.

St. Johannes Kirke.

St. Stefans.	St. Jacobs.	Bethlehems.	Helligkors.	Nazaret.	Andreas, Blaagaards.
Kapernaum, Simeon, Aldersro, Kingo, Anna.	Sions, Esajas, Frihavns, Luther.	Brorsons.	Fredens		

Davids.

Sundby Kirke.

St. Matthæus Kirke.

Jesus Kirke.

Nathanaels.

Filips.

Gethsemane (Mariæ Kirkesal).

Krist.

Timotheus.

Elias, Maria.

(Frederiksberg Kirke).

St. Lucas.

St. Thomas.

St. Marcus.

Solbjerg.

Mariendals.

Godthaabs.

OVERSIGT
OVER
DET KØBENHAVNSKE KIRKEFONDS
REGNSKABER
I KIRKESAGENS FØRSTE 25 AAR
1890 TIL 1914.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Side
A. <i>Indtægter og Udgifter</i>	231
B. <i>Bidrag af alle Arter</i>	231
C. <i>Specifikation af større og særlige Gaver</i>	232
1. Foreningen til Opførelse af smaa Kirker.....	232
2. Byggekomitéer indsamlet til Grunde og Kirker med Inventar..	232
3. Gaver fra Menighedssamfund	233
4. Skænkede Grunde og Bygninger	233
5. Testamenter og Legater.....	233
6. Gaver til Fonds.....	234
7. Gaver ved Indsamlingskomitéer.....	234
8. Udbytte, skænket af »Det ny Missionshotel«.....	235
9. Forskellige større Gaver	235
10. Johan V. Adolphs Fond.....	235
11. Jubilæumsfond af 1915	236
D. <i>Bededagskollekten</i>	236
E. <i>Specifikation over almindelige Bidrag</i>	236
F. <i>Fortegnelse over Kirkebygninger, Grunde og andre faste Ejendomme</i>	237
G. <i>Tilskud til Byggekomitéer</i>	238
H. <i>Afstaede Ejendomme og Afskrivninger</i>	238
J. <i>Oversigt over Fonds</i>	239
K. <i>Oversigt over Laan</i>	239
L. <i>Forskelligt</i>	240
<i>Aarsvis Oversigt</i>	241
<i>Status 31. December 1914</i>	248

A. Det københavnske Kirkefond

1890 til 1914.

	Kr.	Ø.
<i>Indtægter:</i>		
Bidrag af alle Arter	3,554,797	37
Indsamlet i Menighederne til Kirkernes Drift	532,606	48
Indvundne Renter	46,609	44
Hævet af Fonds	215,053	09
Stiftet Laan	1,180,830	06
	5,529,896	44
<i>Udgifter:</i>		
Præsters og Kirketjeneres Løn og Kirkers Drift	1,240,091	86
Kirkebygninger, Grunde og andre faste Ejendomme	2,661,350	19
Tilskud til Byggekomitéer	50,592	47
Underskud ved Drift af Ejendomme	14,653	36
Afstaaet Ejendomme og Afskrivninger	111,706	45
Administrationsudgifter	208,255	09
Renter	82,964	71
Henlagt til Fonds	303,573	45
Afdrag paa Laan	764,461	31
Forskelligt	91,583	89
Overskud til 1915	663	66
	5,529,896	44

B. Bidrag af alle Arter.

	Kr.	Ø.
Større og særlige Gaver	2,295,357	58
Bødedagskollekten	583,451	79
Almindelige Bidrag	564,816	96
Chr. P. Hansen og Hustrus Kirkefondslegat	111,171	04
	3,554,797	37

C. Større og særlige Gaver

er nedenfor specificeret under følgende Poster:

	Kr.	Ø.
1. Foreningen til Opførelse af smaa Kirker	256,582	49
2. Byggekomitéer, indsamlet til Grunde og Kirker med Inventar	1,176,560	84
3. Gaver fra Menighedssamfund	54,920	80
4. Skænkede Grunde og Bygninger	115,774	22
5. Testamenter og Legater	208,713	28
6. Gaver til Fonds	57,789	13
7. Gaver, indbetalt af Indsamlingskomitéer	248,616	03
8. Udbytte, skænket af »Det ny Missionshotel«	7,220	»
9. Forskellige større Gaver	106,875	»
10. Gaver til Johan V. Adolphs Fond	14,249	73
11. Gaver til Jubilæumsfondet af 1915	48,056	06
	2,295,357	58

C 1—11. Specifikation over større og særlige Gaver.

	Kr.	Ø.
C 1. Foreningen til Opførelse af smaa Kirker.		
1891	3,000	»
1892	3,000	»
1893	9,000	»
1894	9,000	»
1899	70,000	»
1905	72,431	30
1907	17,151	19
1910	73,000	»
	256,582	49
C 2. Byggekomitéer indsamlet til Grunde og Kirker med Inventar, til:		
Brorsons Kirke 1898	15,000	»
Gethsemane Kirke 1898	28,000	»
Apostelkirken 1901	127,533	55
Brorsons Kirke 1901	136,000	»
Esajas Kirke 1903	58,000	»
Nazaret Kirke 1904	174,800	»
Elias Kirke 1905	41,000	»
Frihavns Kirke 1905	27,187	12
Elias Kirke 1908	240,000	»
At overføre	847,520	67

		Kr.	Ø.
Overført...		847,520	67
Esajas Kirke	1912	127,000	»
Simeons Kirke	1914	118,540	17
Luther Kirke	1914	40,000	»
Anna Kirke	1914	43,500	»
		1,176,560	84
C 3. Gaver fra Menighedssamfund.			
Gethsemane	til Orgel i 1900	2,900	»
Fredens	» Orgel m. m. 1900	2,462	57
Valby	1907	500	»
»	1908	500	»
»	1913	700	»
Fredens	til Taarn 1907	14,499	66
Nathanael	» Menighedshus 1910	11,765	10
»	» » 1911	535	91
»	» » 1912	557	56
Valby Menighed	» Timotheus Kirkes Opførelse 1911	20,500	»
		54,920	80
C 4. Skænkede Grunde og Bygninger.			
Grunden Matr. 11 k F (solgt) i 1896		5,132	22
Gartner Ohlsens Enke i 1898 Grunden Kalkbrænderivej, nu Luther Kirken		60,000	»
Tømrermester Tesch i 1908 Grunden til Aldersro Kirke		12,000	»
Ejendommen i Høyensgade i 1909		10,000	»
Grunden til Kingo Kirke i 1909		18,642	»
Bygmester Adolphsen Del af Grunden Bryggervangen i 1914		10,000	»
		115,774	22
C 5. Testamenter og Legater.			
1894. Bispinde E. Monrad. f. Tutein		20,000	»
1898. Gehejmekonferensraad C. Liebe og Hustru....		10,000	»
1898—1904. Frk. Camilla Buntzens Legat		11,276	56
1901. Frk. D. A. Dinesen til Brorson Kirken		10,000	»
At overføre...		51,276	56

	Kr.	Ø,
Overført	51,276	56
1903. Etatsraadinde M. B. Bruun	7,008	90
1907. Fru Rosalie Holm, f. Holm	5,000	»
Assist., cand. jur. J. Eskildsen	5,106	30
Herredsfoged J. Erichsens Legat	72,874	88
1909. En Unævnt	5,595	78
1910. Enkefru Betty Lind, f. Honum	1,000	»
1911. Testamentariske Gaver	554	34
1912. Proprietær Steensen	9,600	»
Frk. J. W. Lyngby	7,786	54
Frk. C. D. Rulff	2,168	»
1913. Generalinde Schlegel	6,011	48
Enkefru Dorthea Petersen	2,000	»
Enkefru Caroline Nielsen	4,800	»
1914. Frøken Sofie Mortensen	4,800	»
<i>Gaver mod Rentenydelse:</i>		
1908. Enkefru E. Ch. Petersens Legat	6,000	»
1909. Frk. Andersens Legat	1,000	»
1910. Legat uden Navn	2,530	50
1911. Frk. Jenny Hviids Legat	12,000	»
1912. Grosserer Hj. Hänschell og Hustrus Legat	1,600	»
	208,713	28
C 6. Gaver til Fonds.		
Til Fonds er der skænket nedennævnte Gaver. Men desuden har Kirkefondet af andre Gaver henlagt Beløb til Fonds. Se herom særskilt Regnskab for Fonds, Johan V. Adolphs Fond og Jubilæumsfond af 1915.		
<i>Skænkel til Fond for:</i>		
Præsters Løn og Kirkers Drift	26,454	55
Gethsemane Kirke	21,964	28
En Kirke til Afløsning af Bethlehem Kirke	1,149	02
Løntillæg til Sognepræsten for Frihavn Sogn	2,000	»
Konto for Legater	3,423	97
Opførelse af en Kirke i Vangede	2,120	57
Afdrag paa Laan i Bjelkes Allé	676	74
	57,789	13
C 7. Gaver indbetalt af Indsamlingskomitéer.		
Komitéen til Indsamling af Festgaver	35,300	»
At overføre	35,300	»

	Kr.	Ø.
Overført	35,300	»
10-Øres Indsamling ved Oberst Keyper	36,000	»
5-Øres Indsamling paa Landet ved Kammerherre Bornemann	23,681	20
Komitéen til Indsamling af Gaver i København og Omegn	69,760	52
Komitéen til Indsamling af Gaver udenfor København og Omegn	28,406	90
5-Øres Indsamling paa Landet ved Redaktør Kjærsgaard	41,833	08
Indsamling af større Gaver paa Landet	10,238	83
Kuponsindsamling	3,395	50
	248,616	03
C 8. Udbytte skænket af „Det ny Missionshotel“.		
i 1909	2,000	»
i 1910	800	»
i 1911	1,000	»
i 1912	1,000	»
i 1913	1,110	»
i 1914	1,310	»
	7,220	»
C 9. Forskellige større Gaver.		
1894. Mrk.: »d. 25' Februar«	20,000	»
Jacob Holm & Sønner	10,000	»
1895. Gaardejer Niels Peter Møller, Stenlille	20,000	»
1896. Frederiksberg Kommunalbestyrelse	10,000	»
Fru Laura Jacobsen, gl. Carlsberg	6,000	»
1902. En unavngiven til Grunden Blaagaardsplads	10,000	»
1903. Extra Bidrag fra Bestyrelsens Medlemmer	3,875	»
1909. Til ud- og indvendig Udsmykning af Kingo Kirke	10,000	»
1909—1910—1912. Grosserer Joh. M. Holm	15,000	»
1914. Kirkefondets Legat- & Tontineforening	2,000	»
Se ogsaa Testamenter og Legater: C 5.		
	106,875	»
C 10. Johan V. Adolphs Fond.		
1911. Gaver	12,618	21
At overføre	12,618	21

	Kr.	Ø.
Overført	12,618	21
1912. Gaver	1,631	52
Kirkefondet har tilskudt 50 Kr. 27 Øre, hvorefter dette Fond er sluttet med et Beløb af 14,300 Kr.		
	14,249	73

C 11. Jubilæumsfond af 1915.

Siden 1911 er der indsamlet følgende Gaver i Anledning af Kirkefondets Jubilæum i 1915:

1 Obligation paa 1000 Kr.	917	50
Forskellige mindre Gaver i 1912	35	75
»Del af en Arv«, 1ste Bidrag	15,000	»
»Del af en Arv«, 2det Bidrag	20,000	»
Marie Sekjær, Andst	1,000	»
Godsejer Joh. Hage, Nivaagaard	3,600	»
Partikulier Chr. Jensen	3,372	80
En Privatmand til Grunden Aaboulevard	2,000	»
Højesteretssagfører Asmussen 1 Obligation paa 1000 Kr., hvoraf Halvdelen tilfaldt Gethsemane Kirke.	471	89
J. P.	1,000	»
Enkefru Nielsen 1 Obligation	475	»
A. H.	183	12
	48,056	06

D. Bededagskollekten.

	Kr.	Ø.
København og Frederiksberg	105,268	37
Udenfor København og Frederiksberg	478,183	42
	583,451	79

E. Specifikation over almindelige Bidrag.

Først med Aar 1901 blev der gennemført en Rubricering af almindelige Bidrag. Disse anføres derfor her samlet indtil Aar 1900 og derefter delt.

	Kr.	Ø.
1890—1900	236,995	20
At overføre	236,995	20

		Kr.	Ø.
	Overført . . .	236,995	20
1901—1914:			
København og Nabokommuner:			
	Møder	12,280.71	
	Bidrag	151,799.13	
	Aarsbidrag	42,010.41	
		206,090	25
Udenfor København:			
	Møder	96,190.24	
	Bidrag	23,133.89	
	Aarsbidrag	1,527.75	
		120,851	88
Udlandet		879	63
		564,816	96

F. Fortegnelse over Kirkebygninger,

Grunde og andre Ejendomme:

		Kr.	Ø.
Nazaret Kirke	195,654.30		
Gethsemane Kirke	80,626.46		
Kapernaum Kirke	41,990.30		
Nathanael Kirke	93,010.22		
Brørsons Kirke	151,067.50		
Apostel Kirke	177,533.55		
Simeons Kirke	140,326.08		
Fredens Kirke	113,195.93		
Esajas Kirke	248,586.44		
Frihavns Kirke	124,822.42		
Blaagaards Kirke	34,568.02		
Aldersro Kirke	28,794.81		
Elias Kirke	321,716.71		
Filips Kirke	22,607.70		
Kingo Kirke	100,717.96		
Dauids Kirke	94,192.43		
Timoteus Kirke	29,433.75		
Anna Kirke	70,299.88		
Luther Kirke	100,000.00	2,169,144	46
Grunden Skjalm Hvides Gade	41,730.50		
— »Under Elmene«	24,964.27		
At overføre	66,694.77	2,169,144	46

		Kr.	Ø.
	Overført . . .	66,694.77	2,169,144 46
Grunden	Bryggervangen	31,030.90	
—	Islands Brygge	20,725.05	
—	»Gartnernes«	6,777.18	
—	Aaboulevard	1,456.00	126,683 90
Ejendommen	Vesterbrogade 17	316,521.83	
—	Høyensgade 27	10,000.00	
Nathanael Sogns	Menighedshus	39,000.00	365,521 83
Grunden Aaboulevard er købt for 60,000 Kroner, men den overtages først om et Par Aar. Opførte 1456 Kr. angiver kun Omkostninger ved Købet.			
			2,661,350 19

G. Tilskud til Byggekomitéer.

	Kr.	Ø.
Til Nazaretkirken	15,117	22
» Brorsonskirken	10,000	»
» Mariakirken	5,000	»
» Markuskirken	475	20
» smaa Kirker paa Frederiksberg	500	05
» Eliaskirken	9,500	»
» Kirken paa Islands Brygge	10,000	»
	50,592	47

H. Afstaaede Ejendomme og Afskrivninger.

	Kr.	Ø.
Lukaskirken overgaaet til Frederiksberg	77,129	70
<i>Afskrevet:</i>		
En Jernkirke ved Flytning fra Nazaret Sogn.	9,906.96	
Samme nedbrudt efter Anvendelse i Simeons Sogn	19,021.00	
Forskelligt Inventarium fra St. Mariæ Kirkesal, Bedesalen paa Chr. Winthers Vej, Kontoret m. m.	5,648.79	34,576 75
		111,706 45

J. Oversigt over Fonds for:

	Henlagt		Hævet		Rest ^{31/12} 1914	
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
Præsters Løn og Kirkers Drift	67,139	39	45,170	44	21,968	95
Gethsemane Kirkes Opfø- relse	29,768	46	29,768	46		
Legater	131,470	31	98,470	55	32,999	76
Køb af Nazaretkirken Grund	17,988	33	17,988	33		
Opførelse af en ny Beth- lehemskirke	1,228	67			1,228	67
Lønningstillæg til Frihavns Sognepræst	2,000	»			2,000	»
Opførelse af smaa Kirker .	11,397	69	11,397	69		
Opførelse af en Kirke i Vangede	2,294	62			2,294	62
Afdrag paa Laan i Bjelkes Allé 19 og 21	1,168	57	1,168	57		
Johan V. Adolphs Fond . .	14,300	»			14,300	»
Jubilæumsfond af 1915 . .	46,548	24	32,819	88	13,728	36
	325,304	28	236,783	92	88,520	36

K. Oversigt over Laan.

	Laant		Afdraget		Rest ^{31/12} 1914	
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
Vesterbrogade 49	81,000	»	81,000	»		
Gethsemane Kirke	31,500	»	31,500	»		
Blaagaards Kirke	9,175	»	9,175	»		
Brorsons og Kapernaums Kirker	30,000	»	30,000	»		
Drifts- og private Laan . .	222,711	35	222,711	35		
Nathanael Præstebolig . .	12,000	»			12,000	»
Fredens Kirke og Sorte- damslund	160,000	»	142,000	»	18,000	»
Nazaret, Gethsemane og Apostel Kirkes Laan 1900	93,000	»	55,000	»	38,000	»
Bjelkes Allé 19 og 21	9,194	83	9,194	83		
At overføre	648,581	18	580,581	18	68,000	»

	Laant		Afdraget		Rest ^{31/12} 1914	
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
Overført...	648,581	18	580,581	18	68,000	»
Grunden Skjalm Hvides- gade	30,000	»	10,000	»	20,000	»
Grunden »Under Elmene«	18,900	»			18,900	»
Grunden Bryggervangen .	19,000	»	1,000	»	18,000	»
Grunden til Kirken paa Islands Brygge.....	10,000	»	1,000	»	9,000	»
Grunden »Gartnerne«...	5,468	75			5,468	75
Esajas Kirke og Præste- bolig.....	91,100	»	76,100	»	15,000	»
Frihavns Kirke og Præste- bolig.....	25,000	»			25,000	»
Nathanael Sogns Menig- hedshus	27,234	90	9,234	90	18,000	»
Murermester Ph. Hansen.	5,500	»	5,500	»		
Vesterbrogade Nr. 17....	300,045	23	81,045	23	219,000	»
	1,180,830	06	764,461	31	416,368	75

L. Forskelligt.

		Kr.	Ø.
Forarbejder, Flytninger, Ombygninger, Ved- ligehold o. lign.	57,015.35		
Omkostninger, Pensioner, Skatter, Kursdif- ferencer, Indsamlingsudgifter, afskrevne Laan m. m.....	25,764.41		
Udgifter, for hvilke der findes Værdier i Tilgodehavender og Kontorinventar...	10,926.11	93,705	87
Avance ved Salg af Smaaskrifter		2,121	98
		91,583	89

AARSVIS OVERSIGT OVER 25 AAR.

	Kolonne
Større og særlige Bidrag	I.
Bededagskollekten København og Frederiksberg	II.
— udenfor København	III.
— Ialt	IV.
Almindelige Bidrag	V.
Chr. P. Hansen og Hustrus Kirkefundslegat	VI.
Indsamlet i Menighederne til Kirkernes Drift	VII.
Præsters og Kirketjeneres Løn og Kirkers Drift	VIII.
Underskud ved Drift af Ejendomme	IX.
Overskud » » » »	X.
Tilskud til Byggekomitéer	XI.
Afstaelse af Ejendomme og Afskrivninger	XII.
Administrationsudgifter *)	XIII.
Udgifter til Kirker, Grunde og andre Ejendomme	XIV.
Stiftet Laan	XV.
Afbetalt Laan	XVI.
Henlagt til Fonds	XVII.
Hævet af Fonds	XVIII.
Indvundne Renter	XIX.
Ydede Renter	XX.
Værdi af Kirker, Grunde og andre Ejendomme ved hvert Aars Slutning	XXI.
Gæld ved hvert Aars Slutning	XXII.
Værdi af Fonds og Legater ved hvert Aars Slutning	XXIII.
Kirkefondets Netto Formue ved hvert Aars Slutning	XXIV.

GRAFISK FREMSTILLING:

Table 1.

Værdi af Ejendomme
 Netto Formue
 Gæld
 Fonds

Table 2.

Værdi af kirkelige Ejendomme
 Værdi af Ejendomme til Udlejning
 Gæld i Ejendomme til Udlejning
 Gæld i kirkelig Ejendom

*) Administrationsudgifter omfatter: Kontorhold, Husleje, Løn til Sekretær, Hjælpekasserer m. fl., Kirkefondets Blad, Afholdelse af Møder, Rejsseudgifter for Udsendinge til Møder, Tryksager, Porto, Avertissementer m. m.

	I		II		III		IV	
	Større og særlige Bidrag		Bededagskollekten					
			København og Frederiksberg		Udenfor København og Frederiksberg		Ialt	
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
1890								
1891	3,000	»						
1892	3,000	»						
1893	9,000	»						
1894	59,000	»						
1895	20,000	»						
1896	21,132	22	4,001	92	13,277	87	17,279	79
1897	1,119	03	5,132	24	20,917	15	26,049	39
1898	134,079	40	7,704	74	22,248	83	29,953	57
1899	80,266	61	8,257	10	25,308	48	33,565	58
1900	18,750	98	6,144	08	22,349	83	28,493	91
1901	291,393	20	7,089	97	21,254	44	28,344	41
1902	40,397	82	5,705	91	21,215	24	26,921	15
1903	80,310	21	4,366	11	21,324	20	25,690	31
1904	202,378	71	4,711	25	19,396	20	24,107	45
1905	161,824	32	4,807	05	23,220	52	28,027	57
1906	21,091	60	4,580	65	24,550	88	29,131	53
1907	152,733	93	5,133	48	26,838	03	31,971	51
1908	279,894	10	4,687	13	27,346	31	32,033	44
1909	104,054	10	4,246	54	26,817	96	31,064	50
1910	115,601	06	4,472	14	23,835	58	28,307	72
1911	44,871	47	4,175	41	30,764	01	34,939	42
1912	159,701	72	6,750	67	34,303	85	41,054	52
1913	47,626	42	6,689	34	36,133	26	42,822	60
1914	244,130	68	6,612	64	37,080	78	43,693	42
	2,295,357	58	105,268	37	478,183	42	583,451	79

	V		VI		VII		VIII	
	Almindelige Bidrag		Chr. P. Hansen og Hustrus Kirkefunds- legat		Indsamlet i Menighederne til Kirkernes Drift		Præsters og Kirketjeneres Løn og Kirkers Drift	
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
1890	1,625	24						
1891	22,303	76			652	16	2,087	21
1892	17,128	91			2,178	99	6,817	69
1893	24,600	42			2,823	20	8,443	56
1894	31,763	67			3,607	85	11,777	96
1895	19,781	59			3,982	84	12,368	67
1896	24,430	36			2,994	91	13,196	42
1897	33,757	76			3,633	98	16,243	76
1898	12,775	36			9,464	78	31,295	56
1899	22,247	11			10,456	54	38,350	80
1900	26,581	02			11,330	87	47,243	50
1901	23,125	20			7,816	13	58,215	28
1902	21,931	96			29,824	26	80,454	45
1903	22,966	12			36,716	22	74,369	59
1904	32,265	89	6,500	»	39,795	99	74,699	98
1905	35,465	74	9,120	09	36,339	89	75,835	42
1906	31,181	38	5,890	05	32,130	14	63,634	46
1907	22,898	30	12,128	96	33,162	09	72,151	75
1908	26,503	76	8,266	41	37,780	81	77,331	31
1909	19,589	88	9,036	70	33,794	64	72,352	91
1910	17,494	57	10,251	29	34,127	81	71,600	22
1911	14,874	98	10,650	35	34,759	72	77,158	60
1912	20,708	91	12,003	33	36,998	23	83,205	66
1913	19,605	52	7,915	83	43,168	26	79,869	97
1914	19,209	55	19,408	03	45,066	17	91,387	13
	564,816	96	111,171	04	532,606	48	1,240,091	86

	IX		X		XI		XII	
	Driften af Ejendomme				Tilskud til Byggekomitéer		Afstaaelse af Kirker og Afskriv ninger	
	Underskud		Overskud					
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
1890								
1891								
1892								
1893								
1894								
1895								
1896								
1897			668	15	5,000	»	77,983	16
1898	464	46			10,592	42		
1899	6,731	98			5,500	05		
1900	6,584	39						
1901	1,611	71			10,000	»	9,906	96
1902	2,483	22	2,387	81				
1903	3,289	44	1,623	12				
1904	8,302	76	86	42			100	»
1905	4,310	42	416	61				
1906			922	57				
1907	420	41	2,915	42				
1908			3,600	47				
1909			1,613	40			2,424	82
1910	195	36	301	29			220	51
1911	203	45	754	68				
1912	467	48	226	17			2,050	»
1913			1,822	62	9,500	»		
1914			3,072	99	10,000	»	19,021	»
	35,065	08	20,411	72	50,592	47	111,706	45

	XIII		XIV		XV		XVI	
	Administra- tionsudgifter		Kirker, Grunde og andre Ejendomme		L a a n			
					Stiftet Laan		Afbetalt Laan	
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
1890	365	21						
1891	848	89	23,390	98				
1892	852	50	17,691	06	20,000	»		
1893	2,669	86	17,900	11				
1894	3,702	36	43,490	61			20,000	»
1895	3,171	85	54,972	17				
1896	1,889	89	33,935	61				
1897	6,688	23	258,553	83	276,000	»		
1898	7,026	93	222,543	08	121,438	05	8,000	»
1899	8,398	23	209,872	90	166,726	47	38,138	05
1900	9,970	98	119,649	01	185,500	»	58,426	47
1901	9,174	85	254,151	59	26,900	»	33,800	»
1902	9,785	54	÷ 52,538	42	106,475	»	168,500	»
1903	9,424	24	76,500	85	27,500	»	36,157	96
1904	9,826	74	201,194	49	38,623	63	15,842	94
1905	13,628	60	128,542	67	18,554	69	67,961	86
1906	11,646	92	7,693	81			30,625	80
1907	11,366	76	62,022	83	9,240	43	24,294	67
1908	9,693	65	280,985	74			31,067	48
1909	9,458	87	26,912	58	73	53	29,127	03
1910	7,728	53	192,990	80	85,234	90	55,465	58
1911	11,957	82	35,374	16	10,624	08	17,722	59
1912	15,336	70	141,629	92	4,570	53	78,615	54
1913	16,880	28	60,727	25	48,900	»	19,596	12
1914	16,760	66	243,162	56	34,468	75	31,119	22
	208,255	09	2,661,350	19	1,180,830	06	764,461	31

	XVII		XVIII		XIX		XX	
	Fonds				Renter			
	Henlagt til Fonds		Hævet af Fonds		Indvundne Renter		Ydede Renter	
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
1890					0	97		
1891					202	44		
1892	6,674	47			202	47		
1893	1,881	16			701	61		
1894	9,432	70			704	52		
1895	1,500	»	17,988	33	1,777	53		
1896					1,218	04		
1897	2,527	23			975	53		
1898	21,079	40			262	22		
1899	10,266	61			970	76	25	33
1900	24,388	41	22,305	03	1,355	03	1,003	33
1901	9,859	65	1,820	»	1,566	48	3,240	»
1902	6,114	31	1,707	»	1,812	55	3,867	»
1903	8,435	21	2,364	»	2,021	03	6,552	75
1904	21,578	71	636	»	2,393	94	6,239	75
1905	7,625	90	14,294	45	2,562	11	5,915	51
1906	1,203	49	662	»	2,333	70	8,469	75
1907	77,953	03	440	»	2,823	25	8,047	75
1908	15,627	70	42,380	99	4,066	25	7,403	75
1909	3,144	70	662	20	3,904	08	6,712	75
1910	9,350	18	19,538	98	3,214	27	5,696	50
1911	16,718	83			3,803	80	5,498	75
1912	14,421	35	79,209	43	2,367	85	3,723	42
1913	31,336	77	916	74	2,269	72	4,165	42
1914	2,453	64	10,127	94	3,099	29	6,402	95
	303,573	45	215,053	09	46,609	44	82,964	71

Ved Udgangen af Aaret	XXI		XXII		XXIII		XXIV	
	Værdi af Kirker, Grunde og andre Ejendomme		Gæld		Værdi af Fonds og Legater		Kirkefondets Netto- Formue	
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
1890							1,261	»
1891	23,390	98					24,483	26
1892	41,082	04	20,000	»	6,674	47	39,323	44
1893	58,982	15	20,000	»	8,555	63	65,335	25
1894	102,472	76			17,988	33	144,930	97
1895	157,444	93			1,500	»	174,932	41
1896	191,380	54			1,500	»	227,114	56
1897	449,934	37	276,000	»	4,027	23	187,442	75
1898	672,477	45	389,438	05	25,106	63	312,532	92
1899	882,350	35	518,026	47	35,373	24	401,553	90
1900	1,001,999	36	645,100	»	37,456	62	423,397	11
1901	1,256,150	95	638,200	»	45,496	27	683,623	12
1902	1,203,612	53	576,175	»	49,903	58	698,024	95
1903	1,280,113	38	567,517	04	55,974	79	773,702	74
1904	1,431,307	87	590,297	73	76,917	50	979,960	92
1905	1,609,850	54	540,890	56	70,248	95	1,149,283	57
1906	1,617,544	35	510,264	76	70,790	44	1,183,958	36
1907	1,679,567	18	495,210	52	148,303	47	1,346,986	99
1908	1,960,552	92	464,143	04	121,550	18	1,632,127	70
1909	1,987,465	50	435,089	54	124,032	68	1,691,169	76
1910	2,180,456	30	464,858	86	113,843	88	1,850,344	42
1911	2,215,830	46	457,760	35	130,562	71	1,898,280	82
1912	2,357,460	38	383,715	34	65,774	63	2,054,517	96
1913	2,418,187	63	413,019	22	96,194	66	2,112,311	66
1914	2,661,350	19	416,461	31	88,520	36	2,344,447	91

Status 31. Decbr. 1914.

	Kr.	Ø.
<i>Aktiver:</i>		
Kirkebygninger, Grunde og andre Ejendomme:		
Se Fortegnelse F Pag. 237.....	2,661,350	19
Kontor-Inventar, Deposita og Tilgodehavender	12,096	11
Værdipapirer	47,620	22
Bank og Kassa.....	40,413	80
	2,761,480	32
<i>Passiver:</i>		
Prioritetslaan:		
Se Fortegnelsen K Pag. 239.....	416,368	75
Kirkefondets Formue:		
Fonds og Legater:		
Se Fortegnelse J Pag. 239.....	88,520.36	
Kapital Konto	2,255,927.55	91
Overskud til 1915.....	663	66
	2,761,480	32

OVERSIGT OVER 25 AAR.

TAVLE 1.

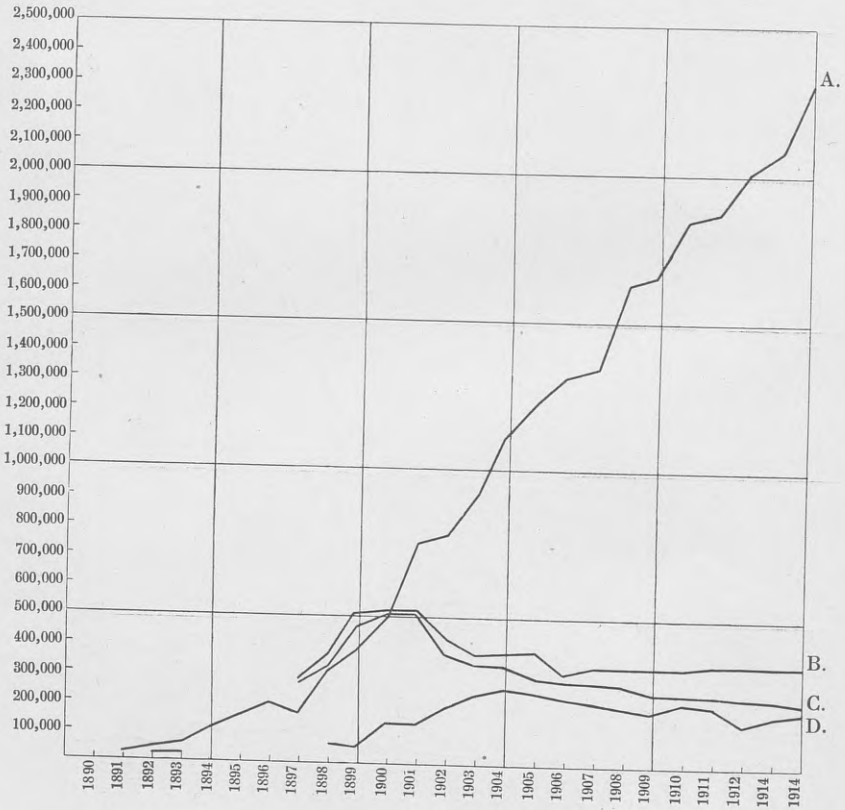
- A. VÆRDI AF EJENDOMME.
- B. NETTO FORMUE.
- C. GÆLD.
- D. FONDS.

OVERSIGT OVER 25 AAR.

TAVLE 2.

- A. VÆRDI AF KIRKELIGE EJENDOMME.
- B. VÆRDI AF EJENDOMME TIL UDLEJNING.
- C. GÆLD I EJENDOMME TIL UDLEJNING.
- D. GÆLD I KIRKELIGE EJENDOMME.

DET KØBENHAVNSKE KIRKEFONDS STATUTER

(MED ÆNDRINGER VEDTAGNE ^{28/3} 1898, ^{15/10} 1901 og ^{30/10} 1912).

§ 1.

Det københavnske Kirkefond har til Formaal at bidrage til, at der kan tilvejebringes en forsvarlig Ordning af de kirkelige Forhold i København og de nærmest tilgrænsende Sogne og derigennem at støtte Folkekirken i dens Virksomhed til Guds Riges Fremme og som Hjemsted for Menighedslivet.

§ 2.

Dette Formaal søges fornemmelig naaet ved at fremme og støtte Delingen af Sognene, hvor disse er saa folkerige, at Beboerne ikke under den nuværende Ordning kan finde den nødvendige kirkelige Omsorg, samt ved — indtil saadan Sogndeling kan komme i Stand — indenfor de bestaaende Sogne og i Tilslutning til disses kirkelige Ordning at søge ansat Præster for mindre Distrikter paa indtil omtrent 5000 Mennesker.

§ 3.

Til dette Øjemed kan Fondet, foruden at støtte Opførelsen af nye Sognekirker ved Bidrag, anvende sine Midler til at tilvejebringe midlertidige Lokaler til Gudstjeneste, enten særskilte Bygninger eller Forsamlingssale, samt til at bestride Omkostningerne ved disses Drift og bidrage til Lønning af Præster, hvor det viser sig umuligt at skaffe disse en nogenlunde tilstrækkelig Løn fra Sognekredsen.

Ved siden heraf skal der tillige af Fondet kunne ydes Bidrag til den københavnske Kirkesags Fremme i det hele paa saadanne Maader, som Tid og Omstændigheder kræver.

§ 4.

Fondets Indtægter bestaar i frivillige Gaver, der maatte blive ydede til Fondet enten til Fremme af dets Formaal i Almindelighed eller til særlige indenfor dets Omraade liggende Øjemed.

Idet »Udvalget for Kirkesagens Fremme« samtidig med Kirkefondets Oprettelse har ændret sine Love saaledes, at Udvalget har ophørt med at virke som selvstændig bestaaende Institution og i et og alt har givet sig ind under Kirkefondets Bestyrelse, disponerer denne fremtidig over de af Udvalget tilvejebragte faste Ejendomme med tilhørende Løsøre samt øvrige Midler og overtager samtidig de af Udvalget paadragne Forpligtelser.

§ 5.

Fondets Bestyrelse bestaar af: 1. Sjællands Biskop som Formand, 2. de af Bestyrelsen valgte Medlemmer, 3. de af Menighedssamfund

ved Kirkefondets Kirker valgte Medlemmer og 4. de af andre Menighedskredse valgte Medlemmer. Under Vakance i Bispeembedet eller med Biskoppens Bemyndigelse under hans Forfald fungerer Bestyrelsens Næstformand som Formand. I Tilfælde af, at Biskoppen ikke skulde ønske at være Formand, vælger Bestyrelsen med Kultusministeriets Godkendelse et andet af sine Medlemmer til Formand. De af Bestyrelsen valgte Medlemmer skal saa vidt muligt repræsentere samtlige Landsdele. Til gyldigt Valg kræves $\frac{2}{3}$ af de afgivne Stemmer. I Sogne og Distrikter, hvis Kirker tilhører Kirkefondet, kan de af Forretningsudvalget godkendte Menighedssamfund for et Aar ad Gangen indvælge 1, 2 eller 3 Medlemmer, naar Menighedssamfundet i det foregaaende Aar har indsamlet henholdsvis 500 Kr., 2000 Kr. eller 5000 Kr. enten alene til Kirkens Drift eller, naar Udgifterne hertil er dækkede, tillige til Kirkefondets Hovedkasse til den almindelige Drift. Ethvert Menighedssamfund, som i det foregaaende Aar fuldt har dækket Kirkens Driftunderskud, kan yderligere indvælge 1 Medlem. Andre Menighedskredse, hver bestaaende af mindst 25 Personer, kan ligeledes med Forretningsudvalgets Samtykke for et Aar ad Gangen hver indvælge 1 Medlem, naar Kredsen i det foregaaende Aar har indsamlet 1000 Kr. til Kirkefondet.

Bestyrelsen vælger blandt de i København og Omegn boende Medlemmer en Næstformand og en Kasserer samt et Forretningsudvalg. Dette skal bestaa af Bestyrelsens Næstformand som Formand og 6 andre Medlemmer. Valgene gælder for fire Aar. Af Forretningsudvalgets sidstnævnte 6 Medlemmer afgaar Halvdelen hvert andet Aar. Genvalg kan finde Sted.

Paa samme Maade vælges 4 Suppleanter til Forretningsudvalget, hvoraf de 2 afgaar efter Tur hvert andet Aar. De indtræder ved Medlemmernes vedvarende Forfald i den Orden, hvori Bestyrelsen har valgt dem, dog saavidt muligt saaledes, at Præst suppleres af Præst og Lægmand af Lægmand. Hvis et Medlem af Forretningsudvalget afgaar, før hans Tid er udløben, indtræder ligeledes en Suppleant, indtil Pladsen udfyldes ved nyt Valg paa næste Bestyrelsesmøde.

Bestyrelsen antager, om det findes fornødent, en lønnet Sekretær, som da deltager i Forretningsudvalgets Møder.

Den vedtager det aarlige Budget efter Forslag af Forretningsudvalget.

Den vælger to Revisorer til aarligt Eftersyn af Regnskabet og Fondets Midler samt deciderer Regnskabet.

Formanden sammenkalder Bestyrelsen til ordinært Møde en Gang aarlig, saa vidt muligt i Oktober eller November, og til ekstraordinært Møde, naar han selv eller Forretningsudvalget eller mindst 10 af Bestyrelsens Medlemmer ønsker det. Sager, hvis Natur efter Formandens Skøn tillader det, kan afgøres ved skriftlig Votering af

Medlemmerne. For at en Beslutning skal være vedtaget, udkræves i Almindelighed kun simpel Stemme flerhed; dog maa over Halvdelen af Bestyrelsens Medlemmer have afgivet deres Stemme.

§ 6.

Forretningsudvalget fastsætter selv sin Forretningsorden og vælger sin Næstformand samt antager, om fornødent, lønnet Medhjælp.

Det fremlægger paa det ordinære Bestyrelsesmøde Forslag til det aarlige Budget, og indenfor den ved dette fastslaaede Ramme træffer det Afgørelse angaaende alle de i §§ 2 og 3 nævnte Forhold samt leder iøvrigt den løbende Virksomhed og fastsætter Sekretærens Arbejde.

Det kan i Aarets Løb foreløbigt afholde mindre eller paatrængende, uforudsete Udgifter paa forventet Approbation.

Dets Bestemmelser træder først i Kraft ved at billiges af Bestyrelsens Formand.

Suppleanterne har Adgang til at overvære Forretningsudvalgets ordinære Møder.

§ 7.

Kassereren er berettiget til alene at kvittere for almindelige Bidrag og Gaver samt til efter Forretningsudvalgets Anvisning at foretage Udbetalinger. Ligeledes kan han paa egen Haand kvittere for indbetalte Legatkapitaler, naar han fra Bestyrelsens Formand har modtaget Meddelelse om, at Fondet har overtaget de paagældende Legater.

Paa Dokumenter vedrørende Køb og Salg og Pantsætning af faste Ejendomme, Salg og Transport af Værdipapirer og andre lignende Dispositioner kræves foruden Kassererens tillige Bestyrelsens Formands og Næstformands Underskrift. Disse skal desuden meddele Samtykke til Anbringelse af Fondets Kapitaler og forsyne dets Aktiver med Prohibitivpaategning. De varetager, at Kassebeholdningen jævnlig efterses.

§ 8.

Forandring af disse Statuter kan kun vedtages, naar $\frac{3}{4}$ af Bestyrelsens Medlemmer er enige derom.

Virksomhedens Ophør kan kun vedtages, naar $\frac{4}{5}$ af Bestyrelsens Medlemmer er enige derom. Bestyrelsen træffer da nærmere Bestemmelse om, hvorledes der fremtidig skal forholdes med Fondets Midler og faste Ejendomme, dog saaledes, at disse skal komme den danske evangelisk-lutherske Folkekirke tilgode.

LOVE FOR DET KØBENHAVNSKE KIRKEFONDS LEGAT- OG TONTINEFORENING.

§ 1. Foreningens Formaal er at opsamle og administrere Kapitaler, der ere bestemte til i sin Tid helt eller delvis at tilfalde det københavnske Kirkefond eller Institutioner, der staa i Forbindelse dermed, og at udføre de Bestemmelser med Hensyn til Rentens Anvendelse, som Giverne have truffet.

§ 2. Foreningens Bestyrelse bestaar af mindst fem Medlemmer. Den er ulønnet, men er berettiget til at tage lønnet Medhjælp. Den fastsætter selv sin Forretningsorden og Antallet af Bestyrelsesmedlemmer. Naar et Medlem af Bestyrelsen afgaar, suppleres den af det københavnske Kirkefonds Bestyrelse efter Indstilling af Foreningens Bestyrelse.

§ 3. De Kapitaler, som indgaa under Foreningen, bestyres ved Hjælp af »Bikubens« Forvaltningsafdeling. Naar en Kapital er frigjort, saaledes at dens midlertidige Formaal er opfyldt, overgives den til Kirkefondet, med mindre det er bestemt ved Overdragelsen, at Legatforeningen skal bestyre den ogsaa efter dette Tidspunkt.

§ 4. Forandringer i Lovene kunne kun vedtages, naar $\frac{4}{5}$ af Bestyrelsens Medlemmer ere enige derom, og Kirkefondets Bestyrelse godkender dem. Skulde Kirkefondet opløses, skal der forinden efter Indstilling fra Bestyrelsen, af Kirkefondets Bestyrelse træffes Bestemmelse om, hvilken anden Institution med beslægtet Formaal og Virkemaade der skal indtræde i Kirkefondets Sted i Forholdet til Legatforeningen. Er nogen saadan Beslutning ikke taget inden Kirkefondets Opløsning, bliver Afgørelsen at træffe efter Bestyrelsens Indstilling af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

§ 5. Legatforeningen samler Kapitalerne i forskellige Afdelinger, hver efter sit særlige Formaal, efter Beslutning af Bestyrelsen, der tillige fastsætter Vedtægter for hver Afdeling. Som saadanne Afdelinger nævnes særlig:

- 1) Afdeling for Gravstedslegater.
- 2) Afdeling for Rentenydelser (Tontiner).
- 3) Afdeling for Understøttelse.

§ 6. I Afdelingen for Gravstedslegater optages saadanne Legater, der ere bestemte til Vedligeholdelse og Fornyelse af Gravsteder i og udenfor København i en ved Overdragelsen fastsat Aarrække.

§ 7. I Afdelingen for Rentenydelser optages saadanne Kapitaler der ere bestemte til paa nærmere fastsatte Vilkaar at tjene til Rente-

nydelse for visse bestemte Personer. Af disse udskilles atter særlige Serier omfattende Personer af visse Aldersgrupper, der nyde Renten i Fællesskab, indtil alle ere døde, saaledes at Renten hvert Aar fordeles mellem de tilbageværende ved Aarets Begyndelse i Forhold til Indskudet, og idet den højeste aarlige Rente, nogen Indskyder kan faa, begrænses til Indskudets Størrelse.

§ 8. I Afdelingen for Understøttelse indgaa saadanne Midler, hvis Renter skulle anvendes til Understøttelse for Bidragyderne eller andre af disse nævnte Personer, enten ubetinget eller under visse nærmere fastsatte Forhold, f. Eks. ved indtrædende Erhvervsudygtighed.

SAGREGISTER.

- Aarhus Kirkefond 44.
 Adventsuge 45, 50, 176.
 Akademisk Missionsforening 97.
 Aldersrokirke 52, 67, 69.
 Alliance, Evangelisk 197.
 Alterbesøg 16.
 Anna Kirke 53, 62, 69.
 Apostelkirken 26, 28, 50, 65, 69, 182.
 Bedesalen paa Chr. Winthersvej 16, 18, 48, 49, 94, 131, 162, 174 f.
 Bergen Kirkesag 44.
 Bestyrelse, Kirkefondets 22, 24, 33, 34, 37, 38, 51, 92, 184, 198.
 Bethesdamøder 8, 10, 13, 22, 75, 78, 90, 113, 115, 116.
 Bethlehemskirken 9, 13, 14, 47, 54, 58, 62, 78, 84, 115, 143.
 Blaagaardskirken 30, 51, 69.
 Blaa Kors 185, 195, 209.
 Brandesianisme 5.
 Brorsonskirken 34, 49, 50, 63, 69, 189 f.
 Brønshøj 158.
 Citadelskirken 50, 161.
 Classenske Boligers Kirke 54, 139.
 Dagligstuemøder 18, 25.
 Dansk-Amerikansk Mission 77.
 Dansk Kirkefond 44, 218.
 Davidskirken 51, 52, 64, 69, 83, 150, 185.
 Diakonissestiftelsen 110.
 Døvstummes Kirke 50, 162.
 Ejendomsret, Kirkefondets Kamp for 34, 38, 51.
 Eliaskirken 37, 42, 51, 57, 59, 65, 69, 155, 177, 184, 201.
 Esajaskirken 42, 43, 50, 53, 60, 69, 86, 198.
 Fem-Øres Indsamling 50.
 Filialkirker 29.
 Filipskirken 38, 43, 51, 67, 69, 83.
 Foredrag i Bethesda 11, 19.
 Foreløbig Fuldførelse, Kirkesagens 32, 39, 51.
 Foreningen til Opførelse af smaa Kirker i København 8, 13, 14, 47, 52, 64, 66, 69, 78 f., 114, 194.
 Forhandlinger i Studenterhjemmet 19.
 Forhandlingsmøde i Koncertpælæet 18, 48.
 Forsvarsbevægelsen 97.
 Fredens Kirke 34, 36, 49, 50, 51, 59, 63, 67, 69.
 Frederiksberg Kirke 6, 16, 57, 130, 202.
 Frederikskirken 48, 146.
 Frelsens Hær 196.
 Frihavnskirken 51, 64, 69, 81, 194 f.
 Garnisonskirke 149, 161.
 Gethsemane Kirke 15, 34, 42, 48, 49, 50, 55, 58, 62, 67, 69, 79, 83, 88, 129, 130, 170 f., 182.
 Godthaabs Kirke 52, 139.
 Gøteborg Kirkesag 44.

- Hedningemission 198.
 Hellerup Kirke 49, 69, 164.
 Helligaandskirken 90, 202.
 Helliggørelsesmøder 100.
 Helligkorskirken 12, 47, 54, 85,
 97, 121, 122, 140, 153.
 Helsingfors Kirkesag 44.
 Hjælpekomité, Kirkefondets 32, 49.
 Holmens Kirke 3, 90, 104.
 Højskoleforening, Københavns
 163.
 Immanuelskirken 48, 55, 94, 162.
 Indre Mission i København 3, 4,
 6, 14.
 Indre Missions Præstekonvent 101.
 Islands Brygge, Kirken paa 62,
 69, 160.
 Jernkirke 15, 48, 127, 167, 173.
 Jesuskirken 48, 143.
 Kaffe- og Theforretningen 41, 50.
 Kapernaumskirken 16, 48, 50, 62,
 69.
 Kingoskirken 41, 51, 52, 64, 69.
 Kirkefjendskab, Kirkefondets
 Kamp mod 30.
 Kirkekomitéer 19.
 Kirkelige Raad, Det 28.
 Kirkelige Udvalg, Det 28, 38, 51,
 93.
 Kirkeligt Samfund af 1898 149.
 »Kirkens Arbejde i store Byer« af
 Ussing 25.
 »Kirkens Nød«, Flyveskrift 16.
 Kokolithkirke 51, 52, 60, 67, 69,
 82, 134.
 Kokolithkirken paa Nitivej 51, 52.
 Kollekt, St. Bededags 21, 32, 48,
 51, 52, 53, 91.
 Kommission ang. de københavnske
 Kirkeforhold 12, 14, 16, 17,
 20, 47, 48, 91, 116.
 Kongelig Resolution af ^{19/10} 07
 38, 51.
 K. F. U. M. 6, 167.
 »Kristeligt Dagblad« 100.
 Kristianskirken 50, 159.
 Kristiania Smaakirkesag 44, 117.
 Kristkirken 49, 55, 68, 151.
 »Københavns Kirkesag«, Kirke-
 fondets Blad 25, 49, 52, 102.
 Københavns Kommune 7, 30.
 Laan 32.
 Legat- og Tontineforening, Kirke-
 fondets 49.
 Lovforslag, Kirkelige 17, 18, 23,
 28, 48.
 Lutherkirken 53, 62, 69.
 Lutherske Konference i Lund 1901,
 Den 93.
 Maanedskonvent 16.
 Maglegaards Skole 165.
 Mariakirken 51, 52, 57, 59, 155,
 177, 179, 184, 185.
 Mariendalskirken 51, 69, 134.
 Menighedsforbundet af 1898 36,
 45, 122.
 Menighedsforeninger 3.
 Menighedshus 61.
 »Menighedsliv og Kirkeliv«, 4
 Foredrag af Ussing 11, 47.
 Menighedspleje 4, 6, 96.
 Menighedsplejer, De samvirkende
 45, 100, 107, 110.
 Menighedsraadslov 35, 36, 216, 218.
 Midlertidige Kirkebygninger 58 f.
 Misbrug, De kirkelige 31.
 »Moderne Gennembrud« 5.
 Møder med Københavns Præster
 11, 12, 47, 90, 116, 123 f.
 Nathanaelskirken 49, 63, 66, 67,
 68, 80, 185 f.
 Nazarethkirke 14, 15, 33, 42, 48,
 49, 50, 58, 62, 69, 79, 85, 115,
 128, 166.
 Odense Kirkesag 44, 73.
 »Om Præster og Kirker i Køben-
 havn« af A. D. 4.
 Organiseret Menighedssamfund 47.
 Paramenthandel, Dansk 84.
 Penge, Kirkefondets Kamp for 32.

- »Plovfuren« 52.
 Præsteembeder, Besættelse af 34, 36, 37.
 Præsteforeningen 99.
 Præstemangel 215.
 Præstepenge 29, 30, 35, 50.
 Præsternes Kirke 18, 48, 53, 151.
 Rationalisme 3.
 Reconvalescenthjem 106.
 Regulativer, Kampen for 29, 171, 173, 181, 182.
 »Ringen« 10, 13, 47, 113, 121.
 St. Andreas Kirke 50, 86, 153.
 St. Jacobs Kirke 4, 57, 149, 162, 194.
 St. Johannes Kirke 3, 4, 6, 14, 15, 54, 55, 57, 117, 127, 141, 153, 166.
 St. Lukas Kirke 49, 64, 69, 94, 132, 133, 135, 136, 137, 138.
 St. Lukasstiftelsen 100, 167.
 St. Mariæ Kirkesal 34, 49, 57, 59, 63, 65, 156, 177 f., 202.
 St. Markus Kirke 50, 133, 139.
 St. Matthæus Kirke 5, 6, 15, 27, 54, 55, 57, 141, 155, 170, 179, 181.
 St. Pauls Kirke 5, 149.
 St. Stefans Kirke 4, 16, 55, 57, 141.
 St. Thomas Kirke 49, 133, 134, 139.
 Selvunderhold 33.
 Simeonskirken 42, 50, 53, 69, 128.
 Sionskirken 49, 69, 83, 149.
 Smaa Sogne 26.
 Sociale Forhold 208 f.
 Socialdemokratiet 5, 30, 31.
 Sognedistrikter, Kgl. Anordning om 29, 30, 49, 50, 174, 182, 183.
 Solbjerg Kirke 51, 94, 135, 139.
 »Sortedamslund«, Forlystelsesetablissement 49, 59.
 Statuter, Kirkefondets 21, 33, 50, 85.
 Studenterbevægelse, Kristelig 216.
 Sundbyerne 201.
 »Syv Punkter« 13, 117, 118 f.
 Sällskapet för främjande af kyrklig själavård 44.
 Søborg Kirke 53.
 Søndagsbladet 45.
 Søndagsskoler 6, 96.
 Taarne 66 f.
 Timotheus Kirke 52, 53, 62, 69, 146.
 Ti-Øres Indsamling 32, 34, 49.
 To-Øres Kirke 189.
 Traktatselskab, Dansk 45.
 »Tænk selv« 45.
 Udvalget for Kirkesagens Fremme i København 13 f., 47 f., 54, 68, 85, 93, 95, 113 f., 131, 166.
 Utterslev 16.
 Valgmenighed af 1890, Københavns 16, 48, 131, 162.
 »Valkyrien«, Dansesalon, Vesterbrogade 17: 24, 49, 59, 177.
 »Vandrekirke« 15, 117, 167.
 Vanløse Kirke 52, 69, 157.
 Vartov 3, 162.
 Vor Frue Kirke 70.
 Vækkelsesmøder 45, 51, 101, 197.

NAVNEREGISTER.

- Adolph, Johan V. 13, 22, 32, 42, 45, 104 f., 115.
 Andersen, J. P. 169.
 Andersen, K. K. 115.
 Andersen, R. 73.
 Ansgar 149.
 Anthon, G. D. 159.
 Appel, 69.
 Asmussen, 135.
 Asschenfeldt-Hansen 189.
 Axelsen, Axel 121.
 Bang, Immanuel 129, 130.
 Bang, Kornerup 114.
 Bangert, C. 13, 115, 125 f.
 Barner 32, 50, 84.
 Beck, Vilh. 13, 116, 211.
 Berg, Friis 28.
 Bertelsen, Otto 91.
 Blædel 72.
 Bock, Fritz 42, 52.
 Bojesen 115.
 Borch, Martin 153.
 Borgen, Carl 13, 22, 28, 115, 128.
 Bornemann 50.
 Brammer 151.
 Brandt, C. J. 162.
 Brix 77.
 Brorson, Hans Adolf 149, 189.
 Büschel 26.
 Bugge, Aage 69.
 Calvin 118.
 Casse 115.
 Chalmers, Th. 26, 97.
 Christensen, J. C. 35.
 Clausen, Gaardmissionær 104, 168.
 Clausen, Johs. 77.
 Clemmensen, A. 155, 162.
 Dahlerup, C. V. 143.
 Dalhoff 45, 124.
 Damkier, O. 12, 30, 37, 38.
 Egede, Hans 149.
 Eigtved 146, 159.
 Ellen, Søster 96.
 Erichsen, J. 41.
 Ewaldsen 12, 131.
 Fibiger 51, 179, 201 f.
 Fog, Bruun Juul 9, 12, 15, 73, 85 f. 90, 129.
 Frederik III 161.
 Frederik IV 161.
 Frederik V 146, 147, 159.
 Frimodt, Rudolf 4, 7, 72, 96.
 Frølich, Lorens 165.
 Garde, C. 32, 49.
 Geleff 77.
 Giersing, Frøken 131.
 Glahn 16, 94, 131, 132, 133, 134, 137.
 Gottschalck-Hansen 168.
 Grundtvig 3, 72, 147, 149, 159, 185.
 Gørding 69.
 Gøtzsche, Biskop 151, 180.
 Gøtzsche, Joh. 176.
 Hallager 36.
 Hansen, Chr. P. 41, 50.

- Hansen, Julius Friis 10, 24, 26, 27, 28, 42, 45, 47, 49, 51, 79, 95 f., 113, 120, 151, 170, 171, 201.
- Hansen, H. N. 12, 87, 140, 151.
- Hansen, J. F. 115, 119, 120.
- Harboe 204.
- Harms, Claus 26.
- Hartmann 115.
- Heiberg, J. L. 71.
- Heiberg J. A. 152, 183.
- Heiberg, Provst, Kerteminde 72.
- Helsted, Axel 151.
- Helweg, Ludvig 4.
- Heuch 175.
- Holberg 72.
- Holck 116, 124.
- Holt, C. J. 14, 33, 117, 127, 166 f.
- Høyen, 71, 72.
- Høyer 129, 130.
- Ifversen, Jul. 9, 47, 79, 115, 121, 122, 143.
- Ingram 94.
- Jacobsen, Carl 143.
- Jantzen 164.
- Jardin 146.
- Jensen, Gustav 26, 44.
- Jespersen 198.
- Josephsen 134.
- Juhl, N. 16, 43, 51, 52, 198 f.
- Jungersen, Fr. 162.
- Jørgensen, Thora 131, 176.
- Jørgensen, Thorvald 69, 79, 139, 165, 194.
- Keyper, Oberstinde 4.
- Keyper, C. 32, 49.
- Kierkegaard, Søren 71.
- Kierrumbaard 137.
- Kingo 149.
- Klemp, Anna 136.
- Klemp, Kontorchef 136.
- Klint, Jensen 69.
- Klopstock 147.
- Koch, Fritz 159.
- Koch, H. 165.
- Koch, P. D. 10, 13, 22, 115, 118, 120, 123 f.
- Koch, V. 68, 139, 149, 151, 179.
- Kofoed, J. Chr. 69.
- Kold, Kristen 71.
- Kold, Vilh. 189 f.
- Krag, P. 14, 81, 124, 149, 195.
- Krog, Jens 74.
- La Cour, P. D. 98, 143.
- Lange, H. O. 10, 13, 22, 113, 115, 118 f.
- Larsen, Florian 12.
- Larsen, L. P. 177.
- Larsen, P. M. 22, 149.
- Lendorff 139.
- Lersøens Konge 195 f.
- Levinsen, Henrik 13, 115, 126 f.
- Liebe 12, 87.
- Lind, Johs. 169.
- Luther 118.
- Løgstrup 18, 151.
- Madsen, Peder 42, 52, 92 f.
- Madvig 71.
- Martensen 72.
- Meinert, Alfred 121.
- Meldahl 147.
- Møllerup, H. P. 14, 48, 51, 82, 194 f.
- Moltke, J. 32, 50.
- Monrad, J. H. 149.
- Mourier, P. P. F. 115, 119, 120.
- Müller, S. 134.
- Mygind, H. O. 15, 129, 130.
- Mynster 3, 71.
- Møller, Christen 124.
- Møller, Johannes 8, 47, 70 f.
- Neergaard, Emili 8, 78.
- Nielsen, E. C. J. 69.
- Nielsen, Fr. 44.
- Nielsen, Johan 69, 84.
- Nielsen, Magdahl 69, 157.
- Nordentoft, Johs. 80, 185 f.
- Nyebølle, V. 69.
- Nyeland 139.
- Nyrop, Fabrikant 127.
- Nyrop, Martin 69, 203, 204.

- Obel, V. 150.
 Ostenfeld, Harald 16, 39, 48, 52,
 94, 174 f.
 Paulli, J. H. V. 73.
 Paulli, Jac. 23, 124, 155.
 Petersen, Th. Ingomar 170 f.
 Pio 77.
 Plum, Thorvald 108, 115, 119, 120.
 Rindom 166.
 Ripperda, Th. v. 8, 78.
 Risting 133.
 Rosenius 105.
 Rothe 7, 12, 71, 140.
 Rørdam, Holger 97.
 Rørdam, Peter 97.
 Rørdam, Thomas Skat 12, 13, 18, 20,
 22, 26, 39, 42, 48, 52, 75, 77, 89 f.,
 124, 151, 158, 170, 177, 180, 203.
 Schack, A. 22, 26, 44.
 Schepelern 8, 23, 75, 124.
 Schiøler, Inger Marie 8, 78.
 Schousboe, C. 184, 185.
 Schousboe, Vilh. 75.
 Schwartz, Frantz 205.
 Seidelin, Chr. 43, 52, 82.
 Shakespeare 72.
 Skettrup 197, 198.
 Skovgaard, Joakim 163, 180, 185.
 Skovgaard, Niels 163.
 Slot, Anna Dorthea 98.
 Smith, Julius 69.
 Spener 118.
 Steen, Jul. 153, 155, 166.
 Steffensen, P. 150.
 Stein 4.
 Steinthal, F. W. 14.
 Steinthal, Overretsprokurator 22.
 Sthyr 180.
 Storck, H. B. 142.
 Struense 146.
 Stubbkjær, Anders 116.
 Støcker 8.
 Schwensen, J. P. D. 155.
 Sørensen, Anna 8.
 Tait 20, 94.
 Taylor, Hudson 204.
 Tietgen 147.
 Tietgen, Gehejmekonferensraad-
 inde 149.
 Tolstrup 139.
 Tvede, G. 139.
 Ussing, Henry 10, 11, 13, 18, 22,
 25, 38, 47, 48, 113, 116, 120, 146.
 Wamberg, N. J. 159.
 Varming, K. 69, 139.
 Wegener 38.
 Westergaard, H. 10, 11, 12, 13, 16,
 22, 33, 38, 39, 47, 49, 108, 113 f.,
 120, 122, 166, 169.
 Wilhjelm, Johannes 155.
 Vinet, A. 26.
 With, Enrique 83, 156, 177 f.
 Vogt, Carl 71.
 Volf, R. 12.
 Wright, Gaardmissionær 168.
 Wright, Stadsarkitekt 69.
 Würtz, N. P. 169.
 Wulf, Vald. 184.

